

İSTANBUL BAROSU

ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

23 NİSAN ÖZEL YAYINI



İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

23 NİSAN ÖZEL YAYINI



“Bandrol Uygulaması’na İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında
Yönetmeliğin 5. maddesinin ikinci fıkrası çerçevesinde bandrol
taşınması zorunlu değildir.”

**İSTANBUL BAROSU DERGİSİ
ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ (ÇHM)**

ISSN 1304-737X

SAHİBİ

İSTANBUL BAROSU ADINA
BARO BAŞKANI
Av. MEHMET DÜRAKOĞLU

SORUMLU MÜDÜR
Av. CENGİZ YAKA

YEREL SÜRELİ YAYIN

İSTANBUL BAROSU ÇOCUK HAKLARI MERKEZİ

AV. NAZAN MOROĞLU / Koordinatör
AV. MUAZZEZ YILMAZ / Koordinatör
AV. AŞKIN TOPUZOĞLU /Başkan
AV. AYŞENUR DEMİRKALE / Başkan Yrd.
AV. FIRAT ÇİÇEK / G.Sekreter

YAYINA HAZIRLAYAN

Av. AYŞENUR DEMİRKALE
Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yard.

YÖNETİM YERİ

İstiklal Cad. Orhan Adli Apaydın Sok. No: 2 Beyoğlu-İst.
Tel: (0212) 393 07 00 Faks: (0212) 293 89 60
Yayın Kurulu: (0216) 585 21 74
www.istanbulbarosu.org.tr
dergi@istanbulbarosu.org.tr

MAYIS 2019

BASKI

Ege Reklam ve Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 / 1 347047 Ataşehir - İSTANBUL
Tel: (0216) 470 44 70 Fax: (0216) 472 84 05
www.egebasim.com.tr Yayıncı Sertifika No: 12457

İSTANBUL BAROSU ADLİ YARDIM BÜROLARI

Merkez Büro

İstiklal cad. Orhan Adli Apaydın sok. No:8 Kat:2-3 Beyoğlu/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 29 Faks: (0212) 245 83 67

Bakırköy Şube

Osmaniye M. Şirin Sk. No:28/32 Bakırköy/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 14 Faks: (0212) 570 90 14

Gaziosmanpaşa Şube

Merkez Mah. Eyüp Yolu Ecla Sok. No:7 Gaziosmanpaşa/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 20 Faks: (0212) 616 88 57

Kadıköy (Anadolu Yakası) Şube

Bahariye Caddesi Ün Er Tan İş Hanı No: 35 Kat: 1 Daire: 4 Kadıköy
Tel: (0216) 585 21 94 Faks: (0216) 414 68 43

Kartal (Anadolu Yakası) Şube

Cevizli Mahallesi Kemalpaşa Caddesi Gümüşhane Sokak No:1 Kat:2 Daire:5 Adalet İş
Merkezi(Çağ Kebap Yanı), Kartal/İstanbul
Tel: (0216) 585 21 60:

Büyüçekmece Şube

Ekinoba Mah. Necip Fazıl Kısakürek Sokak No:29 D:4 Büyüçekmece/İstanbul
Tel: (0212) 393 08 23 Faks:(0212) 863 11 02

Çağlayan Kadın Hakları Merkezi Şiddeti Önleme Bürosu (Adli Yardıma bağlı)

Çağlayan Adalet Sarayı Çağlayan/İstanbul
Tel: (0212) 393 07 84 Faks:(0212) 240 04 12

Ümraniye (Anadolu Yakası) Şube

Saray Mah. Alemdağ Cad. 175/B D.4 Ümraniye/İstanbul
Tel:(0216) 585 21 91 Faks:(0216) 630 25 47

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ.....	7
KAMUOYUNA AÇIKLAMAMIZDIR Çocuğun cinsel istismarı vakalarında öncelik çocuk haklarının korunması olmalıdır.....	9
Anayasa Mahkemesi Kararı	12
‘Aile Ortamından Yoksun Bırakılmış Çocuklar’ BMÇHS md. 20 Av. Aşkın TOPUZOĞLU	52
Hukuk ve Adalet Bilinci Dr. Cengiz APAYDIN	73
Çocuk Hakları Açısından Yeni Medya: Tehditler, Potansiyeller ve Düzenlemeler Prof. Dr. Nilüfer TİMİSİ.....	81
Medyada Çocuk İstismarı Bilimseli AKARSU	96
Siber Dünya’da Çocuk Deniz YÜCEL	108
Bir Çocuk Hakkı Olarak Ekonomik Sömürüden Korunmak Ceren ABABAY	119
Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Güncel Durumu Av. Necdet OKCAN.....	127
Kanunu Çıkarılmalı, Aşılar Zorunlu Olmalıdır! Dr. Recep KOÇ.....	135
Suçta Sürüklenen Çocuk ve KKTC’de Çocuk Yargılamaları Av. Laden ASILZADE	139
CMK 236/3 Maddesi Kapsamında Uzmanın Mağdurun İfadesinde Bulunma Hali Adalet Sistemi Uzmanları Derneği (ASUD)	142

Adli Görüşme Odaları (AGO) Murat GEZGİN, Gözde ÖZER	145
Çocuk Kitapları Çocuk istismarı ile mücadelede, çocuğun ihtiyacı mı yetişkinin kaygısı mı? Hatice KAPUSUZ	149
Gönül Görmez İse Göz Görse Neyleyeyim Av.Yüksel HOŞ.....	156
Çocuk İstismarı Bağlamında Çocuk Evlilikleri Musa BOZKURT	177
Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar İçin Adalet, Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları Açısından Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme: Olgu Sunumu Özgür SAĞLAM	185
Uzlaştırma Müessesesi Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuğun Rolü Uzlaştırımcı Av. Sureyya Kardelen YARLI.....	196
Çocuğun Üstün Yararı Av. Çağla DİŞLİ.....	213
Geçmişle Gelecek Arasında Sıkışan Çocuklarda Biyopsikososyal Değerlendirmenin Önemi Av. Esin TOPAL KÖSE	219
Mahpus Çocuğun Eğitim Hakkı Av.Özlem YILDIZ	224
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Çocuk Hakları Davalarının Veri Tabanı Av. Burcu UÇURAN.....	231
Büşra SANAY ile söyleşi.....	235
BASIN AÇIKLAMALARI	249
FAALİYETLER.....	257

SUNUŞ

23 Nisan Çocuk Bayramı nedeniyle bir kez daha çocuk hukukuna ilişkin konuların değerlendirildiği, uzman ve hukukçuların görüşlerinin yer aldığı, Çocuk Hakları Merkezi faaliyetlerinin aktarıldığı bir dergi hazırladık.

Bu süreç içerisinde meslek içi eğitim çalışmalarımıza hız verdik. Eğitim çalışmalarımızın yanında, panellerle alanda çalışan uzmanlar ve hukukçularla toplantılar gerçekleştirdik. Özellikle kamunun eksik/yanlış uygulamaları nedeniyle yaşanan çocuk hak ihlali davalarına, kararlarına müdahil olduk. Baroya yapılan başvurular, kamuoyuna yansıyan olaylar ve talep eden meslektaşlarımızın dosyalarına destek olduk. İstanbul Barosu adına müdahil olduğumuz davaları takip ettik.

Genelgeler ile çocuk koruma sistemi içine giren “Adli Görüşme Odaları ve Çocuk İzlem Merkezleri” ile ilgili toplantılara katıldık, düzenleme ve uygulamadaki eksiklikler konusunda görüşlerimizi bildirdik.

İstanbul Valiliği ve Kaymakamlıklarda gerçekleştirilen Çocuk Koruma Kanunu gereğince verilen koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanmasına ilişkin oluşturulan koordinasyon kurulu toplantılarına katıldık

Yine geleneksel hale gelen İstanbul Çocuk Tutukevleri ve Eğitim Evlerinde bulunan çocuklarla, 23 nisan vesilesi ile ÇHM üyeleri ve Uluslararası Plastik Sanatçılar Derneği üyeleri ile resim çalışması gerçekleştirdik.

Yayın faaliyetinin hem kalıcılığı hem de farklı alanlarda çalışan uzmanların görüşlerinin değerlendirilmesi açısından önemli olduğuna inanıyoruz. Bu amaçla yazı ve çalışmaları ile katkıda bulunan , görüşlerini paylaşan herkese teşekkür ediyoruz.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi KAMUOYUNA AÇIKLAMAMIZDIR

Çocuğun cinsel istismarı vakalarında öncelik çocuk haklarının korunması olmalıdır.

Çocuğa **karşı işlenen cinsel suçlar**, hukukumuzda tüm cinsel davranışları kapsayacak biçimde **cinsel istismar olarak tanımlanır**.

Çocuğa, bedeni üzerinde söz sahibi olduğunu ve **kimsenin izin almadan bedenine dokunamayacağını** öğretmek **gerekir**. Vücudun sadece belli bölgelerinin cinsel saldırıdan korunması gerektiği algısı yetersizdir. Bilinmelidir ki, cinsel istismar sadece vücudun iç çamaşırı ile korunan bölgelerinde gerçekleşmez.

Cinsel suçların sadece cinsel dürtülerle değil, tahakküm kurma ve gücünü ispat etme saikiyle işlendiği bilinmektedir. Bu nedenle, **suçu önleme politikaları**, toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde tartışılmalıdır.

Çocuğun **cinsel istismarı vakalarında** öncelik çocuk **haklarının korunması olmalıdır. Bu amaçla;**

- Çocuğun ev adresi, mahallesi, okulu, arkadaşları ve akrabalarına dair bilgiler de gizlilik kapsamında değerlendirilmeli ve çocuğun kimliğini açığa çıkarabilecek bilgiler **paylaşılmalıdır**. Çocuğun fotoğrafı, bulanıklaştırılmış ya da bir kısmı kapatılmış bile olsa **kullanılmamalıdır**. Çocuğun yasal temsilcisinden çocuk ile ilgili bilgi ve görsellerin kullanımı konusunda izin alınsa dahi çocuğun haklarını korumaya hizmet eden **gizlilik kuralı bertaraf edilmemelidir**.
- Olayın oluş şekline dair yorumlarda **bulunulmamalı**, çocuğun ve ailesinin acısına, hislerine, yaşadıklarına dair varsayımsal değerlendirmeler **yapılmamalıdır**.

- Olayı canlandırmak veya tepkiyi ifade etmek amacıyla çocuk bedeninin üzerinde ellerin olduğu fotoğraflar, ağız kapatılmış çocuk resimleri, animasyonlar, çocuk imgeleri **kullanılmamalıdır**. Temsili çocuk fotoğrafları bir yandan çocuğun kurban olduğu algısını pekiştirirken, diğer yandan çocuğu pornografik öge haline **gelmesine neden olmaktadır**
- Çocuğun yaşadığı bölgeye, etnik kimliğine, ekonomik durumuna, ailesine dair yorumlar **yapılmamalıdır**. Belli gruplar hedef haline **getirilmemeli** ve ayrımcılık yapılmasına **yol açılmamalıdır**.
- Çocuğun okulu, evi, parkı, sokağı çevresinde toplumsal tepkiyi gösteren eylemler **düzenlenmemelidir**. Aksi halde bu eylemlerin, orada yaşamak zorunda olan mağdur çocuk ve ailesinin etiketlenmesine, yeni tehlikelere açık hale gelmesine ve olayın travmatik etkilerinin artmasına neden olacağı **unutulmamalıdır**.
- Sosyal medyada bilgi kirliliğine itibar edilmemeli, yanlış ve sadece duyuma dayalı yasal hakları ihlal edecek paylaşımlara **yer verilmemelidir**.
- Failler hakkında sapık, canavar, psikopat gibi tanımlamalar **kullanılmamalıdır**. Çünkü bu tanımlamalar, faillerin toplumun dışında bireyler olduğu algısı yaratmakta, cinsel istismarın toplumun her kesiminden fail ve mağdur yaratan toplumsal bir sorun olduğu gerçeğini gölgelemektedir.
- Sivil toplum örgütleri, sosyal medyada görünürlüğü fazla olan kişi ve kurumlar, olaya dair aktarımlarını ve yorumlarını yaparken doğru bilgi vermeye, çocuk **haklarına özgü kavram ve kurallara uymaya özen göstermelidir**.
- Çocuk cinsel istismar vakalarını idam, hadım, müebbet hapis gibi ağır cezalar üzerinden tartışmaya açmak; küfür, bela gibi söylemlerle öfkeyi dışa vurmak sorunun çözümü noktasında **fayda sağlamayacaktır**. Bu tür tartışmalarda öncelik, önleme ve çocuk **koruma politikalarına verilmelidir**.
- Faillerin ırkı, etnik kimliği, dini, ait olduğu gruplar, mesleği, ekonomik durumu üzerinden ayrımcılık içeren yorumlar **yapılmamalıdır**. Bu yaklaşım, halkın bir kesiminin dışlanmasına, damgalanmasına, lince dönüşen eylemlere maruz kalmasına neden olmaktadır.

- Çocuğun cinsel istismarı davalarında sanığın ve mağdurun haklarını ihlal etmeyecek biçimde **gizlilik kararı verilmesi doğrudur.**
- Çocuğun cinsel istismarı dosyalarında taraf olan vekil, müdafii, uzman, kolluk görevlileri ve ilk elden bilgi sahibi olan tüm kişiler, çocuğa **ve vakiya ait bilgilerin gizliliği konusunda** mesleki sorumluluklarını yerine getirmeli, **azami özeni göstermelidir.**
- **Basının haber alma özgürlüğü, çocuk odaklı haberciliğin önüne geçmemelidir.** Olay, unutulma hakkı, tedavi ve sağaltım süreçleri de düşünülerek özenle ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. **Haberin verilişinde abartılı, gizliliği ihlal eden, faili farklılaştıran ifadelerden kaçınmalıdır.**
- Haber metinlerinde, çocuğa **yönelik cinsel davranışların suç olduğu vurgulanmalı; mağdurları güçlendirici, destek mekanizmalarını tanıtıcı bilgilere yer verilmelidir.**

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

İKİNCİ BÖLÜM
KARAR

F.E. VE DİĞERLERİ BAŞVURUSU

Başvuru Numarası	: 2014/15586
Karar Tarihi	: 23/1/2019
Başkan	: Engin YILDIRIM
Üyeler	: Recep KÖMÜRÇÜ Muammer TOPAL M. Emin KUZ Rıdvan GÜLEÇ
Raportör	: Murat ŞEN
Başvurucular	: 1. F.E. 2. A.D. 3. B.D. 4. H.E. 5. K.Ş. 6. M.K. 7. B.K. 8. F.T. 9. E.T. 10. M.H.A. 11. H.B.
Vekilleri	: Av. Senem DOĞANOĞLU Av. Hürmüz BİÇER Av. Dilan COŞKUN Av. Fatma GÜNEŞ

I. BAŞVURUNUN KONUSU

1. Başvuru, infaz koruma memurlarının hükümlü ve tutuklu çocuklara sistematik ve insan onuruna aykırı bir şekilde davranarak kötü muamele yasağını ihlal ettikleri iddialarına ilişkindir.

II. BAŞVURU SÜRECİ

2. Başvuru 23/9/2014 tarihinde yapılmıştır.
3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvurunun kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüş bildirmemiştir.

III. OLAY VE OLGULAR

7. Başvuru formu ve ekleri ile Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığundan temin edilen belgelere göre ilgili olaylar özetle şöyledir:

8. Başvurucular olayların meydana geldiği 1/1/2014 tarihinde Ankara (Sincan) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda terör örgütü üyeliği suçundan tutuklu olarak bulunmaktadır. Başvurucuların doğum tarihleri 1/3/1996 ile 10/12/1997 tarihleri arasında değişmekte olup tamamı olay tarihinde 16-17 yaş grubundadır.

9. Başvuruculardan F.E., A.D., B.D., H.E. C-10 ünitesinde; M.K., K.Ş., B.K., F.T., E.T., M.H.A. ve H.B. C-12 ünitesinde kalmaktadır.

10. 1/1/2014 tarihinde Ceza İnfaz Kurumunda görevli dört infaz koruma memuru saat 16.05'te sayım için C-10 ünitesine gelmişlerdir. Sayım esnasında başvurulardan H.E.nin sayım için üst kattan inmemesi üzerine C-10 ünitesinde kalan başvurucular ile infaz koruma memurları arasında tartışma başlamıştır.

11. Başvurucular, tartışmanın nedeninin başvurulardan H.E.nin hasta olması sebebiyle sayım için üst kattan inmemesi üzerine infaz koruma memurlarının sayıma herkesin katılmasında ısrarcı olarak hakaret ve tehditlerde bulunmaları olduğunu ileri sürmüşlerdir. İnfaz koruma memurları ise tartışma nedeninin başvuru H.E.nin sayım için çağrıldığına sayıma karşı çıkması ve diğer tutuklu çocukların hakarete bulunması olduğunu belirtmişlerdir.

12. İnfaz koruma memurları ile tutuklu çocuklar arasında başlayan tartışma esnasında başvuru B.D. infaz koruma başmemuruna kafa atarak saldırmıştır. Bu olay üzerine diğer tutuklu çocuklar da diğer infaz koruma memurlarına vurmaya başlamışlardır. İnfaz koruma memurları da karşılık vermeye başlamıştır. Bu esnada başvuru H.E. de üst kattan inerek önce başmemura, daha sonra infaz koruma memurlarına saldırmıştır. Başvurucular temizlik için kullanılan çekpas sopalarnı alarak saldırmaya devam etmişlerdir.

13. Kavga seslerinin duyulması ve başmemurun yardım istemesi üzerine diğer infaz koruma memurları da C-10 ünitesine gelerek tutuklu ve hükümlüleri kontrol altına almaya çalışmış ve kontrol altına alınan çocuklar müşahede odasına götürülmüştür.

14. İnfaz koruma memurlarının iddiasına göre, C-10 ünitesindeki tutuklu çocukların C-12 ünitesine işaret etmesiyle buradaki tutuklu çocuklar da hakaret ederek camlara vurmaya başlamıştır. İnfaz koruma memurlarından birinin C-12 ünitesinin kapısını sürgülemesi

üzerine tutuklu çocuklar dışarıya çıkamamıştır. Dışarı çıkamayan çocuklar kapılara vurup bağırmağa başlamış ve diğer ünitelerdeki hükümlü ve tutukluları kışkırtıp isyan çıkarmaya çalışmışlardır. Dışarı çıkmaları engellenen C-12 ünitesindeki çocuklar üst kata çıkarak ünite içinde bulunan masa tenisi masası, ayakkabılıklar, odalarda sabit hâlde bulunan elbise dolapları, yatak ve nevresimlerle barikat kurmuşlardır.

15. Olay, Ceza İnfaz Kurumu müdürü ve ikinci müdürüne bildirilmiş, bunun üzerine mesaide olmayan bazı infaz koruma memurları da göreve çağrılmıştır. Ayrıca 112 Acil Servis aranarak C-12 ünitesine nasıl müdahale yapılacağı planlanmıştır.

16. Görevli infaz koruma memurları öncelikle çocuklara ihtarda bulunarak olayların sona erdirilmesini istemiştir. Tutuklu çocuklar uyarıları reddederek ellerindeki sert cisimleri ve eşyaları merdivenden çıkmaya çalışan infaz koruma memurlarının üzerine atmışlardır. Tutuklu çocukların yangın çıkarma tehditleri üzerine yangın söndürme tüpü ve tazyikli su ile müdahalede bulunulmuştur. Bu esnada üst kattan atılan bir dolap yangın söndürme tüpünü patlatmıştır. İnfaz koruma memurlarından bazıları atılan cisimler nedeniyle yaralanmıştır.

17. Olayların kontrol altına alınmasından sonra C-10 ünitesindeki dört çocuk 1 No.lu müşahede bölümüne, C-12 ünitesindeki yedi çocuk ise 2 No.lu müşahede bölümüne konulmuştur. Bu çocuklara, müşahede bölümüne götürülürken infaz koruma memurlarına ve kendilerine zarar vermelerini engellemek için plastik kelepçe takılmıştır.

18. Olay sonrasında tutuklu on bir çocuk hakkında idari soruşturma başlatılmış ve kaldıkları kurumun değiştirilmesine karar verilmiştir. Dört çocuk İzmir (Şakran) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna, dört çocuk İstanbul (Maltepe) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna 3/1/2014 tarihinde nakledilmiştir.

19. Ceza İnfaz Kurumu müdürü tarafından 2/1/2014 tarihinde Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Savcılığına da suç duyurusunda bulunulmuştur. Öte yandan olay günü görevli infaz koruma memurları hakkında da idari soruşturma başlatılmıştır. Olaylara ilişkin olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ve Türkiye İnsan Hakları Kurumu (TİHK) iki ayrı rapor hazırlamıştır.

A. Tutuklu Çocukların Beyanları

1. Başvurucu F.E.nin Beyanları

20. Başvurucu F.E. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla görüşmüştür. Görüşme tutanağı kapsamında başvuru, H.E.nin hasta olması sebebiyle sayıma çıkmadığını, H.E.nin gelmesi için infaz koruma memurunun sayım alanında koğuğa oturarak bacak bacak üstüne atması üzerine A.D.nin "Saygılı ol" dediğini ve infaz koruma memurunun küftettiğini, B.D.nin de infaz koruma memuruna kafa attığını ve koğuğa gelen infaz koruma memurlarının kendilerini dövdüğünü, sonra ise müşahede odasına götürdüklerini ifade etmiştir. Başvurucu, müşahede odasında kendisine giyecek ve yemek verilmediğini ileri sürmüştü; ayrıca ayağının kırık olduğunu beyan etmesine rağmen sağlık raporunda bu hususun belirtilmediğini ifade etmiştir. Başvurucu olaydan sonra müşahede odasında tekrar dayak atıldığını ve ellerinin kelepçelendiğini iddia etmiştir. Başvurucu ayrıca, kendisine bir battaniye verildiğini ve olaydan bir gün sonra yatak verildiğini belirtmiştir.

21. Başvurucunun TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"C10 Ünitesinde kalan F.E., Hakkari'den Sincan Cezaevine nakledildiğini, yolculuk esnasında kendisine yemek verildiğini, olay günü H.E. isimli arkadaşımın hasta olması nedeniyle aşağıdaki sayıma inmediğini, infaz koruma memurlarının inmesi için ısrarla olduklarını, daha sonra memurların kendilerine küfrettiklerini ve B.D. isimli arkadaşlarının üzerine atıldıklarını, ancak ilk hareketin arkadaşlarından mı yoksa memurlardan mı geldiğini bilmediğini, kendilerinden istenmesine rağmen adli mahkûmlar gibi ayakta sayım vermediklerini, ortak kullanım alanında oturarak sayım verdiklerini, arbededen sonra memurların kendilerini döverek müşahede odasına götürdüklerini, aynı gün doktora götürüldüklerini, müşahede odasının pencerelerinin kapalı olduğunu ve kaloriferlerin yandığını ifade etmiştir."

22. Başvurucunun 9/1/2014 tarihinde suça sürüklenen çocuk sıfatıyla Cumhuriyet /cısına verdiği beyan şöyledir:

"Biz C10 koğuşunda A.D., B.D., H.E. olduğu halde dört kişi kalıyorduk. Olay günü H.E. hasta olduğu için sayım nedeniyle aşağı inmek istemedi 6-7 tane İnfaz Koruma Memuru odaya geldi. Niye sayıma gelmiyorsunuz dedi o da hastayım dedi, aşağıya gelmezsen biz burada oturacağız dediler. O esnada ben mutfağa geçtim dönüşte bağırma sesleri duydum. "siz kimsiniz, bize karşı gelemezsiniz" diye İnfaz koruma memurları bağırıyordu. A.D. ile B.D.nin üstüne İnfaz koruma memurları atladılar ben ne oluyor demeye kalmadan beni şu anda adını bilmediğim ancak fotoğrafını görsem tespit edeceğim infaz koruma memuru darp etmeye başladı. "piçler, o. Çocukları" diyerek bana küfür etti. Daha sonra koğuşta bulunan A., B., H. ve beni döverek aşağı müşahede odasına götürdüler burada süngerli odaya doğru çektiler. C12 de ne olduğunu ben bilmiyorum ancak bizim üzerimizde çakmak yoktu duyduğum kadariyle C12 de kalan tutuklulara İnfaz koruma memurlarından biri küfür etmiş, sra size de gelecek demiş bu nedenle bu kişilerde barikat kurmuşlar ben hiç biryeri kırmadım, ancak bana infaz koruma memurları vurunca bende onlara vurdum kendimi savındım. Olay bu şekilde olmuştur. Ben infaz koruma memurlarından şu anda şikayetçi değilim dedi."

2. Başvurucu A.D.nin Beyanları

23. Başvurucu A.D.nin TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"Olay esnasında C10 koğuşunda (ünite) kalmakta olan A.D., olay günü C10 koğuşunda (ünite) dört kişi oturduklarını, H.E. adlı arkadaşlarının hasta olduğunu, memurlar ısrarla "aşağıya geleceksin, köpek gibi ayağımıza geleceksin" diyerek küfür ettiklerini, ayak ayaküstüne attıklarını, "ayak ayaküstüne atmayın, bize saygı gösterin" dediklerini, bunun üzerine olayların çıktığını, olay gününe kadar sayım verdiklerini bir sorun yaşamadıklarını, olay günü H.E.'nin hasta olduğunu, küfür etmeksizin güzelce konuşuldu arkadaşlarının aşağıya ineceğini ve bu olayın olmayacağını, fiili saldırıyı ilk olarak kimin başlattığını bilemediğini, ilk saldırı hareketini kendilerinin de yapmış olabileceğini, olay esnasında cam kırmadıklarını ve hiçbir şeye zarar vermediklerini,

Sincan Cezaevine olaylardan önce iki hafta önce gelmiş olduğunu, ayakta sayım konusunda görevliler ısrar etmeleri nedeniyle açlık grevine gitmeyi düşündüklerini, kendilerinin diğer adli tutuklu ve mahkûmlardan farklı bir muameleye tabi tutulduklarını, örneğin Kürtçe şarkı söyledikleri için tutanak tutularak disiplin cezası verilmekle tehdit edildiklerini,

Olaydan sonra, kendisine arkadan kelepçe takıldığını, elleri kelepçeli olarak süngerli odada altı saat kaldığını, bilahare kampüsteki hastaneye götürüldüğünü, hastanede jandarma komutanının kendisi için "rapor rapor vermemeyin" dediğini, doktorla görüşüp konuştuğunu, kendisine doktor raporu verildiğini ancak raporun içeriğini görmediğini, hastaneden dönişte çiplak aramaya maruz kalmadığını, kamerasız odada dövüldüğünü,

Müşahede odasında yataksız ranza üzerinde iki gün yattığını, ertesi güne kadar yatak verilmediğini, ayakları ve ellerinin yara olduğunu, boynunu kıpırdatmadığını, ellerinin kelepçe izi olduğunu, odada bulunan üst camın kenarının açık olduğunu, kaloriferin yanmadığını odanın soğuk olduğunu, elbisesinin kendisine verildiğini, müşahedede kaldığı sırada yemek verildiğini,

... ifade etmiştir."

24. Başvurucunun mağdur sıfatıyla İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığına verdiği beyan şöyledir:

"Olay günü Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz kurumunun C-10 koğuşunda ... bulunduğum esnada [infaz koruma memurları] koğuşa gelerek sayım yapacaklarını söylediler. H. dışındaki 2 kişi ve beni saydılar. Bu esnada hasta olan ve yatakta yatan arkadaşımız H.E. üst kattan aşağı inip infaz koruma başmemuru K.O.ya göründü. Rahatsız olduğumu söyleyerek yatağıma gümek istediğini beyan etti. Ancak başmemur K.O. H.E.ye dönerek "köpek gibi ayağıma geleceksin" diye bağırdı. Ben ve diğer 2 arkadaşım sayımda bir sorun olmadığını H.'nin hasta olduğunu belirtmemize rağmen baş memur K.O. talebinde ısrarcı oldu. 2. Müdür ... ve baş memur ... başka infaz koruma memurlarını çağırdılar. Bu memurlar geldikten sonra baş memur ve diğer memurlar bana ve arkadaşlarıma ana avrat küfür ettiler. "sizi süründüreceğiz müşahede odasına götürüp döveceğiz" diye tehditte bulundular ayrıca beni ve arkadaşlarımı darp ettiler. Beni tehdit eden hakarete bulunan ve darp eden görevlilerden şikayetçiyim, cezalandırılmalarını istiyorum ... dedi."

3. Başvurucu B.D.nin Beyanları

25. Başvurucu B.D. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla görüşmüştür. Görüşme tutanağında başvuru, H.F.'nin hasta olması sebebiyle sayıma ikamadığını, bunun üzerine infaz koruma memurunun "Ben ne dersem o olur" diyerek sayımlanına gelmesini istediğini, daha sonra A.D. ile diğer infaz koruma memurunun tartışmaya aştığını belirtmiştir. Başvurucu tartışma üzerine elliye yakın infaz koruma memurunun koğuşa gelerek diğer arkadaşları ile birlikte kendisini de dövdüğünü, ellerinin kelepçelenerek müşahede odasına götürüldüğünü, infaz koruma memurlarının hakaret ve tehdit içeren sözler söylediğini ileri sürmüştür. Başvurucu, yapılan muayenesinde doktorun vücudundaki tüm zleri yazmadığını ve muayene sonrasında da darbedildiğini iddia etmiştir.

26. Başvurucunun TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"Olay esnasında C10 koğuşunda kalmakta olan B.D., olay günü H.E. adlı arkadaşımın hasta olduğunu, oturarak sayım verdiklerini, gardiyanların "aşağıya ineceksin", "Köpek gibi ayağıma geleceksin" diyerek kendilerini tahrik ettiklerini, A.D. ve kendisine küftüklerini, kendilerinin de küfürle karşılık verdiklerini ve kavgaya çıktığını, H.E.'nin C12'den C10'a yeni geldiğini, H.E.'nin hasta ve halsiz olduğunu bildirdiğini, "Bu günlük böyle olsun" dediğini, kendisinin sırf sıkıntı çıkmasını diye ayakta sayım verdiğini, hatta H.E.'ye "Sıkıntı çıkmasın, sürünerek in" dediğini, A.D. ile görevli memurun bu sırada

tartıştığını, bana da "Sizin gibi teröristleri çok gördük" deyince dayanamayıp görevliye kafa attığını, arbede çıkınca ellerine geçirdikleri temizlik malzemesinin sopalarıyla görevlilere karşılık verdiklerini, süngerli odada kelepçelendiklerini, sol kolunda yarasının olduğunu,

Sayınla ilgili daha önce bir sorun yaşamadıklarını, açlık grevine girince Savcının "Tamam oturarak sayım versinler" dediğini, olay sonrasında süngerli odada baygın olarak uzun süre kaldıklarını, süngerli odada ve kamerasız odada darp edildiklerini, hastaneden döndükten sonra müşahede odasında soğukta yataksız demir ranzanın üzerinde iki gün kaldığını,

... ifade etmiştir."

27. Başvurucu 19/2/2014 tarihinde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan tahliye edildikten sonra kendisine ulaşamadığından Cumhuriyet Başsavcılığınca beyanı alınmamıştır.

4. Başvurucu H.E.nin Beyanları

28. Başvurucu H.E. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla görüşmüş ve görüşme tutanağına göre olay günü odasında hasta yattığını, sayıma inmediği için koğuş arkadaşları ile infaz koruma memurlarının kavga etmeye başladığını, arkadaşlarına bakmaya gittiğinde infaz koruma memurlarının arkadaşlarını dövdüğünü gördüğünü, daha sonra kendisini de dövdüklerini belirtmiştir. İnfaz koruma memurları kendisini koğuştan çıkardığında "*İnsanlık onuru işkenceyi yenecek*" şeklinde slogan attığını, bunun üzerine kafasını duvara süttüklerini beyan etmiştir. Başvurucu ayrıca müşahede odasına atıldığını, odanın soğuk ve pis bir yer olduğunu, odada yatak olmadığını, sadece kendisine bir battaniye verdiklerini, burada ayakları ve elleri (tersten) kelepçeli olarak bırakıldığını ileri sürmüştür. Başvurucu, hastaneye gidiş geliş de dövlüğünü ve bu sırada çıplak arama yapıldığını iddia etmiştir. Başvurucu, infaz koruma memurlarının sürekli tehdit ve hakarete bulunduğunu, bu esnada üzerine portakal kabuğu atıldığını belirtmiştir.

29. Başvurucunun TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

Olay esnasında C10 koğuşunda kalmakta olan H.E., sayım günü grip olduğunu, kalkacak durumunun olmadığını ve üst kattaki odasından kalkıp sayım yerine gelemediğini, sayım yapan görevlilere yukarıdan görüldüğünü, "hastayım gelemem, aşağıya gelmemi bu sefer istemeyin" dediğini, aşağıda ortak alanda bir görevlinin ısrarla aşağıya gelmesini istediğini, oturarak ayak ayaküstüne attığını, bir arkadaşının görevliye "ayak ayaküstüne atmayın" dediğini, bu sırada gardiyanın arkadaşına vurduğunu, diğer arkadaşının da ona kafa attığını, bu arada 10-15 gardiyanın daha koğuşa geldiğini, bilahare 30-40 kişi olduklarını, "tamam, geri çekiliyoruz" dediklerini ancak yüzünü duvara vura vura müşahedeye götürdüklerini, görüşme sırasında heyete dönerek "Yüzümde yara var bakan gözükmüyor, Raporla belli, dişim sallıyor, dişime yumrukturdular." diyerek olayı anlatmaya devam etmiş ve olay sırasında slogan attığını, "sesini kes" diyerek kendisine daha fazla vurmaya başladıklarını, ellerine ve ayaklarına kelepçe vurduklarını, müşahede odasına götürdüklerini, süngerli odada kendisini duvardan duvara vurduklarını, nefes almakta zorlandıklarını, orada bir süre beklediklerini, bilahare kötü kelimelerle küfürler ederek hastaneye götürdüklerini, hastanede doktora "darp izi ne olacak?" diye sorduğunu, kendisini büyük hastaneye sevk ettiklerini, orada askerler ve gardiyanların olduğunu, onların da kendisine küftüklerini, ring arabasında da küftüklerini, cezaevine gelince beyaz saçlı gardiyanın arama odasında üzerindeki elbiseyi pantolonunu zorla çıkarttığını,

sadece iç çamaşırının kaldığını, pantolonunu yırtarak çıkardıklarını, kemerle vurmaya başladıklarını, daha sonra kapıyı açarak üzerini giydiklerini, bir gardiyanın ellerinden tuttuğunu bu sırada diğer gardiyanların kendisine vurmaya başladıklarını, kendisini "hücreye" atıldığını, orada da vurduklarını, diğer arkadaşlarının da çıplak aramaya tabi tutulmak istendiğini, kaldığı "hücrede" yatak olmadığını, elbiselerinin üzerinde oturduğunu, odada cam olmadığını,

Bir senedir cezaevinde olduğunu, kendisine kinli davranıldığını, "bir senedir buradasın sana göstereceğiz" diyerek üzerine portakal kabukları atıp tükürdüklerini, yemek vermediklerini ve hakaret ettiklerini, yine sabah gelip hakaret ettiklerini, kendisine kahvaltı vermediklerini, bir gardiyanın kendisine yemek vermediğini ve hakaret edip küffrettiğini, avukatlarla görüşme yaptıklarını ve onlara her şeyi anlattıklarını, bunun üzerine gardiyanların yatak verdiklerini,

C12'de olanları bilmediğini, ancak C12'de kalan arkadaşlarının müşahedeye geldiklerinde üzerlerinin ıslak olduğunu, gaz koktuklarını,

Olay olmadan önce cezaevi müdürünün kendilerini "Eğer kurallara uymazsanız sizi hücreye atarız." diyerek tehdit ettiğini, sayımı oturarak verdiklerini, yönetimin ise her zaman ayakta sayım yapmak istediğini, kendilerini zorlamalarına rağmen bunu yapmadıklarını, gerginlik olunca cezaevi savcısının kendilerine tenis masasının yanında sayım vereceklerini söylediğini, kendilerinin ise oturarak sayım vermek istediklerini savcının da buna onay vermesi üzerine uygulamanın böyle devam ettiğini,

İstisnaya giderken ve gelirken üst araması yapıldığını, Cezaevi Savcısı üst araması yapılmayacak demesine rağmen aramanın yapılmaya devam edildiğini, kitaplarının yitildiğini, ayda bir askerlerin arama yaptığını, gardiyanların da bir hafta sonra gelip keyfi arama yaptığını,

...

Olaydan önce 2013 Mart ayında sayım vermemek için açlık grevine gittiklerini, zorla sayıma götürüldüklerini, bu eylemden dolayı kendisine disiplin cezası verildiğini ve beş gün müşahede odasında (hücrede) kaldığını,

...ifade etmiştir."

30. Başvurucu 18/2/2014 tarihli dilekçesi ile ifade vermek istememiş, daha sonra ır beyanı alınmak istendiğinde ise 7/3/2014 tarihinde İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı İnfaz Kurumundan tahliye edildikten sonra kendisine ulaşılamadığından Cumhuriyet avcılığınca beyanı alınamamıştır.

5. Başvurucu K.Ş.nin Beyanları

31. Başvurucu K.Ş.nin TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"Olay esnasında C12 koğuşunda kalmakta olan K.Ş., C10 koğuşunda yaşanan arbedeyi kendi koğuşlarından görebildiklerini, sonradan öğrendiklerine göre bir arkadaşlarının hastalığını gerekçe göstererek, "Kalkamıyorum, gelemiyorum" demiş olduğunu, kavganın başlangıcını ve görevlilerle tutuklu çocukların birbirlerine girmesini koğuşlarından görebildiklerini,

Gardiyanların zorla saygı gösterilmesini istediklerini, sayım esnasında ayaklarını gelmelerini istediklerini, ana babalarına ve kardeşlerine küfredildiğini, kendilerinin de gördükleri olaylara tepki gösterdiklerini, ne oluyor diye sorduklarını, arkadaşlarının dövüldüğünü gördüklerini,

Olaydan önce Müdürün kendilerini müşahede odasına atmakla tehdit ettiğini, müdürün kışkırtması ile olayların geliştiğini, memurlarla bir sorunlarının olmadığını, olay esnasında ölümle tehdit edildiklerini, "Savcıyı çağırın" dediklerini, barikat kurduklarını, camı ve bilgisayarları kırdıklarını, korktuklarını orada öleceklerini sandıklarını, ancak dinlemediklerini, ellerinde çakmakları olsaydı yangın çıkartacaklarını, memurların, buldukları koğuştaki hortumla su ve gaz sıkıktıklarını, yüzlerinin yandığını, yangın tüpü gibi bir şeyle gaz sıkıldığını, gardiyanların yukarıya çıktıklarını kendilerinin bir odaya girdiklerini, ve burada dayak yediklerini, ellerinin kelepçelendiğini, süngerli odada altı saat dövüldüklerini, oradan hastaneye götürülürken arama odasında dövüldüklerini, hastaneye götürüklerini dönünce müşahede odasında kendisini yeniden dövüldüklerini, sabaha kadar yerde ıslak mermerin üzerine yattığını, yatak olmadığını, yatak istediklerini, elbiselerinin ıslak olduğunu, odada kaloriferin yandığını ancak odanın soğuk olduğunu,

...

Aramayı çıplak yapmak istediklerini, buna zorladıklarını ancak kendilerinin kabul etmediğini,

... ifade etmiştir."

32. Başvurucunun mağdur sıfatıyla İstanbul Anadolu Cumhuriyet Başsavcılığına rdiği beyan şöyledir:

"Ankara Çocuk ve Gençlik kapalı Ceza İnfaz Kurumunda hüküm özlü olarak bulunduğum sırada diğer tutuklu ve hükümlü arkadaşlarımızla birlikte cezaevi idaresinden bazı taleplerimiz oldu. İdare bu taleplerimizi kabul etmedi. Bunun üzerine arkadaşlarımızdan O. ve B. ve H.E. açlık grevine girdiler. Açlık grevi devam ederken Cezaevi Savcısı bizimle görüştü. Taleplerimizi kabul etti. Bu taleplerimiz arasında sayımı oturtarak verme hususunda vardı. Ancak Savcının talimatına rağmen cezaevi müdürü sayımı ayakta alacağını söyledi. Olay günü Cezaevi Müdürü, infaz koruma başmemurları ve infaz koruma memurları koğuştaki girerek sıraya girmemizi istediler. Savcıyla görüşüğümüzü talebimizin kabul edildiğini bu nedenle ayakta sayım vermeyeceğimizi söyledik. Görevliler zor kullandılar. Bu arada hasta olan ve yatakta yatan arkadaşımız H.E. zorla yataktan kaldırılmak istendi. Biz bu duruma engel olmak istedik. Cezaevi müdürü, infaz koruma başmemurları ve infaz koruma memurları bana ve arkadaşlarıma ana avrat küfür ettiler. "sizi süründürüleceğiz, işkence yapacağız, süngerli odaya götürüp döveceğiz" dediler. Ayrıca beni ve arkadaşlarımı darp ettiler. Beni tehdit eden hakarete bulunan ve darp eden görevlilerden şikayetçiyim cezalandırılmalarını istiyorum. Uzlaşmakta istemiyorum dedi."

6. Başvurucu M.K.nın Beyanları

33. Başvurucu M.K. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla rüşmüştür. Görüşme tutanağında başvuru; ellerinde hareket kısıtlılığı olduğunu, karının rdiğini ve müşahede odasında soğukta yerde yattığını belirtmiştir. Başvurucu ayrıca ıylar esnasında soğuk, tazyikli su ve biber gazı ile müdahale edildiğini, dövülerek işahede odasına atıldığını ileri sürmüştü; yumuşak oda olarak tanımlanan müşahede odasında vc ayağı kelepçeli iken dövüldüğünü iddia etmiştir.

34. Başvurucunun TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"C12 koğuşunda kalan M.K., arkadaşlarından duyduğu kadarıyla, bir arkadaşının hasta olduğunu, bu arkadaşının ne tür bir hastahığı olduğunu bilmediğini, sayım sırasında aşağıya inememiş olduğunu, görevlilerin küfür ettiklerini, B.D. isimli arkadaşının gardiyana kafa attığını duyduğunu ifade etmiştir. Daha sonra C12 koğuşunda kalmakta iken C10'daki sesleri duyduklarını ve protesto ettiklerini, koğuşun üst katına çıktıklarını, üzerlerine tazyikli su ve gaz sıkıldığını, kendilerinde çakmak vs. olmadığından ateş yakma imkânlarının olmadığını, bir arkadaşının kafasının duvara vurulduğunu, dolapları devirdiklerini, arkadaşlarının yüzleri eğilerek müşahede odasına götürdüklerini, orada iken üzerinin ıslak olduğunu ve üşüdüğünü, bazı arkadaşlarının kaldığı odaların camlarının kırık olduğunu, kendisinin kaldığı odanın camının kırık olmadığını, olayda parmağının yaralandığını, olay sırasında niteliğini bilemediği bir gaz sıkıldığını, bundan etkilenerek kumaya başladığını, 7-8 kişinin eli kelepçeli olarak 10 saat yumuşak oda adı verilen müşahede odasında kaldığını, hepsinin kelepçeli ve üzerleri ıslak olduğunu, gece hastaneye gönderildiklerini, hastanede gardiyan ve jandarmaların bulunduğunu ve doktorla hiç baş başa kalamadıklarını, hastaneden dönüşte 10-20 gardiyanın üzerlerine saldırdığını, elbiseleri çıkartılarak arama yapıldığını ve arama odasında dövüldüklerini, bu olaydan önce müdürün kendilerini "sizi yumuşak odalara atacağım, aklınız başınıza gelecek" diye tehdit ettiğini, telefonda görüşmek için önceden kayıt yaptırıldığını, görüşmelerinde bir sorun yaşamadıklarını, ... ifade etmiştir."

35. Başvurucu 13/3/2014 tarihinde İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan tahliye edildikten sonra kendisine ulaşamadığından Cumhuriyet Başsavcılığınca beyanı alınmamıştır. Öte yandan başvuru vekili 28/4/2016 tarihli ek dilekçesinde başvurunun vefat ettiğini belirtmiştir.

7. Başvurucu B.K.nın Beyanları

36. Başvurucu B.K. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla görüşmüştür. Başvurucu görüşme tutanağında; C-12 koğuşunda kaldığını, olay günü C-10 koğuşunda olanları protesto ettiklerini, bunun üzerine yetmiş yakın infaz koruma memurunun koğuşlarına girerek önce su, daha sonra biber gazı sıkıldığını belirtmiştir. Başvurucu, gazın etkisi geçtikten sonra infaz koruma memurlarının kendilerini koğuştan çıkarıp döverek ve elleri ters kelepçeli olarak müşahede odasına götürdüklerini, beş altı saat orada tutulduktan sonra hastaneye sevk edildiklerini beyan etmiştir. Başvurucu ayrıca hastaneye götürülürken infaz koruma memurlarının çıplak arama yapmaya çalıştıklarını ve kendisini tekrar darbettiklerini ileri sürmüştür. Başvurucu müşahede odasında da dört infaz koruma memuru ellerini tutarken iki infaz koruma memurunun tekme ve tokatla kendisini dövdüğünü iddia etmiş ve müşahede odasında kendisine battaniye verilmediğini belirtmiştir.

37. Başvurucunun tahliye edilmesi nedeniyle görüşme yapılamadığından TİHK raporunda beyanı bulunmamaktadır.

38. Başvurucu 30/1/2014 tarihinde Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumundan tahliye edildikten sonra kendisine ulaşamadığından Cumhuriyet Başsavcılığınca beyanı alınmamıştır.

8. Başvurucu F.T.nin Beyanları

39. Başvurucu F.T.nin TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

alarak zorla ring aracına bindirdiler. Bu olaylar olmadan önce 28/12/2013 günü müdür bizi çağırdı bize ayağınızı denk alın sizi sürüm sürüm süründürceğim size işkence yapacağım sizi hücrelerde çürüteceğim adınızı unutturacağım" şeklinde sözler söyleyerek tehdit etti bu olaylar için önceden hazırlık yapmışlardır Bizi gardiyanlar döverken bize hitaben " 1,5 için yılın intikamını da alacağız "şeklinde sözler sarf ediyorlardı. Bizi sürekli olarak tahrik ediyorlardı. Biz birkaç defa uzlaşmak istesekte kabul etmediler sözlü ve fiziki tacizlerine devam ediyorlardı. Beni darp eden bana hakaret eden küfür eden fiziki ve psikolojik işkence uygulayan olay tarihinde görevli infaz koruma memurlarından olay tarihinden önce bizi odasına çağırarak biz tehdit eden 1 müdürdən şikayetçiyim ve davacıyım dedi."

9. Başvurucu E.T.nin Beyanları

41. Başvurucu E.T.nin TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

"E.T. ifadesinde, kendisinin C12 koğuşunda kaldığını, Mersin'den Sincan Cezaevine naklen geldiğini belirterek olay günü arkadaşlarının dövülmesini duyunca olayı protesto etmek amacıyla C12 koğuşunun kapılarına vurduklarını, üzerlerine hortunla su sıkıldığını, daha sonra sarı renkte gaz sıkıldığını, karavana kapağı ile kafasına vurulduğunu, bilahare kendilerinin yumuşak odaya götürüldüklerini, bu odada ellerinin plastik kelepçeye kelepçelendiğini, 3-5 saat bu vaziyette bekletildiklerini, daha sonra kampüsteki hastaneye buradan da Sincan Devlet Hastanesine götürüldüklerini, kendisinin doktorlarla görüşmesinde bir sıkıntı yaşamadığını, son olaya kadar da Cezaevinde sosyal aktivitelere katılma konusuna ve diğer etkinliklerde sıkıntı yaşamadıklarını, ilk gün kendisinin kalmış olduğu müşahede odasının kaloriferinin bozuk olduğunu ve üzerinin ıslak olması nedeniyle üşüdüğünü, ancak sabah kaloriferin tamir edildiğini, kendilerinin çıplak aramaya maruz kalmadığını ifade etmiştir."

42. Başvurucunun suça sürüklenen çocuk sıfatıyla Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığına verdiği beyanı şöyledir:

"Olay günü H.E. isimli arkadaşımız hasta olduğundan dolayı aşağı sayıma inemediğinden İnfaz Koruma Memurları arkadaşımız H.E.yi dövmüş bizde sinirlendik camlara vurduk, ancak hiç bir şeyi kırmadık, suçlamayı kabul etmiyorum, memur kabınınin kapısını da kırmaya çalışmadık, H.E.yi hangi İnfaz Koruma Memurları dövdü bilmiyorum, H.E. dayak yediğinde ben C12 koğuşunun penceresinden H.nin bulunduğu C10 numaralı koğuşun penceresine bakıyordum H.E.nin dayak yediğini gördüm ama kimin vurduğunu seçemedim. Dayak yediğini görünce biz de tepki gösterdik ancak slogan atmadık, memurları dövmedik, camlara vurduk bütün tepkimiz buydu bunun dışındaki hiçbir suçlamayı kabul etmiyorum. Şunu da eklemek istiyorum memurların girişini engellemek için yataklarla barikat kurduk, elbise dolaplarını sökerek barikatı destekledik bu bölüm doğrudur. Biz hiç kimseye kendimizi yakarız diye tehditte bulunmadık çocuk koğuşunda zaten çakmak yok nasıl yakacağız, İnfaz Koruma Memurlarının nasıl yaralandığını da bilmiyorum ben hiç kimseye birşey atmadım atanı veya darp edeni de bilmiyorum görmedim. Bize biber gazı atıldılar biz zaten odada nefessiz kaldık. Olay beyanında belirttiğim şekilde cereyan etmiştir bunun dışında hiçbir suçlamayı kabul etmiyorum ayrıca İnfaz Koruma Memurlarından su anda hatırlamadığım ismini bilmediğim kişiler beni dövmüştür teşhis te yapamam çünkü gözüm o anda şişti bende İnfaz Koruma Memurlarından şikayetçiyim dedi."

10. Başvurucu M.H.A.nın Beyanları

43. Başvurucu M.H.A. olaydan bir gün sonra 2/1/2014 tarihinde avukatlarla görüşmüştür. Görüşme tutanağında başvurucu; C-12 koğuşunda kaldığını, C-10 koğuşunda kalan arkadaşlarının darbedildiğini gördüklerini, bunun üzerine kapılarının kapatıldığını ve

C-12 koğuşunda kalan arkadaşları ile slogan attıklarını beyan etmiştir. Daha sonra C-10 koğuşundakilerin müşahede odasına götürüldüğünü görmeleri üzerine infaz koruma memurlarının kendilerine de saldıracaklarını düşünerek üst kata çıktıklarını ve saldırıyı engellemek için masaları merdivene koyduklarını belirtmiştir. Başvurucu; infaz koruma memurlarının tazyikli su sıkarak müdahaleye başladığını, arkadaşlarını görme talebinin müdür tarafından reddedilmesi üzerine aşağıya inmediklerini ileri sürmüştür. Daha sonra gaz ile müdahale yapıldığını iddia eden başvurucu; infaz koruma memurlarının kendilerini dövdüğünü, müşahede odasına götürülürken de dövüldüğünü, müşahede odasında elleri (tersten) ve ayakları kelepçeli olarak bırakıldığını, odada yatak olmadığını ve sadece bir battaniye olduğunu belirtmiştir. Başvurucu; doktor muayenesi esnasında yanında askerler olduğundan rahat konuşamadığını, hastane dönüşü kamerasız bir odada dövüldüğünü, çıplak arama yapıldığını, müşahedeye alınmadan yine dövüldüğünü ve arkadaşlarının sesini duyduğunu ifade etmiştir.

44. Başvurucunun TİHK raporunda belirtilen beyanı şöyledir:

" Olay esnasında C12 koğuşunda kalmakta olan M.H.A., C10'da hasta bir arkadaşının olduğunu, bu kişinin sayım sırasında aşağıya inemediğini, gardiyanın O'nu gördüğü halde aşağıya gelmesi için ısrar ettiğini, başgardiyanın bacak bacak üstüne attığını, küfür ettiğini, arbede sırasında önce gardiyanın saldırdığını duyduğunu, 40-50 gardiyanın geldiğini, sayımda sürekli sorun çıkardıklarını, oturarak sayım verdiklerini, sayım sırasında ayağa kalkarak sıraya girmelerinin istendiğini, tek koğuşta dokuz kişi kaldıklarını, bazı sorunlar yaşadığını, daha sonra sayı azalınca ayrı ayrı koğuşlara ayrıldıklarını,

Olay öncesinde kapının gece kapalı kalmamasını istediklerini, bundan dolayı sorun çıktığını, sayım meselesi yüzünden cezaevi müdürünün kendilerini disiplin cezası vermekte tehdit ettiğini ve nihai olarak olayın asıl sebebinin gece ve gündüz kaldıkları odaların kapılarını açık bırakmak istemeleri olduğunu,

C10 koğuşunda olanları duyduğunda kendilerine de aynı yapılabileceği diye önlem almak için üst kata çıktıklarını, masa, sandalye ve dolap gibi eşyaları görevlilerin yukarıya çıkmasını önlemek için merdiven başına koyduklarını, arkadaşlarının sağ ve salim olduklarını görmek istediklerini, sağlam olduğunu görünce kendilerinin inceklerini söylediklerini, üst katın kamerasını kendilerinin kırdıklarını, birkaç görevlinin ümüteye gelerek kendileriyle temasa geçip müdahale etmeye başladıkları sırada çakmak aradıklarını ancak bulamadıklarını, bunu bir gardiyanın duyduğunu ve görevlilerin yatakları ve diğer eşyaların yakılacağını düşündüklerini, bu sırada bir anda 'pıss' diye bir ses duyduklarını, üzerlerine su ve gaz sıkıldığını, buldukları koridorun gazla dolduğunu, gazın renginin beyaz mı, sarı mı olduğunu anlayamadıklarını,

Müşahede odasına götürülürken gardiyanların kendilerini dövdüklerini, kendisinin yumuşak odaya götürülmediğini, elleri ve ayaklarından kelepçelediklerini, hücreye atıp orada dövdüklerini, müşahede odasında üç saat kaldığını, daha sonra kelepçenin çıkarılarak hastaneye götürüldüğünü, hastaneden geri gelirken yine kendisini dövdüklerini, üst araması yaptıklarını, kamerasız odaya aldıklarını, üstsüz arama yapmak istediklerini, "soyunun" dediklerini, ancak soyunmadıklarını bunun üzerine gardiyanların kendilerini dövdüklerini, tekmelerden dolayı darp raporunun olduğunu, beyin tomografisi için Sincan Devlet Hastanesine götürüldüğünü,

Müşahede odasında yatak bulunmadığını, camın kırık olduğunu, İnsan Hakları Derneğinden ziyaretçiler gelince yatak verdiklerini, ayın üçüne kadar müşahede odasında kaldıklarını, nakledilirken kendilerine yemek verildiğini,

...
Olay olana kadar Sincan Cezaevinde yedi aydır kaldığını, bu süre içerisinde bir sorun olmadığını, ilk defa sayım ve kapıların kapatılıp kapatılmaması sorunu yüzünden gerginlik çıktığını, sayımı ayakta değil de oturarak vermek istediklerini, sayıma iki üç görevlinin geldiğini,

Ankara'daki olayın gerçek sebebinin, kendi koşullarında kalmak isteyen diğer siyasi suçlulara izin verilmemesi olduğunu, kendi koşullarında tüzük oluşturduklarını, bu tüzüğe uymayan arkadaşların ayrıldıklarını, ayakta sayıma razı olmalarının teslim olmak gibi bir anlama geleceğini düşündüklerini, diğer koşullarda kalan ve 'bağımsızlar' olarak adlandırıldıkları arkadaşlarına da kötü davranıldığını,

...ifade etmiştir."

45. Başvurucu 13/2/2014 tarihinde İzmir Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz kurumundan tahliye edildikten sonra kendisine ulaşamadığından Cumhuriyet aşsavcılığınca beyanı alınmamıştır.

11. Başvurucu H.B.nin Beyanları

46. Başvurucu H.B.nin tahliye edilmesi nedeniyle kendisiyle görüşme yapılamadığından TİHK raporunda beyanı bulunmamaktadır.

47. Başvurucunun suça sürüklenen çocuk sıfatıyla 9/1/2014 tarihinde Sincan umhuriyet Başsavcılığına verdiği beyanı şöyledir:

"Ben C12 koğuşunda bulunuyordum, C10 da bulunan H.E.yi pencereden baktığımızda H'ye 30-50 civarında İnfaz koruma Memurunun vurduğunu gördük, H.yi sürükleyerek yumuşak odaya attılar. Ben fotoğraflarını görsem döven infaz koruma memurlarını tespit edebilirim ancak fotoğraflarını görmem lazım şu anda isimlerini bilmiyorum. H. hiç kimseye kafa vurmadi. Tutanakta ismi bulunmayan A.D. isimli kişi baş memur olan infaz koruma memuruna kafa attı. Bunun dışında da ben ve arkadaşlarım vurmadi. Memur kapısının kilitli kapısının kilidini biz kırmadık, ancak C12 ünitesinde bulunan bizler masa tenisi masasını, ayakkabılıkları, elbise dolaplarını ve yatakları yığmak suretiyle barikat oluşturduk fakat koridor kamerasını kırmadık. İnfaz Koruma memurlarından bana da vuranlar oldu isimlerini bilmiyorum. Fakat dediğim gibi fotoğraf gösterilirse teşhis yapabilirim. Ben infaz koruma memurlarından şikayetçi değilim ama adaletin yerini bulmasını istiyorum. İnfaz Koruma memurları o gün 'o..çocukları' diyerek bize hakarete bulundular niye direniyorsunuz diyerek direnmediğimiz halde bizi dövdüler biz henüz barikat kurmadan neden arkadaşlarımızı dövüyorsunuz deyince bizi dövdüler, sonra barikati kurduk. Zaten sıra size de gelecek dediler. Daha sonra da bizi dövdüler. Benim diyeceğim bundan ibarettir. Sunu da eklemek istiyorum olayları yatıştırdıktan sonra bizi yumuşak odaya attılar, raporlarımızı aldılar daha sonra bizi demir yatakta yatardılar. bunları da belirtmek istiyorum. dedi."

48. Başvurucunun mağdur/şikayetçi sıfatıyla Silopi İlçe Emniyet Müdürlüğüne verdiği beyan şöyledir:

"... 01/01/2014 tarihinde benim de bulunmuş olduğum cezaevinde kavga çıktı. Bir anda cezaevi içinde kargaşa olmaya başladı. Benim bulunduğum koğuşun karşısında bulunan

koğuşta bulunan çocuklar arasında kavga çıkmıştı. Bu kargaşa sırasında olayı basturmaya gelen gardiyanlar karşı koğuşta bulunan H.E.yi dövduklərini gördüm. H.yi döven gardiyanların yüzlerini göremedim. Kim olduklarını hatırlamıyorum. Gardiyanlar içeriye girdikten sonra bizim koğuşa da gelerek beni ve arkadaşlarımı darp etmeye başladılar. Benim kafama ve koluma vurdular. Beni darp eden gardiyanlar kalabalıktı yaklaşık 30-40 kişi vardı. Beni darp eden gardiyanları tanımlıyorum. İsimlerini bilmiyorum. Teşhis için bana gösterilen resimlerden şahısları tanıyamadım. Bu olayla ilgili davacı ve şikâyetçi değilim."

B. Sağlık Raporları

1. Başvuruculara İlişkin Sağlık Raporları

49. Başvurucular olay günü önce Kampüs Hastanesine, ardından da 22.00'den sonra ncan Devlet Hastanesine sevk edilmişlerdir. Her iki Hastane tarafından pek çoğunda tarih : saat belirtilmeksizin genel adli muayene yapılarak Genel Adli Muayene Formu izenlenmiş ve teşhis Müdüriyetçe sevk için hazırlanan resmî yazının altına derkenar olarak zılmıştır.

50. Anılan raporlar kapsamında Adli Tıp Kurumunun hazırladığı 9/1/2014 ve /1/2014 tarihli raporlarda başvuruçuların yaralanmasının kişinin yaşamını tehlikeye sokan r durum olmadığı, basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde, hafif nitelikte olduğu lirtilmiştir. Bununla birlikte Adli Tıp Kurumu o tarihte Ceza İnfaz Kurumunda tutulan B., F.E. ve E.T.nin muayenesini yapıp rapor hazırlarken diğer başvuruçular için Kampüs Sincan Devlet Hastanesinde hazırlanan raporlar üzerinden sonuca ulaşmıştır. Bu bağlamda porda belirtilen başvuruçuların vücudunda tespit edilen bulgular şu şekildedir:

"1-) B.K.; haricen lezyon olmadığı her iki elin ödemli olduğu çekilen grafsinin normal olarak değerlendirilmiştir.

2-) B.D.; sağ elde ödem, sağ frontalde 1 cm.lik ödem ve ekimoz, occipital bölgede 1 cm.lik ödem ve hiperemi, sağ kol lateralde 10x5 cm.lik ekimo, sol kol medialde 5x5 cm.lik ekimoz bulunduğu nörolojik defisit olmadığı, çekilen grafsinin normal olduğu değerlendirilmiştir.

3-) A.D.; sol kulak arkasında 2x3 cm.lik ödem ekimoz, sol temporalde 3 cm ebadında ödem, sağ elbileği dorsalinde hassasiyet 1.parmak distal falanks üzerinde hassasiyet bulunduğu nörolojik defisit çekilen grafsinin normal olduğu değerlendirilmiştir.

4-) H.E.; Kampüs hekimince düzenlenen raporunda sol maksilla üzerinde 3x3 cm ebadında ekimoz, sağ tibia üzerinde 1x1 cm ebadında sıyrık, sol göz kapağı üzerinde 0,5 cm.lik sıyrık bulunduğu çekilen direk kafa grafsinde occipital kemikte fraktür olduğu ileri tetkik ve tedavi için bir üst merkeze sevki uygun görülmüştür.

Sincan Devlet Hastanesi Acil Tıp uzmanınca düzenlenen raporda darp sonucu getirildiği fizik muayenesinde sol kaş üzeri ve sol zigomatik bölgede hiperemi ve hassasiyet bulunduğu, sol paryeto occipitalde minimal hassasiyet bulunduğu belirtilmiştir.

5-) K.Ş.; sağ acromionda 3x1 cm.lik ekimoz, sol scapula medialinde 2 adet 1x0,5 cm.lik ekimoz olduğu belirtilmiştir.

6-) F.T.; İlk muayenesinde baş dönmesi iki kez bayılma öyküsü olduğu, sağ bacakta ağrı yakınması bulunduğu fizik muayenede sağ tibia proksimalinde ödem, sol ve sağ elbileklerinde ekimoz, sağ zigomatik kemik üzerinde hassasiyet bulunduğu, kafa grafsinde herhangi bir patolojik bulguya rastlanmadığı belirtilmiştir.

7-) M.K.; alın orta saçlı deri bitiminde çizgi şeklinde ekimoz, sağ el tenar bölgede 1 cm.lik ekimoz bulunduğu değerlendirilmiştir.

8-) M.H.A.; ilk muayene raporunda çenede 1 cm.lik kesi, burunda şişlik ekimoz bulunduğu değerlendirilmiştir.

9-) H.B.; sol omuz başında 0,5 cm.lik birbiri ile iritibathı yüzeysel sıyrık, boyun sağ alt kısmında 2 cm.lik sıyrık, sağ el bileğinde dorso medialden başlayıp palmar yüzü geçip dorso lateralde sonlanan 8-10 cm uzunluğunda çift sıralı kenar kısımlarında sıyrık bulunan kelepçe izi olduğu belirtilmiştir."

10-) F.E.; sol ayak parmağında hafif ödem hassasiyet, sağ kasıkta morluk ve 1x1 cm ebadında ekimoz olduğu tespit edilmiştir.

11-) E.T.; sol gözde subkonjoktival kanama, sol periorbital ekimotik alan, sol occipitalde 3x3 cm.lik ödem, sağ ve sol el bileklerinde yüzeysel sıyrık olduğu belirtilmiştir."

51. Anılan raporda tespit edilen bulgular ile Avukat Görüşme Tutanağında belirtilen bulguların benzer nitelikte olduğu görülmüştür.

2. İnfaz Koruma Memurlarına İlişkin Sağlık Raporları

52. İnfaz ve koruma memurları olayın ardından önce Kampüs Hastanesinde, daha sonra da saat 17.30 sıralarında Sincan Devlet Hastanesinde muayene edilerek haklarında rapor verilmiştir. Her iki Hastane tarafından gencl adli muayene tutanağına bağlanmış, infaz ve koruma memurlarından bazılarında çeşitli darp ve cebir izleri tespit edilmiştir.

53. Anılan raporlar kapsamında Adli Tıp Kurumunun hazırladığı 9/1/2014 ve 11/1/2014 tarihli raporlarda yirmi infaz koruma memurunun yaralanmasının kişinin yaşamını tehlikeye sokan bir durum olmadığı, basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilecek ölçüde, hafif telikte olduğu belirtilmiştir. Bunun dışında infaz koruma memurlarının vücudunda değişik bölgelerde ödem ve ekimozlar tespit edilmiştir.

C. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Raporu

54. Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun (Komisyon) 29/1/2014 tarihli toplantısında kabul edilen Ankara Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunun inceleme raporunun ilgili kısımları şöyledir:

"...

Ankara Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumu, Komisyonumuzun 19.04.2013 tarihli raporunda belirttiği üzere, bir ceza infaz kurumundan çok eğitim birimini andırmaktadır. Çocuklara sunulan fiziki şartlar ve psiko-sosyal servis hizmetlerinin faaliyetleri oldukça üstün standartlardadır. Böyle bir Kurumda en hafif kötü muamele uygulaması dahi ıslah çalışmalarını tehlikeye atabileceğinden, en üst seviyeden kabul edilemez bir husus olacaktır.

Komisyonumuz suça süreklenen çocukların ve genel olarak çocuk haklarına gösterdiği hassasiyetin bir gereği olarak, fiziki şiddet uygulandığına ilişkin haberlerin bazı medya kuruluşlarında yer alması üzerine, yerinde inceleme yapmak amacıyla ivedilikle harekete geçmiştir. Böylece muhtemel insan hakkı ihlallerinin cezasız kalmamasını takip etmeyi ve olaya ilişkin hızlı bir inceleme gerçekleştirerek, konu hakkında kamuoyunun etraflıca bilgilendirilmesini hedeflemiştir.

Sonuç olarak,

1. Olay öncesinde, Kurum görevlilerinin sayım amaçlı üniteye bulunduğu ve hasta olduğu iddia edilen H.E. adlı çocuğun üst kattan inmesini beklediği anlaşılmaktadır.

2. Çocukların infaz koruma memurları tarafından önceden hazırlanan bir program/plan çerçevesinde dövüldüğü ve eziyete maruz bırakıldığı yönündeki iddialar tamamen gerçeklere aykırıdır. Zira rutin bir sayımda görülebileceği üzere, üniteye toplamda 4 görevlinin girildiği ve olayların başlamasını tetikleyen hadisenin bir çocuğun infaz koruma görevlisine kafa atması olduğu, görüntülerden net olarak izlenebilmektedir.

3. Kurumda dinlenen çocukların ifadelerindeki tutarsızlıklar dikkat çekici bulunmuştur. Olay günü C-12 ünitesinde bulunan bir çocuk, C-10 ünitesindeki olayların başlangıcını görmüş gibi beyanda bulunmuştur. Ayrıca hem hastaneye götürülmeden önce dayak yediğini, hem de hastanede izler görünmesin diye hastane muayenesi sonrası dövüldüklerini söylemiştir.

4. Sayıları 20 ila 50 arasında değişen infaz koruma memurlarının çocuklara müdahale ettiği iddiasının asılsız olduğu kanaatine varılmıştır. Görüntülerde olaylara aktif müdahale eden personel sayısının 15'i aşmayacağı görülmektedir. Olay günü resmi tatil olması sebebiyle Kurumda 26 adet infaz koruma memurunun görevde bulunduğu, bu nedenle lojmanlarda kalan personele haber verildiği öğrenilmiştir.

5. Çocuklara biber gazı sıkıldığı, işkence amaçlı ıslatıldıkları iddialarının gerçeği yansıtmadığı değerlendirilmektedir. Zira Kurumun çocukları barındırması nedeniyle Kurumda biber gazı bulunmamaktadır. Suyun ise, C-12 ünitesinde barikat kuran çocukların "burayı yakacağız" demesi üzerine müessif bir olaya sebep vermemek için kullanıldığı öğrenilmiştir. Yine aynı amaçla yangın söndürme tüplerinin hazır bulundurulduğu, 112 acil servisine ve itfaiyeye haber verildiği öğrenilmiştir.

6. Çocukların olayı önceden tasarlamış oldukları yönünde bir kanaat oluşmuştur. Zira C-10 ünitesinde olay başlamadan önce, bir çocuğun C-12 ünitesiyle işaretlediği kamera görüntülerinden izlenmektedir. Çocukların bu kararı kendi başlarına mı aldıkları, yoksa dışarıdan bir yönlendirmenin mi bulunduğu tespit edilememiştir.

7. Çocukların doktorlar tarafında muayene edilmediği yönündeki iddiaları doğrulamak mümkün değildir. Zira Komisyonumuza sunulan adli muayene raporlarında çocukların tıbbi muayenelerinin ayrıntılı bir şekilde yapıldığı görülmektedir. Ayrıca çocukların vücutlarının çeşitli yerlerinde ödem, çizgi halinde ekimoz ve lezyon türü unsurların bulunduğu not edildiği görülmektedir.

8. Çocukların doktor raporlarında gözlenen ödem, ekimoz ve lezyon türü sorunlar, ceza infaz kurumu görevlileri ile çocuklar arasında cereyan eden arbede esnasında oluşması mümkün boyutlardadır.

9. Arbedenin gerçekleştiği yerlerden biri olduğu düşünülen C-12 ünitesinin üst katındaki kameranın çocuklar tarafından kırılmış olması, bazı konuların aydınlığa kavuşturulmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca kamera kırmanın büyük bir art niyet olduğu eklenmelidir.

10. Çocukların saldırısına maruz kalan ve barikat kuran çocuklara müdahale eden infaz koruma memurlarından zarar gören 12'sinin, 1 ila 7 gün arasında değişen istirahat raporu almak zorunda kaldığı tespit edilmiştir. Ayrıca bir infaz koruma memuruna "parmak diğer kırığı" tamsının konulduğu görülmektedir.

11. Kamuoyunu yanıltmak ve çocuklara ilişkin kamuoyundaki hassasiyeti suiistimal etmek amaçlı haberlerin yayılması en çok çocukları hak kaybına uğratacak bir husustur. Bu konuda bazı sivil toplum kuruluşlarının duyarlı olması gerektiği değerlendirilmektedir."

D. Türkiye İnsan Hakları Kurumu Raporu

55. TİHK, Ankara (Sincan) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda meydana gelen olaylara ilişkin olarak 10/7/2014 tarihli bir rapor yayımlamıştır. Rapor, olaya karışan tutuklu çocukların büyük bir kısmının beyanları ve olaya ait kamera görüntüleri rapora yansıtılmıştır (kamera kayıtlarına ilişkin tespitler için bkz. TİHK Raporu, s. 32-53). Öte yandan olaylara ilişkin değerlendirme altı başlıkta yapılmıştır. Bu başlıklar şöyledir:

- 1. Krize Müdahale ve Zor Kullanma Yetkisi Bakımından*
- 2. Müşahedede Tutma (Odaya Kapatma) Olayı Bakımından*
- 3. İşkence ve Kötü Muamele Yasağı Bakımından*
- 4. Şikâyet Hakkı ve Etikli Soruşturma Bakımından*
- 5. İspat Külfeti Bakımından*
- 6. İnfaz Kurumlarının İdareesi Bakımından"*

56. TİHK, yukarıda belirtilen başlıklar altında yaptığı değerlendirmede infaz koruma memurlarının krize müdahale ve zor kullanma yetkisini kullanmaları açısından tutuklu çocuklara kötü muamele olarak kabul edilecek şekilde davrandıklarını, müşahede odasında tutulmanın kanuni dayanağının ortaya konulması gerektiğini, çocukların çıplak arandığına, doktorun adli raporu düzenlerken jandarma ve polisler orada olduğuna dair iddiaların etkili bir şekilde soruşturulması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca İnfaz Kurumunun idaresine yönelik sayım, tekmil, nakil, çocuklara görev verilmesi ve mesai saati dışında uzman bulunmaması hususları değerlendirilmiştir. Rapor, tavsiyeler ile sonlandırılmıştır.

E. Başvurucuların İddiaları Hakkında Yürütülen Adli İşlemler

57. Olayların ertesi günü 2/1/2014 tarihinde Ceza İnfaz Kurumu Müdürlüğü tutuklu çocuklar hakkında Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığına (Cumhuriyet Başsavcılığı) suç duyurusunda bulunmuş, olaya karışan tutuklu ve hükümlülerin doktor raporları ile Kurum görevlilerinin doktor raporları ve olaya ait kamera görüntülerini içeren CD'ler Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir.

58. Cumhuriyet Başsavcılığı 8/1/2014 tarihinde müşteki memurların ifadelerinin alınması için Savcılıkta hazır bulundurulmasını istemiştir. Öte yandan başvurucular ile 2/1/2014 tarihinde görüşen avukatlar, tutuklu çocuklar ile yaptıkları görüşme tutanaklarını ekleyerek infaz koruma memurlarının kötü muamelede buldukları iddiası ile 10/1/2014 tarihinde suç duyurusunda bulunmuşlardır.

59. Aynı şekilde nakledilen bazı başvurucuların şikâyet dilekçeleri yetkisizlik kararı ile Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmiştir. Ceza infaz kurumlarında tutulan bazı hükümlüler de olaylara ilişkin olarak basından duydukları haberler üzerine suç duyurusunda bulunmuşlardır.

60. Cumhuriyet Başsavcılığı, ifadesi alınamayan ve diğer ceza infaz kurumlarına sevk edilen çocukların beyanlarının alınması için ilgili Cumhuriyet başsavcılıklarına talimatlar yazmıştır. Ayrıca 9/1/2014 tarihinde, olaylara ilişkin olarak hazırlanan adli raporların değerlendirilmesi için Sincan Adli Tıp Kurumu Şube Müdürlüğünden tekrar rapor istenmiştir. Bunun dışında tutuklu çocukların olay gecesi alınan raporları dışında tekrar hastaneye sevk edildiklerine dair bir evraka rastlanmamıştır.

61. 10/1/2014 tarihinde tutuklu çocukların infaz koruma memurlarına yönelik şikâyeti ile tutuklu çocuklar hakkında yürütülen soruşturma tefrik edilmiştir.

62. Diğer taraftan olaya ilişkin kamera kayıtlarının incelenmesi için bilirkişi görevlendirilmiştir. Bilirkişi iki ayrı rapor hazırlamış, 6/3/2014 ve 6/6/2014 tarihinde bu raporları sunmuştur.

63. Cumhuriyet Başsavcılığı bazı çocukların tahliye edilmeleri nedeniyle beyanlarını alamamıştır. H.B. dışındaki çocukların beyanları Cumhuriyet savcıları tarafından bizzat alınmıştır.

64. Cumhuriyet Başsavcılığı infaz koruma memurları hakkında basit yaralama, hakaret, tehdit, zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması suçlarından başlattığı soruşturmada 9/6/2014 tarihinde kovuşturmaya yer olmadığına karar vermiştir. Kararın gerekçesinde Komisyon raporuna atıfta bulunularak infaz koruma memurlarının orantılı güç kullanarak isyanı engellediği; hakaret ve tehdit iddialarına ilişkin olarak ise soyut iddia dışında somut herhangi bir bulgu olmadığı belirtilmiştir. Kararda başvurucuların müşahede odasında darbedilme, ters kelepçe takılma, çıplak aranma iddiaları değerlendirilmemiştir.

65. Başvurucular tarafından bu karara karşı yapılan itiraz, Ankara Batı 1. Sulh Ceza Hâkimliğinin 12/8/2014 tarihli kararıyla reddedilmiştir. Karar 28/8/2014 tarihinde tebliğ edilmiştir.

66. Başvurucular 23/9/2014 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuşlardır.

IV. İLGİLİ HUKUK

A. Ulusal Hukuk

67. 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. ve 18. maddeleri şöyledir:

"Madde 4- (1) Bu Kanunun uygulanmasında, çocuğun haklarının korunması amacıyla;

a) Çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınması,

b) Çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi,

c) Çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tâbi tutulmaması,

d) Çocuk ve ailesi bilgilendirilmek suretiyle karar sürecine katılmalarının sağlanması,

e) Çocuğun, ailesinin, ilgilerinin, kamu kurumlarının ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliği içinde çalışmaları,

f) İnsan haklarına dayalı, adil, etkili ve süratli bir usul izlenmesi,

g) Soruşturma ve kovuşturma sürecinde çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi,

h) Kararların alınmasında ve uygulanmasında, çocuğun yaşına ve gelişimine uygun eğitimi ve öğrenimini, kişiliğini ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesinin desteklenmesi,

i) Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması,

j) Tedbir kararı verilirken kuruma bakım ve kuruma tutmanın son çare olarak görülmesi, kararların verilmesinde ve uygulanmasında toplumsal sorumluluğun paylaşılmasının sağlanması,

k) Çocukların bakılıp gözetildiği, tedbir kararlarının uygulandığı kurumlarda yetişkinlerden ayrı tutulmaları,

l) Çocuklar hakkında yürütülen işlemlerde, yargılama ve kararların yerine getirilmesinde kimliğinin başkaları tarafından belirlenememesine yönelik önlemler alınması, ilkeleri gözetilir."

"Madde 18- (1) Çocuklara zincir, kelepçe ve henzeri aletler takılamaz. Ancak; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir."

68. 13/12/2004 tarihli ve 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 2., 11., 45., 49. ve 50. maddeleri şöyledir:

"İnfazda temel ilke

Madde 2- (1) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazına ilişkin kurallar hükümlülerin ırk, dil, din, mezhep, milliyet, renk, cinsiyet, doğum, felsefi inanç, milli veya sosyal köken ve siyasi veya diğer fikir yahut düşünceleri ile ekonomik güçleri ve diğer toplumsal konuları yönünden ayırım yapılmaksızın ve hiçbir kimseye ayrıcalık tanınmaksızın uygulanır.

(2) Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz.

Çocuk kapalı ceza infaz kurumları

Madde 11- (1) Çocuk tutukluların ya da çocuk eğitimevlerinden disiplin veya diğer nedenlerle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocukların barındırıldıkları ve firara karşı engelleri olan iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve eğitime dayalı kurumlardır.

(2) Oniki-onsekiz yaş grubu çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişim durumları göz önüne alınarak bu kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılırlar.

(3) Bu hükümlüler, kendilerine özgü kurumun bulunmadığı hâllerde kapalı ceza infaz kurumlarının çocuklara ayrılan bölümlerine yerleştirilirler. Kurumlarda ayrı bölümlerin bulunmaması hâlinde, kız çocukları kadın kapalı ceza infaz kurumlarının bir bölümünde veya diğer kapalı ceza infaz kurumlarının kendilerine ayrılan bölümlerinde barındırılırlar.

(4) Bu kurumlarda çocuklara eğitim ve öğretim verilmesi ilkesine tam olarak uyulur.

Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri

Madde 45- (1) Çocuk hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri, çocuğun disiplin cezası gerektiren eyleminin gerçekleşme riskinin bulunması hâlinde bu riski ortadan kaldırmak veya soruşturma sürerken giderilmesi güç ve imkânsız zararların doğmasını önlemek amacıyla uygulanan ve ceza niteliği taşımayan koruma ve önleme amaçlı tedbirlerdir.

(2) Çocuklar hakkında uygulanabilecek disiplin tedbirleri şunlardır:

- a) Teşvik esaslı ayrıcalıkları ertelemek.
- b) Kaldığı odayı ve yatakhaneyi değiştirmek.
- c) Bulunduğu kurumun başka bir kısmına nakletmek.
- d) Meslek eğitiminin bütünlüğünü ve sürekliliğini bozmayacak şekilde çalıştığı işyerini veya atölyeyi değiştirmek.
- e) Belli yerlere girmesini yasaklamak.
- f) Bazı eşyaları bulundurmasını veya kullanmasını yasaklamak.

Yönetim tarafından alınabilecek tedbirler

Madde 49- (1) Yönetim, disiplin soruşturması yapılan hükümlünün odasını, iş ve çalışma yerini değiştirebilir, hükümlüyü kurumun başka kesimine nakledebilir veya diğer hükümlülerden ayırabilir.

(2) Kurumun düzeninin ve kişilerin güvenliklerinin ciddi tehlikeyle karşı karşıya kalması hâlinde, asayiş ve düzeni sağlamak için Kanunda açıkça belirtilmeyen diğer tedbirler de alınır. Tedbirlerin uygulanması, disiplin cezasının verilmesine engel olmaz.

Zorlayıcı araçların kullanılması

Madde 50- (1) Hiçbir hâlde zincir ve demire vurmak tedbir olarak uygulanmaz. Kelepçe ve bedensel hareketleri kısıtlayıcı araçlar;

- a) Yetkili makamın önüne getirildiğinde çıkarılmak kaydıyla, sevk ve nakil sırasında kaçmayı önlemek için,
- b) Hekimin talimat ve gözetiminde olmak üzere tıbbî nedenlerle,
- c) Diğer kontrol usullerinin yetersizliği hâlinde hükümlünün kendisine veya başkalarına zarar vermesine veya eşyayı tahrip etmesine engel olmak için kurum en üst amirinin emriyle kullanılabilir.

(2) Çocuk hükümlüler için birinci fıkranın (a) bendi hükmü uygulanmaz."

69. 6/4/2006 tarihli ve 26131 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Tüzük'ün (İnfaz Tüzüğü) 22. maddesinin (8) numaralı fıkrası ile 46. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"(8) "İnfaz ve koruma başmemuru ile infaz ve koruma memuru, kurumun güvenliğini bozan firara teşebbüs, isyan, rehin alma, saldırı, yasaya veya düzenlemelere dayalı bir emre karşı aktif veya pasif fiziki direnme gibi olaylar ile 5237 sayılı Kanunun 25 inci maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hâli ortaya çıktığında kurum en üst amirinin izni ile zor kullanabilir. Acil hâllerde tehlikenin ortadan kaldırılması amacıyla izin alınmaksızın da zor kullanılabilir. Durumu derhâl en üst amire iletir. Zor kullanan personel gerekenden fazla kuvvet kullanamaz."

"Madde 46- (1) Kurumlarda, oda ve eklentilerinde, hükümlünün üst ve eşyasında habersiz olarak her zaman arama yapılabilir. Kurumun tamamında her ay bir kez mutlaka arama yapılır. Oda ve eklentilerinde yapılacak aramalarda bir hükümlü hazır bulundurulur."

(2) Hükümlünün üzerinde, kuruma sokulması veya bulundurulması yasak madde veya eşya bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin varlığı ve kurum en üst amirinin gerekli görmesi hâlinde, çıplak olarak veya beden çukurlarında aşağıda belirtilen usullere göre arama yapılabilir.

a) Çıplak arama, hükümlünün utanma duygusunu ihlal etmeyecek şekilde ve kimsenin görmemesini sağlayacak tedbirler alınarak gerçekleştirilir,

b) Arama sırasında önce bedenün üst kısmındaki giysiler çıkarttırılır, bedenün alt kısmındaki giysiler üst kısmındaki giysiler giyildikten sonra çıkarttırılır. Bu giysiler de mutlaka aranır,

c) Çıplak arama sırasında bedene dokunulmaması için gerekli özen gösterilir. Aranan kişinin beden çukurlarında bir şeyin bulunduğu dair makul ve ciddi emarelerin bulunması hâlinde öncelikle, hükümlüden madde veya eşyanın kendisi tarafından çıkartılması istenir, aksi hâlde bunun zor kullanılarak gerçekleştirileceği bildirilir. Beden çukurlarındaki arama, cezaevi tabibi tarafından yerine getirilir,

d) Çıplak olarak arama, mümkün olan en kısa süre içinde bitirilir.

...

(9) Arama ve sayımlar sırasında insan onuruna saygı esastır."

B. Uluslararası Hukuk

1. Birleşmiş Milletler Belgeleri

70. 18/6/2003 tarihli ve 25142 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak onaylanması uygun bulunan 16/12/1966 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 7. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye ya da zalimane, insanlık dışı ya da küçük düşürücü muamele ya da cezalandırmaya maruz bırakılamaz. Özellikle, hiç kimse kendi özgür rızası olmadan tıbbi ya da bilimsel deneylere tabi tutulamaz."

71. 27/1/1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20/11/1989 tarihli Çocuk Haklarına İlişkin BM Sözleşmesi'nin 37. ve 39. maddeleri şöyledir:

"Madde 37- Taraf Devletler aşağıdaki hususları sağlarlar:

Hiçbir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. Onsekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.

Hiçbir çocuk yasadışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son başvurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile smrlü tutulacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri gözönünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuk, kısa zamanda yasal ve uygun olan diğer yardımlardan yararlanma hakkına sahip olacağı gibi özgürlüğünden yoksun bırakılmasının yasaya aykırılığını bir mahkeme veya diğer yetkili, bağımsız ve tarafsız makam önünde iddia etme ve böylece bir işleme ilgili olarak ivedi karar verilmesi isteme hakkına da sahip olacaktır.

Madde 39- Taraf Devletler, her türlü ihmâl, sömürü ya da suistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silah çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir."

72. 10/8/1988 tarihli ve 19895 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 10/12/1984 tarihli BM İşkenceye ve Diğer Zalimane Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 1. maddenin (1) numaralı fıkrası ile 2. ve 4. maddeleri şöyledir:

"Madde 1 - Bu Sözleşme bakımından 'işkence', bir kimseye, kendisinden bir ikrar veya üçüncü kişiyle ilgili bilgi elde etmek, kendisinin veya üçüncü kişinin işlediği veya işlediğinden şüphelenilen bir fiil nedeniyle cezalandırmak, kendisine veya üçüncü kişiye gözüğü vermek veya zorlamak amacıyla veya ayrımcılığa dayanan her hangi bir gerekçeyle, bir kamu görevlisi veya resmi sıfatla hareket eden bir kişi tarafından veya bu kişilerin teşviki veya rızası veya muvafakatiyle üçüncü kişi tarafından, kasten işlenen ve işlendiği kimseye fiziksel veya ruhsal olarak ağır acı veya ıstırap veren her hangi bir fiildir. Kanuni yaptırımlardan kaynaklanan veya yaptırımın doğasında bulunan veya bu yaptırımlarla rastlaşan acı veya ıstırap, işkence sayılmaz."

Madde 2 - İşkenceyi önleme yükümlülüğü ve işkenceyi haklı gösterme yasağı

1. Her ne Taraf Devlet kendi egemenliği altındaki ülkelerde işkence fiillerinin işlenmesini önlemek için etkili yasal, idari, yargısal veya diğer tedbirleri alır.

2. Her ne olursa olsun, savaş durumu, savaş tehdidi, iç siyasi huzursuzluk veya diğer olağanüstü hal gibi herhangi bir istisnai durum, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

3. Bir amirin veya bir kamu makamının verdiği bir emir, işkenceyi haklı göstermek için ileri sürülemez.

Madde 4 - İşkenceyi cezalandırma yükümlülüğü

1. Her ne Taraf Devlet bütün işkence fiillerini kendi ceza kanunda suç olarak düzenler. İşkence fiilini işlemeye teşebbüs ile her hangi bir kimsenin işkenceye iştirak etme veya katılma oluşturan fiilleri de aynı şekilde suç olarak düzenlenir.

2. Her ne Taraf Devlet bu fiillerin aşırılıklarını göz önünde tutarak uygun cezalar ile cezalandırır."

73. BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Şı, Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması ve İlgelendirilmesi İçin El Kılavuzu'nun (İstanbul Protokolü) birinci ekinin 2. ve 6. maddeleri yledir:

"2. Devletler, işkence ve kötü muamele şikayetleri ve bildirimlerinin, anında ve etkili bir biçimde soruşturulmasını sağlamakla yükümlüdürler. Açık bir şikayetin olmadığı durumlarda bile işkence ve kötü muamele yapıldığına ilişkin belirtiler varsa, soruşturma yapılmalıdır. Soruşturmayı yürütenler, bu tür olayların faili olduğundan şüphelenilen kişiler ve onların hizmet ettiği kurum ve kuruluşlardan bağımsız, soruşturma yürütebilecek vasıfta, tarafsız kişiler olmalıdır. Bu kişilerin tarafsız tıp uzmanlarına veya konuyla ilgili diğer uzmanlara erişim veya bu tür uzmanları çağırma yetkileri olmalıdır. Soruşturmalar yürütülürken, en yüksek profesyonel standartlara uygun yöntemler kullanılmalı ve soruşturma sonuçları kamuya açıklanmalıdır.

...

6a) İşkence ve kötü muamele soruşturmalarında çalışan tıp uzmanları her zaman en yüksek etik standartlara uygun biçimde davranmalı ve tıbbi araştırma ve muayeneden önce kişinin bilgilendirilmiş onamını almalıdır. Muayene, tıp biliminin kabul edilmiş standartlarına uygun biçimde yürütülmelidir. Muayene, tıp uzmanının denetimi altında, devlet görevlileri ve güvenlik güçleri mensuplarının mevcut olmadığı bir ortamda, kişinin mahremiyetine saygı göstererek yapılmalıdır.

6b) Tıp uzmanı muayenenin hemen sonrasında doğru bir yazılı rapor hazırlamalıdır. Bu raporda en azından aşağıdaki bilgiler yer almalıdır:

(i) Görüşme Koşulları: Görüşme yapılan kişinin adı, muayene sırasında mevcut olanların adları, bu kişilerin muayene yapılan kişiyle olan ilişkileri, görüşmenin kesin tarihi, saati, görüşme yapılan yerin adresi (uygun olduğu durumlarda görüşme yapılan odanın yeri), görüşme yapılan yerin tanımı (örneğin klinik, cezaevi, ev vb.); görüşme

yapıldığı sıradaki koşullar (muayene için geldiğinde veya muayene sırasında kişinin tabii olduğu kısıtlamalar, görüşme sırasında odada güvenlik güçlerinin mevcut olup olmadığı, tutukluya eşlik edenlerin hal ve tavrı, muayeneyi yapan kişiye yönelik tehditkar ifadeler vs.) ve diğer geçerli unsurlar;

(ii) Öykü: Gerçekleştiği iddia edilen işkence ve kötü muamele yöntemleri, işkence ve kötü muamelelerin ne zaman gerçekleştiği, bütün fiziksel ve psikolojik semptomlar ve şikayetler de dahil olmak üzere kişinin görüşme sırasında anlatığı öykünün detaylı bir raporu;

(iii) Fiziksel ve Psikolojik Muayene: Uygun tanı koyucu testler ve mümkün olduğu durumlarda bütün yaralanmaların renkli fotoğrafları da dahil olmak üzere klinik muayene sonucunda elde edilen bütün fiziksel ve psikolojik bulguların kaydı.

(iv) Değerlendirme: Fiziksel ve psikolojik bulgular ile işkence ve kötü muamele arasındaki muhtemel ilişkinin değerlendirilmesi. Gerekli tıbbi ve psikolojik tedavi ve/veya yazılması gereken başka tıbbi testler ve muayeneler için görüş ve tavsiyeler;

(v) Yazar: Raporda muayeneyi yapan kişilerin adları açıkça belirtilmeli ve rapor hazırlayanlar tarafından imzalanmalı;

6c) Hazırlanan rapor gizli tutulmalı ve rapor muayene edilen kişiye veya kişinin yasal temsilcisi olarak atadığı kimseye teslim edilmelidir. Muayene edilen kişi veya temsilcisinin muayene süreci hakkındaki görüşleri de sorulmalı ve raporda bu kişilerin görüşlerine de yer verilmelidir. Uygun olduğu durumlarda, işkence veya kötü muamele iddialarını soruşturmakla yetkili olanlara da yazılı rapor verilmelidir. Bu raporun yetkili kişilere güvenli bir biçimde ulaştırılmasını güvenceye almak, Devlet'in sorumluluğudur. Muayene edilen kişinin rızası veya bu tür bir talepte bulunma yetkisi bulunan mahkemenin yetki vermesi istisna olmak üzere, rapor başka kimseye verilmemelidir."

2. Avrupa Konseyi Belgeleri

74. 1/2/2001 tarihli ve 24305 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 25/1/1996 tarihli Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi'nin 8. maddesi şöyledir:

"Bir çocuğu ilgilendiren davalarda, çocuğun esenliğinin ağır bir tehlike altında olduğunun iç hukuk tarafından belirlendiği durumlarda, adli mercinin resen harekete geçme yetkisi vardır."

75. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) 3. maddesi şöyledir:

"Hiç kimse işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlere tabi tutulamaz."

76. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) Sözleşme'nin 3. maddesi ile ilgili içtihatlarında kötü muamele yasağının demokratik toplumların en temel değeri olduğunu vurgulamıştır. Terörizmle ya da organize suçla mücadele gibi en zor şartlarda dahi Sözleşme'nin -mağdurların davranışlarından bağımsız olarak- işkence, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya işlemlerden men ettiği ve kötü muamele yasağının Sözleşme'nin 15. maddesinde belirtilen toplum hayatını tehdit eden kamusal tehlike hâlinde dahi hiçbir istisnaya yer vermediği belirtilmiştir (bkz. *Selmouni/Fransa* [BD], B. No: 25803/94,

28/7/1999, § 95; *Labita/İtalya* [BD], B. No: 26772/95, 6/4/2000, § 119; *Bouyid/Belçika* [BD], B. No: 23380/09, 28/9/2015, § 81; *Raninen/Finlandiya*, B. No: 20972/92, 16/12/1997, § 55).

77. Öte yandan bir muamele veya cezanın kötü muamele olduğunu söyleyebilmek için eylemin *minimum ağırlık eşiğini* aşması beklenir (bkz. *Raninen/Finlandiya*, B. No: 20972/92, 16/12/1997, § 55; *Erdoğan Yağız/Türkiye*, B. No: 27473/02, 6/3/2007 §§ 35-37; *Gäfgen/Almanya* [BD], B. No: 22978/05, 1/6/2010, §§ 88-90; *Costello-Roberts/Birleşik Krallık*, B. No: 13134/87, 25/3/1993, § 30).

78. AİHM, tutuklu ve hükümlülerin korunmasız ve zayıf durumda olduklarını ve en zor şartlarda dahi yetkililerin bu kişilerin fiziksel esenliklerini korumakla sorumlu olduklarını belirtmiştir (*Keenan/Birleşik Krallık*, B. No: 27229/95, 3/4/2001, § 91; *Tarariyeva/Rusya*, B. No: 4353/03, 14/12/2006, § 73; *Vladimir Romanov/Rusya*, B. No: 41461/02, 24/7/2008, § 57).

79. Bununla birlikte AİHM, ceza infaz kurumlarında bir şiddet potansiyeli bulunduğu ve tutulan kişilerin direnişinin çok çabuk ayaklanmaya dönüşebileceğini kabul etmektedir (*Satık ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 31866/96, 10/10/2000, § 58; *Dedovsky ve diğerleri/Rusya*, B. No: 7178/03, 15/5/2008, § 81). Bu bağlamda Sözleşme'nin 3. maddesinin güvenliği sağlamak için güç kullanılmasını yasakladığı söylenemez, ancak bu güç zorunlu hâllerde kullanılmalı ve aşırı olmamalıdır (*Ivan Vasilev/Bulgaristan*, B. No: 48130/99, 12/4/2017, § 63).

80. AİHM, tamamen duyuşal yalıtma ile birlikte bütünüyle sosyal yalıtmanın kişiliği tahrip edeceğini ve güvenlik veya başka gerekçelerle haklı gösterilmeyecek bir insanlık dışı muamele biçimini oluşturacağını belirtmiştir. Diğer taraftan mahkûmların diğer mahkûmlarla görüşmesinin yasaklanmasının güvenlik, disiplin veya önleyici tedbirlerin gerektirdiği koşullarda Sözleşme'nin 3. maddesinin ihlali olarak değerlendirilmeyeceğini belirtmiştir (*Öcalan/Türkiye* [BD], B. No: 46221/99, 12/5/2005, § 191). AİHM ayrıca sıkı güvenlik rejimine ilişkin bir tedbir olan tek başına tutmanın, kendiliğinden Sözleşme'nin 3. maddesine aykırı bir müdahale sayılmayacağını ifade etmiştir (*Van der Ven/Hollanda*, B. No: 50901/99, 4/2/2003, § 50). Uzun süre başkalarından ayrı tutmanın Sözleşme'nin 3. maddesi kapsamında bir ihlal oluşturup oluşturmayacağı değerlendirirken olayın içinde bulunduğu özel koşullara, tedbirin zorunluluğuna, süresine, izlenen amaca ve ilgili kişi üzerindeki etkilerine bakılması gerekir (*Rohde/Danimarka*, B. No: 69332/01, 21/7/2005, § 93).

81. AİHM, içtihatlarında çıplak arama konusunu da ele almaktadır. AİHM, ceza infaz kurumu güvenliğini sağlamak, suç işlenmesini ya da düzenin bozulmasını engellemek amacıyla çıplak arama yapılmasının gerekli olabileceğini kabul etmektedir (*Van Der Ven/Hollanda*, § 60). Ancak somut olayın şartları açısından bu uygulamanın üzüntü ve aşağılama duygusunu artırabileceği, bu yönüyle kamu otoritelerinin hükümlü/tutukluların onurunu zedelemeyecek şekilde uygun davranmaları gerektiği değerlendirilmektedir (*Van Der Ven/Hollanda*, §§ 61, 62; *Valaşinas/Litvanya*, B. No: 44558/98, 24/7/2001, § 117; *Iwańczuk/Polonya*, B. No: 25196/94, 15/11/2001, § 59; *Frerot/Fransa*, B. No: 70204/01, 12/6/2007, §§ 38-47; *Pawel Pawlak/Polonya*, B. No: 13421/03, 30/10/2012, § 141).

82. AİHM, Sözleşme'nin 3. maddesinin *tartışılabilir* ve *makul şüphe yuandırın* kötü muamele iddialarının etkin biçimde soruşturma yükümlülüğü getirdiğine dikkat çekmektedir (bkz. *Labita/İtalya*, § 131). AİHM'in içtihadında tanımlanan etkinlik için

minimum standartlar soruşturmanın bağımsız, tarafsız, kamu denetimine açık olmasını, yetkili makamların titizlikle ve çabuklukla çalışmasını gerektirmektedir (bkz. *Mammadov/Azerbaycan*, B. No: 34445/04, 11/1/2007, § 73; *Çelik ve İmrei/Türkiye*, B. No: 44093/98, 26/10/2004, § 55).

83. AİHM, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarda soruşturma yükümlülüğünün mutlaka iddiayı kabul etme anlamına gelmediğini, ancak iddiaların ciddiye alınması ve adil bir sonucu garanti eden bir usulle soruşturulması gerektiğini birçok kararında dile getirmiştir (*Saçılık ve diğerleri/Türkiye*, B. No: 43044/05, 45001/05, 5/7/2011, §§ 90, 91).

84. Avrupa İşkencenin ve İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Ceza veya Muamelenin Önlenmesi Komitesinin (CPT) 27/11/2013 tarihinde Ankara (Sincan) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumuna gerçekleştirdiği ziyaret sonrası hazırladığı Rapor 15/1/2015 tarihinde yayımlanmıştır (CPT/Inf (2015), § 6). Anılan Raporda, ziyarette bulunan delegasyonun -2012 yılında yapılan ziyarettaki ölçekte olmamakla birlikte- Ceza İnfaz Kurumu görevlileri tarafından çocuklara fiziksel kötü muamelede bulunduğu iddiaları ile karşılaştığı belirtilmiştir. Bu iddiaların çoğu tokat, yumruk, tekme ya da plastik sopa ile ele ve/veya ayak tabanına vurma şeklindeki cismani cezalardır (Raporun 49. paragrafı).

85. Anılan Raporda, iddialara ilişkin olarak görevlilerin ve idarcenin hükümlü/tutuklulara yönelik kötü muamelelerin kabul edilemez olduğu ve bundan dolayı cezalandırılacaklarının görevlilere ve idareye düzenli aralıklarla, kesin bir talimat olarak iletilmesi tavsiye edilmiştir. Talimatın bir parçası olarak da çocuklara karşı fiziksel cezalandırmanın hiçbir türünün uygulanamayacağını hatırlatılması gerektiği belirtilmiştir (Raporun 510. paragrafı).

86. Öte yandan Raporda 10/10/2013 tarihli Rapora atıfta bulunularak (CPT/Inf (2013) 27, § 31) Ceza İnfaz Kurumunun maddi koşullarının çok iyi olduğu, yaşam alanlarının geniş olduğu, Kurumda dokuz hücre olduğu, hücrelerde yatak, masa, sandalye, raf ve dolap olduğu belirtilmiştir (Raporun 69. paragrafı).

V. İNCELEME VE GEREKÇE

87. Mahkemenin 23/1/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

A. Başvurucuların İddiaları

88. Başvurucular; Ankara (Sincan) Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumundaki C-10 ve C-12 koşullarında tutuklu olarak buldukları 1/1/2014 tarihinde C-10 koşullarında bulunan çocukların infaz koruma memurları tarafından ayakta sayım vermeye zorlanması sırasında, hasta olması sebebiyle tutuklu çocuklardan birinin buna karşı çıktığını, bu nedenle infaz koruma memurları tarafından duruma müdahale edildiğini, yapılan müdahalelerin planlı olarak C-12 koşullarında bulunan çocuklara da uygulandığını, müdahale sırasında yapılan ve daha öncesinde uygulanan muamelelerin insan haklarına aykırı olduğunu, bu kapsamda ayakta sayım vermeye zorlandıklarını, onur kırıcı ve rencide edici bir şekilde çıplak olarak arandıklarını, infaz koruma memurlarınca zor kullanıldığını, özellikle kameranın kayıt almadığı yerlerde işkenceye maruz bırakıldıklarını ve ilgili kamera kayıtlarının Savcılık dosyasına sunulmadığını, ellerinin ters kelepçelendiğini ve ayaklarından kelepçelenecek müşahede/süngerli oda adı verilen hücrede tutulduklarını, yemek gibi temel

ihtiyaçlarının karşılanmadığını, C-12 koğuşunda bulunanlara yangın söndürme tüpleriyle gaz ve tazyikli su sıkıldığını, buna gerekçe olarak yangın çıkaracakları iddiası ileri sürülmüş ise de ellerinde yakıcı bir aletin olmadığını idare tarafından bilindiğini, olaylardan yaklaşık dört saat sonra alınan sağlık raporlarından işkenceye uğradıklarının anlaşıldığını, bu nedenlerle suç duyurusunda bulduklarını fakat maruz kaldıkları işkence ve kötü muameleler hakkında etkin bir soruşturma yapılmadığını, bu durumun İstanbul Protokolü'nün getirdiği esaslara uygun olmadığını ve ayrıca çocuk olmaları nedeniyle gösterilmesi gereken dikkat ve özenin kendilerine gösterilmediğini belirterek Anayasa'nın 17., 19., 38., 40. ve 41. maddelerinde düzenlenen haklarının ihlal edildiğini ileri sürmüştü; yeniden soruşturma yapılması ve tazminat talebinde bulunmuşlardır.

B. Değerlendirme

89. Anayasa Mahkemesi, olayların başvurucular tarafından yapılan hukuki nitelendirmesi ile bağlı olmayıp olay ve olguların hukuki tavsifini kendisi takdir eder (*Tahir Canan*, B. No: 2012/969, 18/9/2013, § 16). Başvurucuların Anayasa'nın 19. maddesinde düzenlenen kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının ihlal edildiği şikâyetlerinin özü başvurucuların müşahede/süngerli oda tabir edilen hücre tipi odalarda tutulmasıdır. Başvurucuların hücre tipi olduğunu iddia ettikleri odalarda tutulmasının- tutuklu olarak ceza infaz kurumunda bulunan başvurucuların kişi özgürlüklerinin zaten kısıtlı olduğu gözetildiğinde- Anayasa'nın 19. maddesi kapsamında değil Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası düzenlenen kötü muamele yasağı çerçevesinde incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Aynı şekilde başvuruların Anayasa'nın 36., 40. ve 41. maddeleri temelinde etkin soruşturma yapılmadığına yönelik iddialarının da Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında incelenmesi gerektiği kabul edilmiştir.

90. Anayasa'nın "*Kişinin dokunulmazlığı, maddi ve manevi varlığı*" kenar başlıklı 17. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Herkes, ... maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahiptir.

...

Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz; kimse insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye tabi tutulamaz."

91. Anayasa'nın 5. maddesinin ilgili kısmı şöyledir:

"Devletin temel amaç ve görevleri, ... Cumhuriyeti ve demokrasiyi korumak, kişilerin ve toplumun refah, huzur ve mutluluğunu sağlamak; kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır."

92. Somut olayda on bir ayrı başvurucunun iddiaları vekilleri vasıtasıyla bireysel başvuruya konu olmuştur. Bununla birlikte başvurucuların soruşturma aşamasındaki beyanları kapsamında Ceza İnfaz Kurumundaki olaylara ilişkin iddiaları farklılık içermektedir. Özellikle başvurucuların C-10 ve C-12 ünitelerinde ayrı ayrı kaldıkları gözönüne alındığında iddiaların ve eylemlerin her bir başvurucu için kendi beyanları kapsamında ayrı incelenmesi gerekmektedir.

93. Bu bağlamda başvuruçuların avukatları ile görüşme tutanakları, TİHK raporu, kolluk ve/veya Cumhuriyet Savcılığına verdikleri beyanlar gözetilerek başvuruçucu F.E.nin çıplak arama ve kelepçe takılmasına ilişkin, başvuruçucu B.D., K.Ş., E.T.nin de çıplak aramaya ilişkin herhangi bir şikâyeti olmadığından çıplak arama başlığı altında diğer başvuruçuların iddiaları değerlendirilmiştir. Öte yandan H.B. dışındaki diğer tüm başvuruçular müşahade odasının koşullarından (odada yatak olmaması, battaniye verilmemesi, soğuk olması ve yemek verilmemesi gibi) şikâyetçi olmuşlardır. Dolayısıyla müşahade odasının şartlarına yönelik iddialar başvuruçucu H.B. dışındaki diğer başvuruçuların iddiaları kapsamında değerlendirilmiştir.

94. Başvuruçular 1/1/2014 tarihinde ve sonrasında meydana gelen olaylardan bağımsız olarak Ceza İnfaz Kurumunun olaylardan önceki bazı uygulamalarından da şikâyetçi olmuşlardır. Bu bağlamda başvuruçular ayakta sayım yapmaya zorlanmalarının insan haysiyeti ile bağdaşmayan muamele olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ancak olaylara sebep olan bu uygulamaya ilişkin olarak başvuruçuların olaylardan önce infaz hâkimliği nezdinde herhangi bir şikâyetle bulduklarına dair bir veri sunulmamıştır. Bu nedenle ayakta sayım almaya zorlanma konusu münhasıran değerlendirilmemiştir. Bunun dışında Ceza İnfaz Kurumunun yaşam standartları, idarenin genel uygulamaları, hükümlü/tutuklu çocukların gelişim, koruma, eğitim ve katılım haklarının korunması gibi hususlar başvuruçuların buna ilişkin yetkili kamu otoriteleri nezdinde şikâyetçi olmamaları ve CPT raporları (bkz. §§ 84-86) gözetilerek ayrıca incelenmemiştir.

1. Kabul Edilebilirlik Yönünden

a. Başvuruçucu M.K. Yönünden

95. Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün (İçtüzük) 80. maddesine göre başvurunun incelenmesinin sürdürülmesini haklı kılan bir sebebin olmadığı kanaatine varılması hâlinde başvurunun düşmesine karar verilebilir. Bununla birlikte anılan maddenin (2) numaralı fıkrası gereği Anayasa'nın uygulanması ve yorumlanması veya temel hakların kapsamının ve sınırlarının belirlenmesi ya da insan haklarına saygının gerekli kıldığı hâllerde başvurunun incelenmesine devam edilebilir (*Bayram Şahin*, B. No: 2013/463, 16/5/2013, § 16).

96. Başvuruçular vekili 28/4/2016 tarihli ek dilekçesinde, Mersin 1. Çocuk Mahkemesinin talimat cevabından başvuruçulardan M.K.nın vefat ettiğini öğrendiklerini belirtmiştir. Başvuruçucu vekilinin bildiri ve mirasçılardan başvuruya devam etme yönünde iradelerini makul bir süre içinde bildirmedikleri gözetilerek başvurunun incelenmesine devam etmeyi gerekli kılan ve İçtüzük'ün 80. maddesinin (2) numaralı fıkrasında öngörülen nedenlerden birinin de bulunmadığı değerlendirilmiştir.

97. Açıklanan gerekçelerle başvuruçucu M.K.nın başvurusunun düşmesine karar verilmesi gerekir.

b. Diğer Başvuruçular Yönünden

98. Başvuruçulardan H.B. ve F.E. soruşturma aşamasında şikâyetçi olmamış ise de olayların resen soruşturmayı gerektirmesi ve başvuruçular vekilinin Cumhuriyet Başsavcılığının kovuşturmayaya yer olmadığına dair kararına yaptığı itirazın Ankara Batı 1.

Sulh Ceza Hâkimliğinin 12/8/2014 tarihli kararıyla anılan başvuruçuların şikâyetçi olup olmadıkları değerlendirilmeden esastan incelenerek reddedildiği gözetilerek anılan başvuruçuların başvurularının incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

99. Bu kapsamda açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan kötü muamele yasağının ihlal edildiğine ilişkin iddianın kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

2. Esas Yönünden

100. Anayasa'nın 17. maddesinde herkesin maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı güvence altına alınmıştır. Maddenin üçüncü fıkrasında kimseye *işkence ve eziyet* yapılamayacağı, kimsenin *insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye* tabi tutulamayacağı düzenlenmiştir. Anılan fıkra ile özel olarak insan onurunun korunması amaçlanmıştır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, B. No: 2013/293, 17/7/2014, § 80).

101. Bu bağlamda Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen *işkence, eziyet ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir cezaya veya muameleye* tabi tutulma yasağı mutlak bir nitelik taşımakta olup bu kapsamda öncelikle kamusal yetkiyle güç kullanan görevlilerin hiçbir şekilde kişilerin beden ve ruh bütünlüğüne zarar vermemelerini gerektirir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 81).

102. Öte yandan Anayasa'nın 17. maddesi 5. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde ayrıca devlete, kişilerin *işkence ve eziyete* ya da insan haysiyetiyle bağdaşmayan bir muameleye maruz bırakılmalarını engelleyecek tedbirler alma ödevini yükler. Bu ödev üçüncü kişiler tarafından işlenen fiilleri de kapsamaktadır. Dolayısıyla yetkililerce bilinen ya da bilinmesi gereken bir kötü muamelenin gerçekleşmesini engellemek için makul tedbirlerin alınmaması durumunda devletin sorumluluğu ortaya çıkabilir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 82).

103. Kötü muamele yasağına ilişkin şikâyetlerin incelenmesinde -devletin negatif ve pozitif yükümlülükleri dikkate alınarak- yasağın maddi ve usul boyutlarının ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir. Bu bağlamda yasağın maddi boyutu sadece bireyleri *işkence* ya da insanlık dışı veya aşağılayıcı muameleye ya da cezaya tabi tutmama sorumluluğunu (negatif yükümlülük) içermektedir; ayrıca bireylerin bu tür muameleye maruz kalmasını engelleyecek etkili önleyici mekanizmaların kurulması yönünde pozitif bir yükümlülük de içermektedir.

104. Kötü muamele yasağının usul boyutu ise, bu yasağın ihlal edildiğine yönelik *tartışılabilir* ve *makul şüphe uyandıran* iddiaların sorumlularının tespitini ve cezalandırılmasını sağlayacak etkili bir soruşturma yapılması sorumluluğunu (pozitif yükümlülük) içermektedir.

105. Somut olay karmaşıklığı ve başvuruçuların maruz kaldıklarını iddia ettikleri muamelenin farklılığı gözetilerek ayrı başlıklarda incelenmiştir. Bu bağlamda başvuruçuların şikâyetleri maddi boyut açısından krize müdahale ve zor kullanma yetkisinin kullanılmasında, müşahade odasına alınma, sonrasında ileri sürülen iddialar ile çıplak arama olarak üç başlıkta incelenmiştir. Bu hususlara ilişkin şikâyetlerin etkili soruşturulmadığı iddiaları ise "*Usul Boyutu*" başlığı altında incelenmiştir.

a. Anayasa'nın 17. Maddesinin Maddî Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

i. Genel İlkeler

106. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası mağdurların eylemi veya yetkililerin saiki ne olursa olsun kötü muamele yaşamının ihlal edilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır. Saikin önemi ne kadar yüksek olursa olsun yaşam hakkı gibi en zor koşullarda bile işkence, eziyet veya insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele yapılamaz. Anayasa'nın 15. maddesinin ikinci fıkrası gereğince savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde bile bu yaşamın askıya alınmasına izin verilmemiştir. Anılan maddelerdeki hakkın mutlaklık niteliğini güçlendiren felsefi temel, söz konusu kişinin eylemi ve suçun niteliği ne olursa olsun herhangi bir istisnaya, haklılaştırıcı faktöre veya menfaatlerin tartılmasına izin vermemektedir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 104).

107. Bununla birlikte her kötü muamele iddiasının Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının getirdiği korumadan ve devlete yüklediği pozitif yükümlülüklerden yararlanması beklenemez. Bu bağlamda kötü muamele konusundaki iddialar uygun delillerle desteklenmelidir. İddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için soyut iddiaya dayanan şüphe ötesinde makul kanıtların varlığı gerekir. Bu kapsamdaki bir kanıt yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilmemiş birtakım karinelere dayanabilir. Bu bağlamda kanıtlar değerlendirilirken ilgililerin süreçteki tutumları da dikkate alınmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 95).

108. Aynı şekilde bir muamelenin Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası kapsamında olabilmesi için asgari bir ağırlık derecesine ulaşmış olması gerekir. Bu asgari eşik, göreceli olup her olayın somut koşulları dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda muamelenin süresi, bedensel ve ruhsal etkileri ile mağdurun cinsiyeti, yaşı ve sağlık durumu gibi faktörler önem taşır. Ayrıca muamelenin ardındaki saik ve amaç dikkate alınmalıdır. Muamelenin heyecanın yükseldiği ve duygu yoğunluğunun olduğu bir anda meydana gelip gelmediği de gözönünde bulundurulmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 83).

109. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında geçen bu kavramlar arasında nitelik değil yoğunluk farkının bulunduğu görülmektedir. Bir muamelenin işkence olarak nitelendirilip nitelendirilmeyeceğini belirleyebilmek için anılan fıkrada geçen eziyet ve insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele kavramları ile işkence arasındaki ayrıma bakmak gerekir. Bu ayrımın özellikle çok ağır ve zalimane acılara neden olan kasti insanlık dışı muamelelerdeki özel duruma işaret etmek ve bir derecelendirme yapmak amacıyla Anayasa tarafından getirildiği ve anılan ifadelerin 5237 sayılı Kanun'da düzenleme altına alınmış olan işkence, eziyet ve hakaret suçlarının unsurlarından daha geniş ve farklı bir anlam taşıdığı anlaşılmaktadır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 84).

110. Buna göre anayasal düzenleme kapsamında kişinin maddi ve manevi varlığına en fazla zarar veren muamele işkencedir. Muamelenin ağırlığının yanı sıra İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi'nin 1. maddesinde işkencenin özellikle bilgi almak, cezalandırmak veya yıldırım amaçlarıyla ya da ayırıcı bir nedenle yapıldığı belirtilmiştir (bkz. § 72; *Cezmi Demir ve diğerleri*, § 85).

111. İşkence seviyesine varmayan fakat yine de önceden tasarlanmış, belirli bir süre devam eden, yaralanmaya, yoğun maddi veya manevi ızdıraba sebep olan insanlık dışı muameleler eziyet olarak tanımlanabilir. Bu hâllerde duyulan acı, meşru bir muamele ya da

cezada kaçınılmaz olarak bulunan acının ötesine geçmelidir. İşkenceden farklı olarak *eziyette*, ızdırıp vermenin belli bir amaç doğrultusunda yapılması şartı aranmaz (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 88).

112. Kişileri küçük düşürebilecek ve utandırabilecek şekilde kişide korku, elem ve aşağılanma duygusu uyandıran veya mağduru kendi iradesine ve vicdanına aykırı bir şekilde hareket etmeye sürükleyici muameleler ise *insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele veya ceza* olarak tanımlanabilir. *Eziyetten* farklı olarak, uygulanan bu muamele kişide bedensel ya da ruhsal bir acı oluşturmaya da küçük düşürücü veya alçaltıcı bir etki yaratmaktadır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 89).

113. Bir muamelenin anılan kavramlardan hangisinin kapsamında olduğu belirleyebilmek için her somut olayın kendi özel koşulları içinde değerlendirilmesi gerekir. Aleni olarak yapılması veya kamuoyunun bilgi sahibi olması muamelenin aşağılayıcı niteliğinin belirlenmesinde rol oynasa da muamelenin aleni olmadığı durumlarda kişinin kendini değersiz hissetmesi de bu seviyedeki bir kötü muamele için yeterli olabilir. Ayrıca muamelenin küçük düşürme ya da alçaltma kastı ile yapıldığı dikkate alınmakla birlikte böyle bir amacın belirlenememesi muamelenin kötü muamele olmadığı anlamına gelmeyecektir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 90).

114. Tutulma koşulları, tutulanlara yapılan uygulamalar, ayrımcı davranışlar, kamu görevlileri tarafından sarf edilen hakaretamiz ifadeler, engelli kimselerin karşılaştığı kimi olumsuz durumlar, normal olmayan bazı şeyleri yedirip içirme gibi aşağılayıcı davranışlar *insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele* olabilir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 90). Bununla birlikte Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasıyla yasaklanmış bir eylem tehdidinde bulunmak da yeterince yakın ve gerçek olması koşuluyla bu maddenin ihlali sonucunu doğurma riskini taşıyabilir. Dolayısıyla bir kimseyi işkence ile tehdit etmek, en azından *insan haysiyetiyle bağdaşmayan muamele* oluşturabilir (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 91).

ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

(1) Olaya Müdahale ve Zor Kullanma Yetkisinin Kullanılması Yönünden

115. Hükümlü veya tutuklular, Anayasa'nın 19. maddesi kapsamında hukuka uygun olarak kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkından mahrum bırakılırken (*İbrahim Uysal*, B. No: 2014/1711, 23/7/2014, §§ 29-33) genel olarak Anayasa'nın koruma alanı kapsamında bulunan diğer hak ve özgürlüklere sahiptir. Bununla birlikte ceza infaz kurumunda tutulmanın kaçınılmaz sonucu olarak suçun önlenmesi ve disiplinin sağlanması gibi güvenliğin sağlanmasına yönelik kabul edilebilir, makul gerekliliklerin olması durumunda sahip oldukları haklar sınırlanabilir (*Turan Günana*, B. No: 2013/3550, 19/11/2014, § 35).

116. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasındaki kural, hükümlü ve tutuklulara yönelik uygulamalar için de geçerlidir. Bu husus 5275 sayılı Kanun'un "*İnfazda temel ilke*" kenar başlıklı 2. maddesinin (2) numaralı fıkrasında "*Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazında zalimane, insanlık dışı, aşağılayıcı ve onur kırıcı davranışlarda bulunulamaz*" ve yine Kanun'un 6. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendinde "*Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kaldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddi ve manevi koşullar altında gerçekleştirilir*" şeklindeki düzenleme ile açıkça ifade edilmiştir. Dolayısıyla tutuklamaya veya hapis cezasına mahkûmiyete ilişkin bir kararın yerine getirilmesi için sağlanacak şartlar, insan onuruna saygıyı koruyacak nitelikte olmalıdır (*Turan Günana*, § 36).

117. Bununla birlikte özgürlüğünden mahrum bırakılan bir kişiye yönelik olarak -kendi eylem ve tavırları mutlaka kuvvet kullanılmasını gerektirmedikçe- zora başvurulması, insan onurunun zedelenmesi ve ilke olarak Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında öngörülen yasağın ihlal edilmesi sonucunu doğurabilir (*Cezmi Demir ve diğeri*, § 92). Buna karşılık Anayasa'nın 17. maddesinin bir yakalamayı gerçekleştirmek için güç kullanımını yasakladığı söylenemez. Ancak bu tür bir güç sadece kaçınılmaz ve asla aşırı olmamak kaydıyla kullanılabilir. Ayrıca kişinin kendi davranışından veya tutumundan dolayı fiziksel güce başvurmak kesinlikle zorunlu hâle gelmedikçe bu gibi fiiller, prensip olarak kötü muamele yasağını ihlal edecektir. Buna göre yakalama sırasında kötü muamele yapıldığı iddiaları değerlendirilirken güç kullanmayı gerektiren bir durumun olup olmadığı ve kullanılan gücün orantılı olup olmadığı gözetilmelidir (*Gülşah Öztürk ve diğeri*, B. No: 2013/3936, 17/2/2016, § 52).

118. Somut olay açısından güç kullanmanın koşulları değerlendirirken başvuruçuların 16-17 yaş grubunda çocuk olduğu da gözönünde tutulmalıdır. Bu bağlamda otoriteyle çatışmanın ergenlik çağıının olağan davranışları olduğu, bu nedenle çocukların tutulduğu kurumların kuralları bu dönemin özellikleri dikkate alınarak belirlenmeli; bu kurumlarda çalışanlar da bu davranışlarla baş etme konusunda uzmanlığa dayalı becerilere sahip kılınmalıdır.

119. Güç kullanmayı gerektiren bir durumun varlığı değerlendirilirken öncelikle güç kullanmanın hukuka uygun olup olmadığı, sonra ise gerekli olup olmadığı değerlendirilmelidir. Bu kapsamda C-10 ile C-12 ünitelerine yapılan müdahalenin ayrı ayrı ele alınması gerekmektedir.

120. İnfaz Tüzüğü'nün 22. maddesinin (8) numaralı fıkrasında; infaz koruma memurlarının kurum güvenliğini bozan firara teşebbüs, isyan, rehin alma, saldırı, kanuna veya düzenlemelere dayalı bir emre karşı aktif veya pasif fiziki direnme gibi olaylar ile 5237 sayılı Kanun'un 25. maddesindeki meşru savunma ve zorunluluk hâli ortaya çıktığında zor kullanma yetkisinin bulunduğu hükmüne yer verilmiştir. Bunun dışında anılan hususlarla karşılaşıldığında bu durumlara karşı kurum içinde kimin hangi yöntemi nasıl kullanacağına yönelik özel bir düzenlemeye rastlanmamıştır.

121. Anılan Tüzük hükmü kapsamında infaz koruma memurlarının C-10 ve C-12 ünitelerinde meydana gelen olaylara ilişkin olarak zor kullanma yetkilerinin hukuki dayanağı konusunda herhangi bir sorun görülmemiştir. Somut olaydaki saldırı, aktif direnme ve isyan eylemlerinin failleri 16-17 yaş grubu arasındaki çocuklardır. Ulusal ve uluslararası birçok hukuki düzenlemede çocukların korunması için gerekli her türlü önlemin alınması gerektiği vurgulanmıştır (bkz. §§ 67-75). Bu bağlamda çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumlarında anılan sorunlara kimin hangi yöntemle ve nasıl müdahale etmesi gerektiği ayrıntılı olarak düzenlenmelidir. Bununla birlikte somut olayın gelişimi açısından infaz koruma memurlarına yönelik bir düzenleme olmaması -olayların vahameti ve sonuçları gözönüne alındığında- münhasıran kötü muamele yasağının pozitif yükümlülüğünün ihlali olarak yorumlanamaz.

122. Somut olayda infaz koruma memurları sayım için C-10 ünitesine gelmişler ve sayım için üst katta bulunan çocuğu da aşağıya çağırmışlardır. Sayımı geciktirmenin veya sayıma geç çıkmanın İnfaz Tüzüğü'nün 46. maddesinde uyarı cezasını gerektiren bir disiplin

suçu olarak da düzenlendiği gözetildiğinde infaz koruma memurunun sayım için ısrarlı olması kabul edilebilir bir husustur. Nitekim sayımın tek amacı firarın engellenmesi değil Ceza İnfaz Kurumunda düzenin ve disiplinin sağlanması, çocuklar yönünden herhangi bir cebire maruz kalıp kalmadığının tespiti.

123. İnfaz koruma memurunun sayım için çocuğun aşağıya inmesi yönündeki ısrarı esasında başvurulardan B.D. infaz koruma memuruna kafa atmıştır. Aynı şekilde bu sırada aşağı katta bulunan iki çocuk da diğer infaz koruma memurlarına saldırmıştır. Sayıma inmeyen çocuk da aşağı inerek önce sayıma çağırın infaz koruma memuruna, daha sonra diğer memurlara saldırmıştır. İnfaz koruma memurlarının olaya ilk tepkisi kendilerini korumak yönünde olmuştur. Kargaşayı öğrenip koğuşa gelen diğer infaz koruma memurları ile birlikte çocuklar kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

124. C-10 ünitesinde çocuklar kontrol altına alınmaya çalışılırken infaz koruma memurları cop, gaz veya herhangi bir müdahale ekipmanı kullanmamıştır. Buna rağmen çocuklar çekpas sopasını kullanarak görevlilere saldırmıştır. Aynı şekilde çocukların attığı sandalye çocuklara geri atılmıştır. Ancak bu münferit tepkilerin heyecanın yükseldiği ve duygu yoğunluğunun olduğu bir anda meydana geldiği değerlendirilmelidir.

125. Çocuklar kontrol altına alınmak için ünite dışına çıkarılarak kelepçelenmiş ve müşahede odasına götürülmüştür. 5275 sayılı Kanun'un 50. maddesinde, çocuklarla ilgili olarak kelepçe ve bedensel hareketi kısıtlayıcı araçların ancak hekimin talimat ve gözetiminde olmak üzere tıbbi nedenlerle ve diğer kontrol usullerinin yetersizliği hâlinde hükümlünün kondisine ya da başkalarına zarar vermesine veya eşyayı tahrip etmesine engel olmak için kurumun en üst amirinin emriyle kullanılabilmesi kabul edilmiştir. Bu bağlamda olayın gelişimi ve çocukların davranışları açısından kelepçe takma zorunluluğunun ortaya çıktığı açıktır.

126. C-12 ünitesinde tutulan çocuklar ise C-10 ünitesindeki olayları görünce slogan atmaya başlamış ve C-10 ünitesindeki tutuklulara katılmak istemişlerdir. Bir infaz koruma memurunun C-12 ünitesinin kapısını sürgülemesiyle tutuklu çocuklar dışarı çıkamamış, ancak ünitenin üst katına çıkıp merdivenlere barikat kurarak kendilerini yakma tehdidinde bulunmuşlardır. Bunun üzerine infaz koruma memurları tazyikli su ve ellerinde yangın tüpüyle tutuklu çocukları kontrol altına almaya çalışmışlardır. Bu esnada tutuklu çocuklar ellerine geçen sert cisimleri infaz koruma memurlarının üzerine atmaya başlamış, attıkları bir dolap ise yangın tüpünün patlamasına neden olmuştur. Bu nedenle ortaya yayılan kimyasal, tutuklu çocuklarda gazla müdahale edildiği algısı uyandırmıştır. Daha sonra infaz koruma memurları tutuklu çocukları kontrol altına alarak müşahede odasına götürmüştür. Kelepçe takılarak tutuklu çocukların müşahede odasına götürülmesi somut olayın şartları açısından orantısız bir müdahale olarak değerlendirilemez.

127. Öte yandan başvuruçuların adli muayenesi sonucunda tespit edilen yaraların koğuştaki müdahale esnasında mı yoksa müşahede odasındaki -iddia ettikleri- darp olayları esnasında mı gerçekleştiği tespit edilememiştir. Bununla birlikte kamera görüntüleri, çocukların birbirlerini aktif olarak direnme ve saldırıya teşvik ettiklerini, bunun sonucunda kendilerine fiziki güç uygulandığını göstermektedir. Bu bağlamda C-10 ve C-12 üniteleri içinde yapılan müdahalede zor kullanma yetkisinin sınırlarını aşacak şekilde şiddet uygulandığı gözlemlenmemiştir. Dolayısıyla olaylara müdahalede çocuklara uygulanan zor kullanmanın bu aşamada sırf bir misilleme veya bedensel ceza oluşturmadığı gözetilerek

gereksiz ve orantısız bir müdahale olduğu söylenemez. Nitekim etkisiz hâle getirmek için fiziki güç kullanılmasından sonra da çocuklara şiddet uygulandığı iddiası aşağıda ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir.

128. Açıklanan gerekçelerle başvuruculara yapılan müdahaleyle Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının maddi boyutunun ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır.

129. Öte yandan Anayasa'nın 17. maddesinin maddi boyutunun ihlaline ilişkin savunulabilir şikâyetlerin bulunmadığı yönünde varılan tespitler gözönünde bulundurulduğunda (bkz. §§ 115-128) anılan maddenin usul boyutuna ilişkin şikâyetler, incelenebilecek nitelikte bulunmamıştır. Dolayısıyla olaylara müdahale ve zor kullanma yetkisinin kullanılması yönünden başvurucuların Anayasa'nın 17. maddesinin usul boyutunun ihlaline ilişkin iddiaları ayrıca değerlendirilmemiştir.

(2) Müşahede Odasına Alınmaya ve Sonrasına İlişkin İddialar Yönünden

130. Anayasa'nın 17. maddesi ceza infaz kurumunda tutulan bir hükümlü veya tutuklunun içinde bulunduğu şartların insan onuruna yakışır bir şekilde olmasını da koruma altına almaktadır. İnfazın yöntemi ve infaz sürecindeki davranışların mahkûmları, özgürlükten mahrum kalmanın doğal sonucu olan kaçınılmaz elem seviyesinden daha fazla sıkıntılı veya eziyetli bir duruma sokmaması gerekir. Ceza infaz kurumunda tutulmanın pratik gerekleri çerçevesinde mahkûmların sağlık ve esenlikleri gibi hususların yeterli bir şekilde güvence altına alınması, mahkûmlara gerekli tıbbi yardımın sağlanması da insan onuruna yakışır koşulların sağlanması için gereklidir (*Turan Günana*, § 39).

131. Anayasa Mahkemesi Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrası çerçevesinde ceza infaz kurumunda tutulma koşullarını değerlendirirken başvurucuların somut olaylara ilişkin iddiaları ile birlikte koşulların bir bütün olarak gözetilmesi ve bu kapsamda önlemlerin şiddeti, amacı ve bireyler için sonuçlarının birlikte değerlendirilmesi gerektiğini kabul etmiştir (*Turan Günana*, § 38).

132. Somut olayda başvurucular, anılan olayların ardından kontrol altına alınmış ve kelepçeli olarak müşahede odasına götürülmüştür. Mevcut kayıtlar başvurucuların bu yöndeki iddialarını doğrular niteliktedir. Bununla birlikte başvuru çocukların müşahede odasına kapatılması bir disiplin cezasından kaynaklanmamıştır. Meydana gelen saldırı, aktif direnme ve isyan eylemlerini sonlandırmak, ceza infaz kurumunun disiplinini ve düzenini tekrar sağlamak amacıyla başvurucular müşahede odasına konulmuştur. Dolayısıyla burada geçici bir tedbir olarak müşahede odasına konulma söz konusudur. Nitekim idarenin bu uygulaması İnfaz Tüzüğü'nün 49. maddesi kapsamında "*kurum düzeninin ve kişilerin güvenliklerinin ciddi tehlikeyle karşı karşıya kalması hâlinde, asayiş ve düzeni sağlamak için Kanunda açıkça belirtilmeyen diğer tedbirleri*" alma yetkisine dayanmaktadır. Bu yetki disiplin cezası olarak değerlendirilemez. Sonuç olarak başvurucuların müşahede odasına konulması ceza infaz kurumunda düzenin sağlanması için tek başına kötü muamele olarak kabul edilemez. Özellikle başvurucuların olayın ertesi günü aileleri ve avukatları ile görüşebilmesi bu tedbirin geçici olarak alındığını açıkça ortaya koymaktadır. Başvurucuların da müşahede odasında uzun tutuldukları yönünde iddiaları bulunmamaktadır.

133. Öte yandan ceza infaz kurumlarında kötü muamele olarak kabul edilecek hususlar farklı şekillerde tezahür edebilir. Bunların birçoğu ceza infaz kurumu idaresi ve

görevlilerinin kasıtlı davranışlarından kaynaklanabileceği gibi idari hatalar veya yetersiz kaynaklar sebebiyle de ortaya çıkabilir. Bu bağlamda müşahede odalarında yatak bulunmaması, soğuk olması ve yemek verilmemesi gibi iddialar kötü muamele yasağı çerçevesinde incelenmesi gereken hususlardır. Ancak bu durumda dahi başvurucuların iddialarının yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilmemiş birtakım karinelere dayanması gerekmektedir. CPT'nin 2012 ve 2013 yılında gerçekleştirdiği ziyaretler sonrası hazırlanan raporlar gözetildiğinde (bkz. §§ 84-86) başvurucuların bu iddialarının maddi boyut yönünden incelenmesini sağlayacak emarelere dayanmadığı anlaşılmaktadır.

134. Başvurucuların kontrol altına alındıktan sonra kamerasız alanlarda darbedilmesi, elleri ve ayakları kelepçeli olarak müşahede odasında tutulmaları, doktor raporunun gerçekleri yansıtmayacak şekilde yazılması yolundaki iddialarının da kötü muamele yasağının maddi boyutu kapsamında incelenebilmesi için *tartışılabilir ve makul şüphe uyandırıcı* olması gerekir.

135. Bu bağlamda kötü muamele konusundaki iddialar, uygun delillerle desteklenmelidir. İddia edilen olayların gerçekliğini tespit etmek için her türlü şüpheden uzak, makul kanıtların varlığı gerekir. Bu nitelikteki bir kanıt yeterince ciddi, açık ve tutarlı emarelerden ya da aksi ispat edilemeyen birtakım karinelere dayanabilir. Ancak bu koşulların tespiti hâlinde kötü bir muamele varlığından bahsedilebilir (*Cuma Doygun*, B. No: 2013/394, 6/3/2014, § 28).

136. Öte yandan bireysel başvurulara ilişkin şikâyetlerin incelenmesinde Anayasa Mahkemesinin sahip olduğu rol ikincil nitelikte olup bazı durumların ortaya koyduğu şartlar nedeniyle ilk derece mahkemesi ve Cumhuriyet Başsavcılığı rolünü üstlenmesinin kaçınılmaz olduğu hâllerde çok dikkatli davranması gerekmektedir. Anayasa'nın 17. maddesi bağlamında yapılan şikâyetlerin incelenmesinde böyle bir durumla karşılaşma riski bulunmaktadır. Anılan maddede güvence altına alınan yaşam hakkı ve kötü muamele yasağı ihlali ile ilgili iddialarda bulunulduğu zaman Anayasa Mahkemesi, bu konu hakkında tam bir inceleme yapmalıdır. Ancak soruşturma ve kovuşturma aşamasında delilleri değerlendirmek kural olarak Cumhuriyet savcıları ve derece mahkemelerinin işi olduğundan Anayasa Mahkemesinin görevi, bu makamların maddi olaylara ilişkin yaptıkları değerlendirmenin yerine kendi değerlendirmesini koymak değildir. Bu nedenle öncelikle yapılması gereken, bireysel başvuru dosyasındaki iddialar ile soruşturma ve/veya kovuşturma dosyasındaki değerlendirmede ortaya konulan delillerin kötü muamele yasağının maddi boyutu açısından yeterli olup olmadığını değerlendirmektir. Dolayısıyla Anayasa Mahkemesinin cezai sorumluluk bağlamında suça ya da masumiyete ilişkin bir bulguya ulaşma görevi bulunmamaktadır. Diğer taraftan derece mahkemelerinin bulgularının Anayasa Mahkemesini bağlamamasına rağmen normal şartlar altında bu mahkemelerin maddi olaylara ilişkin yaptıkları tespitlerden ayrılmak için de kuvvetli nedenlerin bulunması gerekir.

137. Başvurucuların müşahede odasında kendilerine yönelik olarak yapılanlara dair iddialarının maddi boyutunun incelenmesi için soruşturma dosyası, TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu raporu (bkz. § 54) ve TİHK raporu (bkz. §§ 55, 56) kapsamında yeterli delil olmadığı gibi başvurucuların *tartışılabilir ve makul şüphe uyandıran* deliller ortaya koyabildiği de söylenemez. Özellikle başvurucuların adli muayene sonrasında da darp olayının devam ettiği yönündeki şikâyetleri temelinde herhangi bir maddi delil ortaya konulmamış ve Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından da bu hususa ilişkin bir delil soruşturma dosyasına yansıtılmamıştır. Bu nedenle başvurucuların anılan iddialarının kötü muamele yasağının usul boyutu kapsamında incelenmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

138. Aynı şekilde tutuklu çocukların saldırıları ve isyan girişimleri zor kullanma ile kontrol altına alındıktan yaklaşık dört saat sonra çocukların hastaneye sevk edilerek sağlık muayenesinin neden geciktirildiği de dosyadan anlaşılamamaktadır. Bununla birlikte olaylar esnasında birçok infaz koruma memurunun da yaralandığı (bkz. §§ 52, 53) gözetildiğinde gecikmenin bir cezalandırma amacından mı yoksa sayının çokluğu nedeniyle bir imkân yetersizliğinden mi kaynaklandığı anlaşılamamıştır. Bu nedenle bu iddiaların da kötü muamele yasağının usul boyutu kapsamında incelenmesi gerektiği kanaatine varılmıştır.

(3) Çıplak Arama Yönünden

139. Çıplak arama yapılması çocuklar dâhil hükümlü ve tutuklular açısından tek başına kötü muamele yasağını ihlal eden bir durum olarak değerlendirilemez. Nitekim bu tür bir aramayla, ceza infaz kurumlarının güvenliğinin sağlanması, hükümlü ve tutukluların kurum içinde kendilerine, diğer hükümlü/tutuklulara ve infaz koruma memurlarına zarar verecek veya suç oluşturacak uyuşturucu maddelerin, kesici ve delici aletlerin sokulmasının engellenmesi amaçlanmaktadır. İnfaz Tüzüğü'nün 46. maddesi de bu hususu düzenleyerek çıplak aramanın hukuki dayanağını ortaya koymuştur (*Turan Günana (5)*, B. No: 2013/5545, 15/12/2015, §§ 64, 65).

140. Öte yandan çıplak arama usulü ve sıklığı kötü muamele yasağının ihlali sonucunu da doğurabilir. Özellikle ceza infaz kurumunda güvenlik, düzen ve suç işlenmesinin önlenmesi amacıyla açacak ve hükümlü/tutuklular yönünden insan onurunu zedeleyecek nitelikte bir uygulamaya dönüşmesi kötü muamele yasağını yönünden gözönünde bulundurulması gereken hususlardır. Çocukların özgürlüklerinden mahrum edilme nedeni ne olursa olsun yetişkinlerden daha hassas olduğu unutulmamalıdır. Bu yüzden çocukların fiziksel ve ruhsal olarak korunmasını sağlamak için özellikle dikkatli olmak gerekir. Bu bağlamda çocukların aynı cinsiyetten personel tarafından aranması, çok sık arama yapılarak aramanın rencide etme uygulamasına dönüşmemesi, başkalarının karşısında yapılmaması gerekmektedir.

141. Somut olayda başvurucuların şikâyeti çıplak arama yapılmasıdır. Bununla birlikte çıplak aramanın usulü, sıklığı, uygulanması açısından onurlarını zedeleyecek bir usulde yapıp yapılmadığı dile getirilmemiştir. Başvurucularının bir kısmının da soruşturma aşamasında çıplak aramadan şikâyetçi olmadığı gözetildiğinde kötü muamele yasağının maddi boyutunun ihlal edilmediği sonucuna varılmıştır.

142. Öte yandan Anayasa'nın 17. maddesinin maddi boyutunun ihlaline ilişkin savunulabilir şikâyetlerin bulunmadığı yönünde varılan tespitler gözönünde bulundurulduğunda (bkz. §§ 140-141) çıplak arama iddiaları yönünden başvurucuların Anayasa'nın 17. maddesinin usulü boyutunun ihlaline ilişkin iddiaları ayrıca değerlendirilmemiştir.

b. Anayasa'nın 17. Maddesinin Usul Boyutunun İhlal Edildiğine İlişkin İddia

i. Genel İlkeler

143. Devletin kişinin maddi ve manevi varlığını koruma hakkı kapsamında sahip olduğu pozitif yükümlülüğün bir de usul boyutu bulunmaktadır. Bu usul yükümlülüğü

çerçevesinde devlet, her türlü fiziksel ve ruhsal saldırı olayının sorumlularının belirlenmesini ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlayabilecek etkili resmî bir soruşturma yürütmek durumundadır. Bu tarz bir soruşturmanın temel amacı, söz konusu saldırıları önleyen hukukun etkin bir şekilde uygulanmasını güvenceye almak, kamu görevlilerinin ya da kurumlarının karıştığı olaylarda bunların sorumlulukları altında meydana gelen olaylar için hesap vermelerini sağlamaktır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, § 110).

144. Buna göre bireyin bir devlet görevlisi tarafından hukuka aykırı olarak ve Anayasa'nın 17. maddesini ihlal eder biçimde bir muameleyle tabi tutulduğuna ilişkin savunulabilir bir iddiasının bulunması hâlinde -Anayasa'nın 17. maddesi "*Devletin temel amaç ve görevleri*" kenar başlıklı 5. maddedeki genel yükümlülükle birlikte yorumlandığında- etkili resmî bir soruşturmanın yapılmasını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir. Bu soruşturma, sorumluların belirlenmesini ve cezalandırılmasını sağlamaya elverişli olmalıdır. Bu mümkün olmazsa bu madde, sahip olduğu öneme rağmen pratikte etkisiz hâle gelecek ve bazı hâllerde devlet görevlilerinin fiili dokunulmazlıktan yararlanarak kontrolleri altında bulunan kişilerin haklarını istismar etmeleri mümkün olacaktır (*Tahir Canan*, § 25).

145. Yürütülen ceza soruşturmalarının amacı, kişinin maddî ve manevî varlığını koruyan mevzuat hükümlerinin etkili bir şekilde uygulanmasını ve sorumluların hesap vermelerini sağlamaktır. Bu bir sonuç yükümlülüğü değil uygun araçların kullanılması yükümlülüğüdür. Diğer taraftan burada yer verilen değerlendirmeler hiçbir şekilde Anayasa'nın 17. maddesinin başvuruçulara üçüncü tarafları adli bir suç nedeniyle yargılama ya da cezalandırma hakkı ya da tüm yargılamaları mahkûmiyete ya da belirli bir ceza kararıyla sonuçlandırma ödevi yüklediği anlamına gelmemektedir (*Serpil Kerimoğlu ve diğerleri*, 2012/752, 17/9/2013, 56).

146. Ceza soruşturmasının etkili olması için soruşturma makamlarının resen harekete geçerek kötü muamele iddiasını aydınlayabilecek ve sorumluların belirlenmesini sağlayabilecek bütün delilleri tespit etmeleri gerekir. Yetkililer şikâyet yapılır yapılmaz harekete geçmeli, bir şikâyet şikâyet olmasa bile kötü muamele olduğunu gösteren yeterli belirtiler olduğunda soruşturma açmalıdır (*Cezmi Demir ve diğerleri*, §§ 114, 116).

ii. İnkelerin Olaya Uygulanması

147. Başvuru konusu olayda kötü muamele yasağının usul yönü açısından incelenmesi gereken husus başvuruçuların kontrol altına alındıktan sonra kamerasız alanlarda darbedilmesi, ellerinin ve ayaklarının kelepçeli olarak müşahede odasında tutulmaları, doktor raporu için geç gönderilmeleri ve raporun gerçekleri yansıtmayacak şekilde yazılmasıdır.

148. Öncelikle belirtilmesi gereken husus, insan hakları ihlalleri ile ilgili iddialarda soruşturma yükümlülüğünün mutlaka iddiayı kabul etme anlamına gelmediğidir. Bununla birlikte iddiaların ciddiye alınması ve adil bir sonucu garanti eden bir usulle soruşturma yapılması kötü muamele yasağının usul zorunluluğunu oluşturmaktadır. Bu bağlamda kötü muamele iddiasına yönelik soruşturmalarda en temel husus, mağdur beyanlarının alınması ve doktor muayenesinin geciktirilmeden ayrıntılı olarak yapılmasıdır. Zira doktor raporu iddia edilen muamelecinin olup olmadığı, olmuşsa boyutlarının tespiti açısından olmazsa olmaz bir delil niteliğindedir.

149. Başvuru konusu olayda başvurucular müşahede odasına alındıktan yaklaşık dört saat kadar sonra (bkz. § 10, 49) doktor muayenesine götürülmüştür. Yapılan soruşturmada bu gecikmenin nedenleri araştırılmadığı gibi bu uygulamanın başvurucuları cezalandırmak amacıyla yapılıp yapılmadığı da değerlendirilmemiştir. Bununla birlikte başvurucular beyanlarında tutarlı olarak doktorun ayrıntılı muayene yapmadan ve yanlarında güvenlik görevlileri varken raporu hazırladığını iddia etmişlerdir. Buna rağmen bu husus da araştırılmamış ve tekrar rapor alma gerekliliği gözetilmemiştir. Öte yandan başvurucuların doktor muayenesinden sonra müşahede odasında darp olaylarının devam ettiğine yönelik ısrarlı ve tutarlı iddialarına rağmen bu hususta da ek rapor aldırılmamıştır.

150. Devletin kontrolü altında bulunan kişilere yönelik tıbbi muayenelerin sağlanması, kötü muameleye karşı önemli tedbirlerden birini oluştururken bu muayenelerin usulüne uygun olarak yapılması ve raporların usulüne uygun düzenlenerek gerekli mercilere sunulması vazgeçilmez bir öncme sahiptir. Tıbbi muayeneler güvenilir ve gerçeğe uygun raporlarla sonuçlanmalı; bunun için de muayeneler güvenlik görevlileri ve diğer kamu görevlilerin bulunmadığı bir şekilde, tıp uzmanlarının kontrolünde özel olarak yapılmalıdır (İstanbul Protokolü ek 1, madde 6).

151. Somut olayda Ceza İnfaz Kurumu tarafından aldırılan sağlık raporunun gerekli koşulları taşıyıp taşımadığının araştırılmayarak tek başına karara esas alınmasının anılan ilkelere aykırılık teşkil ettiği anlaşılmaktadır.

152. Öte yandan başvurucuların etkisiz hâle getirilmelerinden sonra darp olayına maruz kaldıklarına yönelik iddiaları da ayrıntılı olarak incelenmemiştir. Özellikle başvurucuların kameranın bulunmadığı yerlerde ve müşahede odasında darbedildikleri yolundaki iddiaları değerlendirilmemiştir. Savcılık kararındaki temel değerlendirme Komisyonun incelemesi ve olaylara müdahaledeki zor kullanma yetkisinin aşıp aşılmadığı ile sınırlı kalmıştır. Başvurucuların olaydan sonra yapıldığını iddia ettikleri uygulamalar ise incelenmemiştir. Bu bağlamda olayların kontrol altına alınmasından sonrasına ilişkin iddiaların gerçek olup olmadığı, gerçek ise güç kullanmayı gerektiren bir durum olup olmadığı, sırf bir misilleme veya bedensel cezaya yönelik bir uygulama olup olmadığı değerlendirilmemiştir.

153. Açıklanan gerekçelerle başvuruculardan H.B. dışındaki başvurucuların Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının usul boyutu bakımından ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

3. 6216 Sayılı Kanun'un 50. Maddesi Yönünden

154. 30/3/2011 tarihli ve 6216 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 50. maddesinin (1) ve (2) numaralı fıkraları şöyledir:

“(1) Esas inceleme sonunda, başvurucunun hakkının ihlal edildiğine ya da edilmediğine karar verilir. İhlal kararı verilmesi hâlinde ihlalin ve sonuçlarının ortadan kaldırılması için yapılması gerekenlere hükmedilir...”

(2) Tespit edilen ihlal bir mahkeme kararından kaynaklanmışsa, ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldırmak için yeniden yargılama yapmak üzere dosya ilgili mahkemeye gönderilir. Yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunmayan hâllerde başvurucu lehine tazminata hükmedilebilir veya genel mahkemelerde dava açılması yolu gösterilebilir. Yeniden yargılama yapmakla yükümlü mahkeme, Anayasa Mahkemesinin ihlal kararında açıkladığı ihlali ve sonuçlarını ortadan kaldıracak şekilde mümkünse dosya üzerinden karar verir."

155. Başvurucular ayrı ayrı 50.000 TL manevi tazminat talebinde bulunmuşlardır.

156. Başvuruda, kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlal edildiği sonucuna varılmıştır.

157. Kötü muamele yasağının usul boyutunun ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden yargılama yapılmasında hukuki yarar bulunduğundan kararın bir örneğinin yeniden soruşturma yapılmak üzere Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilmesine karar verilmesi gerekir.

158. M.K. ve H.B. dışındaki başvurucuların maddi ve manevi varlığının korunması hakkına yönelik müdahale ile olay hakkında etkili bir ceza soruşturması yürütülmemesi nedenleriyle yalnızca ihlal tespitiyle giderilemeyecek olan manevi zararları karşılığında M.K. ve H.B. dışındaki başvuruculara ayrı ayrı net 10.000 TL manevi tazminat ödenmesine karar verilmesi gerekir.

159. Dosyadaki belgelerden tespit edilen 206,10 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.681,10 TL yargılama giderinin başvuruculara müştereken ödenmesine karar verilmesi gerekir.

VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Kamuya açık belgelerde başvurucuların kimliğinin gizli tutulması talebinin **KABULÜNE,**

B. Başvurucu M.K.nın başvurusunun **DÜŞMESİNE,**

C. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasının ihlaline ilişkin şikâyetlerin **KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,**

D. 1. Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının maddi yönden **İHLAL EDİLMEDİĞİNE,**

2. Başvurucu H.B. yönünden Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının usul yönünden **İHLAL EDİLMEDİĞİNE,**

3. Diğer başvuruçular yönünden Anayasa'nın 17. maddesinin üçüncü fıkrasında güvence altına alınan kötü muamele yasağının usul yönünden İHLAL EDİLDİĞİNE,

E. Kararın bir örneğinin kötü muamele yasağının ihlalinin sonuçlarının ortadan kaldırılması için yeniden soruşturma yapılmak üzere Ankara Batı (Sincan) Cumhuriyet Başsavcılığına GÖNDERİLMESİNE,

F. M.K. ve H.B. dışındaki başvuruçulara AYRI AYRI net 10.000 TL manevi tazminat ÖDENMESİNE, tazminata ilişkin diğer taleplerin REDDİNE,

G. 206,10 TL harç ve 2.475 TL vekâlet ücretinden oluşan toplam 2.681,10 TL yargılama giderinin BAŞVURUCULARA MÜŞTEREKEN ÖDENMESİNE,

H. Ödemelerin, kararın tıblığını takiben başvuruçuların Hazine ve Maliye Bakanlığına başvuru tarihinden itibaren dört ay içinde yapılmasına, ödemede gecikme olması hâlinde bu sürenin sona erdiği tarihten ödeme tarihine kadar geçen süre için yasal FAİZ UYGULANMASINA,

I. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 23/1/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan
Engin YILDIRIM

Üye
Recep KÖMÜRCÜ

Üye
Muammer TOPAL

Üye
M. Emin KUZ

Üye
Rıdvan GÜLEÇ

“Dünyada bir tane dahi çocuk mutsuz
olduğu sürece, Büyük icatlar ve İlerlemeler Yoktur.”
Albert Einstein

‘Aile Ortamından Yoksun Bırakılmış Çocuklar’ BMÇHS md. 20

Av. Aşkın Topuzoğlu¹

Uluslararası Sözleşmeler Anayasa'nın 90. maddesine göre usulüne uygun imzalanmış ve onaylanmış ise artık iç hukuk normu haline gelmiştir. Kişi hak ve hürriyetlerine ilişkin iç hukuk normu haline gelen sözleşmelerin iç hukukla çelişkili hükümleri olması halinde öncelikli olan uluslararası sözleşme hükümleridir. Bu hükümlerin Anayasa'ya aykırılığı dahi iddia edilemez.

Bu sözleşmelerden biri ve en önemlisi bu güne kadar çocuk haklarına dair düzenlenmiş en eksiksiz belge olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmedir.

Bir önceki çalışmamda, Ana-babaların Devlet'in yardımı ile yerine getirecekleri ortak sorumlulukları, bu hususta sözleşme hükümleri (madde.18) ve iç hukuk düzenlemelerini paylaşmıştım.

Bu yazımda, aile ortamından yoksun bırakılmış çocuklara ilişkin sözleşmenin ilgili maddesinden (Madde: 20) yola çıkarak iç hukukumuzda bu alandaki düzenleme ve uygulamaya değinmeye çalışacağım.

Sözleşmenin 20. maddesi:

Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilemeyen her çocuk, Devlet'ten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

¹ İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi Başkanı

Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında bakıcı aile yanına vereme, İslam hukuku'nda kefalet (Kafalah), evlat edinme yada gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara da yerleştirmeyi içerir. Çözümler düşünülürken , çocuğun yerleştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel, kültürel ve dil kimliğine gereken saygı gösterilecektir.

B.M. çocuk Haklarına dair sözleşmenin 20. maddesi geçici veya sürekli olarak aileleri ile birlikte yaşama olanaklarından yoksun bırakılmış çocuklarla ilgilidir. Bu yoksunluk, ölüm aile tarafından terk, buldukları ülkeden ayrılma gibi nedenler olabileceği gibi Devletin aileden ayrılmasının çocuğun yararına olacağına dair karar vermesi durumunda ortaya çıkar.

Sözleşmeye göre bu madde ile ilgili olan taraf devletlerin sosyal hizmetle ilgili devlet kuruluşları, Koruyucu aile kurumu ve evlat edinme müessesesidir. Bu sistemin faydalı şekilde çalışabilmesi için de olmazsa olmazı sosyal hizmet uzmanları/sosyal inceleme raporlarıdır.

Aile ortamından geçici yada kalıcı biçimde yoksun bırakılmış veya Devlet tarafından aile yanında kalması çocuğun üstün yararı açısından izin verilemeyecek durumda olduğuna karar verilen çocuklar hakkında bu kurumlara yerleştirilmeleri en son çare olarak düşünülmelidir. Zorunluluk durumunda başvurulmalıdır.

Alternatif bakım yolları düşünülmelidir. Bu durumda verilecek kararlarda Sözleşmenin temel ilkeleri olan ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, çocuğun görüşlerine saygı ve yaşama ve gelişme hakkı esas alınmalı ve öncelikli gözetilmelidir.

B.M. çocuk hakları sözleşmesinin 20.maddesinde yer alan düzenleme alternatif koruma yollarından koruyucu aile yanına yerleştirmeyi düzenlemiştir.

Çocukların sağlıklı gelişebilmeleri için kendilerinin korunup, sevildiği yaşları ve gelişimleri ile orantılı olarak görüşlerine değer verildiği maddi ve manevi desteği varlığını hissedebildikleri yer, aile ortamıdır. Sözleşme nin 20. Maddesinde dikkat çeken husus bu

hükmün ana-babalara değil aileye ilişkin olmasıdır. Çocuğun kendi anne babasından ayrılma, çocuğun yüksek yararına olabilir. Bu durumda Devlet'in başka alternatiflere yönelmeden önce, çocuğun daha geniş anlamdaki ailesinin yanına yerleştirilmesi olanaklarını araştırması gerekir.

Çocuk Koruma sisteminin tarihi incelendiğinde, geleneksel toplumlarda aile yanında bakımın, endüstrileşme ile birlikte kurum bakımının yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Kurum bakımının 1950'ler den sonra çocuk ruh sağlığına olumsuz etkilerinin belirlenmesiyle birlikte, koruyucu aile programları tüm dünyada desteklenerek yaygınlaştırılmıştır. Ülkemizde ilk koruyucu aile uygulaması 1949 yılında başlatılmış, hizmetin geniş olarak uygulanmasına ise 1952 yılında geçilmiştir. Koruyucu aile hizmetine yönelik olarak ilk kez 1984 yılında Koruyucu aile yönetmeliği çıkarılmış, söz konusu yönetmelik 1993 yılında yeniden düzenlenmiştir. Türkiye'de koruyucu aile uygulaması yasal dayanağını 4721 sayılı Türk Medeni Kanununun 347. Maddesi ile, 2828 sayılı sosyal hizmetler kanununun 23. maddesi oluşturmaktadır. Koruyucu aile hizmeti bu maddeleri temel alarak hazırlanmış Koruyucu aile Yönetmeliği ile yerine getirmektedir. En son 14.12.2012 tarihli Koruyucu Aile Yönetmeliği 24.01.2015 tarihinde bazı maddelerinde yapılan değişiklikle yürürlüktedir.

(1) Bu Yönetmeliğin amacı, korunmaya muhtaç çocukların korunmalarını gerektiren süre içerisinde aile ortamında yetiştirilmesine yönelik koruyucu aile hizmetlerinin uygulama esaslarını, Bakanlık ile koruyucu ailenin yetki ve sorumluluklarını belirlemek, hizmetin etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamaktır.

Kapsam MADDE 2

(1) Bu Yönetmelik, çocuğun durumuna en uygun koruyucu aile seçimini, koruyucu ailenin eğitimini, sorumluluklarını, idare ile olan ilişkilerini, hizmetin işleyişini, koruyucu aileye talep halinde bu hizmetin karşılığı olarak yapılacak ödemeler ve izlemeye ilişkin esasları kapsar.

Dayanak MADDE 3

(1) Bu Yönetmelik, 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanununun 22 nci ve 23 üncü maddeleri ile 3/6/2011 tarihli ve 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2 nci maddesinin birinci fıkrasının (c) ve (d) bentleri, 8 inci maddesinin birinci fıkrasının (ç), (d) ve (ı) bentleri, 22 nci maddesinin birinci fıkrasının (d) bendi ile 28 inci ve geçici 6 ncı maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar MADDE 4

(1) Bu Yönetmelikte geçen;

a) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli: Veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

e) Geçici Koruyucu Aile Modeli: Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılamamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimi almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakımı,

r) Süreli Koruyucu Aile Modeli: Öz ailesi yanına kısa sürede döndürülme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

s) Temel Aile Eğitimi: Çocuğun desteklenmesi amacıyla çocuk gelişimi, ihtiyaçları ve etkili ebeveynlik yapılması kapsamında temel ana, baba eğitimini de içeren genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı eğitimi,

ş) Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli: Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklara yardımcı olabilecek lisans eğitimine sahip olan veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere

temel ana, baba eğitimleri, Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimlerini almış kişi ve ailelerin sağladığı bakımı,

t) (Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/1 Md) Koruyucu Aile İzleme Rapor Ana hattı: Koruyucu aile yanındaki çocuğun hizmetten yararlanma düzeyinin belirlenmesi, hizmet sürecinde çocuğu etkileyecek her türlü durumun tespit edilerek çocuk yararına değerlendirme yapılabilmesi ve ihtiyaç duyulan mesleki çalışmaya da işlemlerin belirlenerek takip edilmesine yönelik asıl konuların yer aldığı, içeriği Genel Müdürlükçe belirlenen, izleme sürecinde yapılan çalışmalara ilişkin raporun hazırlanmasına dair ana hattı, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

Uygulama Esasları Sorumlu birim ve uygulayıcı MADDE 5

(1) Koruyucu aile hizmeti, Bakanlıkça belirlenen esaslar çerçevesinde Genel Müdürlüğün koordinasyonunda il müdürlüklerinde oluşturulan komisyonlar ile bu hizmet kapsamında görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi tarafından yürütülür.

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun tespiti MADDE 6

(1) Haklarında acil korunma veya bakım tedbiri alınması zorunlu görülen çocuklar öncelikli olarak koruyucu aile yanına yerleştirilir.

(2) Bu Yönetmelik kapsamındaki çocuklardan, her ay koruyucu aileye yerleştirilebilecek olanların fotoğrafları, ad ve soyadı, doğum yeri, doğum tarihi ve korunma veya bakım tedbiri veya acil korunma kararı nedenlerini kapsayan liste ile birlikte sağlık durumu, psiko-sosyal ve fiziksel gelişimlerini gösteren, çocuğun alışkanlıkları, davranış kalıpları ve özel gereksinimlerini içeren durum değerlendirme raporu, kuruluşlar tarafından il müdürlüğüne gönderilir.

(3) Sosyal çalışma görevlisi tarafından koruyucu aile adayının sosyal incelemesi tamamlandıktan sonra, hakkında durum değerlendirme raporları düzenlenmiş çocuklar arasından eşleştirme yapmak üzere ilgili kuruluşa veya birime ziyaret yapılır, dosya bilgileri incelenir, çocuğun tanınması amacıyla ilgili personel ve çocukla gerekli görüşmeler yapılır. Aile ve çocuğun özellikleri görülerek yapılan eşleştirme önerisi, yazılı olarak Komisyona sunulur.

Eşleştirme MADDE 7

(1) Çocukların uygun koruyucu aileler ile eşleştirilmesi, koruyucu aile hizmetinin amaçları ve esasları kapsamında il müdürlüğünde oluşturulan komisyonca değerlendirilir.

(2) Çocuk, komisyonca uygun görülen koruyucu aile yanına, koruyucu aile sözleşmesi imzalanarak, mahalli mülki amirin onayı ile yerleştirilir.

Koruyucu ailenin tespiti ve istenen belgeler MADDE 8 –

(1) Koruyucu ailenin,

- a) Türk vatandaşı olması ve Türkiye’de sürekli ikamet etmesi,
- b) 25-65 yaş aralığında bulunması,
- c) En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,
- ç) Düzenli gelire sahip olması, gerekir.

(2) Uzmanlaşmış koruyucu aileler ile geçici koruyucu aileler için birinci fıkranın (a), (b) ve (ç) bentlerine ek olarak; bu kapsamdaki çocuklara yardımcı olabilecek Bakanlıkça belirlenen lisans eğitimi almış veya eşlerden biri en az ilköğretim düzeyinde olmak üzere temel ana-baba eğitimleri, koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimlerini almış olmak gerekir.

(3) Başvuru sahipleri evli iseler eşleriyle birlikte, koruyucu aile olmak üzere yerleşim yerlerindeki il müdürlüklerine başvurabilirler.
(

4) Başvuru ve çocuğun aile yanına yerleştirildiği tarih itibarıyla birinci fıkranın (b) bendindeki yaş aralığında olmak gerekir. Bunun tespitinde, eşler arasındaki yaş farkının on yaş veya daha az olması halinde yaşı küçük olan eşin yaşı, bunun haricindeki durumlarda eşlerin yaş ortalaması esas alınır.

(5) Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli hariç olmak üzere çocuk ile koruyucu aile olacak eşlerden yaşı küçük olan arasındaki yaş farkı on sekiz yaştan az olamaz.

(6) Öncelikle akrabalara ya da belli bir süredir devam eden ana-baba-çocuk ilişkisinin kurulduğu yakın çevre ailelerden uygun olanlara koruyucu aile olmaları yönünde teklifte bulunulur. Bu kişi-

lerin koruyucu aile olmak istemesi durumunda, yapılacak sosyal inceleme sonucuna göre Komisyon tarafından uygun görülmesi halinde yaş ve eğitim şartı aranmaz.

(7) Koruyucu aile adaylarının yaşı değerlendirilirken, çocuğun yaş dönemine uygun davranış gösterebilme becerisi ve çocukla aralarında birebir ebeveyn-çocuk ilişkisi sağlanması esasları göz önünde bulundurulur.

(8) Çocuğun anne veya babası ya da vasisi, koruyucu ailesi olamazlar.

(9) Koruyucu aile olmak üzere il müdürlüklerine başvuran kişilere hizmetin esasları ve işleyişi ile yerleştirilecek çocukların özellikleri hakkında bilgi verilerek ilk görüşme yapılır, uygun görülen kişi veya eşlerle ilk görüşme formu doldurulur ve yazılı başvuru alınarak aşağıdaki bilgi ve belgelerin en geç bir ay içinde tamamlanması istenir.

a) T.C. Kimlik Numarası beyanı.

b) Bir adet vesikalık fotoğraf.

c) Öğrenim durumunu gösterir belgenin onaylı örneği.

ç) İş, gelir ve sosyal güvenlik durumunu gösteren belgenin onaylı örneği. d) Koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerden, çocuğun yüksek yararından hareketle; 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile millete ve devlete karşı suçlar, topluma karşı suçlar, kişilere karşı suçlar ile uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olmadığına dair adli sicil belgesi.

e) Varsa koruyucu aile birinci kademe, koruyucu aile ikinci kademe veya temel aile eğitimi belgesi veya belgelerinin onaylı örneği.

f) Sosyal inceleme sürecinde tespit edilen durumlara ilişkin koruyucu aileyi tanımaya yönelik ihtiyaç duyulacak diğer belgeler.

g) Koruyucu aile olacak kişiler ve varsa birlikte yaşadığı kişilerin, çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimini etkile-

yecek ya da çocuğa zarar verecek düzeyde fiziksel engeli, ruhsal rahatsızlığı ve bulaşıcı hastalığının olmadığını gösteren, Devlet ya da üniversite hastanelerinin ilgili bölümlerinden alınan doktor raporu, gerekli görülmesi halinde kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı rapor.

(10) Kişilerin evli olması halinde her iki eş için de aynı belgeler aranır.

(11) Kişilere ait açıklamalı nüfus kayıt örneği, kimlik paylaşımı sisteminden alınarak dosyaya eklenir.

(12) Hizmet sürecinin devam ettiği her iki yılda bir ve koruyucu aileye yeni katılan her aile üyesi için dokuzuncu fıkranın (d) ve (g) bentlerinde istenen belgeler yenilenir. Tespit edilen duruma uygun işlem tesis edilir.

(13) Koruyucu aile dosyası içinde yer alan belgeler, hiçbir şekilde başvurana iade edilmez.

(14) Koruyucu aile başvurusunun yoğun olduğu illerde sıralama oluşturulur. Aileler, oluşturulan sıra esas alınarak koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek uygun çocuğu bulunan illere Genel Müdürlükçe yönlendirilir. Buna ilişkin usul ve esaslar genelge ile belirlenir.

(15) Koruyucu aile olma şartlarını taşımayanlara yazılı olarak bilgi verilir.

Araştırma ve inceleme MADDE 9

(1) Başvurusu kabul edilenler hakkında kişilik özellikleri, evlilik ve sosyal ilişkileri, tek başına yaşayıp yaşamadığı, yaşantısının genel kabul görmüş toplum kural ve değerlerine uygun olup olmadığı, çocuk yetiştirme konusundaki yeterliliği, yaşları, diğer aile üyelerinin bu konudaki düşünceleri, iş ve ekonomik koşulları gibi çocuk ile koruyucu aile ilişkileri açısından önem taşıyan temel mesleki değerlendirme hususları dikkate alınarak sosyal inceleme yapılır.

(2) Sosyal inceleme sonucunda koruyucu ailenin 4. maddede tanımlanan hizmet modellerinden hangisine uygun olduğu belirlenir, hazırlanan dosya komisyona sunulur.

Koruyucu aile eğitimleri MADDE 10

(1) Koruyucu aile olmak isteyen ve 8 inci maddede belirtilen şartları taşıyan adaylara ve mevcut koruyucu ailelerin eğitimlerine ilişkin konuların içeriği ve eğitimin uygulanmasına dair hususlar Genel Müdürlükçe belirlenir.

(2) Korunma altına alınmadan önceki yaşantıları ya da mevcut durumları açısından özel zorlukları veya ihtiyaçları olan çocuklar, Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi uygulamasına başlanıncaya kadar mesleki çalışma alanları veya meslek eğitimleri nedeniyle çocuğun özel bakımını sağlayacak düzeyde bilgi ve deneyim sahibi olan koruyucu aileler yanına yerleştirilebilir.

(3) Eğitim programına sürekli devam eden ve tamamlayan adaylara Koruyucu Aile Eğitimi Katılım Belgesi verilir.

(4) Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitiminin yanı sıra çocuk yetiştirmeye yardımcı olacak sertifikalı diğer eğitimleri almış olanlar, daha özel bakım gerektiren çocuklara verilecek koruyucu aile hizmetlerinde tercih edilir.

(5) Süreli koruyucu aile yerleştirmelerinde Temel Aile Eğitimi ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimini tamamlayanlar öncelikle tercih edilir.

(6) Koruyucu aile adaylarının ve mevcut koruyucu ailelerin buldukları ilde aldıkları eğitim, diğer illerde de geçerlidir.

Komisyon kuruluş ve işleyiş esasları MADDE 11

(1) Komisyon, mahalli mülki amirin onayı ile illerde il müdürü veya görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, biri vaka-dan sorumlu olmak üzere en az dört sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması halinde iki sosyal çalışma görevlisinden oluşur.

(2) Komisyona, koruyucu aile hizmetine ilişkin sosyal çalışma görevlisi veya çocukla ilgili diğer uzmanlar tarafından kendi uzmanlık alanlarıyla ilgili konularda hazırlanan raporlar sunulur. Komisyon ihtiyaç duyduğu kişileri dinleyebilir. Vaka süreci ve çocuğun üstün yararı doğrultusunda karar verilir. Kararlar oy çokluğu ile

alınır. Gerekli görülmesi halinde tekrar inceleme yapılmasına karar verilebilir.

(3) İhtiyaç duyulması halinde birden çok komisyon oluşturulabilir.

(4) Koruyucu aile hizmetinin etkin ve verimli yürütülebilmesi için sekreteryaya işlemleri il müdürlüklerindeki koruyucu aile birimlerince yürütülür, komisyon için uygun koşullara sahip çalışma ortamları oluşturulur.

Komisyon ve koruyucu aile biriminin görevleri MADDE 12

(1) Komisyonca, dosya üzerinde yapılan inceleme sonucunda, aşağıdaki konularda karar alınır.

- a) Koruyucu aile olmak üzere başvuran ailelerin uygunluğu,
- b) Koruyucu Aile Belgesi düzenlenmesi,
- c) Çocuğun yerleştirileceği aile,
- ç) Koruyucu Aile Belgesinin geçerliliği,
- d) Çocuğun koruyucu aile ile birlikte yurt dışına çıkması,
- e) Çocuğun koruyucu aileden geri alınması, f) Koruyucu aile statüsünün iptali,
- g) Hizmet sürecinde tereddütte kalınan durumların değerlendirilmesi.

(2) Karar, oy çokluğu ile alınır. Kararlarda çekimser oy kullanılmaz. Olumsuz oy kullanan üye tarafından gerekçe karar metnine eklenir.

(3) Komisyon, bulunduğu ilde belirlediği hedefler doğrultusunda tanıtım çalışmaları, kampanya ve faaliyetleri planlar ve takip eder.

(4) Koruyucu aile biriminin görevleri şunlardır.

- a) Başvuruların alınması,
- b) Sosyal incelemenin yapılması,
- c) Dosya oluşturulması,

- ç) Çocuk ile ailenin uyumlaştırılması,
- d) Çocuğun aileye yerleştirilmesi,
- e) Çocuğun yerleştirilmesi ile aile yanında izlenmesi, bakımı, sağlık durumu ve eğitimine yönelik tedbir kararlarının yerine getirilmesi ve diğer süreçlerin takibi,
- f) Koruyucu aile eğitimlerinin planlanması,
- g) Koruyucu aile ile ilişkilerin düzenli yürütülmesi,
- ğ) Çocuğun öz ailesi ve yakınlarıyla görüştürülmesi ile ilgili planlama yapılması ve uygulanması,
- h) Verilecek diğer görevler.

Koruyucu aile hizmetinden yararlanacak çocuğun yerleştirilmesi MADDE 14

(1) Komisyon tarafından eşleştirilmesi uygun bulunan koruyucu aile ile çocuğun tanıştırılmasından önce çocuğun düşüncesi öğrenilerek gerekli mesleki çalışmalar yapılır.

(2) Koruyucu aile sözleşmesi imzalanıncaya kadar çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerini tanımaları ve alışmalarına uygun ortam sağlanması planlanır. Bu süreçte çocuk önce saatlik, daha sonra günlük, haftalık ve iki haftalık gibi sürelerle, çocuk ile koruyucu ailenin uyumuna göre toplamda iki ayı geçmeyecek şekilde koruyucu aileye izinli verilebilir. Süreçte olumlu kanaat oluşması, çocuğun ve ailenin de istemeleri halinde yerleştirme işlemi başlatılır.

(3) Uyum süreci sonunda il müdürlükleri ile yanına çocuk yerleştirilen koruyucu aile arasında sözleşme imzalanır, mahalli mülki amir tarafından onaylanır.

(4) Kuruluştaki bulunan çocuklar sağlık kartı ile birlikte koruyucu aileye verilir ve buna ilişkin tutanak düzenlenir.

(5) Koruyucu aile yerleştirme formu, yerleştirme tarihinden itibaren en geç on gün içinde Genel Müdürlüğe ulaştırılır.

(6) Bir koruyucu aile yanına, çocuklar ve koruyucu aile arasında birebir ilişki kurulması ve çocukların sağlıklı bireysel gelişimlerinin sağlanacağı uygun şartların bulunması halinde ve tercihen aynı

anda olmamak üzere en fazla üç çocuk yerleştirilebilir. Çocukların kardeş olması durumunda yapılacak vaka değerlendirmesi sonucuna göre çocuk sayısı sınırlandırılmayabilir. Kardeşlerin aynı aile yanına yerleştirilememesi halinde birbirleriyle görüştürebilecek aileler yanına yerleştirilmeleri esastır.

(7) Koruyucu ailenin kendi çocuğunun da olması halinde, her çocuğun haklarının korunması, sağlıklı iletişim kurmalarının sağlanması ve hizmetten beklenen yararın gerçekleştirilmesi açısından kapsamlı değerlendirme yapılarak, oluşan kanaate uygun özellikte ve sayıda çocuk yerleştirilir.

(8) Geçici koruyucu aile yanına aynı anda 0-3 yaş grubu için en fazla iki çocuk, 4 yaş ve üzeri çocuklar için aralarında en fazla üç yaş farkı olmak üzere en çok üç çocuk aynı anda yerleştirilebilir. Kardeş çocuklar için bu kriterler göz önünde bulundurulmaz.

(9) Suça karışan çocukların yerleştirileceği geçici koruyucu aileler yanında aynı anda en fazla iki çocuk bulunur.

(10) Suç mağduru çocuklar ile suça karışan çocukların aynı geçici koruyucu aile yanında bulunmaması esastır.

(11) Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan çocuklar ile diğer çocukların aynı geçici koruyucu aile yanında bulunmaması esastır.

(12) Geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilecek çocukların birbirlerine zarar vermemeleri açısından da korunma altına alınma nedenleri, yaş ve cinsiyetleri açısından özel bir değerlendirme yapılır.

(13) İl müdürlüğü tarafından geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilmesine karar verilen çocuklar doktor raporu alındıktan sonra günün her saatinde yerleştirilebilir. Komisyon kararı yirmi dört saat içinde alınır. Mesai saatleri dışında yapılacak yerleştirmeler, il müdürlüğüne görevlendirilen sosyal çalışma görevlisi tarafından yerine getirilir.

(14) Uzmanlaşmış koruyucu aile modelinden yararlandırılacak çocukların tek olarak yerleştirilmesi esastır. Ancak çocuğun yararına uygun şartların oluşması halinde en fazla iki çocuk yerleştirilebilir.

(15) Yanına çocuk yerleştirilen aileye; standardı Genel Müdürlükçe belirlenen ve üzerinde çocuğun da ismi bulunan fotoğraflı Koruyucu Aile Kimlik Kartı verilir. Bu kartlar il müdürlüklerince düzenlenir. Koruyucu Aile Hizmeti kapsamında işbirliği ya da protokol yapılan yerlerde bu kartın gösterilmesi zorunludur.

Koruyucu ailenin görev ve yükümlülükleri MADDE 15

(1) Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Yanına yerleştirilen çocuğun her yönden sağlıklı gelişimi için gerekli koşulları sağlamak ve uygulamak, Sağlık Bakanlığının belirlediği aralıklarda çocuk izlem protokollerine göre izlemi yaptırmak, varsa tedavi planı ile ilgili yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde olmak.

b) Çocuğun yetenekleri ve becerilerinin el verdiği ölçüde eğitim ve öğretimi veya meslek sahibi edindirilmesi için gerekli çabayı göstermek, çocuğu koruma, eğitme ve yetiştirme dışında hiçbir surette çalıştırmamak.

c) Görüşürülmesinde koruyucu aile birimince bir sakınca bulunmaması durumunda çocuğun; anne, babası ve diğer yakınları ile koruyucu aile birimince uygun görülen şekil ve zamanda görüşmesini sağlamak.

ç) Çocuğun kan bağı bulunan ya da eski çevresinden kişilerle il müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurmamak.

d) Çocuğun karşılanabilir nitelikteki ihtiyaç, istek ve beklentileri ile çocuğu ilgilendiren kararlarda düşüncesini almak.

e) Çocuğun devam edeceği okul, katılacağı kurs, sünnet gibi hayatını etkileyen, değiştiren konularda sorumlu sosyal çalışma görevlisi ile birlikte karar almak.

f) Hizmet sürecinde çocukla ilgili oluşan her türlü rutin dışı değişiklikleri ve bunlara ilişkin duyumlarını zaman geçirmeksizin sorumlu sosyal çalışma görevlisine bildirmek.

g) Koruyucu aile hizmet sürecine ve yerleştirilen çocuklara ilişkin olarak mesleki çalışmaları yürüten sosyal çalışma görevlilerine gerekli çalışma şartlarını hazırlamak, periyodik izlemeleri ve mesleki yönlendirmeleri kabul etmek, koruyucu ve destekleyici tedbir

kararlarının uygulanması için uygulama planı doğrultusunda işbirliği yapmak.

ğ) İl müdürlükleri tarafından koruyucu aile konusunda yapılacak eğitim ve çalışmalara katılmak.

h) Çocuğun, il müdürlüğünün uygun görüşü alınmaksızın başka bir kişi veya ailenin yanına bırakarak oturma yerini değiştirmemek.

ı) Telefon değişikliği bilgisini hemen, adres bilgilerindeki değişikliklerini acil durumlar dışında değişiklik gerçekleşmeden bulunduğu ilde en az yirmi gün önce, başka bir il veya ilçeye taşınma durumunda en az bir ay önce il müdürlüğüne bildirmek ve taşınma sonrasında da sürekli yerleşim yerini yirmi gün içinde bildirmek.

i) Çocuğun koşullarının değişmesi sonucu il müdürlüğü tarafından hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması halinde, çocuğun yararının gerektirdiği işlemlerin yapılabilmesi için her türlü destekte bulunmak ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il müdürlüğü ile iş birliği yapmak.

j) Çocuk yerleştirme önerisini geçerli bir mazereti olmaması halinde kabul etmek.

(2) Geçici koruyucu ailenin birinci fıkrada belirtilenler dışındaki diğer görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Acil koruma gerektiren ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş olup, il müdürlüğü tarafından yerleştirilmek istenen çocukları, mazeretsiz olarak üç defadan fazla olmamak şartıyla günün her saatinde kabul etmek.

b) İl veya ilçe dışına çıkılması gereken durumlarda önceden il müdürlüğüne bilgi vermek.

c) Ev koşullarını hizmete uygun olarak düzenlemek.

ç) Geçici statüden vazgeçmek istemeleri halinde bu durumu en az bir ay önceden il müdürlüğüne bildirmek.

d) Geçici statüden vazgeçmek için dilekçe ile durumunu bildiren koruyucu aile, il müdürlüğünün uygun bulması halinde yanındaki çocukların kendilerine uygun hizmet modellerine geçişleri sağlanana kadar hizmeti sürdürmek.

(3) Uzmanlaşmış koruyucu ailenin, birinci fıkra ile ikinci fıkranın

(a) bendi hariç diğer bentlerinde belirtilenler yanında, suça sürüklenmiş veya suç mağduru olan çocukla ilgili diğer görev ve yükümlülükleri şunlardır;

a) Koruyucu ve destekleyici tedbir kararlarının uygulanması için ilgili birimlerle işbirliği yapmayı kabul etmek.

b) Varsa verilen denetim tedbiri hakkında ilgili birimlerle işbirliği yapmak.

c) Hazırlanan uygulama planı, varsa tedavi planı, eğitim tedbiri ile ilgili olarak eğitim planındaki yükümlülükleri yerine getirmek, uygulanmasında koruyucu aile birimiyle işbirliği içerisinde çalışmak.

İzleme esasları MADDE 16

(1) (Değişik: 24 Ocak 2015-29246 RG/2 Md) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, aşağıda belirtilen esaslar doğrultusunda düzenli olarak izlenir.

a) İzlemlerde tespit edilen durumlar Genel Müdürlükçe belirlenen formlara işlenir. İzleme sürecindeki form ve raporlar, sosyal çalışma görevlileri tarafından Koruyucu Aile İzleme Rapor Anahatına uygun olarak düzenlenir. Ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik gerekli mesleki çalışmalar planlanır.

b) Koruyucu aile birimi tarafından, her çocuk için dosyasında bulunan izleme kartına izleme tarihi, yöntemi, izleme sırasındaki tespitler ve değerlendirmelerin özeti işlenir.

c) Koruyucu aile birimi tarafından, çocukların yerleştirilme tarihi, izleme periyodu, en son yapılan izleme ve planlanan izleme tarihleri, yöntemi, gerçekleştirilecek faaliyetleri içeren uygulama planı hazırlanır ve süreç vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından takip edilir.

ç) Esas olarak sosyal çalışma görevlileri aynı anda en fazla yirmi vaka ile görevlendirilebilir. Koruyucu aile hizmeti kapsamında görevlendirilen sosyal çalışma görevlilerinin başka bir hizmet alanında görevlendirilmesi tercih edilmez.

d) Koruyucu aile birimine; koruyucu aile hizmetinin etkin ve verimli olarak çocuğun yararına sürdürülebilmesi için hizmetin takibine yönelik süreçlerde ihtiyaç duyulan araç, gereç ve diğer konularda gerekli imkanlar öncelikle sağlanır

e) İl müdürlüğünde gerçekleştirilen izleme görüşmelerinde çocukların koruyucu veya öz ailelerini beklerken zaman geçirebilecekleri ya da kendileriyle de aynı anda görüşme yapılabilecek kırtasiye, oyuncak gibi malzemelerin bulunduğu görüşme odaları oluşturulur.

f) Öğrenim amacıyla bir başka il'e gitmesi gereken çocuklar açısından hizmetin devamında çocuk ve koruyucu ailesinin iletişiminin ne şekilde sürdürüleceği, koruyucu ailenin çocuk için üstlenmeye devam edeceği sorumluluklar değerlendirilir. Koruyucu aile hizmetinin sonlandırılmasını gerektirecek bir durum belirlenmemesi halinde izlemeler, çocuğun ve koruyucu ailenin bulunduğu yer il müdürlükleri arasında koordinasyon kurularak devam ettirilir. Aylık bakım ödemesinin çocuk için kullanılma durumu takip edilir.”

(2) Koruyucu aile ve çocuğun izlenmesi sürecinde;

a) Koruyucu aile ve yanına yerleştirilen çocuk, görevli sosyal çalışma görevlisi tarafından ilk yıl en az her ay bir defa olmak üzere düzenli olarak izlenir, daha uygun hizmet modeline karar verilmesi amacıyla genel bir durum değerlendirmesi yapılır. Çocuğun koruyucu aile yanında kalmasının uygun görülmesi durumunda ikinci yıldan itibaren izlemeler yılda en az dört defadan az olmamak üzere düzenli olarak yapılır.

b) Koruyucu aile hizmet sürecinin özelliğine göre, yerleştirmeyi takip eden ilk haftalar ile geçici ve uzmanlaşmış koruyucu aile yanında bulunan çocuklar için izlemeler daha sık yapılır.

c) İzlemelere gerektiğinde diğer sosyal çalışma görevlileri iştirak ederek kendi mesleki raporlarını düzenler ve vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlileri koordinesinde uygulama planı takip edilir.

ç) Koruyucu aile yanındaki çocuğun öz ailesi yanına döndürülmesi için koruyucu aile ve çocukla mesleki çalışmaların sürdürülmesi sağlanır.

d) Çocukla kurulan iletişim, çocuğun ev ortamındaki kural- lar bağlamında rolü ile yeri, çocuğa kazandırılan beceriler, dav- ranışları, kendisine tanınan haklar ve aylık bakım ödemesinin ne kadarının çocuk için kullanıldığını belirlemeye yönelik gözlem ve görüşmeler yapılır, hizmet süreci bütün boyutları ile birlikte değer- lendirilir.

e) İzleme çalışmalarında, gizlilik ilkesine uyularak koruyucu ai- lenin ve çocuğun sosyal çevresinde ve çocuk için risk oluşturacak koşullar dikkate alınıp araştırma yapılır.

f) Çocuğun iletişim halinde olduğu diğer kurumlardaki durumu da takip edilir.

g) Koruyucu aile yanındaki çocuğun bakım tedbiri kararı gere- ği, uygulama planı ve oluşan değişiklikler hakkında mahkemeye bilgi verilir.

(3) Çocuğun öz ailesinin izlenmesi sürecinde;

a) Ailenin yaşam koşulları ve ev ortamı, aile ilişkileri, aile üye- lerinin sürekli bir işi ve gelirinin bulunup bulunmadığı, başka bir hizmetten yararlanan çocuklarının olup olmadığı, çocuklarını ziya- ret etme ve izinli alma durumları, ziyaret ve izin sonrası çocukta gözlemlenen davranışlar ve psikolojik durumu, koruyucu aile ile il müdürlüğünün bilgisi dışında iletişim kurulmasıyla ilgili sorunlar, çocuğuna bakma istekliliği ve bunun ne kadar gerçekçi olduğu gibi konularda gözlem ve görüşmeler koruyucu aile hizmet mode- line göre belirlenen aralıklarda yapılır, kapsamı Genel Müdürlükçe belirlenen ilgili forma işlenir.

b) Öz aileye, koruyucu aile hizmeti hakkında olumlu bakış ve uygun yaklaşım kazandırmak üzere gerekli mesleki çalışmalar ku- ruluşla koordinasyon sağlanarak yapılır.

c) Öz aile ile çocuğun birlikte yaşamalarını sağlayacak kısa ve uzun dönemde mesleki çalışmalar planlanır, şartların uygun bu- lunması durumunda çocuğun ailesi yanına dönüşü değerlendirilir.

(4) Çocuğun öz ailesi ve geçmiş yaşantısından diğer kişilerle görüşmelerinin izlenmesi sürecinde;

a) Çocuğun kan bağı bulunan ya da önceki çevresinden tanıdığı kişilerle görüşmeleri, vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi koordinasyonunda planlanır.

b) Planlanan görüşmeler dışında il müdürlüğünün bilgisi olmaksızın görüşme yapılmaması konusunda çocuk, koruyucu aile ve öz aile ile mesleki çalışma yapılır.

c) Görüşmelerde çocuğun olumsuz etkilenmemesi için vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisinin, ihtiyaç halinde başka bir sosyal çalışma görevlisinin de hazır bulunması sağlanır.

ç) Çocuğun kuruluştaki bulunan kardeşleri ile görüştürülmesine ilişkin kayıt ve gözlem formları aynı gün doldurularak çocuğun koruyucu aile dosyasına konulmak üzere il müdürlüğüne iki gün içinde gönderilir.

İzin MADDE 17

(1) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, dosya bilgileri ve yapılan sosyal inceleme sonucuna göre uygun bulunması ve çocuğun istemesi halinde yaşantısını etkilemeyecek aralıklarla ve sürelerle, tatil günlerinde olmak üzere yıl içerisinde en fazla otuz güne kadar öz ailesine izinli verilebilir. İzinli verilen çocuk, koruyucu aileden öz ailesine veya yakınlarına verilmek üzere koruyucu aile birimince alınır ve izin bitiminde aynı yöntemle koruyucu aileye verilir.

(2) İzinli verilen çocuklar için izin tutanağı doldurulur ve bir sureti dosyasında saklanır, diğer sureti izinli verilen kişiye teslim edilir.

(3) İzin sırasında veya dönüşünde çocuğun ihmal edildiği, istismara uğradığı ya da kötü muamele gördüğünün belirlenmesi hallerinde durum hakkında tutanak düzenlenir, gerekli mesleki çalışmalar yapılır, planlanarak uygulanır, izinli verilen kişi hakkında yasal işlemlerin başlatılması için gerekli başvurular yapılır, çocuk bir daha bu kişiye izinli verilmez ve hakkındaki hizmet planı yeniden değerlendirilir.

(4) İzin süresi biten çocuğun koruyucu aile birimine getirilmemesi halinde çocuk, kollukla birlikte bulunduğu adresten hemen geri alınır.

Koruyucu ailenin yerleşim yeri değişikliği MADDE 18

(1) Koruyucu ailenin yerleştiği il veya ilçesini değiştirmesi halinde ilgili dosyalar, il müdürlüğüne yeni yerleşim adresinin bulunduğu il müdürlüğüne gönderilir. Yeni yerleşim yerinin bildirilmesi tarihinden itibaren en fazla bir hafta içinde koruyucu aile ziyaret edilir ve koruyucu aile izleme raporu hazırlanır. Olumlu kanaat oluşması halinde çocuğun nakline ilişkin işlemler ilgili il müdürlükleri arasında yapılır. Nakil sırasında koruyucu aileye en son yapılan ödeme tarihi belirtilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM Hizmetin Sonlandırılması Çocuğun geri alınması MADDE 20

(1) Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuk, aşağıdaki durumların tespiti halinde yerleştirmede izlenen usulle geri alınır.

a) Koruyucu ailenin 15 inci maddede belirtilen yükümlülükleri yerine getirmemesi.

b) Çocukla koruyucu aile arasındaki sağlıklı iletişimin yapılan mesleki çalışmalara rağmen kurulamaması veya devam ettirilememesi.

c) Koruyucu aile tarafından çocuğun istismar edildiğinin tespit edilmesi.

ç) Koruyucu ailenin, çocuğun öz ailesi ile ilişkilerini zedeleyecek tutum ve davranışlarda bulunduğu ve bu doğrultuda ifadeler kullandığının belirlenmesi.

d) Çocuk için hizmetten beklenen yararın gerçekleşmediğinin yapılan izlemelerde tespit edilmesi.

e) Çocuğun koruyucu aileye yerleştirilme nedeninin ortadan kalkması. f) Çocuğun yararlanacağı hizmet modelinin değişmesi veya koruma kararının kaldırılması.

g) Koruyucu ailenin herhangi bir nedenle hizmet vermekten vazgeçmesi.

(2) Komisyonun çocuğu geri almaya karar vermesi halinde, çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasına yönelik uygulama planı oluşturulur bu plan sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından uy-

gulanır. Çocuk hazır olduğunda aileden geri alınır ve bu hususa ilişkin tutanak düzenlenir.

(3) Çocuğun koruyucu aile yanından geri alındığı tarihten itibaren koruyucu aile sözleşmesi ve Koruyucu Aile Kimlik Kartının geçerliliği kendiliğinden sona erer.

Geri alınan çocuğun yararlanacağı hizmet MADDE 21

(1) Koruyucu aileden geri alınan çocuk, öncelikle öz ailesi yanına döndürülür.

(2) Öz ailesi yanına döndürülemeyen çocuk, öncelikle akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilir.

(3) Akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilemeyen çocuk, durumuna uygun başka bir koruyucu aile yanına yerleştirilir.

(4) Durumuna uygun bir koruyucu aile bulunamaması halinde çocuk, uygun başka bir hizmet modelinden yararlandırılır.

Koruyucu aile statüsünün iptali MADDE 22

(1) Aşağıdaki durumların tespiti halinde koruyucu aile statüsü iptal edilir.

a) Çocuğu ihmal ve istismar ettiğinin, kötü muameleye maruz bıraktığının belirlenmesi.

b) Sosyal ilişkileri açısından toplumun norm ve değerlerine aykırı düşen davranışlarının gözlenmesi.

c) Fizik ve ruh sağlığının, çocuğun bakımını etkileyecek derecede bozulmuş olduğunun Devlet ya da üniversite hastanelerince doktor raporu ile belirlenmesi.

ç) 8. maddenin dokuzuncu fıkrasının

(d) bendine göre sahip olduğu şartı yitirmesi.

d) Mesleki danışmanlık hizmeti ve yönlendirmelere uygun davranmaması.

e) Geçici koruyucu ailenin çocuk yerleştirme önerilerini mazeretsiz olarak üç kereden fazla kabul etmemesi.

(2) Birinci fıkrada belirtilen durumların tespiti halinde; sorumlu sosyal çalışma görevlisinin hazırlayacağı rapor, geciktirilmeksizin Komisyona iletilir. Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin talep hakkında komisyon tarafından en fazla onbeş gün içinde karar verilir.

(3) Komisyonca koruyucu aile statüsü iptal edilen koruyucu aile yanına bir daha çocuk yerleştirilemez.

(4) Koruyucu aile statüsünün iptaline ilişkin karar, Genel Müdürlük ile il müdürlüklerine en kısa sürede bildirilir.

Suç duyurusunda bulunma MADDE 23

(1) Koruyucu aile hizmet sürecinde konusu çocuğa yönelik suç teşkil eden eylemlerin tespiti halinde Cumhuriyet savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

(2) Çocuğun haklarının korunması amacıyla adli süreç takip edilir.

Sonuç olarak, Devletin aile ortamlarından yoksun bırakılmış çocuklar için gerekli bakımı sağlaması yasal bir yükümlülük olmakla, Sosyal Hizmetler aileleri olmayan çocukların gereksinimlerini karşılamak amacı ile koruyucu aile uygulamasını gerçekleştirilmesi sağlık, eğitim, hukuk ve diğer alanlardaki kurum ve uzman çalışanların yardımına başvurma ve destek alma kuvvetli işbirliği ile mümkün olabilecektir.

Kaynaklar

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

Türk Medeni Kanununun

Sosyal Hizmetler Yasası

Koruyucu Aile Yönetmeliği

Dr.Ülfet Görgülü/Koruyucu Aile uygulamasının İslam Hukuku açısından değerlendirilmesi.

UNİCEF .Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı. madde.20.sf257_264

Hukuk ve Adalet Bilinci

Dr. Cengiz APAYDIN ^[1]

1. GENEL OLARAK

Hukuk ve adalet bilinci projesi; hak, hukuk ve adalet kavramlarının öğrenciler tarafından benimsenmesi amacıyla geliştirilmiştir. “Hukuk ve Adalet Bilinci” aracılığıyla öğrencilerde sorunları ele alma, hukuk bilinci kazanma, özgürlüklerini, haklarını bilme ve haklara eşlik eden sorumlulukları tanıma, haklarını arama konusunda cesaret gösterme, hak arama yolları ile ne zaman ve nasıl harekete geçilmesi gerektiğini öğrenme, hakların hukukla güvence altına alındığını bilme, adalet sistemi ve uygulayıcılarını tanıma ile uzlaşma kültürünü oluşturma konularında duyarlılık geliştirilmesi beklenmektedir. Bununla beraber günlük yaşamda makul olma, diğer bireylerin haklarına saygı gösterme, adil olma, adalete güvenme ve hukukun üstünlüğünü kabul etme gibi olumlu tutumların da geliştirilmesi hedeflenmektedir^[2].

Hukuk ve adalet bilinci projesinin temel fikir ve amacı; adalet ve hukuk sitemi içerisinde yaşayan çocukların, öğretmenleri ve ebeveynleri aracılığıyla özel durumlarına uygun bir eğitime tabii tutulmaları sağlanmalıdır. Çocuklara verilen eğitim, onların gelişimlerini en fazla ölçüde sağlayacak düzeyde olmalıdır. Eğitim, çocukların hoşgörüsünü, kendi kültürüne ve farklı kültürlerle saygısını, ayrımcılığa karşıtlığını, doğaya saygısını arttıracak biçimde düzenlenir. Çocuğun kendi kültürü, bulunduğu ülkedekinden farklıysa gelişim ve eğitim hakkının her aşamasında buna gereken özen gösterilir.

Çocukların çocuk hakları sözleşmesinden kaynaklanan kendilerine özgü hak ve özgürlükleri bulunmaktadır. Çocukların fiziksel, sosyal, kültürel ve fikirselsel ihtiyaçlarını önceleyen bir eğitim ve hu-

kuk politikası geliştirilmelidir. Her durumda çocukların yararlarının gözetilmesi, korunması, hukuk ve adalet sistemlerinin yıpratıcı süreçlerinden en az zararla çıkmaları sağlanmalıdır. Modern hukuk ve adalet sistemlerinde, çocukların doğuştan elde ettikleri hak ve özgürlükleri kavrayarak içselleştirip tam olarak hayata geçirilebilmesi için eğitim hizmetlerinden hukuk alanına kadar uzanan hukuk ve adalet eğitimi ilköğretime sokan bilimsel ve kurumsal yapıya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu proje ile çocukların başkalarına saygı ve sorumluluk anlayışları geliştirilerek temel hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlanmıştır. Çocuklar için hukuk ve adalet eğitimi ile çocukların haklarının neler olduğu anlatılarak hak ve özgürlüklerin uygulamaya geçilmesi sağlanarak çocukların mutlu olacağı bir yaşam hedeflenmektedir. Bu proje ile hukuk güvenliğinin yaşamsal önemi konusunda çocuklarda bilinçlendirme sağlanarak çocukla için ırk, renk, cinsiyet, yaş, dil, din, milliyet, siyasal veya başka bir fikir, kültürel inanç veya uygulama, mülkiyet, doğum veya aile statüsü, etnik veya toplumsal köken ve özgürlük gibi sebeple ayrımcılık yapılmaksızın, yeryüzündeki herkes için bir yaşam güvencesi amaçlanmaktadır. Çocuklara başkalarının hak ve özgürlüklerinin başladığı noktalarda kendi hak ve özgürlüklerinin demokratik toplumun gereklerine uygun bir şekilde sınırlama getirilmesinin toplumsal barışı ve gelişmeyi sağlayacağı öğretilmelidir.

Çocuklar için hukuk ve adalet bilinci projesinin diğer bir amacı ise çocuk, toplumun geleceğini belirleyen en önemli insan kaynağı olduğuna göre, insan haklarının yetişkinlik döneminde kullanılabilmesi, çocuk haklarının korunup güvence altına alınması ile mümkün olabilir [3]. Bu nedenle hukuk ve adalet bilinci eğitiminin çocukluktan başlayarak yetişkinlik dönemlerinde birey olarak insan haklarına saygılı tutumlar geliştirmelerini sağlamaktır. Hukuk toplumun oksijenidir. Hukuk olmazsa toplum ölür. Hukukun çocuk yaşlarda öğretilerek vicdanlı bireylerin artırılması çağdaş bir demokratik bir toplum olmamızı hızlandıracaktır.

Çocuklara hangi hakları olduğunu, hangi hakları nasıl kullanacakları öğretilerek çocuklarda hukuk ve adalet bilincine ilişkin farkın-

dalık yaratmak suretiyle çocukların hem çocukken hem de yetişkinlikte hak ve sorumluluklarını daha bilinçli bir şekilde kullanmaları sağlanmaya çalışılacaktır. Çocuklara yönelik olarak yolsuzluk, ahlaki çöküntü, fiziksel ve siber savaş, çevrenin bozulması, kirlilik, ötekileştirme, ırkçılık, kökten dincilik ve ırka dayalı milliyetçilik, teknoloji bağımlılığı kavramlarının tehlikeleri veya zararları çocuklara öğretilerek hem çocukluk dönemlerinde hem de yetişkinlik dönemlerinde faydalanabilecekleri insan hakları ve vicdanlı birey olma bilinci oluşturulup, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Ülkemizde yaşayan farklı bakış açıları olan insanları katı ideolojilerle barış içinde yaşatamazsınız. Ancak hak, özgürlük ve hukuk güvenliğini sağlayan evrensel hukuk ilkeleri ile farklı köken, mezhep veya dinden olan insanları barış içinde birlikte yaşatabilirsiniz. Demokrasilerde birlikte yaşayabilme becerisi kendiliğinden ortaya çıkmaz. Demokratik bir hukuk devletinde birlikte yaşayabilmek için, insanların doğuştan sahip oldukları temel hak ve özgürlükler çocuklara ailede ve okulda öğretilmeli, bu eğitim süreci hayat boyu çeşitli aktivitelerle beslenerek geliştirilmelidir. Demokratik bir hukuk devletinde çocukların temel hak ve özgürlükleri öğrenmeleri ve içselleştirebilmeleri için en küçük yaşlardan itibaren eğitilmeleri gerekmektedir. Çocuklara, günlük yaşamda karşılaşılabilecekleri hak ve sorumluluklarını ilgilendiren sorunların çözümüne katkı sağlayacak davranış biçimleri kazandıracak nitelikte, geleneksel usullerden farklı bir eğitim ile toplumsal barışın oluşturulması gerekmektedir.

İnsan hakları mücadelesinin temel amacı, yeryüzünde yaşayan herkese saygın bir yaşam güvencesi sağlamaktır. Peki ama bu nasıl sağlanacak? Rahat ve güvenli bir yaşam sürenler için anlam ifade eden şeyler toplumun alt sınırlarında yaşayanlar için hiçbir anlam ifade etmeyebilir. İnsan hakları sorunlarıyla başa çıkabilmenin yollarından birincisi "saygı" sözcüğüdür. Bunun anlamı, her iki tarafın da görüşlerini gerçekten dinlemek ve duymaktır. İkincisi ise "sorumluluktur". "Sorumluluk", kendi haklarını güvence altına almakla, onları sorumluluk bilinciyle, başkalarının kendi haklarından mahrum olmalarına neden olmayacak biçimde kullanmak arasındaki dengeyi bulmaktır^[4].

2. HUKUK VE ADALET BİLİNCİ EĞİTİMİ

Çağdaş bir hukuk devletinde hukuk ve adalet bilinci eğitimi şarttır. Zira çocuklar hangi eylemleri nedeniyle nasıl bir cezayla karşılaşacaklarını bilmedikleri bir hukuk düzeninde hukuki güvenlikten yoksun olacaktır. Bu hususta değinilmesi gereken diğer bir nokta ise, hakları ve sorumlulukları düzenleyen kanun metinlerinin açık ve belirgin olmasının yalnızca hukukçular için sağlanmasının kişilerin hukuki güvenliği için yeterli olmayacağı gerçeğidir. Nitekim Anayasa ve yasa hükümlerinin teknik terimlerle veya günlük yaşamda kullanılmayan ifadelerle yani toplumun anlayamayacağı bir şekilde yazılmaları halinde çocuklar kendi özgürlüklerinin sınırlarını ve sorumluluklarını bilemeyecekleri gibi kanunların anlam ve yorumları da idarecilerin, hukukçuların veya kolluk görevlilerinin tekelinde bulunacaktır. Hiç şüphe yok ki böylesi bir durumda kişiler hukuki güvenlik içinde bulunmayacağı gibi bireysel ve toplumsal gelişmeyi de sağlanamayacaktır. Yasaların amacı çocukları cezalandırmak değil, suç olarak öngörülen fiillerin çocuklar tarafından gerçekleştirilmesinin önlenmesini sağlayarak çocukları eğitmektir. Suçları ve cezaları düzenleyen kanunlardan toplumun haberdar olması vazgeçilmez bir şarttır. Bununla beraber toplumu suçlar ve cezalar hakkında bilgilendirme görevi, siyasetçilerin, eğitimcilerin ve ceza hukukçularının olmalıdır.

Çocukların kendilerine yönelik işlenen suçlara karşı çıkabilmeleri için, haklarını ve özgürlüklerini bilmeleri gerekir. Kendi haklarını ve özgürlüklerini bilen çocuk başkalarının da hak ve özgürlüklerine de saygı duymayı öğrenir. Hukuk ve adalet bilincine sahip olan çocuklar, aile içerisinde, okulda ve yaşamın diğer alanlarında insan hakları ve hukuk güvenliği anlayışlarını geliştirerek, özgür, gelişmiş ve daha az suç işleyen, saygı ve sorumluluk duyguları gelişmiş bir toplum yaratabilirler. Hukuk ve adalet bilincine sahip olan çocuklarda özgürlük, demokrasi, eşitlik, hoşgörü, uzlaşma ve farklılıklara karşı saygı kültürü gelişmiştir.

Çocuklar için hukuk ve adalet bilinci eğitimi, herkes için hukuk güvenliğine dayalı, gelişmiş ve özgür bir insan hakları anlayışı oluşturmaya yönelik bir süreçtir. Bu süreçte öncelikle hak kavramı, insan

hakları, hukuk, sivil ve siyasi hakları, ekonomik, sosyal ve kültürel haklar ve uluslararası çocuk hakları sözleşmeleri incelenecektir.

İnsan Hakları mücadelesi hiçbir zaman sona ermez. Birçok yasa ve antlaşma yürürlüğe girmiş olabilir, ama bu yeterli değildir. Bunların uygulamaya da geçirilmesi gerekir. Her zaman için uyanık olmamız gerekir. Önceleri çocukların insan hakları konusu üstüne fazla bir şey konuşmazlardı; aslında, insanların çoğu insan hakları konusunda bizim bugün konuştuğumuz gibi konuşmamaktaydı. O günden bugüne kadar yapılan çalışmalar sonucunda televizyonla, internetin yardımıyla dünyanın neresinde bir insan hakları ihlali meydana gelse hepimizin haberi oluyor. Ancak, insan hakları ihlalleri devam etmektedir; bu projenin bu kadar önemli olmasının nedeni de budur. Şu anda, bu projeye kendi haklarınızı ve dünyanın dört bir yanında yaşayan sizin gibi çocukların haklarını savunmak üzere, ilk adımı atmak üzeresiniz^[5].

3. HUKUK VE ADALET BİLİNCİ EĞİTİMİNİN AMACI

Çocuklar için hukuk ve adalet bilinci eğitiminin temel amacı, yaşam hakkını önceleyen, eşitlik, adil yargılanma hakkı, masum sayılma hakkı, özel yaşamın gizliliğine saygı hakkı, düşünceyi ifade özgürlüğü, eğitim özgürlüğü, demokrasi ve barış isteme hakları gibi insan hakları ve özgürlükleri konularında farkındalık yaratmaktır. İnsan hakları, çağdaş, demokratik ve laik bir hukuk düzenini benimseyen insanların sayılarının hızla gelişmesi ile mümkün olabilecektir. Çocuk hakları insan haklarının özünü ve temelini oluşturur. Ayrımcılık ve sömürgecilik ile gelişen küreselleşme ile beraber ortaya çıkan, ekonomik ve kültürel sömürü düzeni, ırkçılık, terörizm, siyasete duyarsızlık, milletler veya aynı milletteki insanlar arasındaki gelir dağılımındaki uçurumlar, din ve mezhep savaşları veya siyasetin medyatik hale gelmesi gibi toplumsal ve siyasal gelişmeler, barış ve insan hakları için büyük tehlikeler ve zararlar oluşturmaktadır. Hukuk ve adalet bilinci eğitiminin temelinde insan hakları bulunmaktadır. Anayasalar, sözleşmeler ve yasalar çocuk hakları ve toplumsal gelişmeye hizmet ederler.

Çocuklar için hukuk ve adalet bilinci eğitimi sürecinde insan haklarını ve özgürlüklerini öğrenmek gereklidir ancak tek başına yeterli değildir. İnsan haklarını ve özgürlüklerini evrensel kurallarıyla içselleştirerek hayatımızın içine sokarak çifte standart yapmaksızın uygulamak gerekir. İnsan hakları ve özgürlükleri felsefesiyle yaşamak, dünyada ve ülkemizde ırk, cinsiyet, dil, din, mezhep, inanç ve köken ayırımı yapmaksızın herkesin haklarının güvence altında bulunması için çalışmak insan uygarlığını geliştirecektir.

Çocuklar ayrı ayrı kişilikleri olan özel bireyler olup, büyüklerle eşit haklara sahiptir. Çocukları korumak için hem ülkemizde hem de bütün dünyada kabul edilmiş uluslar arası insan hakları sözleşmeleri bulunmaktadır. Bu sözleşmelere göre, çocuklar bu haklara sonradan değil doğdukları andan itibaren sahiptirler. Çocuklar bu haklara sadece evlerinde değil, sosyal medyada, okulda, otobüste, parkta, sinemada, spor ve oyun alanlarında sahiptirler.

Çocuk haklarının eğitimi, çocuklarını temel haklarının değerinin anlaşılmasına katkıda bulunur. Demokratik kurumları güçlendirir. Çocuklara yönelik olumsuz tavırların değiştirilmesini sağlar. Tehlike altındaki çocuk guruplarına yönelik önyargı ve zarar verici kültürel uygulamalarla savaşıma ve bunları ortadan kaldırmaya katkıda bulunur^[6]. Toplumda ana babalar, öğretmenler ve işverenler gibi yetişkinlerin de çocukların üzerinde serbestçe tasarruf da bulabilecekleri nesnelere değil, doğdukları andan itibaren yetişkinlerle aynı haklara sahip bireyler, diğer bir ifadeyle, hak özneleri olduğu bilincinin gelişmesini sağlar. Toplumda ana baba ve öğretmenlerin eğitim ve disiplin konularında sınırsız yetkileri olmadığı, olayın dışındaki öğretmen, komşu, akraba gibi kişilerin çocuklara kötü davranmasına seyirci kalmayıp yetkili makamlara başvurmaları bilincini yerleştirir^[7]. Çocuk hakları çocukları ayrımcılık, dayak, hakaret, cinsel istismar ve sömürü, zorla çalıştırma gibi kötü muamelelerden korur. Eğer çocukların kurallarla ve kanunlarla ilgili bir sorunu olursa, çocukların kendilerini savunmasına yardımcı olur^[8]. Devletin, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin herkes tarafından öğrenilmesini sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Çocuğun Sözleşme ve yasalarla tanınan hakları özgürce kullanabilmesi için önce haklarını öğrenmesi gerekmektedir. Çocuklar hiçbir şekilde insanlık

dışı yöntemlerle ya da aşığılanarak cezalandırılmaz. Bir çocuk suçta itilmişse ona uygulanacak ceza yaşına ve gelişimine uygun, onun eğitimini engellemeyecek şekilde olmalıdır.

Suç oranının düşük olması veya hukuk davalarının azlığı haksızlıkları uzlaşma, arabuluculuk vesaire demokratik hak arama yöntemleri ile aşan bir toplumun varlığı, güçlü bir sosyal ve kültürel alt yapı ile yetişmiş yurttaş sayısına bağlıdır. Eğitim çağındaki öğrencilerin şimdinin çocukları yarının yetişkinleri olarak özgürlük, hak ve sorumluluk bilincine sahip olması, güncel hayatta karşılaşabileceği sorunlara yönelik temel hukuki bilgi ve becerileri edinmeleri ayrı bir önem taşımaktadır. Hukuk bilincinin yüksek olduğu toplumlarda uyumsuzlukların çıkma olasılığının daha az olması ve anlaşmazlıkların barışçıl yöntemlerle daha kolay çözülmesi nedeniyle; demokrasi, uzlaşma, birlikte yaşama ve farklılıklara saygı kültürünün toplumda yerleşmesi; kısaca demokrasimizin daha da gelişmesi ve hukuk devletimizin güçlenmesi için hukuk ve adalet eğitiminin küçük yaşlardan itibaren verilmesi gerekmektedir. Bunun için öğrencilerin yaşamlarında farklı bakış açılarının geliştirilip tartışılabilirliği, barışçıl çözüm ve hak aramanın özendirileceği, aktif vatandaşlığın gereği olan davranış biçimlerinin oluşabileceği ve haklara saygının var olduğu bir eğitim ortamının yaratılması esastır^[9]. Hukuk ve adalet bilinci eğitimi alan bir birey, hukuk kurallarına uymasının bir sorumluluk ve ödev olduğunu öğrenir. Bunun sonucunda; başkalarının haklarına saygı duymayı, adaletli olmayı ve insanlara eşit muamelede bulunmayı benimser. Bu bilinç toplumda yaşayan bireylerin huzurlu ve güvenli bir ortamda yaşamasına imkân tanır^[10].

Kaynakça

- [1] Dr. Cengiz APAYDIN, İSTANBUL ANADOLU CUMHURİYET SAVCISI
- [2] Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı, s.7.
- [3] Kaboğlu, İbrahim Ö. Çocuklar ve Anayasa, Tekin Yayınevi, İstanbul 2018, s. 51.
- [4] Robinson, Mary, Hakların İçin Ayağa Kalk, Önsöz, s. 4.

- [5] Robinson, s. 4.
- [6] Bkz. Akyüz, Emine, Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması, güncelleştirilmiş 6. Baskı, Pegem Akademi, Ankara 2018, s. 17.
- [7] Akyüz, s. 17.
- [8] Çocuk Hakları İnsan Haklarıdır”, Mucize Reklamcılık Matbaacılık Tasarım Hizmetleri, Ankara 2013, s. 12.
- [9] Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu Hukuk ve Adalet Dersi Öğretim Programı, s.1.
- [10] Ünal, Fatma/Kılıç, Muharrem/ Topçu, Ersin/ Aydın, Ufuk /Çolak, Kerem/ İnan, Kubilay/ Aydın, Salih/ Demir, Sadi, Hukuk ve Adalet Öğretim Materyali, Çağlayan Matbaası, Devlet Kitapları, Birinci Baskı, İzmir 2018, s. 32.

Çocuk Hakları Açısından Yeni Medya: Tehditler, Potansiyeller ve Düzenlemeler

Prof. Dr. Nilüfer TİMİSİ¹

Televizyondan İnternete Çocuklar

İletişim araçlarının gelişmesi özellikle çocuklar söz konusu olduğunda kamusal ve akademik ilginin yoğunlaştığı bir konudur. 20.yy'dan itibaren toplumsalın kurucu bir aktörü olarak televizyonun yaygınlığı düşünüldüğünde etkilerinin ve sonuçlarının tanımlama düzeyimizin ötesinde olduğunu söylemek mümkündür. Televizyon, tanımlama, anlama, algılama, değer biçme gibi kapasitelerimizin yanında kendimiz ve toplumla olan ilişkilerimizi kökünden değiştirmiştir. Televizyonla birlikte artık bir medya ekolojisinde yaşadığımızı söyleyen Neil Postman, artık televizyonun etkisi gibi bir sorunun anlamsızlaştığını söylemektedir. O'na göre, kültürümüz televizyondur, ya da tam tersi televizyon bir kültürdür. Televizyonun fiziksel özellikleri ve sembolik kodu tartışılmaz biçimde doğal yaşamın parçası kabul edilmekte, televizyon iletişim ortamımızı bizim adımıza düzenlemekte, hakikat, bilgi ve gerçeklik tanımlarımızı belirlemekte, yalnızca dünyaya ilişkin bilgimizi değil, bilme yollarına ilişkin bilgimizi de yönlendirmektedir. Burada vurgulanması gereken unsur, bilme yollarımızı yeniden düzenlemesidir.

Ne demek bilme yollarımızı düzenlemek? Televizyon öncesinde bilmiyor muyduk ya da nasıl biliyorduk? Elbette insanlık kendi bilme biçimlerini de yaşam tarzına göre kurarak ilerlemiştir. İnsanlık tarihinde her zaman iletişim araçları mevcuttur. Ancak özellikle 19.yy'dan itibaren elektronikte meydana gelen gelişmeler öyle hızlı sıçramalara kaynaklık etmiştir ki doğumu 1945'ler olan ve insanlık tarihi içerisinde bakıldığında, henüz bebeklik döneminde olması gereken televizyonun bugün internetle birlikte yaşlandığını söylü-

1 İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi

yoruz. Yazılı iletişime dayalı dönemlerde hala geleneksel kaynakların eğitim de dahil olmak üzere, bilgi ve bilme üzerinde belirleyiciliği yaşa, coğrafyaya, ekonomik gelire, cinsiyete gibi çeşitli faktörlerle değişkenlik gösterirdi. Televizyon yaygınlığı ile bütün hiyerarşileri ortadan kaldıracak bir kapsayıcılıkla küresel olarak, herkesin aynı içerikleri ortalama olarak aynı zamanda öğrenmesine imkan verdi. O kadar güçlü bir iletişim aracı ki, televizyon gerçekliği denilen bir olgu yarattı. Bununla kastedilen, televizyonun yarattığı imgelerin, içeriklerin gücü kadar, bunun da ötesinde gerçekliğin televizyona uygun biçimde düzenlenmesi. Televizyonda varsa ve nasıl varsa gerçeğin de ona göre kavranması. Yukarıda işaret ettiğimiz, Postman televizyonun görsellik, kolay erişilebilirlik ve kolay izlenebilirliğine ilişkin eğlencelik formatının toplumun her kurumunu buna uyum biçimde dönüşüme uğrattığını vurgulamaktadır. O'na göre bu dönüşümlerin çocuklar açısından en önemli yanı, çocukluk ve yetişkinlik kavramlarının toplumsal anlamlarını değiştirmesidir. Geleneksel toplumlarda farklı yaş gruplarının kendine özgü algılama, davranma repertuarı ve yeterliliği söz konusudur. Günümüzde ise farklı yaş gruplarındaki bireyler, geçmişte olduğundan çok daha benzer rollere hak ve sorumluluklara sahiptir.

Benzer bir dönüşüme işaret eden başka bir düşünür Meyrowitz'e göre ise, çocuk ve yetişkin arasındaki davranış farklılıkları ortadan kalkmaya başlamıştır (Meyrowitz, 1985:228). Postman ve Meyrowitz'in televizyona yüklediği rol onun yalnızca içeriği ile sınırlı değildir. Televizyon toplumdaki diğer kurumlardan bağımsız bir içeriğe sahip değildir. Ancak bütün toplumsal kurumlarda yaş bir değişken olarak benimsenmişken, televizyonda kronolojik yaş sınıflaması ile toplumsal bilgi arasındaki ilişki ortadan kalkmıştır. Çocuklar kendi programlarının yanında yetişkinler için olan enformasyona da maruz kalmakta, bu sayede bir zamanlar erişimlerine olanak olmayan bilgilere erişmekte ve zamanından önce yetişkin dünyasına girmiş olmaktadır. Televizyonda haber ve eğlence programlarında, filmlerde, reklamlar ve müzik kliplerinde evde ve okulda öğretilen ideal dünyadan farklı bir dünyayla karşılaşmakta, evde ailenin, okulda müfredatın bilgisiyle sınırlı olarak sunulan dünya, televizyonda sınır tanımamaktadır. Televizyon karşısında-

ki çocuk savaş, patlama, ölüm, şiddet, cinsellik, tüketim gibi maruz kalması istenmeyen enformasyona ulaşabilmektedir. Çocuklar yetişkinler neye maruz kalıyorsa neyi biliyorsa, nasıl yaşıyorsa, ne tüketiyorsa, ne tür gelecek arzularına ve beklentilerine sahipse benzer biçimde toplumsallaşmaktadır. Diğer taraftan televizyon öncelikle bir eğlence aracıdır. Yine Postman'a başvuracak olursak, düşünmek televizyonda etkili olmaz (103). Televizyon, bakılan, görülen ve izlenen bir araçtır. Eğlendirilmenin sağladığı pasif haz duygusu, heyecanlı bir oyunda yer alma, ilginç insanlarla özdeşleşme, gerçek yaşamın sıkıcılığından uzaklaşma, başka bir deyişle kendine ait bir odada kendine ait ancak pasif bir eğlencenin eşsizliği.

İnternet ve Aktif Kullanıcı olarak Çocuklar

İnternet ise çocukları kendi odalarından (sanal olarak) çıkarıp, aktif birer kullanıcı haline getirdi. İnternetin 90'lardan itibaren kamusal kullanıma açılması, yine en çok çocukların ve gençlerin internetle ilişkisinin sorunsallaştırılmasına neden oldu. İnternet iletişim araçlarına ilişkin kavramlarımızı ve deneyimlerimizi değiştirdi. Artık tüketici kavramı yerine kullanıcı kavramını kullanmaya başladık. Giderek kullanıcı da yeterli olmamaya üretken tüketici (prosümer) gibi bir kavramla, tüketici konumunun üretkenliğe dönüştüğünü vurgulamaya başladık. Bu ve benzeri tanımlamalar medya ekolojisinin televizyon çağından farklı bir biçim aldığını ifade etmektedir. İnternet zaman ve mekandan bağımsız, küresel olarak erişilebilen, kullanıcıyı iletişim sürecinin merkezine oturtan yapısının yanında, geleneksel iletişim araçlarını da içinde barındıran yakınsamış niteliğiyle hem iletişim aracı hem bir sosyal etkileşim ortamı olarak hayatımızın merkezinde yer almaktadır. Televizyon artık internettedir. İnternet Youtube gibi uygulamalarıyla herkesin kendi televizyonunu yapmasına da imkan vermektedir. Günümüz çocuklarının en çok vakit geçirdiği mecraların başında gelen Youtube, çocukların kendi ürettiği videoları paylaşmalarına imkan vermekte, çocukların gelecekte olmak istediği mesleği de belirlemektedir. Televizyon çağında herkesin 15 dakikalığına da olsa ünlü olacağını söyleyen Andy Warhol'a karşın bugün bütün çocuklar Youtuber olmak istemektedir. Televizyondan farklı olarak artık aktif, kendi üreten, paylaşan, sosyalleşen çocuklardan sözlemekteyiz.

Dijital Yerlilerin Dünyası

Televizyon karşısında pasif ve zarar görebilir olarak konumlandırılan çocuklar internetle birlikte yalnızca aktif kullanıcılar olarak tanımlanmamakta aynı zamanda çocukların beceri, yeterlilik ve sosyal niteliklerinde de önceki dönemlere oranla belirli farklılıkların oraya çıktığı iddia edilmektedir. Yukarıda ifade edilen medya ekolojisi kavramı, internetle birlikte bütün elektronik medyanın tıpkı bir atmosfer gibi çevremizi kapladığını, onsuz yaşamın olamayacağını ifade etmektedir. İnternet ve onunla gelişen/gelişmekte olan yeni iletişim araçları ve ortamları içinde yaşanan, yaşamın onlarsız olamayacağı aynı zamanda bir yer/dünyadır. Bu dünyaya doğan çocuklar dijital yerliler olarak tanımlanmaktadır. Prensky (2001) tarafından ortaya atılan bu kavram günümüzde oldukça popülerdir. Kavram internet öncesi ve sonrası kuşaklar arasındaki farkı tanımlamak üzere kullanılmakla birlikte, internetten sonraki kuşakları tanımlamak üzere Y-Z gibi ayrımlar yapılmaktadır. Prensky çocukların teknoloji ile ilişkilerini eğitim felsefesi ve eğitim planlaması açısından değerlendirir. O'na göre, bugünün öğrencileri eğitim sisteminin öğretmeyi tasarlamak için hedeflediği öğrenciler değildir artık. Bugünün çocukları farklıdır. Bu yalnızca çocukların ilgileri, giyim-kuşamları, zevkleri, konuşmaları vb. gibi bir kuşak öncekilerden farklılıklarına indirgenebilecek bir durum değil, bir süreksizlik, radikal bir farklılıktır. Bugünün çocukları önceki kuşaklardan farklı düşünmekte, enformasyonu farklı işlemektedir. Farklı yetiştirme tarzları, yaşam deneyimleri farklılık yaratıyorsa, düşünme patternleri de aynı doğrultuda değişmekte. Prensky bu kuşağı N (net)-gen ya da D (digital)-gen olarak tanımlarken genetik olarak farklı olduklarını ifade etmektedir. Peki bu kuşağın dışında kalanlar nasıl tanımlanacak? Bunu da Prensky dijital göçmenler olarak tanımlamakta. Tıpkı bir topluluğa, kültüre göç eden, sonradan girenler gibi, dijital göçmenler dijital dili sonradan öğrenen bu nedenle de aksanlı konuşanlar, yani teknolojinin dili, ortamın özellikleri, dijital sanal ortamlarda ne yapılacağını sonradan öğrenenlerin acemiliği, adapte olma çabası gibi tanımlamakta. Dijital yerlilerin yaşama ve öğrenme deneyimleri farklı olduğu için öğrendikleri de beynin farklı yerlerine kaydedilmekte, ana dil gibi değil. Yerliler dijital ortamda çoklu teknolojik aygıtların içine doğuyor, teknoloji kullanmayı doğal olarak öğreniyor, birden çok teknolojik aygıtla aynı anda etkileşim-

de bulunabiliyor, doğrusal değil, çok yönlü hareket kabiliyetleri var, çoklu öğrenme sistemlerine sahip, silgiyi arayıp bulabilmekteler, anlık başarı ve takdir beklemekte, ciddi, hiyerarşik ve otoriter olanla ilişki kuramamaktadırlar. Bunun yol açtığı sorunu eğitimden örneklendiren Prensky, dijital göçmen olan eğitim sistemi planlayıcıları ve eğitimcilerin dijital yerlilere yol göstericilik yapmakta güçlük yaşadığını hatta yetersiz kaldığını söylemektedir. Eğitim örneğini genelleştirirsek toplumsalın bütününde bu yeni kuşak bir öncekilerden farklılık göstermekte ve teknolojinin içine doğan diğer kuşaklar ve gelecektekiler için de yeni özelliklerle daha da gelişmektedir.

Bu kuşakların toplumsal ilişkiler açısından nasıl değerlendirildiklerine bakıldığında ise, belirli farklılıkların altı çizilebilmekte. Örneğin dijital yerliler daha yalnız bir kuşak. Televizyon döneminde de çocuklar televizyon ekranı karşısında yalnız izleyici iken, televizyonun aileye ait bir iletişim aracı olması, evde ve başkaları ile birlikte izleniyor olması, aile üyelerinin izleme etkinliğine çeşitli biçimlerde karışması, televizyon deneyimini kesintili bir etkinliğe dönüştürebilmekte. Üstelik televizyonun doğrusal yayın akışı ve tek bir yayını izleme pratiği çocukların önce ve sonra ile olan ilişkilerini de modernitenin zamanına uygun olarak izlemelerine imkan vermekte. İnternet karşısında ise çocuklar tek başına, sürekli bir etkinlik, farklı ekranlarda aynı anda, çoklu bir iletişim ortamında, hem evde, hem sokakta olabilmekte. Dijital yerliler yalnızca izlemeyip etkileşimde olan ve kendi içeriğini üreten bir kuşak, ürettiklerini sanal ortamda diğerleriyle paylaşan ve şeffaf bir kuşak.

Türkiye’de 2013 yılında RTÜK tarafından yapılan araştırmada çocukların televizyon yerine artan oranda bilgisayarda, internette vakit geçirmeye başladıkları bulgulanmıştır. Lise çağına gelen öğrencilerin %89.5’u cep telefonu aracılığıyla internete bağlanmakta, %46’sının da bireysel telefonu bulunmaktadır. 2018 yılında Ofcam tarafından İngiltere’de yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre ise, çocukların medya izleme tercihleri arasında Youtube başta gelmektedir. Vlogger (video-blog üreticileri) en popüler içerik kaynaklarıdır. 3-4 yaşlarından itibaren çocuklar Youtube’a girmeye başlarken oranlar, 12-15 yaşlarındaki çocuklarda % 89’a çıkmaktadır. Buna karşılık çocukların 3-4 yaşlarından itibaren haftada 9 saat, 5-7 yaş aralığında haftada 9.5 saat; 8-11 yaşlarında 13.5

saat; 12-15 yaş aralığında ise haftada 20.5 saat internete girmekte ya da sosyal medyada vakit geçirmektedirler. Araştırmaya göre, TV ekranları ve tabletler elektronik araçlar arasında yaygın olarak kullanılırken, zaman geçirmek üzere TV izleme oranları yaşı düşmektedir. Aynı araştırma içerik izleme araçlarının çeşitlendiğini ve Netflix, Amazon Prime Video gibi dijital platformların medya içerik ve izleme tercihlerini belirlediğini göstermektedir. Çevrimiçi oyun oynamak özellikle 5-15 yaşları arasındaki çocukların üçte birinde popüler tercih iken, sosyal medya kullanımı yaygındır. TV ve sosyal medya önemli haber kanalları olmakla birlikte çocukların çoğu sosyal medyadaki haberlerin gerçek olup olmadığı konusunda karar verememektedir. 12-15 yaşları arasındaki çevrimiçi çocukların ziyaret ettikleri web sitelerini eleştirel olarak değerlendirebilmekte ancak üçte biri arama motorlarındaki reklamları anlayabildiklerini söylemektedir (Ofcom, 2018). Aynı araştırma, ailelerin çocukların ekran sürelerini belirleme, güvenli internet erişimi sağlama uygulamaları konusunda duyarlı olduklarını ancak bu kontrolün bütünüyle mümkün olmadığını konusunda da endişeli olduklarını bulgulamaktadır.

İnternette Çocukları Bekleyen Tehlikeler

Ailelerin de en çok üzerinde durduğu konu olan İnternet ve sosyal medyanın düzenlenmesine ilişkin gerekçe çocukların masumiyeti ve korunmasızlığının son derece kontrolsüz olan bir ortama karşı korunma altına alınmasıyla ilişkilidir. İnternette çocukların karşılaşabileceği ve önlem alınması gereken tehlikelerin bazıları aşağıda sıralanmakla birlikte bunlarla sınırlı değildir:

İçerik: İnternetin sınırsız ifade özgürlüğü içerisinde, zararlı olarak nitelenen yazılı, görüntülü, sözel içeriklerin kontrol altına alınması ve yasaklanmasına ilişkin düzenlemeler özellikle, çocuk pornografisi, yetişkin pornografisi, şiddet ve saldırganlık, nefret söylemi ve yasal olmayan içerikleri kapsamaktadır.

Sosyal İletişim: İnternet ve sosyal medya zaman ve mekan ortaklığı olmaksızın, kimliği bilinen, anonim ya da takma kimlikli ötekilerle tanışma, etkileşime ve iletişime girme imkanı vermektedir. Bu sosyal etkileşim tarzlarına imkan veren site ve uygulamalarda siberzorbalık, cinsel istismar ve pornografik etkinliğe yönelme

gibi başkalarından gelen etkiye karşı korumaya yönelik adımların yanında çocuğun kendine zarar vermesine yönelik durumların da korunmasına ilişkin tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bunlar arasında anoreksia ve beden düzenleme, bedenine ve intihar gibi varlığına zarar verme, sağlığını ve varlığını tehlikeye atacak uyarılara, iddia oyunlarına ve nefret suçuna karşı düzenlemelerin gerçekleştirilmesi.

İlkeler: İnternetin çocuklar ve gençler arasında doğrudan ya da dolaylı cinsel ilişki de dahil olmak üzere, seksi fotoğraf ve görüntüleri yayınlamayı kolaylaştıran ve teşvik eden içerikler, çocukların gelişmeleri için yalnızca zararlı değil aynı zamanda yasal olmayan içerik olarak değerlendirilmelidir. İnternetin çocukların kendileri ve aileleri hakkındaki özel bilgileri kamusal olarak yayınlamaları; özel hayatı ve mahremiyeti içeren resim ve video paylaşımları; mekan ve adres belirleyeme yarayan uygulamaları üçüncü şahıslara açmaları özel hayatın gizliliğinin ihlali olarak yalnızca zararlı olmaktan ziyade yasal değildir. Çocukların ve gençlerin zorbalığa maruz kalmalarına ya da zorbalık yapmalarını imkan verecek uygulama, paylaşım ve sosyal çevrenin yaratılması zararlı değil, yasal olmayan uygulamalar/etkinliklerdir.

Reklam/Ticaret: Çocukların ekonomik/ticari amaçlı yasal olmayan içerik ve hizmetlere maruz kalması, yaşa uygun olmayan hizmet ve mallara erişimleri; yaşa uygun olmayan reklam, ticari dolandırıcılık, sahtekarlık ve kumar gibi etkinliklerin yayılması, çocukların güvenliğini tehlikeye atacak adres bilgileri ve kredi kartı bilgileri gibi özel hayatın güvenliğini riske atacak ticari etkinlikler.

Bağımlılık: İnternet üzerinden paralı oyun ve kumara erişimin kolaylaştırılması; çocukların kendilerini, sosyal ilişkilerini ve sağlıklarını tehlikeye atacak obsesif ve aşırı davranışlara erişebilirliğe ilişkin etkinlikler.

Çocuk Hakları Çocukların İletişim Hakkı

Televizyon ve internetin kendilerine özgü yapısının ortaya çıkardığı kimi tehditlerine karşılık olanaklarının tartışılmaz bir gerçeklik olması, çocukların iletişim araçlarıyla ilişkilerinin düzenlenmesinin ilkesel olarak bir hak perspektifinden olarak ele alınmasını gerek-

tirmektedir. İletişim araçlarına erişim, onları kullanma bir insan hakkı/çocuk hakkı olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda gerek İnsan Hakları Evrensel Sözleşmesi gerekse Çocuk Hakları Sözleşmesi, enformasyon çağında internet başta olmak üzere çoklu iletişim ortamını dikkate alarak yeniden yorumlanmaktadır. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989), yeni medya ortamı üzerinden değerlendirildiğinde, çocukların iletişim hakkı açısından temel referansları içermektedir. Sözleşmenin 17. Maddesine göre “ Taraf Devletler:

- a. Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29 uncu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b. Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler;
- c. Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d. Kitle iletişim araçlarını azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler,
- e. 13 ve 18’inci maddelerde yer alan kurallar gözönünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler”.

Oslo Çağrısı (1999) olarak tanımlanan ve çocuklar, medya mensupları ve iletişim savunucuları tarafından gerçekleştirilen bir toplantının ardından yapılan eylem planı ise çocukların iletişim hakkını aşağıdaki biçimde ele almaktadır (UNICEF, 2007: 35).

- a. Çocukların yeni medya da dâhil olmak üzere, medyaya erişim hakkı,
- b. Çocukların medya eğitime ve okuryazarlığına erişim hakkı,
- c. Çocukların medyaya katılma hakkı,
- d. Çocukların medyadan ve ekrandaki şiddetten korunma hakkı,
- e. Medyanın çocuk haklarını koruma ve tanıtmadaki rolü.

Yeni iletişim teknolojileri geleneksel iletişim araçlarından farklı özellikleri ile çocukların eğitim, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetlerine erişebilmeleri, eğlence ve kendilerini gerçekleştirebilmeleri açısından potansiyellere sahiptir. Yeni medya, örneğin İnternet arama motorları aracılığıyla farklı iletişim mecraları içerisinde/arasından bilgi/arama, Instagram, Youtube gibi çeşitli uygulamalarıyla her bireyin ifade ve yaratıcılığını dolaşıma sunma ve başkalarıyla paylaşma; Whatsapp, Twitter, Skype benzeri örneklerle bir kamusal mekanda biraraya gelme, fikir alışverişinde bulunma imkanını da ortaya koymaktadır. Sözleşmede katılım hakkı olarak ifade edilen bu durum, çocukların bir toplumsal özne olarak varlıklarının tanınmasının altını da çizmektedir. Katılım hakkı çocuk ve gençlerin yalnızca bilgiye erişmeleri, yalnızca başkalarıyla paylaşmaları ya da biraraya gelmeleri değil, aynı zamanda kendi haklarının savunucuları olmaları anlamında aktif özne olmaları ve güçlenmelerini de içinde barındırmaktadır. Çocuk hakları açısından önemli bir açılım ise, yeni medyanın çocuk haklarının korunmasının yanı sıra, çocuklara yönelik istismar ve ihlallere karşı ciddi bir mücadele alanı haline gelebilmesidir. Yeni medya çocuk haklarına ilişkin bilgi ve enformasyonu yayma, çocukları güçlendirme, toplumsal bilinç oluşturularak çocukların korunmasına ilişkin önemli potansiyellere sahip olmanın yanında çocuk hakları sözleşmesinin temel felsefesini oluşturan “çocukların onurlu yaşam sürmeleri” açısından tehditleri de açığa çıkarabilmektedir.

Ne Yapmalı?

Çocuk hakları sözleşmesinin maddelerinin uygulanmasının temel ilkesi ‘çocuğun yüksek yararı’dır. Çocukların iletişim ortamından yararlanması temel ilke olmalıdır. Yasaklama yerine düzenleme ve uygun ortamı yaratma ilkedir ve bu ilkeyi gerçekleştirmek üzere, yönetimsellik yaklaşımı merkeze alınarak, çocukların, ailelerin, hizmet sağlayıcı kuruluşların, düzenleyici kurulların, yasa yapıcıların gibi. İletişim ortamının bütün aktörlerinin biraraya gelerek birlikte karar aldığı bir süreç önemlidir. Çocukların yüksek yararı açısından gerçekleştirilecek iletişim politikaları farklı biçimler olabilir:

1. Güçlendirme Politikası

Yeni medya okuryazarlığı, farkındalık yaratma, bilinçlendirme ve savunuculuk açısından dikkate alınması gereken bir yaklaşımdır.

Çocukların, ailelerin ve eğitim kurumlarının bilinçli kullanıcılar haline gelmesi oldukça önemli olmakla birlikte yeterli değildir.

2. Koruyucu Politikalar

a. Etik İlkeler ve Çalışma/Uygulama Yönergeleri: Ölçülemeyecek bir hızla ve çoklu mecralar içinde/arasında artan içeriğin çocuk yararını gözetmesi açısından içerik sağlayıcıların etik kurallar çerçevesinde içerik hazırlaması, sivil toplum kuruluşlarının ilkeler belirleyerek takip etmesi, gazetecilik örgütlerinin takip etmesi.

b. Yasal Düzenlemeler: Çocuk Hakları Sözleşmesinin 3. maddesi, “çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararının esas alınmasını ve esenliği için gerekli bakım ve korumanın sağlanmasını ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemlerin alınmasını taraf devletlerin sorumluluğu” kılmaktadır. BM ve Avrupa Birliği gibi uluslararası otoriteler ve ulus devletler tarafından medyanın tehditlerine karşı bağlayıcı kurallar ve yasal düzenlemelerin yapılması.

Çocukların Bilinçlendirilmesi ve Güçlendirilmesi olarak (Yeni) Medya Okuryazarlığı:

İletişim araçlarını engellemek söz konusu olamayacağına göre, bu ilişkinin yapıcı bir hale getirilmesi bir toplumsal sorumluluktur. Televizyon karşısında pasif, ne verilirse onu alan konumda tanımlanan çocukları bilinçli izleyiciler haline getirmek üzere medya okuryazarlığı bir yönüyle çocuklar da dahil olmak üzere televizyon karşısında her zaman dikkatli ve seçici olmayı, televizyondan yani dış dünyadan gelecek tehlikelere karşı uyanık olmayı içermektedir.

Dijital okuryazarlık ise, “teknoloji kullanımı bağlamında eleştirel düşünce” olarak tanımlanabilir. Bu tanımda dijital okuryazarlık kavramının içerdiği iki önemli unsur söz konusudur. Bunlardan ilki, dijital iletişim teknolojilerini kullanma ve üretme becerisini içermektedir. Teknik olarak bilgisayara dayalı çoklu medya ortamlarını açma-kapama, programların nasıl çalıştığını bilme, arama, bulma, oynama, dosyalar, programlar arasında ilişkisellikler kurma vb. gibi yeterlilikler dijital okuryazarlık kapsamındadır. Elbette bu okuryazarlık türü teknolojiyle iç içe olmayı gerektirir. Dijital teknoloji ortamlarının daha ziyade içerik üretimi, içeriğin niteliği hakkında muhakeme

yapabilme kapasitesini ifade eden eleştirel okuryazarlık, teknolojinin donanımına ilişkin bir kullanım becerisi yanında bilgi, yeterlilik ve kavrayışı da talep etmektedir. Bu anlamda eleştirel okuryazarlık bir kapasite geliştirilme sorunudur bu da gündelik yaşamın toplumsal, kültürel, politik ve ekonomik bağlamlarının sembolik içerik üretimiyle ilişkisinin kavranmasını gerektirmektedir. Eleştirel medya okuryazarlığı için ailelerin, eğitim kurumlarının ve sivil toplum örgütlerinin kendi alanları içerisinde çocukları eğitmesi, çocuğun uygun zamanda, uygun içeriğe ulaşmasını sağlamaları açısından önemlidir.

Uluslararası Tavsiye Kararları ve Eylem Planları

Çocukların ve ailelerin tek başına bilinçli tüketiciler olması yeterli değildir. Dijital medya çevresinde hak temelli bir yasal düzenleme çocukların korunması ve hakları açısından son derece önemlidir. Türkiye’de Anayasa, RTÜK Kanunu, TRT Kanunu çocukların insan haklarını, onurunu, bütünlüğünü korumak, içerikte istismarını engellemek ve tüketici olarak hedeflenmemesine yönelik çerçeve sunmaktadır. Aşağıda yer alan belli başlı yasa ve tavsiye kararları ise düzenleyici ilkelere işaret etmektedir.

Avrupa Sınır Ötesi Televizyon Sözleşmesi

Türkiye’nin 1992 yılında imzaladığı sözleşme, iç hukukun düzenlenmesinde bağlayıcıdır ve RTÜK Kanununun düzenlenmesi için de temel belgedir. Sözleşme, yayıncının sorumlulukları kısmında gençlerin ve çocukların fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişimini zedeleyecek her türlü içeriğin onların seyredebileceği zamanlarda yayınlanmamasını; reklamlar kısmında çocuklara yönelik ve çocukların kullandığı reklamlarda onların yararına zarar verecek unsurların yer almamasına dikkat çekmektedir.

Görsel-işitsel ve Enformasyon Hizmetlerinde Çocukların ve İnsan Onurunun Korunması ve Cevap Hakkı (2006)

Avrupa Birliği’nin 1996 yılında Yeşil Belge olarak sunulan ve 2006 yılında *Görsel-işitsel ve Enformasyon Hizmetlerinde Çocukların ve İnsan Onurunun Korunması ve Cevap Hakkı* (2006) olarak değiştirilen tavsiye kararı geleneksel medya yanında interneti de kapsamlı bir biçimde ele almaktadır. Bu metin gerek iletişim teknolojilerini

kullanmayı, ifade özgürlüğü ve temel insan hakları bağlamında ele alırken, kimi içeriklerin düzenlenmesine ilişkin öneriler sunmaktadır. Karar internet küresel enformasyon altyapılarının ulusal yasalar çerçevesinde düzenlenmesinin geçersizliğini vurgulayıp kimi içeriklere erişimin sınırlandırılmasını önermektedir. Bu içerikler hem bireysel hem de etnik, dinsel ve toplumsal cinsiyete ilişkin topluluk onurunu zedeleyen içerikleri, genel ahlaka aykırı yayınları, çocuk pornografisi, şiddet ve pornografik yayınların çocuklara ulaşmasını engelleyen teknik önlem ve uygulamaları kapsamaktadır. Bu teknolojik uygulamalar arasında bu tip sayfaların etiketlenilmesi, herhangi bir internet sayfasına erişimi engelleyecek filtreleme yöntemlerinden oluşmaktadır.

Tavsiye kararı çocukların ve insan onurunun korunması amacıyla iletişim endüstrisinde öz-düzenlemenin önemini vurgulamaktadır. Ayrıca;

1. yayıncıların sorumluluğunu esas tutarak, ebeveyn kontrolünün daha etkin kılınması amacıyla yeni teknolojilerden yararlanılmasını (program kodlama, filtreleme programları, kontrol chipleri),
2. internet servis sağlayıcılarının uygulama ilkeleri geliştirmelerini teşvik etmek amacını taşımaktadır.

-İnternetin Güvenli Kullanımı için Avrupa Birliği Eylem Planı. Avrupa Parlamentosunun 276/1999/EC ve Konseyin 25 Ocak 1999 tarihli kararı gereği benimsenen eylem planı eylem planının amacı internetin zararlı içerikleri ile mücadele etmede Avrupa Birliğinin çeşitli girişimlerini harekete geçirmektir. Plan internet endüstrisi ve üye devletlerin hükümetleri ve kullanıcıların işbirliği ile hazırlanmış ve Avrupa Birliğinde bir politik uzlaşmayı yaratmıştır. Planın amaçları:

- aktörleri (kullanıcılar, endüstri) yeterli öz-düzenleme sistemleri geliştirmeleri ve uygulamaları için harekete geçirmek,
- teknik çözüm uygulamalarının geliştirilmesi ve tanıtılmasını desteklemek,
- ebeveyn, öğretmen ve ilgili tarafları uyarmak ve bilgilendirmek,
- en iyi uygulamalar ve deneyim paylaşımı ve yardımlaşma için bir ortam hazırlamak,

- Avrupa ve diğer bölgeler arasında alınan yaklaşımlar arasında bir eşgüdüm sağlamaktır. .

Eylem planı tanımladığı dört alanda etkili önlemlerin alınmasını öngörmektedir.

1. Güvenli bir ortam yaratılması: İnternet endüstrisinin öz-düzenleme yoluyla yönetim kodlarının hazırlamasını ve şikayet hatlarının geliştirilerek yasadışı içeriklerin tespit edilmesi ve bu konuda uluslararası bir anlayışın geliştirilmesini sağlamak.
2. Filtreleme ve İzleme Sistemi Geliştirilmesi: Kullanıcıların kendilerini ve ailelerini istenmeyen içerik karşısında korumak ve uyararak üzere içeriği tanımlayıcı ve engelleyici teknik sistemlerin geliştirilmesini teşvik etmek. Bu sistemler endüstrinin öz-düzenleme ilkesine dayalı olarak içerik üretimi aşamasında devreye girebilmektedir. Etkili çözümler konusunda uluslar arası uzlaşma yaratılması sağlanmalıdır.
3. Farkındalık yaratıcı politikalar: Üye ülkeler tarafından yürütülecek ve en uygun kanallar, içerik ve teknolojiler kullanılarak hedef izleyici kitlesinde farkındalık yaratacak, dilsel ve kültürel özgüllükleri de dikkate alan temel materyaller geliştirmek.
4. Destek Eylemleri: Kullanıcıların kendilerini korumaları ve eylem planının başarıya ulaşmasında tek bir önlemin etkili olamayacağı düşüncesinden hareketle yasal uygulamaların ve uluslar arası işbirliklerinin harekete geçirilmesi gereklidir.

Avrupa Birliği Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Yönergesi

Avrupa Parlamentosu Ve Avrupa Birliği Konseyi'nin (2010-2010/13) birleştirilmiş yönergesinin 57-60 arasındaki maddeleri çocukların insan onurunu korumak açısından alınması gereken önlemlere işaret etmektedir. 59.mad 'sinde "görsel-ışitsel medya hizmetlerindeki zararlı içeriğin varlığı, yasa koyucular, medya endüstrisi ve ebeveynler için bir kaygıdır. Ayrıca, özellikle yeni platformlar ve yeni ürünler bağlamında yeni zorluklar da olacaktır. Bu sebeple, Görsel-ışitsel ticari iletişimlerini de içeren tüm görsel-ışitsel medya hizmetlerinde insan onurunun yanı sıra küçüklerin de fiziki, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini koruyan kuralların getirilmesi gereklidir" denmektedir.

- UNESCO, İnternette Çocukların Cinsel İstismarı, Çocuk Pornografisi ve Pedofili için Eylem Planı ve Deklerasyonu.

Ocak 1999 tarihinde UNESCO tarihinde sunulan Deklerasyon çocukların internet içeriklerinde istismarını engelleme konusunda çeşitli öneriler geliştirilmiştir.

- zararlı içerikle mücadele etmek üzere teknik donanımın geliştirilmesine destek olmak ve kaynak yaratmak,
- çocuk ve yetişkinlerin kullanmaları için içerik tarayıcı teknolojileri teşvik etmek,

Eylem Planı ve Deklerasyon, yasal düzeyde alınması gereken önlemler ve bunları yapacak aktörleri ise şöyle sıralanmıştır:

- Hedef düzenleme: (targeted regulation) çocuk pornografisi ve çocuk karşıtı pornografiye yönelik yasalar çıkarılmasının teşvik etmek
- Öz-düzenleme: endüstrinin geniş çaplı katılımı ile etik yönerge ve kodlar hazırlamak ve bunların uygulanmasını sağlamak
- Ortak-düzenleme: hükümetler, sivil toplum kuruluşları, endüstri ve diğer ilgili tarafların ortak düzenlemeleri.

Bu çerçevede gerçekleştirilecek eylemlerin niteliği de aşağıda çıkarılmıştır.

- Engelleme: özellikle yasa yapım sürecindekileri harekete geçirek çocukların korunması konusunda farkındalık yaratmak.
- Enformasyon toplama: çocuk pornografisiyle ilgili bütün yasal enformasyonu toplamak
- Enformasyonu yaymak: toplanan enformasyonu internet üzerinden mümkün olduğunca geniş bir kesime yaymak.
- Analizler: online çocuk pornografisi ile ilgili yasal konularda çalışmalar yapmak

Unutulma Hakkı

Unutulma hakkı Türkiye’de henüz yaygın bir hukuk ya da önlem olarak ele alınmazken üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Unutulma hakkı kamusallaşan bilgi ile mahremiyetin ko-

runması arasındaki gerilime ilişkin bir çözüm önerisidir. Mahremiyet hakkının temelini kişisel verilerin korunması, oluşturmaktadır. İletişim ve enformasyon teknolojilerine doğmuş olan dijital yerliler mahrem ve kamusal hayatlarını bilerek ya da bilmeyerek büyük oranda bu teknolojilerin sunduğu ortamlara taşımaktadır. İnternet ve sosyal medya içerisinde bir veri haline gelmiş olan bu bilgiler, çocukları şimdiki zamanda ya da gelecekte üçüncü kişilerin erişimine açık kılmaktadır. İnsan onuru açısından bu hakkın ısrarla savunulmasının altında yatan en önemli faktörün, birey hakkında sosyal medyada yer alan zarar verici bir bilginin onun şeref ve onuru ile yaşamını tamamen yok etme potansiyelinin bulunması olduğu ifade edilmektedir. Yüzyüze toplumsal ilişkilerde insanlar, yaptıkları herhangi bir yanlış konusunda telafi edici eylemlerde bulunmakta ve zamanla unutulmaktadır. İnternet üzerinde ise bu durum sonsuza kadar sizi takip etmektedir. Yalnızca olumsuz davranışlar değil, hastalık, ceza gibi konularda da unutulmanın bir hak olarak ele alınması önemlidir. Bu hak bağlamında (talep eden)çocukların dijital izlerinin belli bir süre sonra yok edilmesi ya da dijital izlere ilişkin bir son erişim tarihinin olması önemli bir tartışmadır.Türk hukuk sisteminde anayasanın 20 md.sinin son fırcasında “silinmesi” sözcüğü ve 6698 sayılıKişisel Verilerin Korunması Kanunudaki çeşitli maddeler unutulma hakkının Türk mevzuatındaki yerine örnek teşkil edebilir (Yavuz, 2018) ancak kapsamlı bir düzenleme henüz söz konusu değildir.

Kaynaklar

- Meyrowitz, Joshua,(1995) No Sense Of Place. Oxford Univ. Press.
 Ofcom, (2018) www.ofcom.uk.org
 Postman, Neil (1994), Televizyon Öldüren Eğlence Ayrırntı. Ankara.
 Prensky Mark, (2001), Digital Natives Digital Immigrants. On the Horizon . MCB University Press, Vol. 9 No. 5, October: 1-6.
 Timisi, Nilüfer (2003), Yeni İletişim Teknolojileri v Demokrasi. Dost, Ankara.
 Yavuz, Can, (2018), Unutulma Hakkı. Seckin Yayıncılık,

Medyada Çocuk İstismarı

Çocuk “Temsilinin” Propaganda ve Reklam Malzemesi Olarak Kullanılması

Bilimseli AKARSU¹

GİRİŞ

21. yüzyılın enformasyon teknolojilerinin gelişmiş ülkeler açısından hızla üretimi, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkeler açısından da aynı hızla tüketimi problemiyle karşı karşıya kalındığı tartışma götürmez. Yaygın kullanılan bu enformasyon teknolojilerinde yaşanan denetim sıkıntısı, ülkemizde bir dizi olumsuzluğu beraberinde getirmektedir.

Türkiye’de medya sektörü, kapitalist pazarda medya araçlarına sahip şahısların, kişisel ya da siyasal çıkarları üzerine kurgulanmış olup bu medya araçlarında gösterilen içerikler o dönemin, başat ideolojisine kurgulu yayın politikasıyla ilerlemektedir. Dolayısıyla alınıp satılabilen bir olguyla üretilen anlam, eleştirel medyanın olup olamayacağına dair büyük soru işaretleri uyandırmaktadır. Sermaye sahibi medya patronlarının kendi medya araçlarını üretip yine kendi (diğer) alanlarına hizmet eder yayın politikasıyla tekelleşen bir sistemin parçası durumundadır.

Medyanın gücü, genel olarak paraya, yasal güçlere ve yönetsel güçlere dayanır. Bu güç daha sonra, ürünü şekillendirme gücü haline gelir. Böylece bu ürün de ideoloji, değer ve fikirleri iletme gücüne sahip olur. Sonuçta bu fikirler izleyicinin görüşlerini şekillendirme gücünü elde eder. Bununla beraber bu güç oyununun en azından son sahnesi (izleyici etkileri) tartışmaya açıktır. Çoğunlukla, medyanın izleyicinin değer ve tutumları üzerinde bir gücü olduğuna inanılır. (Burton: 1995.s. 71,72)

¹ İletişim Psikolojisi Uzmanı

Son dönemlerde Türkiye’de harekete geçirilen bir konu medya okur yazarlığıdır. Eleştirel medya okur yazarlığı kapsamında Türkiye’de başlatılan çalışmanın, RTÜK ile Milli Eğitim Bakanlığının işbirliğiyle sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve seçilen pilot bölgeler kapsamında eğitilmesi 6,7 ve 8. sınıflar kapsamında kurgulanmış ve yaşama geçirilmiştir.

Örneğin ciddi bir problematik olarak değerlendirilmesi gereken Kurtlar Vadisi dizisi ve şimdilerde bu diziyeye pek çok yönüyle benzeyen Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz isimli dizi ve ana karakterleri Hızır, Polat Alemdar ve Çakır üzerinden işlenen güç, üstünlük, milliyetçilik, gelenekçilik, cinsiyetçilik ve şiddet algısının nasıl işletildiğine bakmak gerekir .

Burada ki ilk soru, “Kurtlar Vadisi” ve “Eşkıya Dünyaya hükümdar olmaz” izlemenin belirtilen algılar üzerinde olası bir etkisi var mıdır?

Çalışmada temel bir varsayım: Bir dizi izlemek, “etki” yaratmaktadır. İkinci varsayım: Temelde varolan inanç, yapı, karakter, benlik izlenen dizide “kendini bulma” olarak ortaya çıkmaktadır. İşte tamda burada ikinci varsayımda “etki” ile ne demek istenildiği büyük önem taşıyor; “etki” sadece anlık davranışlarla mı sınırlı, yoksa benlik düzeyine de ulaşıyor mu? İkinci temel varsayımın diğer bir hususu ise, nedensellik ilişkisinin yönüne dair: Acaba belli kişilik yapısına sahip (asabi, milliyetçi, vs.) insanlar mı bu diziyi seyretmektedir? Bu durumda nedensellik, kişi(lik)den diziyeye doğru gider ve aslında başından beri var olan bir şeyi diziyeye yüklememek için bu iki varsayım sorularla ölçmeye çalışılmıştır. Yani öğretmenlerin dizi izleme alışkanlıkları, hangi tarz dizilerden hoşlandıkları ve hangi rolü üstlenmiş karakterlere ilgi duyduklarını başlangıçta ortaya çıkarıp daha sonra “Kurtlar Vadisi” ve “Eşkıya Dünyaya Hükümdar Olmaz” dizileri ve dizideki karakterlere yönelik beğeni ya da karşı duruşları tespit edilmeye çalışıldı. Mesela en önemli sorular; Onlar, diziyi içinde kendilerini bulduklarına inandıkları için izlemektedirler? “Kurtlar vadisi izleyicilerinin profilleri nedir,” “Kurtlar vadisi izleyicilerinin üzerinde etki yapmakta mıdır?” Örneğin; şu anda Kurtlar Vadisi seyredenler geçmişte Kemal Sunal filmleri yerine Cüneyt Arkın filmleri ile mi büyümüşlerdir. (midir?) Çalışma , aile değişim kuramı çerçevesinde ele alınmıştır. Ancak asıl mesele bu diziler izlenirken çocuklar nerededir?

Çalışmada, “çocuk”, “çocuk temsili”, “istismar”, “propaganda” ve pornografi kavramları incelenmektedir. Seçim süreçlerinden reklamlara, dizilerden, haber metinlerine kadar sıklıkla görsel ve yazınsal metinlerde rastlanılan çocuk kavramını ele alınmıştır. Peki çocuk kime deniyor? Duran’a göre çocuk, “yasal deyim esas alındığında 0-18 yaş kategorisindeki herkes” olarak tanımlanmaktadır (İnceoğlu ve Akıner, 2008). Hançerlioğlu tarafından, “bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” olarak, kimine göre “1 yaşından 13-14 yaşına kadar olan dönem” olarak tanımlanmaktadır (Akçalı, 2009). Korkmazlar ise, çocukluğu “0-2, 3-6, 6-12 dönemleri” şeklinde ele almakta ve son çocukluk dönemini “6-12 yaş” olarak tanımlamaktadır (Aydoğmuş, vd., 1995).

Bedensel ve zihinsel gelişme ölçü olarak alındığında ergenlik belirtilerinin başlamasıyla çocukluktan gençliğe adım atılır. Büyüme ve olgunlaşmanın kişiden kişiye değişmesi nedeniyle, bu geçiş 11 ile 15 yaşları arasında olabilir. Batı ülkelerinde bu yaş hem ceza sorumluluğu hem de çalışmaya en erken başlama yaşı olarak benimsenmiştir.

Çalışmada karşılaşılan bir diğer kavram ise “temsil”dir. Erjen’e göre temsil, “aktif bir seçme ve sunma, yapılandırma ve biçimlendirme” olarak tanımlanmakta ve temsil kavramı, medyanın ele aldığı bir konu veya olayı basit bir şekilde yansıtmadığı, onu tanımladığı, anlamlandırdığı, onun oluşumunda ve yapılanmasında etkin bir rol oynadığını ifade etmektedir (Akçalı, 2009).

MEDYADA ÇOCUK

Medyanın yasama, yürütme ve yargıdan sonra dördüncü güç olduğu, hatta zaman zaman bunların önüne geçtiği düşünülmektedir. Çünkü, medya istediği zaman her şeyi yönetebilmekte, ufak bir olayı skandal hâline getirebilmektedir, bir skandalı ise incir çekirdeğini doldurmayacak bir meseleymiş gibi sunmaktadır.

Çocuk her geçen gün medya tarafından duygusal ve fiziksel istismara uğratılmaktadır. Çocuğun haber malzemesi olarak kullanılması, kimliğinin deşifre edilmesi ve sömürülmesi çizgi filmler başta olmak üzere çocuk programlarının şiddet içerikli olması ve kötü

kahramanlarla ilişkilendirilmesi ve çocuğun bir reklam aracı olarak kullanılması tüm bunları doğrulamaktadır. Görsel medya özellikle çocukların yeteneklerini durgunlaştırmaktadır. Çocuk ne öğrenirse beyinde kalmaktadır. Her öğrendiğini hatırlaması şart değildir. Ama öğrendiği her şeyin mutlaka izi kalmaktadır. Bu açıdan çocuğun ne tür medyaya muhatap olduğu çok önem arz etmektedir. Normal bir öğrenme ortamında çocuk sesiz bir şekilde öğrenmekte, oyun oynamakta, çalışmaktadır. Beyin o sırada bütün faaliyetini eksiksiz olarak yapmaktadır. Beynin hem sağ hem sol yarı küresi aynı anda faaliyet göstermektedir. Bu iki yarı kürenin görevleri farklıdır. Ama beyin çocuğun o anda öğrendiği yeni şeyleri kaydetmektedir. Küçük bir çocuğun önüne bilgisayar ya da televizyon konulursa çocuğun beyni uyarıcının emrine girer. Esasen bilgisayar ve televizyondan gelen uyarıcı sürekli olarak çocuğun ilgisini çekmek üzere tasarlanmaktadır. Çocuk dikkatini kendisi yönlendirmekte, dikkati uyarıcı tarafından yönlendirilmektedir. Hatta çocuk dikkat etmese bile uyarıcı sürekli olarak onun dikkatini çekmekte, çocuğun dikkatini esir olarak düşünme ve dikkat etme yeteneğini ortadan kaldırmaktadır.

MEDYADA ÇOCUK VE ÇOCUK İSTİSMARI

Her geçen gün artan bir tavırla medya çocuğun; çocukluk duygusunu kullanmakta, ticari kaygı ortamında çocuğu meta haline getirmekte ve istismar etmektedir. Konunun bu kısmı şu sorulara cevap vermeyi amaçlamaktadır.

- Medyada çocuklara yönelik risklerin fark edilmesi için neler yapılmaktadır?
- Medyada çocuk, ne tür durumlarla karşılaşılıyor ve nasıl ortaya çıkıyor?
- Medya, çocuk ihmal ve istismarını nasıl ele alıyor?
- Medyada çocuk istismarı nasıl ele alınmalı? Nasıl bir sistem olursa çocuklara yönelik riskler erken fark edilir? Bu mekanizma içerisinde medyanın sorumlulukları neler?
- Olması gerekeni gerçekleştirmenin önündeki engeller neler?

Kitle medyasının hayatımızdaki rolü artmaktadır. Türkiye’de çocuklar yılda ortalama 1056 saatlerini okulda geçirmekte 1576 saatlerini televizyon karşısında geçirmektedirler Medya ve çocuk açısından bakıldığında çocukların hakları şöyle özetlenmektedir; çocukların medyaya erişim hakkı, çocukların medya okur-yazarlığına ve medya eğitimine erişim hakkı, çocukların medyaya katılım hakkı, çocukların medyadan zarar görmeme ve şiddet içerikli yayınlardan korunma hakkı,

Medyanın çocuk haklarını koruma ve geliştirmede oynadığı rol Lila Pieters’e göre; Çocuklar medya için yakıcı öneme sahip bir konu başlığı olarak kullanılmamalıdır. Medya, gün geçtikçe artan bir ticari ortamda çalışmakta, çocuklar medyada mağdur, suçlu ya da yetişkinlerin yanında yer alan”şirin” nesnelere olarak gösterilmekte, çocukların kimlikleri yok sayılmakta “gerçek” ile “medya gerçeği” yer değiştirmektedir. Çocukla ilgili haberler çocukların «uzun vadede ne yararına olur» düşüncesinden yola çıkarak hazırlanmamaktadır. Haberde kullanılan fotoğraflar ne kadar mozaiklenirse de çocuğun tanınmasına engel teşkil etmediği gibi çocuğun gittiği okul gibi bilgiler habere yazılarak çocuğun yakın çevresinin onu tanınmasına yol açmaktadır. Cinsel istismara uğrayan çocuklar “pornografik” nesne olarak kullanılmaktadır. Çocuğun katılım hakkı ihlal edilmektedir. Diziler çocuğu olumsuz etkilemekte, günlük yaşamında benzer davranışlarda bulunmaktadır. Örneğin çocuk bir şiddet sahnesine maruz kaldığında onu arkadaşlarına uygulamaya kalkabilmektedir.

KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE ÇOCUK

20. yüzyılın en hızlı gelişme gösteren buluşları arasında özellikle radyo ve Televizyonun, günümüz çocuklarının eğitiminde büyük ölçüde etkili olduğu gözlenmektedir.

Televizyon ve Çocuk

Genel olarak televizyon izleme ile çocuk arasında ilişkiyi ele alan çalışmalar, çocuğun diğer medya araçlarına oranla, en çok televizyondan etkilendiğini ve televizyon karşısında zaman geçirdiğini varsaymaktadır. Örneğin, 11 yaşındaki çocukların günde 3 saat TV izlediği ve 18 yaşına kadar toplam 17.520 saat olacağı saptanmıştır.

Çocukların genel olarak yetişkin dünyasına özgü olan dizileri tercih etmeleri ,ebeveynlerin dizilerdeki karakterleri konuşması, karakterlerin sorunları hakkında yorumlarda bulunmaları, dizi saatlerini özlemle beklemeleri ile ilişkili olabilmektedir. Televizyon izlemenin olumsuz yönlerine ilişkin oldukça fazla bulgu vardır. Örneğin televizyon çocuğun kitap okumaya yönelik tutumlarını okumaya konsantre olmasını olumsuz etkilemektedir. İstanbul'da yaşayan bin çocuk üzerinde yapılan çalışmada çocukların televizyon izleme oranlarının kitap okuma sıklığından daha fazla olduğu belirtilmektedir. Çocuklar zihinsel temsil tarzlarını oluştururken burada ki en önemli tehdit medya ile etkileşimlerinden kazandıkları kalıp yargılardır. Televizyon izleme oranına bağlı olarak çocukların ve gençlerin kalıp yargısal tutumlara sahip olmaları artmaktadır. Kalıp yargılar, bir grup insan hakkında, onları genelleseyici ve aynılaştırıcı etiketler, özet bilgiler anlamına gelmektedir. "İtalyanlar makarnacıdır", "Türkler askerdir", "Ortadoğulu insanlar şehvet düşkündür", "Yoksullar tembeldir", "Sporcuların akli çalışmaz" gibi pek çok kalıp yargı günlük yaşamda sıklıkla kullanılmaktadır. Çocukların kendi gruplarında ve yakınlarında yaşayan insanlara böyle kalıp yargılar geliştirmesi, ayrımcı ve dışlayıcı davranışların gelişmesine zemin hazırlamaktadır. Kalıp yargılar, önyargılar, dar görüşlülükle, ırkçı tutumlar yan yana giden bilgi sağlayıcı özelliği sınırlı zihinsel yapılarıdır. Dahası bu yapılar oldukça kalıcı ve değişmeye dirençli olmaktadır. Konunun temelini oluşturan bu bilgilerin aktarılmasından sonra ilişkilendirme tiplerinin ve çocukların etkilendikleri konuları özetle vermek gerekirse, bunları on başlık altında toplamanın mümkün olduğu görülmektedir;

- Tüketim toplumu bireyi olmaları üzerine etkileri
- Cinsel kimliğin oluşması ve karşı cinsle olan ilişkiler üzerine etkisi
- Anne ile ilişkisi üzerine etkisi
- Baba ile ilişkisi üzerine etkisi
- Şiddet eğilimlerine etkisi
- Kültürel yabancılaşmaya etkisi
- Dildeki yozlaşmaya etkisi
- Kendi kimliklerinin bağımsız ve özgün bir biçimde oluşmasına etkisi

- Çocukluğun yitirilişi ve masumiyetin yok oluşuna etkisi

Televizyonun Tüketim Toplumu Bireyi Olmaları Üzerine Etkileri

Çocuklar neredeyse, doğumlarından itibaren TV izlemeye başlamıştır, TV'den fikirler kapmak herhangi bir beceri gerektirmediğinden çok erken yaşlarda reklâm izleyicisi topluluğunun, önemli bir parçası olmaktadır. Televizyonların tüketimin sınırlarını genişletmede oynadığı rol ışığında, çocuklar, özellikle reklâm endüstrisi için önemli bir hedef haline gelmiştir. Reklamlarda yer alan sloganların, mesajların altında mutlu hayatlar vaat edilmekte ve bu hayata ulaşmanın tek yolunun o ürüne sahip olmaktan geçtiği ifade edilmektedir. Çoğu kez yetişkin bireyleri bile etkileyen bu mesajlar, henüz toplumsallaşma ve yetişkin birey olma yolundaki çocuğu daha fazla etkilemektedir. Dolayısıyla çocuk, çalışmak, başarılı olmak, erdemli olmak gibi insani boyuttaki pek çok değer yargısının yerine salt tüketerek mutlu olunacağı yolundaki düşünceye inandırılmaktadır.

Televizyonun Cinsiyet Rol Tanımları ve Karşı Cinsle Olan İlişkiler Üzerine Etkisi

Tüm programlarda çizilen kadın ve erkek portresi alışılmış kalıpların uzantısında olmaktadır. Yetişkinlere yönelik tüm programlarda olduğu gibi, çocuk programlarında, reklamlarda ve hatta çizgi filmlerde bile bunu görmek mümkün olmaktadır. Pek çok çizgi filmde dikkati çeken bir özellik de cinsiyet rol tanımlamaları olmaktadır. Bu tanımlamalarda çocuklar, bir kadın ya da erkek olarak nasıl olmaları gerektiğine ilişkin oluşturulmuş ideal tipleri görmektedir. Bu tiplerin özelliklerine baktığımızda kadınların zayıf, pasif, her zaman erkekten yardım talep eden, kurtarılmayı bekleyen taraf, erkeklerin ise evin geçimini sağlayan, yarışmacı, aktif, kurtarıcı, güçlü, hizmet talep eden taraf olduğu görülmektedir.

Aynı şekilde, programlarda yer alan mesajlarda erkek çocukların daha fazla şiddete başvuran taraf olduğu, kız çocuklarının ise, hanım hanımcık, sessiz, sakin, toplum tarafından kendi cinsine yazılan kaderine razı görüntü ve mesajlar yer almaktadır. Bu da çift yönlü bir etki yaratarak kız çocuklarının zayıf ve pasif olmaları ne kadar doğalsa, erkek çocuklarının da o kadar kavgacı ve saldırgan

ölmeleri doğal gösterilmektedir. Adeta cinsiyete dair şiddet eğilimleri onaylanmakta ve körüklenmektedir.

Televizyonun Anne ve Baba ile İlişkisi Üzerine Etkisi

Tüm programların içeriğinde aktarılan iyi ve ideal anne, evin tüm işlerini yapan, babaya ve çocuklara sürekli hizmet eden, onların her dediğini yerine getiren bir annedir. Bunun tersi halinde pek çok evde büyük sorunlar çıkabilmektedir. Reklamlarda, çocuğunun sağlığını ve mutluluğunu düşünen tüm annelerin hangi ürünleri kullanması gerektiği bilinçaltına öylesine şırıngalanmaktadır ki bu ürünleri kullanmayan anneler, çocuklarını düşünmeyen kötü annelerdir adeta. Örneğin temizlik maddeleri ve margarin reklamları ele alınacak olursa. O temizlik maddesini kullanmayan anne, çocuğunun hijen ve sağlık koşullarını önemsemeyen, ya da o margarini kullanmayan anne ise çocuklarının beslenmesine özen göstermeyen anneler olarak algılanmasına neden olacak nitelikte sunulmaktadır. Baba içinde bu durum farksız sayılmamaktadır. Baba dışarıda çalışır, para kazanır, evin tüm ihtiyaçlarını sağlar ve hatta onun da ötesinde karısının ve çocuklarının en iyi biçimde rahat ve konforlu yaşamalarını sağlamakla yükümlendirilmektedir. Bunu sağlayamayan baba, yeteneksiz ve beceriksiz olarak nitelendirilmektedir. Reklamlarda almak o kadar kolaydır ki, bunu yapamayan babaya işe yaramaz bir adam imajı verilmektedir.

Televizyonun Şiddet Eğilimlerine Etkisi

Medya çocuk ilişkisinde üzerinde en fazla durulan, araştırma yapılan konu, şiddettir. Şiddet öğesinin yer aldığı görüntüler, salt çocuk ya da yetişkin değil, tüm yaş gruplarına yönelik programlarda yer almaktadır. Şiddet, haberlerden, filmlere, dizilerden çizgi filmlere dek her yerde her an hayatın bir parçası olarak sunulmaktadır. Bazı çizgi filmlerde karakterler onca şiddetten sonra ayağa kalkabilmektedir. Yani orada uygulanan şiddetin zarar vermediği gibi bir algılama da söz konusu olabilmektedir. Ayrıca filmlerde sevilen karakterler karşılarındaki kişilere şiddet uyguladıklarında çocuklar tarafından coşku ve heyecanla izlenmekte ve kahramanın yenmesi yönünde tezahürat yapılmaktadır.

Televizyonun Kendi Kimliklerinin Bağımsız ve Özgün Bir Biçimde Oluşmasına Etkisi

Burada aktarılan hiçbir maddenin birbirinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğini, açıkça görmek gerekir. Aynı şekilde çocukların bu etkilenmeler çerçevesinde kendi özgün kimliğini ve kişiliğini oluşturamaması mümkün olmaktadır. En sinsi tehlikelerden ve olumsuzluklardan biri de budur. Çocuk, kendini izlediği programlardaki kişilerin veya daha yoğun olarak filmlerdeki karakterlerin yerine koymaktadır. Çoğu kez hayran olduğu kahraman ya da karakter, büyüyünce olmak istediği kişidir. Böylece çocuk kendi kişisel bilinci, çalışması ya da yetenekleri ile değil, tamamen farklı etkilenmelerle büyüyünce “O” (o her neyse) olmak istemektedir. Bu bazen bir yarışma programı sunucusu, bazen filmdeki kötü adamları döven erkek karakter, bazen de güzelliği sayesinde zengin ve yakışıklı bir erkekle evlenen kadın karakter olabilmektedir. Bunlar da biraz önce bahsedilen okuma, yorumlama ve yargılama yetilerinin bilinen nedenlerle gelişmemesinden kaynaklanmaktadır.

HABERDE ÇOCUK VE ÇOCUK İSTİSMARI

İstismar konusuna çalışmanın birçok alanında değinilmektedir. Özellikle televizyonda yayınlanan dizi filmlerde, çizgi filmlerde ve reklamlarda medyanın çocuğu nasıl istismar ettiği, yok saydığı incelenmektedir. Burada diğer alanlarda olduğu gibi haberde de çocuk aynı duruma maruz kalmaktadır. Aşağıda bu konuya örneklerle açıklamadan önce, çocukların günlük gazetelerde niceliksel olarak ne kadar yer bulabildiği verilmektedir.

Gazeteler ve Çocuk Haberleri

GAZETE TOPLAM HABER ÇOCUK HAKLARI YÜZDE			
Birgün	3118	49	1.54
Vatan	2880	37	1.28
Cumhuriyet	3114	32	1.03
Hürriyet	3470	33	0.97
Sabah	4020	37	0.92
Milliyet	3808	33	0.87
Akşam	4085	29	0.71
Zaman	2830	19	0.67

“Çocuk çeteleri terör estiriyor. Yasalara göre, yakalandıklarında ifadeleri alınmayan ve göz altında tutulamayan çocukların fotoğrafları da çekilmiyor” “ gerçek yaşının 11 olduğunu, ama bilerek küçük yazdırıldığını söyleyen P.B. ... psikoloğun ‘Neden çalışıyorsun utanmıyor musun? Sorusuna, ‘Neden utanayım ki benim işim’ cevabını verdi. Psikoloğun ‘peki oyun mu, hırsızlık mı’ sorusuna P.B. tereddüt etmeden ‘Hırsızlık tabi ki’ cevabını verdi” “Çocuk yaşındaki kapkaç makinesi polise zor anlar yaşattı”

İstanbulda 1995 ve 1999 yıllarında 5-7 ve 10-12 olmak üzere iki farklı yaş grubunu kapsayan toplam 509 çocuk üzerinde yapılan bir çalışmada, çocuklara sorulan çeşitli sorularla çocukların haberleri nasıl algıladıkları ve tanımladıkları saptanmıştır. 5-7 yaş grubundaki çocuklar, bilindiği gibi kavramları ana dilinden basit sözcükler ve sembollerle tanımlayabilirler. Haberlerde yer alan silah, bomba, kanlı bıçak, ambulans, çarpışan arabalar, birbirini vuran insanlar, yanan ormanlar, yanan ve yıkılan evlerin hepsi de olumsuzluk içermekte ve nitekim çocuklar tarafından da öyle algılanmaktadır. “Sana göre haber nedir?” sorusuna gelen yanıtların içinde en çarpıcı olanlarına baktığımızda adeta büyüklere ders verir nitelikte olduğun görülmektedir. 6 yaşındaki bir kız çocuğu haberlerde sadece acınacak şeylerin olduğunu söylerken, 6 yaşındaki bir erkek çocuk ise haberleri korku filmi seyrettiğini ifade etmektedir. Tek veya iki kelimeyle tanımlamaları istendiğinde ise ağırlıklı olarak “savaş-ölüm”, “kaza-ölüm” kavramları çıkmıştır. Ölümü sıradan bir olay gibi görmeye alıştırmış bir nesil yetiştirilmektedir. Yaygın medya bir yandan “vahşetin görüntüleri deyip “onaylamıyormuş” gibi yaparak Saddam Hüseyin’in önce boynuna ip geçirildiği görüntüleri ve internet aracılığıyla cep telefonuyla çekildiği iddia edilen “saniye saniye ölüm görüntülerini” ailecek en fazla televizyon başında olunan saatlerde dakikalarca ve günlerce tekrarlayarak gösterirken, diğer yandan bu defa büyük bir iki yüzlülükle “üzülmüş” gibi yaparak –birisi Türkiye’den diğeri Hindistan’dan- iki çocuğun nasıl bunların etkisi altında kalarak kendilerini astıkları haberlerini yayınlamaktadır. Yine aynı sırada çocuk pornosu müptelası oldukları, bunların ticaretini de yaptıkları iddiasıyla çeşitli mekanlara yapılan baskınları ve sorumluların yakalanmasını birbiri ardına yayınlayan medya, 17 aylık bir kız çocuğunun ma-

ruz kaldığı tecavüzleri günlerce ve adeta pornografik bir teşhirle haberleştirmiştir. Bu arada , tam bu haberler öncesi ve sonrasında araya giren bir entegre iletişim ve teknoloji hizmetleri şirketinin reklamlarında çok sevimli, çok güzel, çok sarışın, ve mavi gözlü, yani çok “beyaz” bir kız çocuğu bir piyanonun üzerinde (bu kadar “beyaz” bir kız çocuğu için başka bir müzik aleti uygun olabilir miydi? Sorusu akıllara gelmektedir.) şirket için özel olarak yapılan bir şarkısıyla “çocuk severliğin” bütün ikiyezlülüklerini harekete geçirecek şekilde izleyicinin yüzlerini gülümsetmektedir.

Bu örneklere bakarak “ yaygın medyanın” -özellikle de televizyon ve gazetelerde ki şiddet haberleri ve görüntülerinin , özellikle çocukları şiddetin failleri ve/veya mağdurları kılacak şekilde etkilendiğini; mağdur –tercihen yoksul ve tecavüz mağduru kız- çocuklarını ona arzu duyabilen erkek gözlerini kışkırtacak şekilde göstererek pornografik bir nesne halinde teşhir ettiğini; aynı anda bir başka gösterimle” melek kadar masum, güzel ve beyaz” bir başka kız çocuğu imgesini de dolaşıma sokarak bir taşla birden fazla kuş vurduğunu; böyle kız çocuklarına karşı hissedilecek her türlü duyguyu serbest bırakarak onları sadece yetişkinlerin tüketim arzularını kışkırtmak için kullanmakla kalmayıp, bizzat tüketiciler haline getirmeyi hedeflediğini; böylelikle birden çok çocuk hakkı ihlalinde bulunduğunu, çocuğu istismar ettiğini söylemek mümkün olmaktadır.

SONUÇ

Son dönemde gençler arasında şiddetin arttığına, aşırı milliyetçiliğin kimi zaman vahim boyutlara ulaştığına, “mafya”nın artık olağan bir “meslek” olarak görüldüğüne , cinsel şiddetin olağanlaştığına dair, resmi istatistikler ya da nicel araştırma verilerine ulaşılmaktadır. Ancak tüm bu olguların bir ya da birkaç dizi ile bağlantısını çizgisel olarak açıklamak olanaksızlaşmaktadır: Biraz da suç TV karakterlerinin üzerine atmak için kolaycılığıdır. Eğitim sosyal kültürel siyasal yetersizlikler var olan şiddet ve ayrımcılığa neden olmaktadır. Sorulması gereken bir diğer soru da alternatif sağlıklı metinler mevcut kültür endüstrisi koşullarında üretilebilir mi olmalıdır...

KAYNAKÇA

- Bülbül A, (2001) İletişim ve Etik, Nobel yayınları, Ankara s. 4
- Burton, G., (1995) İstanbul. Görünenden Fazlası. (Nefin Dinç, Çev., s.71,72). Alan Yayıncılık
- Medya Denince Hangi İletişim Araçlarını Anlamamız Gerekliyor Konulu Yazılar. (KEJANLIOĞLU B.(2001). "BİA YerelMedyaEğitimProgramı".İst.
- Görkem A. (2006) Çocuk ve Suç ,yüksek lisans tezi
- Soyaslan D.(2003) Kriminoloji 3.Baskı Yetkin Yayınları Ankara s. 170
- Çelenk S.(2006) bia IPS iletişim vakfı yayınları s.100
- İnceoğlu G. Ve Akıner N. (2008) Eğitim Kitabevi Yayınları Medya ve Çocuk Rehberi, Konya s. 99, 100, 1001
- Razon, Yavuzer (1995) Ana-Baba Okulu, 5.Baskı Remzi Kitabevi İstanbul s. 44
- Sönmez S. Ve Uysal A. (2005) Anasınınına devam eden çocukların televizyon, bilgisayar ve video oyunları kullanma durumu. 2. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi bildirisi. İstanbul Üniversitesi.
- [http://www.bolbilgi.com/kitle-iletisim-araclari-ve-cocuk-t117465.html?s=c58cb6234604318777fa91715fc9d884&\(istatistikler\)](http://www.bolbilgi.com/kitle-iletisim-araclari-ve-cocuk-t117465.html?s=c58cb6234604318777fa91715fc9d884&(istatistikler))
- <http://www.uyurgezer.net/kitle-iletisim-araclari-ve-cocuk-t105814.html>http://www.keditor.com/yazilar_13.html
- http://www.aksarayram.gov.tr/index.php?option=com_content&task=view&id=85&Itemid14.
- Alakuş S, ve Cangöz İ. (2007) Çocuk Odaklı Habercilik, IPS İletişim Vakfı Yayınları s. 27, 28, 196, 206

Siber Dünya’da Çocuk

Deniz YÜCEL ¹

Çocuklar her türlü ihmal ve istismardan korunmalı,
Onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel ele alınmalıdır.

Mustafa Kemal Atatürk

Siber dünya, günümüzde yaşamımızın önemli bir parçası olmakla birlikte gerek hayatımızı kolaylaştırmakta gerekse de birçok riskli durumlara karşı kendimizi korumak zorunda bırakmaktadır. Teknolojik gelişmelerdeki hızlı değişim ve gün geçtikçe artan kullanım yaygınlığı, yetişkinlerle birlikte gençlerin ve özellikle de çocukların doğrudan erişmesini mümkün kılmaktadır. Yetişkin dünyasına giren her olgu gibi internetin de çocukların dünyasına kendiliğinden sızmış olduğu ve hatta çocuklar tarafından daha fazla ilgi gördüğü bildirilmektedir. İngilizce’de “uluslararası ağ” anlamında kullanılan ve “international network” sözcüklerinin birleştirilmesiyle, bilgi paylaşımı için birbirleri ile bağlantılı bilgisayarlardan meydana gelmiş bir ağ olan internetin, tüm dünyaya yayıldığı ve günümüz insanının dünyasında giderek daha fazla yer tutan bir olgu olduğu belirtilmektedir².

İnternet, bireylerin diğer bireylerle eş zamanlı iletişim kurma olanağını vermesi, bireylerin bilgi kaynaklarına hızlı bir şekilde ulaşmasını sağlaması ve sosyalleşmeleri için onlara fırsatlar sunması gibi birçok olumlu yönü olmasına rağmen beraberinde getirdiği birçok olumsuz durumun varlığından da söz edilmektedir. Özellikle

1 MEB, Rehberlik Öğretmeni ve Psikolojik Danışman.İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı. İletişim: psk.dnzycl@gmail.com.tr

2 Aydın, a.g.e. s.100

internet ortamında kimliğini gizleme olasılığı, bilişim ve iletişim teknolojilerine ulaşmanın kolaylaşması gibi koşulların tehlike boyutunu arttırmakta olduğu ve internet kullanımının hızla yaygınlaşması sonucu geleneksel zorbalığın sanal ortama taşınmasına yol açmasıyla siber zorbalık adı verilen yeni bir zorbalık türünün ortaya çıkmasına neden olduğu belirtilmektedir³. Ancak geleneksel zorbalık bilgisinin siber zorbalığa kolaylıkla yol açtığını varsaymak mümkün gibi görünse de ve her ne kadar geleneksel zorbalık ile siber zorbalığın bazı özelliklerini paylaşıyor olsa bile; her ikisi de ayrı bir fenomendir, her iki zorbalık türü de saldırganlık eylemidir, tekrarlanır, aynı zamanda mağdur ile fail arasındaki güç dengesizliğini içerir fakat aynı bireylerin mutlaka iki zorbalık türüne dahil olmaları gerekmemektedir⁴. Bu açıdan bilgisayar ağlarının kullanılması aracılığıyla zorba⁵ eyleminin gerçekleşmesi sonucu ortaya çıkan tüm riskler siber zorbalıktır. Aynı zamanda siber zorbalık bilgi iletişim teknolojileri aracılığıyla bireylerin birbirlerine düşmanlık, korkutma, tehdit, sindirme, taciz amaçlı yazılı ve görsel iletileri, kasıtlı ve düzenli bir şekilde göndermelerini içerdiği belirtilmektedir⁶.

Blog, sosyal ağ web siteleri, e-postalar, anlık mesajlaşma programları ve web forumlarının, dünyanın her yerinden diğerleriyle iletişim kurma yolları oluşturduğu, ancak faydalı olabilecek koşullara rağmen, bazılarında siber zorbalık olarak popüler aracılı iletişim biçimlerini başkalarına zarar vermek için kullanacakları fırsatlar sunduğu da bir gerçektir⁷. Takma adların veya takma ad e-postasının kullanılması ya da kullanıcı hesapları, mağdurların suçlu kimliğini belirlemesini zorlaştırır ve bu vesile ile suçlunun internetteki özgürlüğüne katkıda bulunur⁸. Aynı zamanda siber zorbalıkta zorbanın kimliğini saklama olanağının bulunması, siber alanın denetimden

3 Aktepe, a.g.e. s.32

4 Kowalski, a.g.e. s.x. Bkz. <https://pro.psychcentral.com/cyber-bullying-recognizing-and-treating-victim-and-aggressor/>

5 Gücüne güvenerek hükmü altında bulunanlara söz hakkı ve davranış özgürlüğü tanımayan kimse. Bkz. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ZORBA

6 Akca ve ark., a.g.e. s.18

7 Barlett ve Gentile, a.g.e. s.123

8 Hinduja ve Patchin (a), a.g.e. s.134

yoksun olmasının yanı sıra siber zorbanın çok kısa sürede milyonlarca kişiye ulaşabilmesi ve siber zorbalığın yüz yüze iletişimi içermemesi; siber zorbalığın fiziksel zorbalık, ilişkisel zorbalık gibi diğer zorbalık türlerinden daha tehlikeli hale getirmekte, mağdurun korkutulmasını ve mağdurun kendisini çaresiz hissetmesini amaçlayan zorbanın amacına kolaylıkla ulaşmasına neden olduğu açıklanmaktadır⁹. Bu süreçte siber zorbanın bir diğer amacının ise; kurbanlarını utandırmak, rencide etmek, korkutmak, incitmek ve dışlamak olduğu, söz konusu kişinin arkadaşlarının gözünde itibarsızlaştırıldığı ve yalnızlaştırıldığı bir ortamın oluşmasına neden olduğu vurgulanmaktadır¹⁰.

Çocuklar ve Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Bilişim Teknolojileri Kullanımı Ve Olası Riskler

Bilgi ve iletişim teknolojileri araçlarının çocuk ve ergenlik dönemindeki bireylerde kullanımının yaygınlaşmasıyla, siber zorbalık boyutunu arttırması sonucu öz benliklerine ve ruhsal bütünlüklerine zarar vermekte; sosyal, duygusal ve psikolojik gelişimlerini olası risklere karşı savunmasız kılmaktadır. İnternetin getirdiği başlıca online risklerin pornografi, zorbalık, cinsel mesajlar, tanınmayan kişilerle etkileşim, online ilişki kurulan kişilerle buluşma, kişisel bilgilerin kötüye kullanımı ve zararlı içerik gibi başlıklar altında ele alındığı açıklanmıştır¹¹. Çok sayıda cep telefonları dahil (örneğin, kısa mesajlar, resimler video klipler) elektronik iletişim araçları veya internet (örneğin, e-posta, anlık mesajlaşma ve sohbet odaları) siber zorbalığa yeni yollar açmaktadır¹². Kontrolsüz sosyal medya araçlarının kullanımı ve sınırsız sanal akran ilişkileri risk boyutunu daha da arttırmaktadır. Empati eksikliğinin de siber zorbalık davranışları için risk faktörü olabileceği belirtilmektedir¹³.

Siber zorbalığa maruz kalma eylemlerine bakıldığında; rahatsız edici içerikte mesajlar alma, istenmeyen bir eylemin yapılması için

9 Aktepe, a.g.e. s.35

10 Akca ve ark., a.g.e. s.21

11 Aydın, a.g.e. s.105

12 Steffgen ve ark., a.g.e. s.643

13 Steffgen ve ark., a.g.e. s.647

tehdit edilme, cinsel içerikte sosyal medya hesaplarına etiketlenme ve bu tarz paylaşımlar yapılması yönünde kişi üzerinde baskı kurulması, zorla beğeni yaptırma, kişisel bilgilerinin ve görüntü içeriklerinin rızası olmadan paylaşılması ya da aile üyelerine ve kendisine ait bilgilerin (ev adresi, kimlik bilgileri, telefon numarası, sanal alışveriş ortamlarında kullanılmak üzere yarar sağlayan kart bilgileri gibi) paylaşılmasına zorlanması, suçlanma, sanal gruplardan dışlanma, özel yazışmalarının ekran görüntülerinin alınarak iftira atılması ya da tehdit edilmek amacıyla kullanılması, dedikodu içeren söylentilerin yayılması gibi birçok fiili içermektedir. Tüm bu eylemler, siber ortamda istismar etmeye yönelik sonuçlar doğurarak *siber istismara* da neden olmaktadır. Siber istismar süreci, aynı zamanda duygusal, cinsel, ekonomik hatta fiziksel istismar olgularına ciddi zemin hazırlayarak risk boyutunu daha da tehlikeli noktalara vordirmektedir. Bu açıdan çocukların karşılaşabileceği olası riskleri belirlemek açısından siber dünyaya nasıl ulaştıklarına ve hangi kaynakları kullandıklarına bakmak çok önemli olmaktadır.

Çocuklarda Bilişim Teknolojilerinin kullanımı ile ilgili TUIK tarafından yapılan bir çalışmada; 2013 yılı Nisan ayında gerçekleştirilen *Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*'nin kapsamı ilk defa 06-15 yaş grubu çocukları da içerecek şekilde genişletilmiş, bu çalışmada 6-15 yaş grubu genel olmak üzere, farklılıkları daha iyi gözlemleyebilmek için 06-10 ve 11-15 yaş grubu ayrımında bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanımı, kullanım sıklığı ve kullanım amaçları irdelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; 06-15 yaş grubundaki bilgisayar kullanan çocukların bilgisayar kullanmaya başlama yaşı ortalama 8, 06-10 yaş grubunda ortalama başlama yaşı 6, 11-15 yaş grubunda ise 10 olduğu bildirilmiştir. Aynı çalışmada yaşlara göre internet kullanımına bakıldığında; 06-15 yaş grubunda internet kullanmaya başlama yaşı ortalama 9 iken, 06-10 yaş grubunda 6, 11-15 yaş grubunda ise 10 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışma aracılığı ile 06-15 yaş grubundaki çocukların bilgisayar, internet ve cep telefonu kullanım oranları sırasıyla %60.5, %50.8 ve %24.3'tür. İki yaş grubunun karşılaştırılması açısından bakıldığında bu oranlar; 06-10 yaş grubundaki çocuklarda sırasıyla bilgisayar %48.2, internet %36.9 ve cep telefonu %11 iken 11-15 yaş grubundaki çocuklarda ise sırasıyla bilgisayar %73.1, internet %65.1 ve cep telefonu kullanmalarına yönelik istatistik verileri %37.9 olarak açıklanmıştır. Aynı çalışmada çocukların haftalık ortalama İn-

ternet kullanım süreleri dikkate alındığında, 06-15 yaş grubundaki İnternet kullanan çocukların %38.2'sinin interneti iki saate kadar, %47.4'ünün üç ile on saat arasında, %11.8'inin on bir ile yirmi dört saat arasında, %2.6'sının ise yirmi dört saatin üzerinde kullandığı vurgulanmıştır¹⁴.

Kaşıkçı ve ark. (2014), tarafından yapılan çalışmada *Avrupa Çevrimiçi Çocuklar Araştırma Projesi* kaynak alınarak, Türkiye'deki çocukların ve ebeveynlerin internet'e erişimi ve internet kullanımı, çocukların internet'teki faaliyetleri, karşılaştıkları riskler ve ebeveynlerin çocuklarının internet yaşantıları ile ilgili farkındalıkları araştırılmıştır. Bu çalışmanın sonuçlarına göre; Türkiye'deki 9-16 yaş arasındaki çocukların büyük bir bölümü (%45.9), 7-10 yaş civarında interneti kullanmaya başladıklarını ve çocukların %36.2'sinin günde ortalama 1 saat internet kullandıklarını ifade etmişlerdir. Günde 2 saatten fazla internet kullanan çocuk sayısının Avrupa'da (%15.5), Türkiye'nin (5,9) yaklaşık 3 katı olduğu bildirilmiştir¹⁵. Bu çalışmanın sonucunda çocuğun internet kullandığı mekanlara bakıldığında; Türkiye'deki çocukların aile bireylerinin ya da diğer insanların bulunduğu ortak alanda internet kullanımından kaçındığı, daha çok yalnız başına zaman geçirebileceği mekanları öncelikli olarak tercih ettikleri görülmektedir.

Tablo-1: Çocuğun İnternet'i Kullandığı Yerler		
Çocuğun İnternet'i Kullandığı Yerler	Türkiye	Avrupa
Evde kendi odasında	31,9	54,2
Evde oturma odasında (ya da salonda)	24,3	68,1
Okulda	60,1	64,6
İnternet kafede	51,1	6,2
Halk kütüphanesinde ya da başka halka açık yerde	9,5	14,8
Arkadaşının evinde	44,5	59,7
Akrabasının evinde	52,1	45,2
Gezerken (cep telefonu vb)	3,8	10,1

Kaynak:Kaşıkçı ve ark., 2014.

14 TUİK, 2013, Bkz. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866>

15 Kaşıkçı ve ark., a.g.e. s.234

Aynı araştırmada çocukların internet kullanmadaki beceri oranlarına bakıldığında; Türkiye'deki çocukların yalnızca % 16.9'unun filtreleme seçeneklerinin nasıl kullanılacağını bildiğini, bununla birlikte %34.1'inin gezdiği sitelerin kaydını silebildiğini bildirmiştir.

Tablo-2: Çocukların İnternet Kullanım Becerilerinin Oranları		
Beceriler	Türkiye (%)	Avrupa (%)
İnternet'te bulduğum bilgilerin doğru olup olmadığına karar vermek için farklı siteleri karşılaştırırım	38,5	54,0
Filtre seçeneklerinin nasıl değiştirileceğini biliyorum	16,9	28,5
İnternet sayfasını favorilerime / en sık kullanılanlara eklemeyi biliyorum	30,5	68,2
Gezdiğim sitelerin kaydını silebilirim	34,1	55,8
Sosyal paylaşım sitelerinde gizlilik ayarlarını değiştirebilirim	31,6	59,9
İstenmeyen mesajların nasıl engellenebileceğini bilirim	30,1	67,6
İnternet'i nasıl güvenli kullanabileceğime dair bilgileri bulabilirim	43,8	62,2
Görüşmek istemediğim birinden gelen mesajları engelleyebilirim	38,9	67,6

Kaynak: Kaşıkçı ve ark., 2014.

Kaşıkçı ve ark., yaptıkları bu çalışmanın diğer sonuçları; Türkiye'deki çocukların %25'inde aşırı internet kullanımı alışkanlığının olduğu, aşırı internet kullanımı ile ilgili tutumları değerlendirilirken çocukların "İnternet yüzünden aç ve susuz kaldım", "*İnternet olmadığı zaman kendimi rahatsız hissettim*", "*Gerçekten ilgilenmediğim bir konuda dahi İnternet'te gezindiğimi fark ettim*", "*İnternette harcadığım saatler yüzünden ailemi, arkadaşlarımı, okul işlerimi ya da hobilerimi aksattım/erteledim*" ve "*İnternet'te daha az zaman geçirmeye çalıştım ancak başaramadım*" ifadelerine "*çok sık*" ya da "*oldukça sık*," şeklinde cevap verdikleri belirtilmektedir. Bir diğer karşılaştırmalı sonuç ise; internet üzerinden cinsel içerikli fotoğraf gördüğünü belirten çocukların oranının Türkiye'de %11 iken Avrupa'da %15,5 olduğu, ancak bu soruya Türkiye'deki çocukların %85,6'sının yanıt vermekten çekindiği bildirilmiştir. Çalışmanın di-

ğer bir yönü ise, Türkiye’de cinsel içerikli mesajlardan rahatsızlık duyan çocukların oranının Avrupa’ya göre iki kat fazla olduğu, ayrıca herhangi bir internet riski ile karşılaşmış olan çocukların yaklaşık yarısının bu durumu hiç kimseyle paylaşmadıkları vurgulanmıştır. Risk faktörlerinden bahsetmek gerektiğinde; çocukların %47,6’sının bir sosyal paylaşım sitesinde hesabı bulunduğunu, çocukların %46’sının sosyal paylaşım sitesindeki hesaplarını kendi kişisel bilgilerinin herkes tarafından görülebileceği biçimde **“herkese açık”** seçeneğini kullandığını, çocukların %19’unun adres bilgilerini, %8’inin ise telefon numaralarını sosyal paylaşım sitesinde paylaşmakta oldukları bildirilmiştir. Bu çalışmanın tüm sonuçları değerlendirildiğinde Türkiye’deki çocukların internet güvenliği konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir¹⁶.

Altundağ (2016), tarafından 2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında Bolu’da bir Anadolu Lisesi’nde, 9. ve 10. sınıfta öğrenimine devam eden 310 öğrencinin katılımcı olduğu bir çalışma yapılmıştır. Bu çalışmada veri toplama aracı olarak Sanal Zorba/Kurban Ölçeği ile İnternet Bağımlılığı Ölçeği kullanılmış, araştırmadan elde edilen bulgulara bakıldığında ise; problemlili internet kullanımı ile sanal zorbalık ve sanal mağdur olma puanları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğu açıklanmıştır. Sonuçlara bakıldığında; problemlili internet kullanımı ile sanal zorbalık puanları arasındaki ilişkinin daha yüksek olduğu, ele alınan bir diğer ilişki boyutunun ise sanal zorbalık ve sanal mağdur olma puanları arasında da pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunduğu belirtilmiştir. Elde edilen diğer sonuçlara göre; erkek ergenlerin kızlara kıyasla hem sanal zorba hem de sanal mağdur olma yönünde daha fazla risk taşımakta oldukları vurgulanmıştır¹⁷.

Tüm bu çalışmaların bulgularına yönelik veriler değerlendirildiğinde, çocukların ve ergenlik dönemindeki bireylerin bilişim ve teknoloji araçlarını ile bilişim ağı kaynaklarını siber dünyaya açılmak için bilinçsizce, zaman ve mekan ayrımı yapmadan kullandıkları, olası risklere karşılık kendilerini korumaya yönelik bilgi ve beceriye yeterince sahip olmadıkları, aynı zamanda olası bir tehlike durumunda güvendikleri bir yetişkinden yardım almaktan kaçındıkları gibi ortak bir sonuca varabilmek mümkündür.

16 Kaşıkçı ve ark., a.g.e. s.238

17 Altundağ, a.g.e. s.37,39

Siber Zorbalığa Maruz Kalan Çocuklarda ve Ergenlik Dönemindeki Bireylerde Ruhsal Sorunlar

Siber zorbalığın olumsuz etkileri sadece tehlikeli koşullar yaratmakla kalmamış; son yıllarda, bilginin ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşması nedeniyle ergen doğasında akran saldırganlığı da artmıştır¹⁸. Siber zorbalık durumunda internetin kültürü ve fiziksel dünya ile siber uzay arasındaki etkileşim, ergenlerin saldırgan davranışlarının başlatılmasında ve korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu dağınıklık, sosyal kontrolün azaltılmasına ve kişiler arası iletişimdeki sorumluluğun dağılmasına neden olmaktadır¹⁹. Bu olumsuzluğun ilk işareti akran ilişkilerinin, anne/ baba ve kardeş iletişiminin, öğretmen/ öğrenci etkileşiminin bozulmasıdır. Bu açıdan mağdurun ne derecede etkilendiğini anlamamız gerekmektedir.

Bilişim aracılığıyla zorbalığa maruz kalan çocuklar ve gençlerin, yüz yüze ya da doğrudan zorbalığa maruz kalması arasında herhangi bir fark olmadığı yapılan çalışmalarla gösterilmektedir. Siber zorbalık fiillerine maruz kalan çocuklar ve ergenlik dönemindeki bireyler sosyal, duygusal ve psikolojik yönden olumsuz biçimde etkilenmektedir. Okul sorunları, kişilerarası şiddet ve madde kullanımı mevcut çalışmalarda değerlendirilmekle birlikte tipik siber zorbalık suçluları, amaçlarının daha bir taslağına uygun kurbanlar yaratabilmektedirler²⁰. Aynı zamanda siber zorbalık, madde kullanımının ve şiddet davranışların etkisi açıklayabildiği gibi ergenler için de intihar davranışı riskini arttırmaktadır²¹.

Siber zorbalığa maruz kalan bireylerde üzüntü, öfke, endişe, akademik başarısızlık, okul devamsızlığı, yalnızlık, düşük özsaygı, intihar etme gibi ciddi sorunlar görülebildiği açıklanmıştır²². Gösterilen sonuçlarda sık sık zorbalık yapılan erkeklerin (haftada en az bir kez), % 4'ünde şiddetli intihar düşüncesi hakimdir ve bu

18 Hinduja ve Patchin (b), a.g.e. s.207

19 Mehari ve ark., a.g.e. s.28

20 Hinduja ve Patchin (a), a.g.e. s.137

21 Litwiller ve Brausch, a.g.e. s.681

22 akt. Aktepe, a.g.e. s.35

oran kızlarda ise % 8'e kadar çıkmaktadır. Bununla birlikte siber zorbalık deneyimlerinin ergen intihar girişimleri artırma olasılığı da bulunmaktadır²³. Aynı zamanda siber zorbalığa maruz kalmanın okuldan kaçma, okulu bırakma, okula silah getirme, tutuklanma, akademik performans düşüklüğü, depresyon, anksiyete, yalnızlık, sosyal ilişkilerin zayıflığı ve paranoid düşüncelerle ilişkili olduğu belirtilmiştir²⁴.

Kroon (2011), tarafından yapılan çalışmada Valencia (İspanya)'daki iki devlet okulundan 11-17 yaşları arasındaki 484 ergen bireyin katılımıyla zorbalık, siber zorbalık, yaşam doyumu, yalnızlık, depresif belirtiler ve itibar arasındaki ilişki incelemiştir. Çalışmanın sonucunda zorbalık, siber zorbalık ve yaşam doyumu arasında anlamlı bir negatif korelasyon olduğunu ortaya konulmuştur. Çalışma aynı zamanda zorbalık ile yalnızlık ve depresif belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğunu açıklamıştır. Benzer bir pozitif yönde ilişki siber zorbalık ile yalnızlık ve depresif belirtiler arasında da bulunmuştur. Verilere bakıldığında zorbalığa uğramış veya siber zorbalık bildiriminde bulunan ergenlerin, daha düşük bir yaşam doyumuna sahip oldukları, daha yüksek derecede depresif semptomlar ve yalnızlık duyguları yaşadıkları belirtilmiştir. Bu çalışmanın diğer bir sonucu ise, siber zorbalık ve zorbalık ile mağdurun yaşam doyumu, yalnızlık ve depresif semptomları arasındaki ilişkiye itibarın aracılık ettiği varsayılmaktadır. Bu anlamda, (siber) zorbalık ve yaşam arasındaki ilişkilerin önerdiği memnuniyet, yalnızlık ve depresif belirtileri bu itibarla açıklamak mümkün olacaktır²⁵.

Sonuç

Çocukların ve ergenlik dönemindeki bireylerin, internet kullanımı konusunda kendilerine güvenmeleriyle birlikte internet becerileri konusunda yeterli olmadıkları açık bir gerçektir. Bu durum ise siber dünyada maruz kalacakları tüm tehditlere karşılık ruhsal ve bedensel kimliklerini korumaları yönünde baş edememelerine neden olmaktadır. Koruyucu bir güvenlik çemberinin oluşturulması için gerek okullarda eğitim düzeyinde yürütülen çalışmaların sürdürü-

23 Hinduja ve Patchin (b), a.g.e. s.209

24 Aktepe, a.g.e. s.36

25 Kroon, a.g.e. s.2,5

rülmesi, gerekse de hukuki zeminde yapılan düzenlemeler önemli görülmektedir. Burada dikkatle vurgulanması gereken şey; çocukların bugünün bireylerinin olması ve onların gelişiminin, haklarının ve esenliklerinin güvence altına alınmasıdır²⁶.

Önleyici ve koruyucu çalışmalar kapsamında ulaşılmaması gereken hedef çocukların ve gençlerin siber dünyadaki tehditlere karşılık kendilerini korumaları yönünde var olan motivasyonlarını, özdenetimlerini kullanmalarını sağlamaktır. Çocukların internetin başına geçtiğinde kendisine gelebilecek zarar ve riskleri bilmeleri, onlardan kaçınma yollarını aramaları gerektiği, bununla birlikte ebeveyn ya da eğitimcilerin gözetim ve denetim sorumluluklarını ihmal etmemelerinin de gerekli olduğu belirtilmektedir. Özellikle ergenlik dönemindeki bireylerin kurallara ve otoriteye karşı direnç geliştirilen tutumlarına karşılık zorla kontrol altına almaktan ziyade, pozitif bir disiplin anlayışı ile çocuğun kendi eylemlerini kendisinin kontrol etmesini sağlamanın ve özdenetim becerilerini geliştirmesine yardım etmenin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Ayrıca çocukların, *“Yapmam gereken en iyi şey nedir? Bu bana yapılsaydı kendimi nasıl hissederdim? Bunu gerçekten hak ediyor muyum, yoksa başkalarının hakkını mı ihlal ediyorum?”* gibi sorularla eylemlerinin etik boyutlarını keşfetmelerine ve değer koruyarak davranmalarına rehberlik edilmesi gerektiği bildirilmiştir²⁷.

Son söz olarak; Dünya Çocukları'na armağan edilen 23 Nisan günü anısına, çocuklara gösterdiği sevgiyi, ilgiyi ve değeri her cümlesinde vurgulayan Başöğretmen Mustafa Kemal Atatürk'ün ifade ettiğini gibi *“Çocuklar geleceğimizin güvencesi, yaşama sevincimizdir. Bugünün çocuğunu, yarının büyüğü olarak yetiştirmek hepimizin insanlık görevidir.”* ve her daim ilk görevimiz olmalıdır.

Kaynakça

Akca, E. B., Sayımer, İ., Salı, J. B., & Başak, B. E. (2014, Ağustos). Okulda siber zorbalığın nedenleri, türleri ve medya okuryazarlığı eğitiminin önleyici çalışmalarındaki yeri. *Elektronik Mesleki Gelişim ve Araştırma Dergisi (EJOIR)*, 2(Özel Sayı), 17-30.

²⁶ Aydın, a.g.e. s.102

²⁷ Aydın, a.g.e. s.115

- Aktepe, E. (2013 , Şubat). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet. *New Symposium Journal*, 51(1), 31-36.
- Altundağ, Y. (2016). Lise öğrencilerinde sanal zorbalık ve problemlili internet kullanımı ilişkisi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 3(1), 27-43.
- Aydın, İ. (2013). Çocuk, internet ve etik. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 100-19.
- Barlett, C. P., & Gentile, D. A. (2012). Attacking others online: The formation of cyberbullying in late adolescence. *Psychology of Popular Media Culture*, 1(2), 123-135.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2008, a). Cyberbullying: An exploratory analysis of factors related to offending and victimization. *Deviant Behavior*, 29, 129-156.
- Hinduja, S., & Patchin, J. W. (2010, b). Bullying, cyberbullying and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14, 206-221.
- Kaşıkçı, D. N., Çağıltay, K., Karakuş, T., Kurşun, E., & Ogan, C. (2014). Türkiye ve Avrupa'daki çocukların internet alışkanlıkları ve güvenli internet kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(171), 230-43.
- Kowalski, R. M. (2010, 11 10). Cyber bullying: recognizing and treating victim and aggressor. 03 27, 2019 tarihinde <https://pro.psychcentral.com/cyber-bullying-recognizing-and-treating-victim-and-aggressor/> adresinden alındı
- Kroon, W. (2011, June). Bullying and cyberbullying in adolescence and its relations with life satisfaction, loneliness, depressive symptoms and reputation. 1-23. Valencia, Spain.
- Litwiller, B. J., & Brausch, A. M. (2013). Cyber bullying and physical bullying in adolescent suicide: the role of violent behavior and substance use. *J Youth Adolescence*, 42, 675-684.
- Mehari, K. R., Farrell, A. D., & Le, A.-T. H. (2014). Cyberbullying among adolescents: Measures in search of a construct. *Psychology Publications*, s. 1-38.
- Steffgen, G., König, A., Pfetsch, J., & Melzer, A. (2011). Are cyberbullies less empathic? Adolescents' cyberbullying behavior and empathic responsiveness. *Cyberpsychology, Behavior, And Social Networking*, 14(11), 643-48.
- TDK. (2019, 03 24). www.tdk.gov.tr: http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=ZORBA adresinden alındı.
- TÜİK. (2019, 03 24). <http://www.tuik.gov.tr>: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15866> adresinden alındı.

Bir Çocuk Hakkı Olarak Ekonomik Sömürüden Korunmak

Ceren ABABAY¹

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı, çocuk haklarını bir kez daha hatırlamak adına kıymetli bir gün. Mustafa Kemal Atatürk, çocuklara dair şöyle diyor, **“Çocuklar her türlü ihmal ve istismardan korunmalı, onlar her koşulda yetişkinlerden daha özel ele alınmalıdır.”**.

Geçtiğimiz yüzyıla baktığımızda, çocuk hakları ve çocukların korunmasına ilişkin özel önlemler alınması gerekliliği uluslararası camiada, sözleşmeler yoluyla, ortak bir taahhüt olarak ortaya çıkar. Çocuk haklarına dair evrensel bir çerçeveye oluşturan uluslararası belgeler; 1924 tarihli Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi, 1959 tarihli Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Bildirisi ve aynı zamanda 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, çocuklara özel ilgi gösterilmesi gerekliliğine vurgu yapar.

Söz konusu uluslararası belgelerde yer bulan bu yaklaşımı dikkate alarak ve benimseyerek, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 1989 yılında kabul edilen BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi de 18 yaşın altındaki her insanı çocuk olarak tanımlar ve sözleşmede yer alan hakların, her çocuğa, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin taraf devletler tarafından tanınmasına ve taahhüt edilmesine hükmeder.

Çocuğun, yaşam ve gelişme hakkı, ifade özgürlüğü, suistimal ve ihmalden korunma hakkı, en iyi sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, eğitim hakkı, dinlenme ve boş zaman değerlendirme hakkı, yeterli yaşam standardına ulaşma hakkının

¹ ILO Program Yöneticisi

yer aldığı çok sayıda maddeden oluşan Sözleşme, çocuğun ekonomik sömürüden korunma hakkına da ayrı bir maddede yer verir.

Bu bağlamda, Sözleşmenin 32. Maddesi, ‘çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitimine zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını’ özel olarak vurgular. Bu hakkın hayata geçirilmemesi çocuğun sağlığı, gelişimi ve eğitimi üzerinde olumsuz etkilere yol açarak, sınırlı bir beceri temeliyle geçtiği gençlik ve yetişkinlik döneminde insana yakışır ve güvenceli iş olanaklarından yoksun kalması ve takip eden yaşlılık döneminde sosyal korumadan yoksun, bağımlı ve kırılgan bir birey olma olasılığı ile karşı karşıya kaldığı bir yaşam döngüsü içinde yer alması riskini ortaya çıkarır. Böyle bir yaşam döngüsü, Sözleşme ile güvence altına alınan haklardan yalnızca ekonomik sömürüden korunma hakkının değil gelişme, eğitim, dinleme, yeterli yaşam standardına ulaşma hakkı gibi kritik öneme sahip hakların hayata geçirilememesi anlamı taşır. Tam da bu yüzden, çocuk haklarının bir bütün olarak korunması adına çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik mücadele zorunlu ve kaçınılmazdır.

Çocuk işçiliği, Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından, ‘çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksiltten, fiziksel ve zihinsel gelişimleri açısından zararlı işler’ olarak tanımlanır. Çocukların gelişimi açısından zihinsel, fiziksel, toplumsal, ahlaki yönden tehlikeli ve zararlı işler, okula düzenli devam etmelerini engelleyen, okul terkine yol açan ya da okulla birlikte sürdürülen uzun süreli ve ağır işler bu tanım içerisinde yer alır. Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından üçlü yapısı- hükümetler, işçi ve işveren grupları- marifetiyle geliştirilen 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi (1973) ve 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi (1999) bu alana özel iki temel uluslararası belgeyi oluşturur.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nun, çocuk işçiliği ile uluslararası mücadele sürecini, kurulduğu 1919 yılından başlayarak hayata geçirilen çalışma hayatına ilişkin standartların arasında yer alan iş-

tihdama Kabulde Asgari Yaş Sözleşmeleri ile başlattığı söylenebilir. Sanayi, tarım, balıkçılık, yer altı işleri gibi belirli sektörlerle yönelik oluşturulan istihdama kabulde asgari yaş standartları, 1973 yılına gelindiğinde daha geniş bir kapsamda değerlendirilerek sektör ayrımı yapmaksızın oluşturulan 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi ile neticelenir. Çocukların çalıştırılmasına tamamen son verilmesi amacı taşıyan 138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi, sözleşmenin yürürlükte olduğu her üye ülke tarafından 'çocuk işçiliğini etkin bir şekilde ortadan kaldırmayı ve istihdama ve çalışmaya kabul için asgari yaşı giderek gençlerin fiziksel ve zihinsel yönden tam olarak gelişmelerine olanak tanıyacak bir düzeye yükseltilmesini sağlayan ulusal bir politika takip edilmesini' kabul edildiğinin altını çizer. Bu çerçevede, asgari yaş sınırının, zorunlu eğitimin bittiği yaşın altında ve her halükarda 15 yaşın altında olmayacağını belirtir.

182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi ise Asgari Yaş Sözleşmesi'ni tamamlayarak ulusal ve uluslararası çalışmalarda en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesinin temel bir öncelik olarak ele alınması gerekliliğini vurgular. Üye ülkelerin büyük bir çoğunluğunun taraf olduğu ve neredeyse evrensel bir kabule sahip sözleşme, çocuk teriminin 18 yaşın altındaki tüm bireyleri kapsadığını belirterek, çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerini şöyle tanımlar:

- çocukların alım-satımı ve ticareti, borç karşılığı veya bağımlı olarak çalıştırılması ve askeri çatışmalarda çocukların zorla ya da zorunlu tutularak kullanılmasını da içerecek şekilde zorla ya da mecburî çalıştırılmaları gibi kölelik ve kölelik benzeri uygulamaların tüm biçimleri;
- çocuğun fahişelikte, pornografik yayınların üretiminde veya pornografik gösterilerde kullanılması, bunlar için tedariki ya da sunumu;
- çocuğun özellikle ilgili uluslararası anlaşmalarda belirtilen uyuşturucu maddelerin üretimi ve ticareti gibi yasal olmayan faaliyetlerde kullanılması, bunlar için tedariki ya da sunumu;
- doğası veya gerçekleştirildiği koşullar itibarıyla çocukların sağlık, güvenlik veya ahlaki gelişimleri açısından zararlı olan işler

182 sayılı sözleşme, yukarıda belirtilen son maddede yer verilen işlerin, işçi ve işveren kuruluşları ile istişareler neticesinde oluşturulacak ulusal mevzuat ya da düzenlemeler ile belirlenmesine ve ayrıca sözleşmeye taraf her üye ülke tarafından en kötü biçimlerdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik eylem programları geliştirilmesi ve uygulanmasına hükmeder.

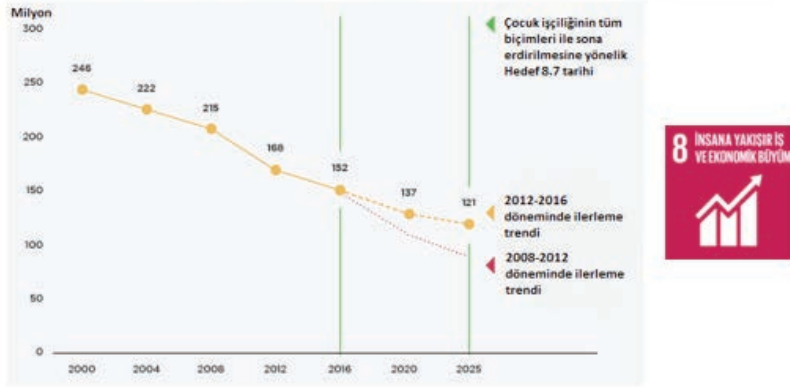
Söz konusu uluslararası çalışma standartlarının oluşturulmasının yanı sıra uygulamanın güçlendirilmesi çocuk işçiliği ile etkili mücadele için şüphesiz kaçınılmazdır. Bu bağlamda, çocuk işçiliğini sona erdirmek ve özellikle kapasite gelişimine katkı sağlamak üzere Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından 1992 yılında başlatılan Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC), halen 88 ülkede teknik işbirliği projeleri ile aktif biçimde sürdürülüyor. Bununla birlikte, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik sorunun tespitine katkı sağlayarak mevcut ve gelecek çalışmalara ve politikalara yön vermek ve adına güncel verilere önemli bir ihtiyacı oluşturuyor. 2000'li yıllardan başlayarak dört yıllık periyotlarda, ILO tarafından ortaya konan çocuk işçiliğine dair küresel tahminler raporları çocuk işçiliğinin boyutu, coğrafi ve sektörel dağılımına ilişkin verilere kaynaklık ediyor.

2012-2016 dönemine yönelik hazırlanan Çocuk İşçiliği Küresel Tahminler Raporu, tüm dünyada 73 milyonu tehlikeli işlerde olmak üzere, halen 152 milyon çocuk işçinin (her on çocuktan biri) var olduğuna dikkat çekiyor. Rapora göre, bölgesel yoğunluk bakımından Afrika %19.6 oranı ile çocuk işçiliğinin en yoğun olduğu bölge olarak ortaya çıkıyor. Afrika'yı sırasıyla Asya ve Pasifik bölgesi (%7.4), Amerika (%5.3), Avrupa ve Orta Asya (%4.1) ve Arap ülkeleri (%2.9) takip ediyor. Sektörel dağılıma bakıldığında çocuk işçilerin %70.9 oranıyla tarım sektöründe, %17.2 oranında hizmet sektöründe ve %11.9 oranında sanayide yer aldığı görülüyor. Bununla birlikte 152 milyon çocuk işçinin 88 milyonunu erkek çocukları (%58), 64 milyonunu (%42) ise kız çocukları oluşturuyor. Raporun sunduğu bir diğer önemli veri ise yaş dağılımına ilişkin. 5-14 yaş grubu çocukların, çocuk işçilerin %76'sını, 15-17 yaş grubu çocukların ise %24'ünü oluşturduğu belirtiliyor.

2000 yılından başlayarak küresel tahminler kıyaslandığında kay-

da değer bir gelişmenin gerçekleştiği görülüyor. Ancak, çocuk işçiliğinin sayısal düşüş trendine ilişkin mevcut kıyaslamalar dikkat çeken bir tabloyu karşımıza çıkarıyor. Bu tabloya göre, 2000 yılından bu yana devam eden düşüşün aynı hızda devam etmesi halinde, 2025 yılına gelindiğinde 121 milyon çocuk işçinin varacağı öngörülüyor. 2025 yılı, 2015 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri arasında yer alan Hedef 8.7 çerçevesinde çocuk işçiliğinin tüm biçimleriyle sona erdirilmesinin hedeflendiği tarihi oluşturuyor. Ancak, söz konusu öngörü ve halen 152 milyon çocuk işçinin varlığı, bu hedefe ulaşma noktasında mücadelenin daha etkin ve daha güçlü biçimde sürdürülmesi gerekliliğini ortaya koyuyor.

BM Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, Hedef 8.7'ye Yönelik İlerlemenin Değerlendirilmesi



Bu etkin ve güçlü mücadele için Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından yayınlanan 2025 hedefine yönelik politika ve programlara ilişkin raporda, dört temel politika alanı öne çıkıyor: yasal düzenlemeler ve standartlar, sosyal koruma, eğitim ve insana yakışır iş olanakları.

138 sayılı Asgari Yaş Sözleşmesi ve 182 sayılı En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, üye ülkeler tarafından büyük ölçüde onaylanmış durumda; ancak standartların yalnızca onaylanması değil, ulusal mevzuat ve düzenlemelerin standartlarla uyumlu hale getirilmesi, öncelikli alanların belirlenerek gerekli politika ve prog-

ramların hayata geçirilmesi; iş teftiş sistemlerinin güçlendirilerek etkili bir izleme sağlanması gereklidir. Bununla birlikte, örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme hakkı gibi diğer çalışma haklarının korunması çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik standartların ve düzenlenmelerin eş zamanlı uygulanması ve işlerliğini desteklemesi bakımından önem taşır.

UNICEF ve ILO'nun 2019 yılında ortaklaşa çıkardığı Çocuklar için Evrensel Sosyal Koruma Raporu'na göre, tüm dünyada çocukların ortalama olarak yalnızca %35'i sosyal korumadan yararlanabiliyor. Dünyada her beş çocuktan biri aşırı yoksul koşullarda ve yaklaşık yarısı da orta yoksulluk içinde yaşıyor. Bu veriler, çocukların yoksulluk içinde olma olasılığının yetişkinlere kıyasıyla iki katı fazla olduğunu gösteriyor. Yoksulluğun ve yetişkin aile üyelerinin yaşadığı iş kaybının çocuk işçiliğinin temel sebeplerinden olduğu, çocuk emeğine olan ihtiyacı ve bağımlılığı tetiklediği ve içinde buldukları durumla baş etme stratejisi olarak çocuğun eğitime devamı yerine çalışmaya başlamasına yönelik eğilim dikkate alındığında sosyal koruma ve kaliteli eğitime erişim önemli karşı mekanizmalar olarak ortaya çıkıyor. Bu bağlamda, sosyal koruma özelinde, aileleri desteklemek adına oluşturulan nakit yardım programlarının yanı sıra sosyal sağlık koruması, işsizlik sigortası, emeklilik güvencesi ile ilişkili olarak sosyal güvenlik sistemleri oluşturulması ve işletilmesi çocuk işçiliği ile mücadelede etkili uygulamalardır.

Çocuk işçiliği ile mücadelede kaliteli ve ücretsiz eğitime erişimin sağlanması en kritik politika ve müdahale alanlarından birini oluşturur. Küresel tahminler çocuk işçi sayısında yıllar itibarıyla düşüş trendi gösteriyor olsa da, yukarıda belirtildiği gibi, yaş dağılımına ilişkin veriler çocukların dörtte üçünün ilköğretim çağında olduğunu gösteriyor. 5-14 yaş aralığını kapsayan bu gruptaki çocukların 36 milyonu hiç okula gitmezken, 78 milyonu okula ve işe bir arada devam ediyor. Bu yüzden, çocukların hem işe girişini önlemeye hem de işten çekilmelerini sağlamak üzere eğitime yönlendirme önem taşıyor. Bu yönlendirme sürecinin, özellikle işe girişin önlenmesini temin etmek üzere, okul öncesi dönemde başlaması gerekliliğinin, takip eden süreçte kaliteli ve ücretsiz eğitimin tesisi ve erişilebilirliğin desteklenmesi ve çocukların okula devam durumlarının düzenli takibine olan ihtiyacın altını çizmek gerekiyor. Bununla

birlikte, Dördüncü Sanayi Devriminin küresel ekonomi ve çalışma hayatında yaratması olası dönüşümü dikkate alındığında, eğitim politikalarının, mevcut-bilinen işlerin değişime uğraması, yeni becerilere ihtiyaç duyulması ihtimallerini, aynı zamanda, hayat boyu öğrenme pratiğinin hayata geçirilerek çocukların eğitimlerini tamamlamalarının yanı sıra okuldan işe geçişini kolaylaştırıcı yöntem ve araçları değerlendirerek tasarlanması önem kazanıyor.

Bir diğer temel politika alanını ise insana yakışır iş olanakları oluşturuyor. İnsana yakışır, güvenceli, sosyal koruma sunan, iş sağlığı ve güvenliğini güvence altına alan, sosyal diyalogu teşvik ederek örgütlenme özgürlüğü ve toplu sözleşme hakkının hayata geçirildiği ve adil ücretlendirilen iş olanakları, çocuk işçiliğinin, ardında yatan temel nedenlerden yoksulluğun süregelenliğine ve çalışma hayatında varlığına son vermek için önemli bir rol taşıyor. İnsana yakışır iş çerçevesini hayata geçirme sürecinde, çocuk işçiliğinin yoğun olarak ortaya çıktığı kayıt dışı ekonomiden kayıtlı ekonomiye geçişin sağlanması ise izlenmesi gereken zaruri bir strateji olarak ortaya çıkıyor.

Vurgulamak gerekir ki ülkeler ve bölgeler düzeyinde koşulları dikkate alarak bahsi geçen politika alanlarının bütünüyle yer aldığı böylesi kapsamlı bir yaklaşım oluşturmanın yanı sıra uygulamanın uluslararası, ulusal ve yerel düzeyde çok taraflı işbirlikleri ile gerçekleştirilmesi, farklı sektörlerin ve tedarik zincirlerinin aktörlerinin sürece katılımı ve toplumsal farkındalığın geliştirilmesi çocuk işçiliği ile mücadelede mesafe kat etmek adına atılacak adımlar için tamamlayıcı unsurlardır.

Çocuk işçiliği ile mücadelede küresel düzeyde gelinen noktanın, çocuk haklarının çocuğun ekonomik sömürüden korunma hakkı dâhil olmak üzere korunmasına ilişkin geliştirilen bir dizi sözleşmenin geniş bir kabule ulaşarak uluslararası bir taahhütte dönüşmüş olması umut vericidir. Ancak, halen 152 milyon çocuğun ekonomik sömürüye maruz kaldığını, gelişimleri ve gelecekleri açısından olumsuz etkilerle karşı karşıya olduğunu unutmamak gerekir. Bir yandan bir çocuk hakları ihlali olarak ortaya çıkan sorunun varlığını sürdürdüğü, öte yandan mücadeleye yön verecek politikaların tespit edildiği ve uluslararası taahhüttün ortaya çıktığı; aynı zamanda,

teknolojik gelişmeler ve dijitalleşme ile dönüşen istihdam piyasalarının yer aldığı ve geleceğin işlerinin (future of work) tartışıldığı bir dünyada, çocuk işçiliğinin sona erdirilmesi bir öncelik alanıdır. Bu önceliğin gerektirdiği ise ivedi biçimde harekete geçmektir. Nobel Barış Ödülü Sahibi ve Çocuk İşçiliğine Karşı Küresel Yürüyüş Kurucusu, Kailash Satyarthi'nin 2018 yılı Dünya Çocuk İşçiliği ile Mücadele Günü (12 Haziran)'nde dile getirdiği sözleri, bu ivedi hareket için hatırdan tutulması gereken değerli bir çıkış noktasıdır, "Dünya Mars'a ulaşabiliyorsa neden tehlike altında bulunan her bir çocuğa ulaşamamız?".

Tüm çocukların 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı kutlu olsun!

Kaynaklar

138 No'lu Asgari Yaş Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1973

182 No'lu En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), 1999

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, 1989

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Türkiye Ofisi internet sitesi, <https://www.ilo.org/ankara/areas-of-work/child-labour/lang--tr/index.htm>

Global Estimates of Child Labour: Results and Trends, 2012-2016, International Labour Organization (ILO), 2017

Ending child labour by 2025: A review of policies and programmes, International Labour Organization (ILO), 2017

Towards Universal Social Protection for Children: Achieving SDG 1.3, ILO-U-NICEF Joint Report on Social Protection for Children, 2019

Türkiye’de Çocuk İşçiliğinin Güncel Durumu

Av. Necdet OKCAN¹

Dünyada çocuk emeği ve işçiliği giderek azalma eğilimi gösterse de halen gelişmiş ve gelişmekte olan birçok ülke için önemli bir sorundur. Bunun temel sebebi çocuk emeğinin, küresel kapitalist sistem içerisinde emek-yoğun ve görece az vasıf gerektiren sektörlerde esnek, güvencesiz, itaatkâr ve ucuz emek olarak görülmesidir. 2012 yılı verilerine göre Dünya’da 168 milyon çocuk işçi vardır ve bunların 85 milyonu tehlikeli işlerde çalışmaktadır. Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 30’unu çocuklar oluşturmaktadır. Ancak çocuklar fiziksel, zihinsel, eğitsel, sosyal, duygusal ve kültürel gelişimlerine zarar veren işlerde erken yaşta çalışma hayatına girmek zorunda kalmaktadır. (1)

Türkiye’de çocuk işçiliği konusunda ulusal ölçekte yapılan son araştırma TÜİK’in 2013 tarihli “**Çalışan Çocuklar**” araştırmasıdır. Ancak bu araştırmanın bulguları, Türkiye’nin yakın dönemde yaşadığı ekonomik, sosyal, siyasal dönüşümler karşısında çocuk işçiliğinin güncel görünümünü yansıtmaktan uzaktır. Tek başına 2011 sonrası yaşanan Suriyeli göçü, Türkiye’nin çocuk işçiliği sorununa yeni boyutlar katmıştır (Uyancı Semer vd., 2017:3). Ulusal ölçekte bütün yaş gruplarını kapsayan güncel bir araştırmanın yokluğunda çocuk işçiliğinin nicel boyutuna ilişkin temel veri kaynakları TÜİK’in hane halkı işgücü anketleri ve SGK’nın sigortalı istatistikleridir. Ancak bu istatistikleri incelerken iki olguyu göz önünde bulundurmak gerekir. Birincisi, bu istatistikler sadece 15 yaş ve üzeri işgücüne ilişkin bilgiler sağlamaktadır. Oysaki Türkiye’de çalışan çocukların üçte biri, 6-14 yaş aralığındadır ve bu yaş grubundaki çocuk işçilerin sayısı özellikle tarımda artma eğilimindedir (TÜİK, 2013). İkincisi, aynı yaş grubuna ilişkin veri sağlamakla birlikte, iki kurumun istatistiklerinin içeriği ve kapsamı da önemli ölçüde farklıdır. SGK sigortalı istatistikleri yalnızca ücretli statüde kayıtlı çalışanları kapsamaktadır. TÜİK

1 *İstanbul Barosu-Avukat

İstatistikleri ise kayıtlı ya da kayıt dışı her türlü ekonomik faaliyeti kapsamaktadır. Bu kapsamda TÜİK verileri SGK verilerine göre çok daha geniştir. **Her iki kurumun (TÜİK ve SGK'nın) verilerine göre, Türkiye'de çalışan çocuk sayısı azalmaktadır. 2017 yılında çalışan çocuk sayısı SGK istatistiklerine göre bir önceki yıla oranla 74 bin, TÜİK istatistiklerine göre 30 bin civarında azalmıştır.**

TÜİK verileri temel alındığında son üç yılda çocuk işçi sayısında zayıf da olsa bir azalma eğilimi görülmektedir. SGK verileri de 2016 yılı hariç TÜİK'le uyumlu bir düşme eğilimi sergilemektedir. Ancak TÜİK ve SGK verilerinin birlikte değerlendirilmesi, çalışan çocuk işçi sayısındaki azalmaya rağmen, Türkiye'nin çocuk işçiliğinin önlenmesi konusunda olumlu sinyaller vermediğini göstermektedir. Tersine, çocuk işçiliği sorunu derinleşmekte, çocukların çalışma ortamı ve çalışma koşulları ağırlaşmaktadır. Çocuk İşçiliğindeki Azalma Yanıltıcıdır, Türkiye'de işgücü, istihdam, iş kazası gibi konulardaki resmi istatistikler göçmenleri kapsamamaktadır. Oysa Türkiye'de, Akpınar'ın (2009) ortaya koyduğu gibi, çok uzun zamandır göçmen emeğinden yaygın bir şekilde yararlanılmaktadır. Özellikle 2011 sonrası gerçekleşen Suriyeli göçmen sayısındaki artış, Türkiye işgücü piyasasını radikal bir şekilde dönüştürmüştür. Suriyelilerle birlikte, Azeri, Gürcü vd. göçmen grupları tarım, inşaat, tekstil ve konfeksiyon gibi sektörlerde yaygın bir şekilde düşük ücretlerle kayıt dışı olarak istihdam edilmektedir. Pek çok alan araştırması, olağanüstü koşullarda yaşam mücadelesi veren göçmen hanelerin çocuklarının da çalışmak zorunda kaldığını göstermektedir. Kalkınma Atölyesi (2016a, 2016b), pamuk, narenciye, antep fıstığı, sebze kayısı gibi işlerde göçmen çocukların yaygın bir şekilde kullanıldığını ortaya koymaktadır. Bugün, tarımsal üretimde belli işler neredeyse tümüyle mevsimlik yabancı göçmen işçiler tarafından yapılır hale gelmiştir. Alan araştırmaları, atölyelerde-tarlalarda yabancı göçmen çocuk işçilerin neredeyse haftanın her günü 12-15 saat çalıştırıldığını ortaya koyarken, resmi istatistiklerde bu işçileri görmek mümkün değildir. (2)

Türkiye'de en az 42.000 çocuğun sokaklarda yaşadığı ya da çalıştığı tahmin edilmektedir; ancak gayri resmi rakamlar 80.000'e kadar çıkmaktadır. Bu çocukların büyük çoğunluğu, çok az belediyenin sağlayabildiği daha iyi yaşam standartları arayışı içinde şehirlere akın eden ve sosyal olarak sınırlılıkları olan göç

etmiş ailelerden gelmektedir. Bu çocukların sayılarının artması ailelerin artan yoksulluğunun etkilerine en görülür tepkidir. Bu çocukların bir çoğu okula düzensiz gitmekte ve öncelik olarak sokaklarda çalışmaktalar; eğitimleri de kaçınılmaz olarak ikinci sırayı almaktadır. Sokaklar hayatlarının büyük bir parçası olsa da bu çocukların çoğu hala aileleriyle yaşamaktadır ve yoksullukları ailelerinin durumundan kaynaklanmaktadır. Sokakta yaşamaya itilen çocukların nispeten küçük bir bölümü ise ev ve aileleriyle daha zayıf bağlara sahiptir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma yaşayan ailelerin genelinde aile içi güvensizlik ve çatışma görülür. Bu ortam yüzünden yıpranan çocuklar evleri, aileleri ve eğitim sistemi ile bağlarını kısa zamanda koparmaktadır. Birçok şehirde sokakta yaşayan ve/veya çalışan çocuklara sunulan hizmetler, çocukların madde bağımlılığından kurtarılması, çocukların ailelerine geri döndürülmesi ya da ailelerin çocuklarını sokakta çalıştırmaktan vazgeçmesinin sağlanması ve geçici barınma imkanlarının sağlanmasına odaklanmıştır. Bazı durumlarda, bu rolü sivil toplum kuruluşları ve belediyeler üstlenmektedir. (3)

“... Çocuk İşçi Sayısı Artıyor

Çocukken yoksulluk, göç, geleneksel bakış açısı ve eğitim olanaklarının yetersizliği sonucu “işçi” olmak zorunda kalan “çocuklar” da Türkiye’de ciddi ve uzun yıllardır çözümsüz bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Geniş tanımıyla çocuk işçi, hayatını kazanmak ve aile bütçesine katkı sağlamak amacıyla çocuk yaşta (18 yaşın altında) çalışmak zorunda kalan birey olarak tanımlanmaktadır. Ancak bu tanım da ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre değişmektedir. Ülkemizde çocukların çalışma yaşı, 4857 sayılı İş Kanunu’nun 71. Maddesine göre 15’dir. Ancak, on dört yaşını doldurmuş ve zorunlu ilköğretim çağını tamamlamış olan çocuklar; bedensel, zihinsel, sosyal ve ahlaki gelişmelerine ve eğitime devam edenlerin okullarına devamına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabilmektedir. Uluslararası Çalışma Örgütü’nün (ILO) çocuk işgücü ile ilgili temel sözleşmelerinden biri olan 138 sayılı sözleşmesine göre asgari yaş sınırı 15’dir.

Çalışan çocuklar kendi içerisinde genel olarak şöyle sınıflandırılmaktadır:

1. Çocuk işçi,
2. Çıraklık,
3. Zorunlu olarak sokakta çalıştırılan çocuklar.

Çalışan çocukların sınıflandırılmasına bakıldığında, ilk etapta her üç sınıflandırma birbirinden farklıymış gibi görünse de bu ayrımın temeli çocukların kayıtlı (sosyal güvenceli) ya da kayıtsız çalışmasına ve de eğitim hayatına devam edip etmemesine dayanmaktadır.

Ülkemizde çocuk işçilerin sayısına ilişkin güncel veriler sadece 15-17 yaş grubunda olan çocuk işçiler için mevcuttur. 15 yaş altı ve tarımsal alanlarda mevsimlik olarak çalışan çocuklara ilişkin veriler bulunmamaktadır. Ayrıca mesleki eğitim alan özellikle turizm sektöründe uzun saatler çalıştırılan stajyerler, yani “çocuk işçiler” ve çocuk işçiliği sayılabilecek uygulamalar ile çıraklık eğitimi alanlar resmi olarak çocuk işçi sayılmamaktadırlar. Buna karşın 2012 yılından itibaren çocuk işçi sayısı ülkemizde artmıştır. 2012 yılında 601 bin olan 15-17 yaş arası çocuk işçi sayısı, 2016 yılına gelindiğinde 709 bin olmuştur.

Çıraklık, Çocuk İşçiliğine Dönüşüyor...

“Çocuk işçi” statüsünde çalışma 18 yaş altı tüm çocukları kapsarken, “sokakta çalışan çocuklar” küçük işletmelerde ya da sokakta kayıtsız ve güvencesiz olarak çalışan çocukları ifade etmektedir. “Çıraklık” ise bir meslek ve sanatı öğrenmek için hem teorik hem de pratik bilgiyi kapsayan bir eğitim sisteminin içinde olan çocukları kapsar. Ancak bir meslek edindirmek amacıyla hayata geçirilen çıraklık uygulaması, bugün yaşanan ekonomik süreçte çırakların da bir işçi olarak çalıştırılmasına yol açmıştır. Hatta bu alanda uzun yıllar çalışma yapan Prof. Dr. Gürhan Fişek, konuyla ilgili yazısında⁷ “çırak statüsünde çalışan çocukların eğitimini düzenleyen 20/6/1977 tarih ve 2089 sayılı Çırak, Kalfa ve Ustalık Kanunu ve 05/06/1986 tarih ve 3308 sayılı Meslekî Eğitim Kanunu’nda kabul edilen yasalardan sonra çocuk işçilerin adı ‘çırak’ oldu” diyerek bu alanda yapılan yanlış uygulamalara dikkat çekmiştir....

15-17 Yaş Arası Çalışan Çocukların Yüzde 80'e Yakını Kayıt Dışı...

Çocuk işgücü kırsal ve kent ayrımında farklı biçimlerde istihdam edilse de çocuklar kentlerde de kırsal alanlarda da kayıt dışı çalıştırılmaktadır. Kentlerde çalışan çocuklar, küçük işletmelerde yoğunlukla kayıt dışı çalışmaktadırlar. Bu işletmeler yasal yükümlülüklerden kaçınmak için düşük ücretli ve kayıt dışı çocuk emeğine başvurmaktadır. Kentlerde küçük işletmelerde yoğunlaşan kayıt dışı ekonomi, kırsal kesimlerde ise tarım sektöründe yoğunlaşmaktadır. Tarımda çocuklar mevsimlik işlerde ya da ücretsiz aile işçisi olarak çalıştırılmaktadır...

Suriyeli Çocuklar ile Çocuk Emeği Sömürüsü Derinleşti.

Ortadoğu ülkelerinde görülen savaş, çatışma ortamı ve bunun sonucu olarak ortaya çıkan zorunlu göç, milyarlarca insanın ülkelerinden ayrılarak başka ülkelerde zor şartlar altında yaşamalarına neden olurken bu durumdan en çok çocuklar etkilenmektedir. Bunun temel sebebi ise göç ettikleri ülkelerde gerek ailelerin gerekse de çocukların hayatlarını devam ettirebilecek ekonomik ve sosyal olanakların yokluğudur. Bu nedenle de göçmen çocuklar eğitim olanaklarından yeterince yararlanamayarak erken yaşlarda ailelerine destek olmak için kayıt dışı sektörlerde çalışmaya başlamaktadır.

Tarımin yanı sıra sokaklarda, sanayinin ve hizmet sektörünün çeşitli alanlarında çalışan göçmen çocukların her türlü şiddet ve ihmale açık olduğu basına yansıyan haberlerle de görünür hale gelmiştir. Türkiye'de uzun yıllardır süregelen çocuk işçiliği sorunu, Suriyeli çocukların savaşın yarattığı krizden kaçıp ülkemize sığınmasıyla giderek büyümüştür. Suriye'deki savaş tehdidi nedeniyle ülkemize göç etmek zorunda kalan göçmen çocukların sayısı da gün geçtikçe artmaktadır. 30 Mart 2017 tarihinde yayınlanan resmi rakamlara göre Türkiye'de geçici koruma kapsamında 2 milyon 969 bin 669 Suriyeli bulunmaktadır. Bunların 1 milyon 358 bin 904'ü yani yüzde 45,75'i 18 yaşın altındadır. 12 Suriyeli çocukların 709 bin 526'sı (yüzde 52,22'i) erkek, 649 bin 378'i (yüzde 47,78'i) kız çocuğudur. Bu çocukların yarıya yakını da eğitim olanaklarından yararlanamadığı için kayıt dışı sektörlerde çalışmaktadır.

Türkiye, Avrupa Ülkeleri İçerisinde Çocuk Yoksulluğunda En Kötü Ülke

Ülkemizde çocuk işçiliğinin artışında, çocuk yoksulluk oranının yüksek olmasının önemli bir etkisi vardır. Türkiye, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında çocuk yoksulluk oranı en fazla olan ülkedir. **Türkiye’de çocukların yoksulluk oranı yüzde 25,3 iken, AB’ye üye ülkelerle karşılaştırıldığında yoksulluk oranı en fazla olan ülke konumundadır.** En düşük olan ülkeler ise Kuzey Avrupa ülkeleridir. Örneğin Danimarka’da çocuk yoksulluğu yüzde 2,7, Finlandiya’da yüzde 3,6 ve İsveç’te yüzde 8,5’tir. Türkiye’den sonra en çok çocuk yoksulluğunun yaşandığı Avrupa ülkeleri ise İtalya, İspanya ve Yunanistan’dır.

Oysa ki Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 18. maddesi şunu söylemektedir: Devlet aileyi çocuğun yukarıda bahsedilen temel ihtiyaçlarının karşılanması noktasında destekler.

Çocuklar Çalışırken Ölüyor: 2016 Yılında 56 Çocuk İşçi Hayatını Kaybetti.

Çocukların erken yaşta çalışma yaşamında yer almaları birçok riski de beraberinde getirmektedir. Çocuk yaşta ve gelişme çağındaki çocukların çalışma yaşamında yer almaları ve fiziksel güçleri ile uygun olmayan işlerde çalıştırılmaları, fiziksel ve ruhsal gelişmelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocuk işçilerin yeterli dinlenme, eğlenme, beslenme imkânı bulamamaları da çeşitli sağlık sorunlarının ortaya çıkmasına yol açabilmektedir. İş güvenliği tedbirlerinin yeterli ölçüde alınmadığı çalışma ortamlarında ise iş kazası ve meslek hastalıkları gibi sorunlarla sıkça karşılaşmaktadırlar. Özellikle kayıt dışı fason üretimin yaygın olduğu küçük işyerlerinde ve tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışan çocuklar, sağlık açısından ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaktadır. Ancak bu çocukların karşılaştıkları meslek hastalıkları ve iş kazalarına ilişkin veriler bulunmamaktadır. İş cinayetine maruz kalan çocuk sayısına ilişkin İşçi Sağlığı İş Güvenliği Meclisi tarafından veriler tutulmaktadır. Bu rapora göre de iş kazası sonucu hayatını kaybeden çocuk işçi sayısı artmaktadır. 2012 yılında 32 çocuk, iş cinayetlerinde hayatını kaybetmişken, 2016 yılına gelindiğinde 56 çocuk iş cinayetleri sonucu hayatını kaybetmiştir.

• NE YAPMALI?

Türkiye’de çocuk işçiliğinin önüne geçmek için öncelikle çocukların temel sağlık, eğitim, gelişim ve barınma ihtiyaçları kamusal olarak karşılanmalı, sosyal politikalar kapsamında gelir dağılımı, istihdam, ücretler, sosyal güvenlik gibi sosyal ve ekonomik alanlarda iyileştirmeler yapılmalı ve çocuk yoksulluğuna karşı önlemler alınmalıdır. Bunlarla birlikte;

- Türkiye imzaladığı uluslararası sözleşmelere uymalı, sözleşmelerin uygulanması için gerekli düzenlemeleri yapmalı ve denetimleri sağlamalıdır. Özellikle çocuk işçiliğini önlemeye ilişkin ILO’nun 138 No’lu “Asgari Yaş Sözleşmesi” ve 182 No’lu “En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi” hükümlerine uyulmalıdır.

- Çocukların çalışma nedenlerinden birisi ailelerine katkıda bulunmaktır. Bu yüzden çocuk işçiliğini önlemek için öncelikli olarak ailelerin ekonomik durumunu yükseltecek ve işsiz aile bireylerine istihdam sağlayacak ekonomi politikaları oluşturulmalıdır.

- Çocuk işçiliğini önlemede en temel alan, eğitim politikalarıdır. Ancak ne yazık ki ülkemizde 4+4+4 eğitim sistemi çocuk işçiliğinin önünü açmaktadır. 2012 yılında yasalaşan 4+4+4 eğitim sisteminde zorunlu ilköğretim yaşı düşmüş ve çocuk işçiliği yaşı fiilen 13 yaşa düşürülmüştür. Bu nedenle eğitim sisteminde kesintisiz eğitim esas alınmalı ve denetimleri arttırılmalıdır.

- Eğitim hakkı, sosyal devlet ilkesi gereği kamusal bir haktır ve ücretsizdir. Eğitim masraflarından kaynaklı yoksul ve dar gelirli ailelerin çocukları eğitimlerini yarıda bırakmakta ve çalışmak zorunda kalmaktadırlar. Bu nedenle yoksul ve dar gelirli ailelerin çocukları başta olmak üzere tüm çocuklara eğitim yardımı yapılmalı ve nitelikli eğitim almaları sağlanmalıdır.

- Çocuk işçiliğini önlemek için denetim yetersizlikleri ortadan kaldırılmalı, denetimler ve ceza yaptırımları arttırılmalıdır.

- Çocuk işçiliğini etkileyen kırdan kente iç göçü önleyici önlemler alınmalıdır.

- Tarım sektöründe çalışan, özellikle mevsimlik tarım işçisi çocuklar en kötü çalışma koşullarına sahiptir. Okullar kapanmadan çalışmak için okullarından ayrılan çocuklar okullar açıldıktan sonra şehirlerine dönmektedirler. Tarlada çalıştıkları süre boyunca kötü koşullarda barınan çocuk işçiler sağlık ve gıda ihtiyaçlarını yeterince karşılayamamakta ve okuldan uzak kaldıkları dönemde eğitim hayatlarından kopmaktadırlar. Bu nedenle özellikle tarımda çalışan çocuklar için acil önlem alınmalı, eğitim ve sosyal hayattan kopmalarını için politikalar geliştirilmelidir.
- Savaştan kaçan Türkiyede bulunan ağırlıklı olarak Suriyeli olan ve tüm göçmen çocuklar için rehabilitasyon çalışmaları yapılmalı, eşit ve ulaşılabilir sağlık, eğitim ve barınma haklarından faydalanmaları için çalışmalar yapılmalıdır.
- Bir meslek öğrenme amacıyla yürütülen çıraklık eğitimi, işyerlerinde amacına uygun bir şekilde yürütülmeli ve gerekli denetimler yapılmalıdır. Ayrıca uygulamada çocuk işçiliğine dönüşen çırak işçilerin çalışma ve yaşam koşullarını iyileştirecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Yasal olarak sosyal güvenlik kurumuna kayıt yaptırılacak çocuk işgücü için kayıt dışı çalıştırmaya karşı denetimler sıklaştırılmalı, ceza yaptırımları artırılmalıdır....” (4)

Kaynaklar

- 1- Genel-İş Sendikasının “**TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞÇİ OLMAK**” başlıklı raporu <http://cloudsdomain.com/uploads/dosya/14918.pdf>
- 2- Dr.Nail Dertli “Kayıt Dışlaşma ve Çalışma Ortamının Kötüleşmesi” başlıklı makalesi, Çalışma Ortamı Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık 2018, Sh:7,8,9 https://calismaortami.fisek.org.tr/wp-content/uploads/2019/01/calisma_ortami158.pdf
- 3- UNICEF / Türkiye “Önce Çocuklar: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar” başlıklı İnceleme https://www.unicef.org/turkey/dn_2006/_cp43.html
- 4- Genel-İş Sendikasının “**TÜRKİYE’DE ÇOCUK İŞÇİ OLMAK**” başlıklı raporu

Kanunu Çıkarılmalı, Aşılar Zorunlu Olmalıdır !

Dr. Recep KOÇ¹

Ülkemizde aşılamaaya karşı önceleri kişisel, son zamanlarda ise toplumsal bir direnç gelişmiş ve koruyucu sağlık hizmetlerimiz aksamaya başlamıştır. Ülkemizde çocuklarına aşı yaptırmayan ailelerin sayısı zaman geçtikçe tehlikeli bir şekilde artmaktadır. 2014'te 1370, 2015'te 5 bin 91, 2016'da 11 bin 470 iken 2017'de 23 bini geçmiştir. Bu artış trendi devam ettiği takdirde önümüzdeki yıllarda büyük salgınlar kaçınılmaz olacaktır. Aşı reddi ile salgınlar kapımızdadır. 2018 yılında bu sayının ikiye katlandığı tahmin edilmektedir.

Aşı Kararsızlığı ya da redlerinin nedenleri olarak:

1- Dinsel: Ülkemizde kullanılan aşuların tamamı ithal edildiğinden, siyonist ve diğer dinler tarafından Müslümanların çoğalmasına engel ve kısırlaştırıcı olduğu, bazı aşuların da domuz kanı ve serumundan yapıldığına dair inançlar

2- Entelektüel kişi ve gruplar: Çocuklarının doğal bağışıklığa kavuşması, direnç kazanması ve fiziksel olarak güçlü olacaklarına dair görüşler

3- Tıp ve Sağlık çevreleri: Aşı komplikasyonlarından çekindikleri ve otoimmün hastalıkların ortaya çıkabileceğine dair kanıtlanmamış düşünceler

4- İçlerinde tiyomersol (Civa) ve alüminyum hidroksit gibi katkı maddelerinin çocuklarını zehirlediğini, zararlı olduğunu, otizm, multipl skleroz ve benzeri nörolojik hastalıkların ortaya çıktığı iddiasını ileri sürenler

5- Yıllardır yapılan aşı kampanyaları ve sosyo-ekonomik düzeyin artması ile bulaşıcı hastalık ve salgınların görülmeysi, vakaların azalması,

6- Sosyal medya paylaşımları ve aşuların zararlı olduğu yönündeki algı yaratılmasının rolü, sayılabilir.

¹ İstanbul Tabip Odası Yönetim Kurulu Üyesi

Yaratılan yanlış algılara karşın aşılar güvenli tıbbi ürünlerdir, Çünkü;

- Aşılama sonrası bakteriyel enfeksiyon sıklığı, aşılanmayan çocuklara göre daha yüksek değildir.
- Aşılanan değil, aşı yapılmayan, hastalık geçirenlerde daha sık Guillain Barre sendromu görülmektedir.
- Kızamık aşılması otizme ve diğer nörolojik hastalıklara neden olmamaktadır.
- Aşılarda alüminyum tuzları, bağışık yanıtı güçlendirmek için 1930'lardan beri kullanılmaktadır ve dozu çok düşüktür. Aşılanan çocuklarda yapılan araştırmalar, serumda alüminyum düzeyinin toksik düzeyin çok altında olduğunu göstermektedir.
- Thiomersol (Civa) özellikle birden çok dozu içeren aşı flakonlarında, yaygın olarak bakteriyel kontaminasyonu engellemek için kullanılmaktaydı. Doğada organik civa bileşikleri daha çok metil civa şeklinde, en çok tatlı su balıkları ve bu sularda yaşayan diğer canlılarda bulunmaktadır. Thimerasoldeki civa ise etil civa şeklinde olup organik moleküllere bağlandığı için vücutta serbest olarak dolaşmaktadır. On yılı aşkın bir zamandır aşılarda kullanılmamaktadır.

Aşığı Reddeden aileler genel olarak;

Daha düşük eğitimli, Daha düşük gelirli, Bir bölümü yenidoğan tarama testlerini de reddetmiş,

Alternatif tedavi yöntemlerini daha çok kullanmışlardır.

Gerek Anayasamız ve gerekse konuya ilişkin temel kanunlarımız, "RIZA"yı temel şart olarak öngörmekte ve çocuklar bakımından da veli veya vasisinin rızası istendiği halde, Sağlık Bakanlığı tarafından aşı yaptırmayan aileler hakkında bir tutanak tutulup, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nca dava açılması sağlanıyordu. Hatay'da açılan davalardan birinde aşı yapılmasına karar verilmişti. Bu dava, aile tarafından Yargıtay'a taşındı ve Yargıtay, davayı usulden ve esastan bozarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın açtığı davaları dayanaktan yoksun bıraktı.

Yargıtay “6518 sayılı kanunla, 2828 sayılı sosyal hizmetler kanununa ilave edilen, ek 9. Maddesinde hüküm, haklarında koruma, bakım ve barınma tedbiri kararı alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na ait sosyal hizmet kuruluşlarına yerleştirilmiş olan çocuklar için geçerlidir. Bir kişiye önceden, müdahalenin amacı ve niteliği ile sonuçları ve tehlikeleri hakkında uygun bilgiler verilmesi zorunludur” dedi. Kararında “Tıp biliminin kuralları uygulanmak suretiyle yapılan her türlü müdahale tıbbi bir müdahaledir. Aşı da önleyici nitelikte bir tıbbi müdahaledir. Sağlık alanında herhangi bir müdahale, ilgili kişinin bu müdahaleye özgürce ve bilgilendirilmiş bir şekilde muvafakat etmesinden sonra yapılabilir” diyen Yargıtay, bu hususta açılan tüm davaları geçersiz kılarken, zorunlu aşı yapılmasına dair işlemlere de son vermiş oldu.

Anayasa Mahkemesi de 24 Aralık 2015 tarihli “**Zorunlu Aşı Uygulamasına İlişkin Halime Sare Aysal Kararı**”nda zorunlu aşı yapılmasının hukuki alt yapısı olmadığına, bunun bir kanun ile doldurulabileceğine, bugün için çocuklara yapılacak aşılarda kararı ebeveynlerin vermesi gerektiğine karar verdi.

Toplum bağışıklığı, koruyucu sağlık hizmetleri açısından önemlidir. Bulaşıcı hastalıklara karşı toplumun kritik bir orantısının aşılması durumunda salgın çıkması olasılığı azaldığı için toplumun tüm üyeleri de korunmuş olmaktadır. Polio ve kızamık eradikasyonu, yapılan aşı kampanyaları sonucu sağlanmıştı. Kızamık hastalığı sonrası görülme riski olan SSPE (Subakut sklerozan panensefalit) yi önlemekte aşı ile mümkün olabilmektedir. Hepatit A ve Hepatit B ile , gebelerde ki kızamıkçık ve su çiçeği vakalarının ekonomik, psikolojik ve tıbbi problem yarattığı da unutulmamalıdır. Polio sekellerine geçmiş yıllarda rastlanırken bugün görülmemesi de yapılan aşı ve kampanyalar ile ilişkilidir. Boğmaca ve difteri vakalarını yeni mezun hekimlerin nadir görmesi sağlık çalışanlarımızın emekleri sonucudur.

Bağışıklık sistemi yetmezliği olanlar, kanser tedavisi görenler, organ nakli hastaları, çok yaşlılar, hamileler, çok küçük bebekler gibi aşıl原因amayan riskli popülasyonları olası bir salgından korumak için gereken toplum bağışıklığı eşikleri %80-95 arasında olmalıdır. Aşılama oranları bu oranların altına düştüğünde o toplumda salgınlar görülmeye başlamaktadır. Ailelerin çocuklarını aşıl原因atmama kararı sadece kendi çocukları için değil, toplumdaki birçok farklı insan grubu için de sağlık tehdidi oluşturmaktadır.

Sürdürülebilir halk sağlığının önündeki en büyük engellerden birisi olan aşı reddi, yalnızca ülkemizde değil dünyada da artış göstermiş durumdadır. Öyle ki Dünya Sağlık Örgütü'nün açıklamaları, 2019 yılında sağlığı tehdit eden 10 sebepten birisinin de “aşı kararsızlığı” olduğunu gösteriyor. Kızamık vakalarının dünya genelinde %30 oranında artmış olması, Avrupa’da yaşanan geniş çaplı kızamık salgını da aşı reddinin sonuçlarındandır. Ülkemizdeki verilere baktığımızda 2016 yılında 9, 2017 yılında 69, 2018 yılında ise 557 kızamık vakasının bildirilmiş olduğunu görüyoruz. 2001 yılında görülen kızamık vakası sayısının 30.509 olduğunu göz önüne aldığımızda ise bağışıklama çalışmalarının ne denli başarılı olduğu ortaya çıkmaktadır.

UNICEF’in istatistikleri ise boğmaca, difteri, tetanos, kızamık, çocuk felci ve verem sebebiyle tüm dünyada gerçekleşen çocuk ölümlerinin 1989 yılında 5 milyon civarında iken, gelişen aşılama uygulamaları sayesinde bu sayının günümüzde 100 bin dolaylarına gerilemiş olduğunu göstermektedir.

Sağlık Bakanlığı Aşı Danışma Kurulunun uygun gördüğü ve onay verdiği bebeklik ve çocukluk aşıları zorunlu yapılmalı ve aile iznine tabii olmamalıdır. TTB’nin önerdiği gibi, Hıfzısıhha Kanunu günümüze göre düzenlenmeli ve çocuklarına aşı yaptırmayan ailelere de yaptırım getirilmelidir. Bugün Amerika ve Avrupa ülkelerinde de konu tartışılmaya başlanmış, Amerika’da Kızamık aşısı yaptırmamış olan çocukların kamusal alanlara girmesi yasaklanmış, İtalya’da aileye para ve aşısız çocuğa okula başlatmama cezası getiren kanun yürürlüğe girmiştir.

bir çocuk ölünce
boğmacadan ya da kızamıktan
gökte bulut olunca
yağmur olup düşünce yere
can vermek için çiçeklere sorar
vurur da camlara takır takır
gerekeni yaptınız mı
yaptınız mı gerekeni?

Dr. Çağatay Güler

Suçta Sürüklenen Çocuk ve KKTC'de Çocuk Yargılamaları

Av. Laden ASİLZADE¹

Çocuk suçluluğunun temelinde toplumun olduğu, bu nedenle de toplumun temelini oluşturan ailenin de önem kazandığını söyleyebiliriz. Ancak, sadece ailenin sorumlu olacağını iddia etmek çocuk hakları açısından devletin sorumluluğunu görmezden gelmektir. Dolayısıyla, devlet uluslararası sözleşmeye imzasını koyarken çocuk haklarının ve çocuklara ilişkin yargılama kurallarının iyileştirilmesi açısından sorumluluk sahibidir. Gelişen ve değişen hayat koşulları, özellikle KKTC gibi geri kalmış toplumlarda çocuğun suça itilmesine zemin hazırlamaktadır. Suça itilen çocuk, ceza politikası ile değil ıslah ile topluma geri kazandırılmalıdır. Bu noktada ıslah evleri büyük önem taşımaktadır. Yerel yasada her ne kadar ıslah evlerinin varlığından bahsedilse de hali hazırda ıslah evleri bulunmamaktadır. Bu da hem adil yargılanma hakkına hem de çocuk hakları genel ilkelerine ters düşmektedir. Diğer yandan çocuk mahkemelerinin de ayrı isim altında toplanması ve bu alanda uzmanlaşmış kadro ile kurulması gerekmektedir. Burada hemen belirtmek isterim ki; islahevi modeli de artık çağdışı sayılmakta ve onun yerine rehabilitasyon maksatlı merkezler tercih edilmektedir.

Çocuklara özgü bir adalet sisteminin mutlak surette oluşturulması gerekmektedir. Bunun için de, çocuğun suça itilmesi karşısında toplumsal politikalar geliştirilmesi önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra çocuğu cezai sorumluluk yaşının gözden geçirilmesi ve bu alanda çalışan kişilere yönelik eğitim çalışmalarının yapılması çocuk adalet sistemine olumlu etki sağlayacaktır. Çocuğun özgürlüğünü kısıtlayıcı kararlar istisnai olarak verilmeli, bunun yerine alternatif çözümler üretilmelidir. Çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakılacağı hallerde ise bu sürenin en kısa şekilde tutulması ge-

¹ Kıbrıs Türk Barolar Birliği Lefkoşa Mahalli Barosu, Evrensel Çocuk Hakları Derneği Başkanı

rekmetedir. Hakkında adli takip yürütülen çocuğun adil yargılanma hakkına ve özel hayatının gizliliğine saygı gösterilmesi şarttır. Gazetecilerin, basın özgürlüğü haklarını kullanırken, 18 yaş altındaki her bireyin çocuk olduğunu hatırlaması ve gerekli tedbirleri alması çocuğun suçlu damgası ile yaşamasını engellemek bakımından çok önemlidir.

Bunlarla birlikte, çocukların mutlak surette yetişkinlerden ayrı yerde tutulması gerekmektedir. Ücretsiz olarak avukattan yararlanmalarını sağlamak, çocuğun yüksek yararı ilkesi ve adil yargılanma hakkı ile sıkı sıkıya bağlı değerlendirilmelidir. Bu aşamada zorunlu avukatlık sisteminin getirilmesine özen gösterilmelidir. Bu konunun parası olan ve parası olmayan çocuk arasında da ayrımcılık yaratabileceği unutulmamalıdır. Özgürlüğünden yoksun bırakılan çocukların eğitim ve diğer ihtiyaçlarının acilen karşılanması ve toplum hayatından uzaklaştırılmasının önüne geçilmelidir.

Çocuğun özel ihtiyaçları göz önünde tutularak, çocuklara özgü tutuklevleri ve ıslahevlerinin kurulması, suça itilen çocukların yeniden topluma kazandırılması açısından gereklidir. Çocuğun beden ve ruh sağlığının korunması, devletin asli görevlerindedir. Cezaevi koşullarının iyileştirilmesi ve şu anda cezaevinde tutulan çocukların yetişkinlerden ayrılarak başka yere yerleştirilmesi daha doğru olacaktır. Çocuğun ailesi ile iletişiminin sağlanması, mümkün olduğu ölçüde ailesi ile yakın temasta bulunmasının sağlanması gerekmektedir. Çocuğun, olağanüstü haller dışında ise, ailesi ile yazışma veya görüşme yollarıyla iletişim kurma hakkına sahip olduğu unutulmamalıdır².

İşkence, kötü muamele ve onur kırıcı davranışların ceza yasası kapsamında suç olarak düzenlenmesi ve çocuklara karşı bu suçun işlenmesi halinde ağırlaştırıcı cezalar öngörülmesi bu davranışları engellemek açısından derhal yapılandırılmalıdır. Sayılanlarla birlikte, BMÇHS'nin iç hukukun parçası olduğu hatırlatılarak, avukatların, baroların, devlet görevlilerinin, sivil toplumun³ ve yasa uygulayıcının sorumluluklarını yerine getirmeleri beklenmektedir.

2 BMÇHS. m.(37)f.(c).

3 KKTC'de çocuklarla ilgili çalışan bazı vakıf ve platformlar bulunmaktadır. Bunlar arasında Sosyal Riskleri Önleme Vakfı, Kıbrıslı Türk İnsan Hakları Vakfı ve Çocuk Hakları Platformu örnek gösterilebilir. UNICEF raporlarında, sivil toplumu aktif çalışmaya davet etmektedir. Bkz. UNICEF, Türkiye'de Çocukların Durum Raporu 2011, s.8.

Ayrıca, Çocuk Suçlular Yasası olarak isimlendirilen yasanın, suçlu çocuk olmadığı, suça itilen çocuk olduğu gerekçesiyle isminin değiştirilmesi yerinde olacaktır kanaatindeyiz. Bunun dışında, üst paragraflarda incelenen ve çocuğun özgürlüğünden yoksun bırakıldığı hallerde “pratik ölçüde” yetişkinlerden ayrı tutulması gibi keyfilik içeren bu sözler yerine konunun ciddiyetini vurgulayan “mutlak surette” gibi ifadelerin getirilmesi gerekmektedir. Çocuk Suçlular Yasası’nın incelenmesi sırasında sıkça karşımıza çıkan, “mümkün ölçüde” dikkat edilmelidir gibi ifadeler hangi amaç için konulmuş olursa olsun çocuğun üstün yararı gereği her durumda çocuğun öncelikli dikkate alınması gerekliliği hatırlanmalıdır. Ayrıca, ÇSY kapsamında değerlendirilen maddelerde “bozuk karakterli”, “suç işleyen çocuk” veya “azılı karakterli” gibi çocuğu aşağılayan ve küçük düşürücü gösteren bu ifadelerin yerine sadece “çocuk” kelimesinin kullanılması önerilmektedir. Bu bakış açısının toplumun çocuğa olan bakışını olumsuz yönde değiştirebileceği unutulmamalıdır. Diğer yandan, mahkeme salonları, polis karakolları veya cezaevindeki fiziki eksikliklerin çocuğun üstün yararı bakımından etkisi olduğu unutulmamalıdır. Devletin bu konuda acil önlemler alması hem insan hakları hem de imzalamış olduğu uluslararası sözleşmeler gereği görevidir.

Sonuç olarak, İngiliz Sömürge dönemine ait ulusal yasaların, hala daha bugünün koşullarında uygulamada olması sorunlara neden olmaktadır. Örneğin, 1929 yılından bu yana uygulamada olan Ceza Yasası’nın Birleşik Krallık’taki karşılığı yasaların yıllar önce değişmesi bile bugünkü Ceza Yasası’nın artık değiştirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir⁴. Bunun yanı sıra 17. Yüzyıla ait kırbaç⁵, dayak veya sopa cezası gibi, günümüzde aşağılayıcı ve onur kırıcı kabul edilen cezaların ivedilikle kaldırılması gerekmektedir. Sözleşmeyi imzalamış olmak, devletin sorumluluğunu yeterince gerçekleştirmediği anlamına gelmeyecektir. Bu aşamada BMÇHS’yi uygulamada etkin olarak kullanılır kılmak devletin çocuk haklarına gösterdiği önemi ve saygıyı ortaya koyacaktır.

4 Tufan Erhürman, AİHM’nin Modinos Kararı (1), Yeni Düzen Gazetesi, 25.10.2011 tarihli köşe yazısı. Netten Erişim: <http://www.yeniduzen.com/detay.asp?a=36225> (17.12.2011)

5 Kırbaç cezasının 17. Yüzyılın Fransa’sında “disiplin” amaçlı olarak eğitim kurumlarında uygulandığı görülmektedir. Bumin, s.25-26.

CMK 236/3 Maddesi Kapsamında Uzmanın Mağdurun İfadesinde Bulunma Hali Adalet Sistemi Uzmanları Derneği (ASUD)

12 Mart 2019 tarihinde İzmir’de 17 yaşında cinsel istismar mağduru olan zihinsel engelli bir çocuğunun Asliye Ceza Mahkemesindeki ifadesine eşlik etmek üzere çocuğun yüksek yararı çerçevesinde görevlendirilen sosyal hizmet uzmanına, mağdur vekilinin talebi ve görevi gereği görüşünü beyan ettiği için “duruşmanın düzen ve disiplinini bozması, duruşmayı yapılamaz hale getirdiği” iddiasıyla disiplin hapsi cezası verildi. Karar, itiraz edilmesi üzerine, Ağır Ceza Mahkemesi tarafından “hukuka aykırı” bulunarak bozuldu.

Ruh Sağlığı Profesyonelleri, çalışma alanlarından biri olan adli sistemde, sisteme dahil olan çocukların örselenmeden, yüksek yararlarını koruyarak ve esenliklerini önceliklendirerek hizmet verirler. Bu hizmetin amacı mesleki eğitim, bilgi ve becerileri doğrultusunda, adli sistemin etkili, çocuk odaklı ve hak temelli çalışmasını sağlamak ve geliştirmektir.

Çocuğa Özgü Adalet İlkelerine uymak herkes için zorunludur!

BM Çocuk Hakları Sözleşmesi, ülkemiz tarafından da imzalanmıştır ve Anayasamızın 90. maddesi gereği iç hukukumuzun da bağlayıcı bir hükmüdür. Çocuk Koruma Kanunu ve ilgili mevzuat bu çerçevede düzenlemiş olup, Çocuk Hakları Sözleşmesinin iç hukuka yansıtılmış halidir.

Çocuğa özgü adalet kuralları, Anayasa çerçevesinde Hakimler ve Cumhuriyet Savcıları da dahil olmak üzere herkesi bağlayan, uyulması gereken zorunlu kurallardır.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ve buna bağlı yönetmeliklerde, ruh sağlığı profesyonellerinin çocuk adaleti içindeki görev tanımları yapılmış olup, “çocuğun üstün yararı” ilkesi gereğince görevlerini yerine getirmektedirler. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanununun 52. ve

236/3 maddeleri gereği mağdur çocukların tanık olarak beyan vermeleri sırasında yanlarında bir uzmanın bulundurulması yasal bir zorunludur.

Mahkeme Uzmanlarının Duruşma ile İlgili Görev ve Sorumlulukları

Ceza Muhakemesi Kanunu (m.200), Çocuk Koruma Kanunu (m.22) ve bağlı yönetmelikler gereği görevlendirilen uzmanların mağdur çocuğu bilgilendirmek üzere uygun koşul ve ortamlarda, yeterli sürede ön görüşme yaparak mağdur/tanık çocukları;

- sahip oldukları hakları,
- adalet sürecindeki rolleri,
- duruşmaların kapsamı,
- sürecin gelişimi konusunda bilgilendirmeleri,
- duruşma sürecini mağdur çocuğa anlayacağı dilde aktarmaları,
- çocuğun katılım hakkını da gözeterek mağdur çocuğun korunma ihtiyacı konusunda mahkemeyi bilgilendirmeleri ve görüş beyan etmeleri gerekmektedir.

Duruşma sırasında, çocuğun yanında bulunmak üzere CMK 236/3 kapsamında görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi aşağıdaki işlem sırasına göre görevlerini icra etmektedir:

- Duruşmadan önce dosyayı incelemek
- Çocukla bireysel görüşme yapılabilecek uygun bir alan seçmek ve çocukla görüşmek,
- Çocuğun duruşmada ifade vermeye hazır olup olmadığı ve duruşmada çocuğun olumsuz etkilenmesine neden olabilecek unsurlar hakkında hakimi bilgilendirilmek.
- Duruşma ortamının çocuk için uygun hale getirilmesini sağlamak. Gerektiğinde çocuğun duruşma salonu dışında dinlenmesini sağlamak.

- Çocuğa sorulacak soruların çocuğun gelişimsel düzeyine uygun şekilde sorulması konusunda müdahalelerde bulunulmak. Duruşmada kullanılan terminolojiyi çocuk için anlaşılır hale getirmek.
- Mağdurun duruşmada kendini yeterince ifade edemediği durumlarda, mağduru desteklemek sorumluluğu altındadır.

Bu itibarla Mahkemede görevlendirilen uzmanlar, Mahkemede yalnızca şeklen ve usulen bulunmamakta olup, çocuğun örselenmesini en aza indirgeyecek tedbirlerin alınması için Mahkemeyi uyarması, görevinin bir gereğidir. Mahkemenin hiçbir yasal düzenlemeye uymayan uzmanın özgürlüğünü kısıtlanmasına da neden olan bu kararı, Birleşmiş Milletler Bangalor Yargı Etiği Kuralları ve Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de bağdaşmamaktadır.

Sonuç olarak, gerek yargı makamları gerekse de müdafii ve vekillerin mahkeme uzmanlarının soruşturma veya kovuşturmadaki temel fonksiyonlarını iyi anlamaları gerekmektedir. Mahkeme uzmanları yargı sürecinde çocuğun yüksek yararı doğrultusunda görevlerini ifa etmeye çalışmaktadır. Bu bağlamda bütün hukuk camiasının mahkeme uzmanlarına destek vermesi ve görevlerini yerine getirmeye çalışırken kolaylaştırıcı olması yargılamaya konu olan çocukların örselenmeden bu süreci tamamlamasına yardımcı olma anlamına gelmektedir.

Adli Görüşme Odaları (AGO)

Murat GEZGİN,¹ Gözde ÖZER²

Adli görüşme odaları AB'nin mali, UNICEF'in teknik desteğinde, Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, HSYK ve Türkiye Adalet Akademisi ortaklığında 2012 – 2014 yılları arasında yürütülmüş olan Çocuklar için Adalet Projesi kapsamında standartları oluşturulan, adliyeye gelen çocuklara uygun görüşme koşullarını içeren teknik donanımlı ve SEGBİS uyumlu olarak oluşturulmuştur. 05.01.2017 tarihli, Bakan oluru alınan Adli Görüşme Odaları (AGO), özel ortamlarda ifade ve beyanın alınması gerektiğine veya fail ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğuna karar verilen; öncelikli olarak mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocukların, ayrıca başka cinsel suç ve aile içi şiddet suçu mağdurları ile diğer kırılgan gruba mensup mağdurların ifade ve beyanın alınması amacıyla kullanılması ve anılan kişilerin adli süreçte korunması, ikincil mağduriyet yaşamalarının önlenmesi ve adalete erişimlerinin güçlendirilmesi için hizmete açılmış ve bu odaların işlevsel olması için gerekli olan hazırlık çalışmaları tamamlanarak 03.04.2017 tarihi itibarıyla kullanılmaya başlanmıştır.

Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği'nin hayata geçirilmesi ile ulaşılmaya hedeflenen sonuçları, başta çocuklar olmak üzere tüm kırılgan grupların adalete erişimlerinin güçlendirilmesi, maddi hakikatin ortaya çıkarılabilmesi ve ikincil örselenmenin engellenmesi amacıyla işletilen hukuki sürecin “çocuğun üstün yararı” tanımı içinde uygun ortam ve görüşme yöntemlerine riayet edilerek gerçekleştirilmesi, korunma ihtiyacının tespit edilmesi ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesinin sağlanması şeklinde sıralayabiliriz.

1 İzmir Adliyesi, Sosyal Hizmet Uzmanı

2 İzmir Adliyesi, Psikolog

Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği, bu hedeflere ulaşmak üzere adliyeler bünyesinde özel alanlar oluşturarak (Adli Görüşme Odaları'nın tesisi), AGO'ların amacına uygun bir şekilde hizmet vermesine sağlanması, ilgili personelin kimlerden oluştuğunun belirlenmesi, görev yetki ve sorumluluklarının tanımlanması ile AGO'ların işleyişine ilişkin usul ve esasları düzenlemiştir. Ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde görev alan tüm Sosyal Çalışma Görevlileri ile AGO'ların işleyişinde önemli bir rol üstlenen koordinatörlerin de katıldığı AGO Eğitimleri düzenlenmiştir. Düzenlenen bu eğitimlerde Sosyal Çalışma Görevlilerinin mağdurlarla yaptıkları görüşmelerde uygulayacağı teknikler, çocukların gelişim ve yaş dönemleri, farklılıkları olan çocuklarla çalışma, yönetmelik maddeleri ve UYAP ekranına giriş gibi derslere yer verilmiştir.

Adli Görüşme Odalarının Özellikleri

Odalar, bekleme odası, görüşme odası ve gözlem odasından oluşmaktadır. Bekleme odası, görüşme yapılacak kişilerin ve diğer ilgili personelin işlem öncesinde bekleyeceği, işleme hazırlanacağı ve gerektiğinde avukatı ile birebir görüşme yapacağı çok amaçlı adli görüşme odası bölümüdür. Görüşme odası, görüşme yapılan kişi ile uzmanın ses ve görüntü kaydı alınarak birebir görüşme yapabileceği adli görüşme odası bölümüdür. Gözlem odası ise adli görüşme sırasında ilgili hakim veya Cumhuriyet savcısı ile birlikte hazır bulunabilecek diğer ilgili kişilerin, adli görüşmeyi takip ettiği adli görüşme odası bölümüdür. Ayrıca görüşme odasındaki donanımın kontrol edildiği teknik cihazlar da bu bölümde yer alır.

Adli Görüşme Odaları'nda İşleyiş

Görüşme yapılacak kişinin ifade ve beyan alma işleminin adli görüşme odasında yapılmasına tensip aşamasında veya duruşma sırasında karar verilmesi durumunda, ilgili yazı işleri personeli tarafından AGO koordinatörü ile irtibata geçilerek adli görüşme odasının uygun olduğu gün ve saatte duruşma günü verilmesi sağlanır. Koordinatör, kararın kendisine ulaşmasından veya kendi iş listesine düşmesinden sonra UYAP ekranından gerekli kayıtları oluşturur, gerekli kontrol ve düzenlemeleri yapar ve belirlenen tarih için nöbet çizelgesinde görevlendirilmiş uzmanı derhal bilgilendirip, dosya bilgilerini aktarır. Koordinatör tarafından dosya bilgilerinin

iletilmesi üzerine sosyal çalışma görevlisi dosyayı inceler, görüşme yapılacak kişiyle bir ön görüşme gerçekleştirir, ön görüşme esnasında kişiye süreçle ilgili bilgi verip varsa sorularını cevaplar ve bu aşamada tespit ettiği özel durumlarla ilgili gerekli yönlendirme ve diğer işlemleri başlatır. Sonrasında uzman görüşme yapılacak kişiyle adli görüşme odasına girer kişinin yaşına gelişim özelliklerine ve durumuna uygun bir şekilde hakim ya da Cumhuriyet savcısı tarafından kendisine kulaklıkla iletilen soruları kişiyi aktarır, görüşme sonunda uzman tarafından görüşmenin genel çerçevesi, içeriği, görüşme sırasında dikkat çeken ve yargılama için önemli olabilecek konuları içeren adli görüşme raporu düzenlenir ve belirlenen süre içerisinde dosyaya sunulur.

Adli Görüşme Odalarıyla İlgili Sosyal Çalışma Görevlilerinin Yaşadıkları Problemler

Adli görüşme odaları ile öncelikli olarak çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesi, adli süreç içerisinde yer alan mağdur, sanık ve suça sürüklenen çocuklar ile uygun ortamda ve uygun yöntemle görüşme yapılması, ikincil örselenmenin önlenmesi korunma ihtiyaçlarının tespiti ve ilgili hizmetleri yönlendirilmesinin sağlanması amaçlansa da alt yapı yetersizliğinden kaynaklanan bazı sorunlar yaşanmaktadır. Adli sürecin kendisi, ifadelerin nerede ve kimin tarafından alındığından bağımsız olarak örseleyicidir. Özellikle tebligatın aileye ulaşması ile birlikte başlayan örselenme, adli iş ve işlemlerin bitirilmesinden sonra da uzunca bir müddet devam etmektedir.

Mağdurların soruşturma ve kovuşturma sürecinde yargı üyesince ifadesinin alınması yerine çocuğun içinde bulunduğu durumu doğru değerlendirebilecek uzmanlar eliyle alınması doğru olmakla birlikte, CMK hükümlerinde ifade ve beyanların uzmanlarca alınması gerektiğine dair bir hüküm bulunmaması, uzmanın çocuk hakkında verilecek karara katılamaması ve uzmanların bu süreçte herhangi bir yetkilerinin olmaması sürece olumsuz yansımaktadır.

Bunun yanında, uygun sürede görüşme yapılması hususu mevcut iş yükü, AGO'dan hizmet alacak grup sayısı, meslek ilkelerinin öngördüğü görüşme süresi ve içeriği düşünüldüğünde ayağı yere basan bir tanımlama değildir. Uluslararası standartlara uygun bir

görüşmenin çocuğun fiziksel, psikolojik, duygusal, sosyal ve ahlaki gelişimine bağlı olduğunu ve bu sürenin asgari 2 saat olacağını öngörmektedir. Böylesi bir durumun varlığı AGO'nun bu yönetmelikle ifade ettiği hedeflerin gerçekçi olmadığını düşündürmektedir.

Ayrıca, aile, çocuk ve çocuk ağır ceza mahkemeleri bünyesinde psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanı kadrosunda çalışan görevliler, ilgili kanunlar kapsamında Adalet bakanlığı tarafından atandıkları mahkemelerin işlerini yapmakla yükümlüdürler. Söz konusu kişileri asil görevlerinin yanı sıra, AGO yönetmeliğinde bahsi geçen yükümlülüklerin içeriği, niteliği, sayısı asil görevinin önüne geçmektedir. AGO yönetmeliğinde ki yükümlülüklerin yerine getirilmesi için sadece bu alanda hizmet verecek uzmanların istihdam edilmesi gerektiği değerlendirilmelidir. Söz konusu kişilerin görevleri ile ilişkili alanda uzmanları göz önüne alındığında kısa süreli bir eğitim ile adli görüşme uzmanı olamayacağı bunun için teorik eğitimin yanı sıra süpervizyon eğitimlerinin gerektiği bilimsel olarak kabul edilmiş bir durumdur.

Çocuk Kitapları

Çocuk istismarı ile mücadelede, çocuğun ihtiyacı mı yetişkinin kaygısı mı?

Hatice KAPUSUZ¹

Eşitsiz toplumsal yapı, giderek artan güç yoğunlaşmaları, cezasızlık, kadın mücadelesine yönelik saldırılar, eşitsizliği pekiştiren politika ve söylemlerin yaygınlığı, çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarının artmasına neden olan zemini daha da güçlendirmektedir. Bunun sonucu artan cinsel istismar vakaları, doğal olarak bu konuda çocukları “koruma” refleksini doğurmaktadır. Çocuk kitapları, animasyonlar ve çocuklara yönelik bilgilendirici materyaller hazırlayarak çocukları bu konularda bilgilendirme – bilinçlendirme ve güçlendirme çabası da mücadelenin araçlarından biridir.

Ancak hazırlanan her araç çocuğu güçlendirecek doğru bir içeriğe maalesef sahip değildir. Bir kısmı yetişkin gözü ve yetişkinlerin çocuk algısıyla hazırlanmış yetersiz, hatta olumsuz sonuçları olabilecek materyallerdir. Cinsel istismar konusunda artan kaygı ve çocukları koruma refleksi, hazırlanan bu materyallerin seçimi konusunda, yetişkinleri doğru olmayan tercihler yapmaya açık hale getirmektedir.

Bu materyallere bakarken; çocuğu güçlendirecek doğru bir seçim yapabilmek için birkaç rehber soru belirlemek iyi olacaktır. Sorunu doğru tanımlamak, materyalin kimin ihtiyacına cevap verdiğini araştırmak, klişelerden, prototiplerden kaçınmak ve çocuğu korkutacak, kendine güvenini sarsacak içerikten uzak durmak bu rehber soruların başında gelmektedir.

1 İnsan Hakları Derneği - Çocuk Hakları Komisyonu

İlk Adım; Cinsel İstismar Konusunda Doğru Bir Tanım Yapmak

Bir şeye adını doğru vermek onunla doğru bir karşılaşmanın ve mücadelenin ilk adımıdır. Çocuklar yanlış yerde bulunduğu için, hayır demeyi bilmedikleri için, kıyafetlerinden veya tavırlarından dolayı cinsel istismara maruz bırakılmamaktadır. Çocukların cinsel istismarı, yetişkinlerin çocuklara karşı işledikleri, eşitsiz yapıdan, çarpık çocuk algısından doğan bir suçtur.

Psikolog Banu Bülbül , Birgün ile yaptığı röportajda istismar ve cinsel istismarı şöyle tanımlamıştır;

“İstismar; “Eşitsizler arasındaki ilişkilerde, gücü elinde bulunduranın, bu gücü diğerine karşı kötüye kullanması” olarak tanımlanabilir. Çocuğa yönelik cinsel istismar ise; “Bir yetişkinin cinsel doyum amacıyla çocuğun bedenini kullanmasıdır.”

Buradaki kilit unsur eşitsizler arası güç ilişkisidir. Yani cinsel istismarla mücadelenin vazgeçilmez unsuru olarak ,eşitsiz güç ilişkilerine zemin sağlayan, toplumsal yapı, ekonomik ilişkiler ve bunlardan beslenen çocuk algısı ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğine karşı mücadele yürütmek gerekmektedir. Bu alanlardaki mücadele olmaksızın sadece çocuğu bilgilendirmeye yönelik bir müdahalenin sorunu ortadan kaldırması maalesef olanaklı değildir. Bu sistemin beslediği çarpık çocuk algısı ise diğer önemli bir mücadele alanıdır. Çocuğun hak sahibi bir birey olarak görülmediği, ailenin, toplumun, devletin üzerinde hak sahibi olduğu ve reşit olana kadar söz hakkı tanımadığı, çocuk algısının değişmesi gerekmektedir. Bu çocuk algısı kabul edilmelidir ki çocuklara yönelik cinsel istismar gibi bir çok şiddet biçiminin en temel kaynaklarından biridir.

Bu Yöntem Kimin İhtiyacına Cevap Veriyor?

Çocuklarla kurulan her tür pedagojik ilişkide temel bir rehber sorunun, yolumuzu açacağına inanıyorum. / Bu kimin ihtiyacı? Bunu kendim için mi yapıyorum, yoksa çocuğun ihtiyacı olduğu için mi yapıyorum? Bu müdahale ile kendimi rahatlatmak, korkumu indirmek mi istiyorum, yoksa çocuğu güçlendirmek mi istiyorum? Yaptığım şeyin sonucu gerçekten ,çocuk daha güçlü ve daha iyi olacak mı?

Bu rehber sorular, yetişkinin kaygısını dindirmeye yönelik ihtiyaç ile çocuğun ihtiyacının farklı olduğunu tanımlamamıza yardımcı olacaktır. Çocuklar için üretilen materyaller için de bu süzgeci kullanmak ve bu materyal ile tanışan çocuğun nasıl etkileneceğini düşünmemize de olanak sağlayacaktır.

Yetişkinlerin korku ve kaygılarını dindirmeye yönelik materyaller; çocuğu korkutabilir, ihtiyaç duyduğundan fazla bilgi ve detay ile çocukta merak uyandırabilir ve kendini güçsüz hissetmesine neden olabiliriz. Bu bakımdan cinsel istismar konusunda çocuğa yönelik hazırlanan bir materyal; çocuğu güçlendirmeli, bedeni konusunda farkındalık kazanmasını, bedeni sevmesini ve ihtiyaç duyduğu bilgilere ihtiyaç duyduğu oranda ulaşmasını sağlamalıdır.

Prototiplere Sığınmadan Konuyu Anlatabilmek

Cinsel istismara dair yaptığımız söyleşilerde cinsel istismar faillelerinin kim olduklarını sorarak başlıyoruz. Soruya verilen cevap söyleşinin yapıldığı yere göre değişmektedir. Her grup kendinden en uzak olan gruba işaret etme eğilimi sergilemektedir. Cinsel istismar failleri için bir profil çizmek mümkün olmasa da hem zihinlerimiz hem üretilen materyaller fail için bir prototip çizer. Tekinsiz “sapık” demenin mümkün olacağı bir karakter çizmek belki de faili zihinsel olarak kendi dünyamızdan uzaklaştırmanın da bir yoludur. Ancak hem kendi bireysel deneyimlerimiz hem ortaya çıkan vakalar faillelerin ne kadar toplumsal anlamda “güvenilir” iyi imajlı, iyi aile babası vb. olabildiğini defalarca kanıtlamıştır. Maalesef ki faillerin %66’sı babalar, çok büyük bir kısmı ise çocuğun ve ailenin tanıdığı ‘güvenilir’ insanlardır. Çok küçük bir oranda ise failer yabancılardır.

Buna rağmen çocuklara yönelik üretilen materyallerde bu prototiplerin sıklıkla kullanıldığını görüyoruz. Bu profillemeye bir yandan çocuklara yanlış mesaj verirken öte yandan o profil dışındaki failer konusunda bir çoğumuzu sessizliğe itmektir. Bu sebeple prototiplere girmeksizin cinsel istismar konusunu ele almak ve cinsel istismar göndermesi yapmaksızın çocuğu güçlendirecek materyaller üretmek gerekmektedir.

Altın Kural: İstismar Pornografisi Yapmamak

Cinsel istismar çocuklara cinsel istismar betimlemesi yapılmadan anlatılabilir mi?

Eğer çocuğun kendine güvenmesini, bedeni ile sağlıklı bir ilişki kurmasını, kendi sınırlarını korumak noktasında çocuğu güçlendirmeyi hedefliyorsak elbette anlatılabilir. Ancak çocuklar için üretilen materyallerde ; cinsel istismar detaylandırması, 'pornografisi' görmekteyiz. Üstü çekiştirilmiş, gözü yaşlı bir çocuk, yetişkin tarafından ağzı kapatılmış bir çocuk, banyoda yıkanırken izlenen bir çocuk, gibi örnekler karşımıza çıkmaktadır. Ya da sinmiş ürkmüş çocuk betimlemeleri yapılmaktadır. Bunun yanı sıra bazı anlatılarda cinsel istismarın cinsel organlar üzerinden tariflenmesi bile söz konusu olmaktadır.

Bu yayınlar ve anlatımlara , gelişimi itibari ile henüz tanışmadığı detaylar ve bilgilere, çocuk 'korumak' adına maruz bırakılmaktadır. Bu yayınlarla ve anlatılarla karşılaşan çocuk için bunun oldukça korkutucu, tanımlaması zor olabileceğini fark etmek oldukça önemlidir. Bu konuda hazırlanan materyalin çocuğu korkutmaması, baş edemeyeceği imgeler yaratmaması aksine güçlendirmesi gerekmektedir. Bu bakımdan hiç cinsel istismar göndermesi yapmaksızın çocuğun bedensel sınırlarını, bütünlüğünü ve güvenliğini inşa etmesini desteklemenin mümkün olduğunu hatırlamak önemlidir.

Beden Hiyerarşisinden Kaçınmak: Bedenin Neresi Özel Değil Ki?

Cinsel istismar konusunda üretilen materyallerde en çok; iç çamaşırını kuralı, özel bölgeler, gizli bölgeler, yasak bölgeler gibi tanımlar karşımıza çıkmaktadır. İlk bakışta oldukça rasyonel görünen bu konuya dikkatli yaklaşmak gerekiyor. Öncelikle cinsel istismar sadece cinsel bölgelerle sınırlı bir şiddet türü değildir. Beden bir bütündür. Bunun da ötesinde bedene hiç temas olmaksızın da istismar gerçekleşebilmektedir. Porno izlettirmek veya cinsel ilişkiyi izlemeye zorlamak gibi.

Ancak çocuğa sadece bedenin bir bölgesini korumaya yönelik bir mesaj verildiğinde öncelikle beden içinde bir hiyerarşi yaratmış

oluyoruz. Cinsel bölgeler söz konusu olmadığına yaşanan istismarın daha önemsiz olacağı mesajını da vermiş oluyoruz. Üstelik bu hiyerarşi; gizli, yasak, kırmızı çizgi gibi kavramlarla bezendiğinde çocuğun bedeni ile olan ilişkisini de bozabilir. Bu sebeple mümkün olduğunda bedenin bütünlüğünü, güzelliğini, özelliğini vurgulamak ve çocuğun bedensel bütünlüğüne saygı duyan, bedenini sevmesine destek olacak ifade biçimleri tercih edilmelidir.

Yine bedene dair yapılan gizli, özel, yasak bölge gibi göndermeler çocukların sağlıklı cinsel gelişimleri açısından da bir risk içeriyor. Bedenin utanılacak ve gizlenecek bölgelerinin olması bu konuda soru sorma, sağlıklı bilgiye erişme, bir sorun olduğunda fark edebilme ve sağlık takibinin yapılması açısından da engel oluşturabilir.

‘Hayır de’

Çocuklara hayır demeyi öğretmek cinsel istismar karşısında yetişkinlerin başvurduğu çarelerden biri. Çocuğun istemediği rahatsız olduğu bir konuda itirazını ifade etmesinin desteklenmesinden daha doğru ne olabilir ki? Ancak burada gözden kaçırılan iki nokta söz konusudur. İlki çocuk gelişiminin bir bütün olduğu ve tutarlılık gerektirdiği, ikincisi ise çocuğun hayır demeyi biliyor olmasının çocuğun bir yetişkin tarafından istismar edilmesi konusunda, güç farkı düşünüldüğünde oldukça zayıf bir önlem olduğudur.

İlki açısından değerlendirecek olursak ; çocuklarla kurduğumuz ilişkide bir konuda çocukları hayır demek konusunda desteklemeye çalışırken, çocukların birçok zaman ‘hayır’ını duymayan bir ilişki kuruyoruz. Çoğunlukla çocuklar birine sarılmak istemediklerinde, kendilerini öptürmek istemediklerinde, birinden uzak durmak istediklerinde bunu yanlış olarak tanımlayıp onları zorluyoruz. **Clarissa Estes’in Kurtlarla Koşan Kadınlar** kitabında *“nazik olma eğitimi” olarak tanımladığı bu durum, çocukların doğal savunma mekanizmalarına indirilen bir darbe. Çocukların beden sınırlarına, kendilerini koruma reflekslerine saygı duymaksızın günün sonunda çocuklara hayır demeyi öğretmeye çalışmak bu sebeple eksik bir yaklaşımdır.*” olarak ifade edilmektedir

İkincisi açısından ise; hem istismar edilen çocukların kendilerini suçlu hissetmelerine neden olmakta hem de toplumun/yargının fail

yerine çocukları suçlaması düşünülduğünde çocuklara hayır demeyi öğretmek yetişkinlerin bu konuda mücadele sorumluluğunu azaltan bir etkiye sahip olmamalıdır.

Çarpık, Çocuk Algısı Aşılmadan Onaylı Yayın , Güvenilir Midir?

Birçok yayınevinin pedagoğ, psikoloğ onaylı kitabı raflarda yerini almaktadır. Bu onay çoğuş insanda, güven duygusu yaratmaktadır. Oysa hiçbir meslek grubu çarpık çocuk algısını besleyen ideolojilerden azade değildir. Bu sebeple kitabı onaylayan meslek sahibinin nasıl bir çocuk algısına sahip olduğı önem kazanmaktadır. Bir pedagoğ veya psikoloğ , mevcut klişeleri yeniden üretebilir veya çocuğı güçlendirmek yerine korkutabilecek bir içeriğı destekleyebilir. Bu sebeple bir süzgeçle yayına bakmak ve yayının klişeleri mi üretiyor, prototipleri mi kullanıyor yoksa çocuğı güçlendirecek bir içerik mi sunuyor, incelemesini yapmak gerekir.

İyi bir yayın ve materyal için aşağıdaki kriterler rehber olabilir;

- Çocuğuşun ihtiyaçlarından yola çıkılarak hazırlanmış olması,
- Çocuğuşa ihtiyaç duyduğuşndan fazla bilgi ve detay sunmaması,
- Çocuğuşun bedeni ile kurduğı ilişkiyi güçlendirmeli,
- Çocuğuşu bedensel sınırları öğrenmesi konusunda desteklemeli,
- Doğrudan cinsel istismar göndermesi/ pornografisi yapmaksızın çocuğı güçlendirecek içerik sunması,
- Çizimlerde yer alan çocukların kendine güvenen bir ifadeye, beden duruşşuna sahip olması,
- Prototiplere ve klişelere girmeksizin konuyu ele alması,
- Çocukları korkutacak içerik, anlatım, çizim kullanmaması,
- Çocuğuşu gerektiğuşinde güvendiğı birinden destek istemeye yönlendirmesi (anne veya baba değil)
- Yetişkin ve çocuk için çalışma yönergeleri sunması
- Cinsel istismar konusunda ulaşılabilecek, kurum, dernek ve yerlerin bilgilerini sunması.

Travma Yaşamış Çocuklar İçin: Çok Kötü Bir Şey Oldu

Hiçbir çocuğun travmatik bir olayla karşılaşmaması için mücadele etsek de cinsel istismar gibi pek çok travmatik olay çocukların etrafını çevrelemektedir. Bu konuda **Margret M. Holmes** tarafından yazılan “çok kötü bir şey oldu “ isimli kitap yol gösterici notlar içermektedir. Çizimler ve anlatımı ile travma yaşamış çocukları anlayabilmek için yetişkinlere , çocukları ise yetişkinlerden destek almaya yönlitici bilgiler aktarılmaktadır

Gönül Görmez İse Göz Görse Neyleyeyim...

Av.Yüksel HOŞ¹

Bir halk deyişİ vardır: Pek çok insan kullanır. Ancak bu sözü kullanırken anlamını, uygun bir derecede önemsemez. “... **Gözüm gibi korurum....**”

Bu söz gözün ve görmenin ne kadar önemli olduğunu ispatdır.

Bir alıntı yaparak, çocuk diliyle de gözün ve görmenin önemini anlatalım.

On yaşındaki Damla diyor ki;

“Sevgili Arkadaşlar,

Biliyorsunuz görme organımız gözdür. Ve gözümüzde bazı nedenlerden dolayı hasarlar olabilir. İşte ben bunları size anlatacağım. Örnek olarak hepimiz sokakta arkadaşlarımızla oynamayı çok severiz. Fakat sokakta çok tehlike var. Bunlar gözümüze zarar verebilir. Örnek olarak birbirimize şaka bile olsa taş atmamalıyız. Dikenli bitkilere dikkat etmeliyiz. Eğer gözümüzde ağrı, bulanıklık vb rahatsızlıklar olursa annemizden ve babamızdan gizlemeliyiz. Onlar kızmazlar. Aynı şekilde doktorlardan da korkmamalıyız. Onlar bizler için, bizleri düşündükleri için bazı şeyleri yapıyorlar. Evde olabilecek bazı kazalar da var. Bunlardan bir tanesi evde bulunan sivri ve kesici aletlerdir. Bunlara dikkat etmeliyiz; veya hepimiz televizyon seyretmeyi çok severiz. Ama çok yakından seyredersek gözlerimiz bozulabilir. Gözlük takmak zorunda kalırız. Buna da dikkat etmeliyiz. Ayrıca eğer gözlük takan bir arkadaşımız varsa veya biri gözlük takıyorsa alay edilmemeli. Çünkü, bu hiç güzel bir şey değildir. Ayrıca gözlük ayıp değil., doğaldır. Ve de annemiz, babamız veya arkadaşlarımızın sevgisi azalmaz. Gözlük ihtiyacı olanların takması daha iyi görmesini sağlar. Ve son olarak kağıt ok yapıp,

¹ Türkiye Sakatlar Derneği Bakırköy Şube Başkanı

birbirimize atmamalıyız. Çünkü gözümüzde büyük hasarlar meydana gelebilir. Gözümüzü gözümüz gibi koruyalım.” (ALTI NOKTA KÖRLER DERNEĞİ VEB SAYFASINDAN ALINTIDIR)

Görme yetisi kısmen olmayanlar için “az görenler”, tamamen olmayanlar için ise “total kör” kavramları kullanılmaktadır.

Bazı insanlar dünyaya görme engelli olarak gelirler. Ancak toplumun bilgisizliği, yanlış yaklaşım ve uygulamalar, yetersiz eğitim ve pek çok nedenle görme engeli sonradan da ortaya çıkmaktadır. Trafik kazaları, iş kazaları, hastalıkların etkisi ile görme kısmen veya tamamen kaybedilebilmektedir. Sonradan oluşan körlük sayı olarak hiç de doğuştan kör olanlardan az değildir.

Görme engelli bir kişinin yaşadığı en önemli sorun, gözlerinin görmemesi değil, toplumun görme engellilerle ilgili yanlış anlayış ve ön yargıdır; kendisine sağlanan olanakların yetersizliği ve diğer insanlarla arasındaki fırsat eşitsizliğidir.

Eğer görme engellilere de yaşamın her alanında gerekli fırsat eşitliği ve yeterli olanaklar sağlanırsa, görme sorunu olması, o insanlar için basit bir fiziksel sorun düzeyine inecektir. Bugün ülkemizde görme engellilerin ulaşmak istediği başlıca hedef, herkesle eşit hak ve olanaklara sahip olmak, toplumla kaynaşmak ve günlük yaşamlarını sürdürürken bağımsız ve özgür olabilecekleri koşullara sahip olmaktır.

Görme engelli bir kişinin, karşılaştığı her başarısızlık için körlüğünü bir mazeret olarak göstermesi ne kadar yanlışsa, toplumun da her başarının sağlanması için görmenin gerekli olduğunu ileri sürmesi o kadar yanlıştır. İkisinin de pratik sonucu olumsuzdur. İnsanla toplum arasında sürekli bir etkileşim vardır. Bu nedenle görme engelli kişilerin değerlendirmeleri toplumu, toplumun değerlendirmeleri ise görme engellileri etkilemektedir.

Görme engellilerin günlük yaşamda karşılaştıkları sorunların ve yanlış değer yargılarının ortadan kaldırılması için hiç şüphesiz ki “eğitim” şarttır. Görme engelli çocuklar için ne yazık ki, eğitim olanakları sınırlıdır. Yeterli eğitim alabilen ve eğitimi sonunda meslek sahibi olup, mesleğinde iş bulan görme engelli sayısı çok azdır.

Gerek üst kategori olarak “engelliler” ve özelde görme engelliler ile ilgili” mevzuat ise çok dağınık bir hal almıştır. Mevzuatın birleştirilerek bir kanun çıkarılması gereklidir.

6462 sayılı Kanunun (RG:3.5.2013/28636) 1. maddesi ile bu Kanunun Adında yer alan “Özürhüleri ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması” ibaresi “Engelliler” olarak değiştirilmiştir.

ENGELLİ HAKLARI

Engellilerin sosyal, ekonomik ve siyasal yaşama etkin ve eşit vatandaşlar olarak katılmalarını sağlamak üzere başta Anayasa olmak üzere pek çok yasal düzenleme yapılmıştır. Bu konuya ilişkin Anayasamızda yer alan hükümleri şöyle sıralayabiliriz:

1. Sosyal Devlet İlkesi

Anayasası'nın 2. maddesine göre, Türkiye Cumhuriyeti bir sosyal hukuk devletidir. Engelli vatandaşları topluma kazandırmak sosyal devlet olmanın gereğidir.

2. Eşitlik İlkesi ve Pozitif Ayrımcılık

Son zamanlarda kanun önünde eşitlik ilkesinin toplumdaki dezavantajlı grupların sorunlarını çözmediği, başka bir deyişle bu gruptaki bireyleri ötekilerle eşit hale getirmediği anlaşılmıştır. Sosyal devlet ilkesi, eğitim ve öğretim hakkı gibi anayasal önlemlerin de toplumdaki tüm bireyleri eşit hale getirmede yeterli olmadığı görülmüştür. Bu amaçla Anayasada değişiklik yapılarak, dezavantajlı grupların bireylerini başka bireylerle eşit hale getirecek pozitif ayrımcılık kabul edilmiştir.

Türkiye, 2010 yılında yaptığı Anayasa değişikliği ile pozitif ayrımcılığı hukukumuzda kazandırmıştır. Bu değişikliklerle birlikte Anayasamızın 10. maddesi şu hale dönüşmüştür:

“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir. Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alın-

cak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Çocuklar, yaşlılar, özürllüler, harp ve vazife şehitlerinin dul ve yetimleri ile malul ve gaziler için alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olamaz.”

3. Eğitim ve Öğretim Hakkı

Anayasanın, eğitim ve öğretim hakkının düzenlendiği 42. maddenin 8. fıkrasında, “Devlet, durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirleri alır” demektedir.

4. Çalışma Hakkı

Anayasanın 49. maddesine göre, “Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir.” Bu hükümdeki “herkes” kelimesi çok önemlidir. Çünkü buradan, engelli olsun ya da olmasın tüm vatandaşların çalışma hakkına sahip olduğu anlaşılmaktadır. 50. maddenin 2. fıkrasında da, bedenî veya ruhî yetersizliği olanların çalışma şartları bakımından özel olarak korunacakları öngörülmüştür. Kamu hizmetine girme bakımından 70. madde, “Her Türk kamu hizmetlerine girme hakkına sahiptir” denmiştir. 2. fıkrada bir ayırım yapılmıştır. Buna göre, “Hizmete alınmada, görevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemez.” Yani kamu hizmetinde engelliler kendi niteliklerine uygun işlerde çalıştırılacaklardır. Tabii ki bu kural özel sektör için de geçerlidir.

Ülkemizde, anayasada yer alan bu ilkeler çerçevesinde yapılan yasal düzenlemelerle engelli hakları gerçek yaşamda karşılığını bulmuştur. Bunların bazıları aşağıda listelenmiştir.

EĞİTİM ÖĞRETİME DAİR HAKLAR

- Uzun süre hastanede tedavi gören çocuklar için bazı hastanelerde “**Hastane İlköğretim Okulları**” bulunmaktadır.
- Özürllü çocukların resmi ya da özel eğitim merkezlerinden aldıkları eğitime ilişkin giderlerin bir kısmı çalışılan kurum, sosyal sigortalar kurumu veya emekli sandığı tarafından bütçe uygulama talimatları doğrultusunda karşılanmaktadır.
- Tüm şehirlerde Rehberlik ve Araştırma Merkezi bulunmaktadır. Engelli çocuğu olan aileler bu merkezlere başvurarak danışmanlık hizmeti alabilirler.

- Rehberlik Araştırma Merkezlerinden yönlendirme raporu ve özürlü sağlık kurulu raporu alan engelli çocuklar için Milli Eğitim Bakanlığı eğitim yardımı yapmaktadır.
- Okullarda kaynaştırma eğitimine ağırlık verilmektedir.
- Zorunlu ilköğretim çağında oldukları halde özürlü olan çocukların özel eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır.
- Özürlülerin profesyonel olarak spor yapmaları için Devlet Bakanlığına bağlı Özürlüler Spor Federasyonu vardır.
- Zihinsel engelliler özür derecelerine göre yapılandırılmış okullarda ya da kaynaştırma okullarında eğitim alabilirler.
- İlköğretimi bitiren görme engelli öğrenciler öğrenimlerine normal okullarda kaynaştırma eğitimiyle devam etmektedirler.
- Braille alfabesi ile yazılmış ortaöğretim ders kitapları görme engelliler akşam sanat ve basım evi matbaasında basılıp istek halinde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmaktadır.
- Ortopedik ve görme engelliler için üniversite sınavında uygun mekânlar hazırlanır. Görme özürlüler ve az görenler için 30 dakika ek sınav süresi verilir, sınav sorularını okuyacak yanıtları yazacak yardımcı refakatçi eşliğinde sınava girme olanağı sağlanır.
- Az gören üniversite öğrencileri fakülte/ yükseköğretim bölüm amirliklerine yazılı olarak başvurup sınav sorularının büyük puntolu harflerle yazılmış olmalarını sağlayabilirler.
- İşitme engellilere okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretimde gündüzlü ve yatılı eğitim hizmeti verilmektedir.
- İşitme engelli çocuklar meslek liselerine sınavsız yerleşebilirler.
- İşitme özürlü öğrenciler ortaöğrenimlerini tamamladıktan sonra yükseköğrenimlerini Eskişehir Anadolu Üniversitesi' ne bağlı Entegre Yüksek Okulunda devam ettirebilirler.
- Ortopedik özürlülere okul öncesi, ilköğretim ve meslek lisesi düzeyinde yatılı ve gündüzlü olmak üzere eğitim olanağı sunulmaktadır.

- Yükseköğretim kurumuna girmeye hak kazanan ve kayıt yaptıran öğrenci ilk yılında bulunduğu ildeki valilik bünyesindeki sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfına başvurarak Başbakanlık bursundan yararlanabilir, ders araç ve gereçlerinin temini konusunda destek alabilir.
- Özürlü öğrenciler Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürlüğü'nün öğrenci yurtlarından faydalanabilirler.
- % 40 ın üzerinde özürlü olduğunu belgeleyenlere Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından uygulanan harç ve öğrenim kredilerinde öncelik tanınmakta ve kredinin geri ödenmesinde % 50 indirim uygulanmaktadır.

Özürlü bulunan yurtlarda özürlüler için tuvalet, binanın kat durumuna göre rampa, asansör bulunması zorunludur.

- Özürlü vatandaşlarımız için Türkiye İş Kurumu, Mesleki Eğitim Merkezleri, Halk Eğitim Merkezleri, özel dershaneler, belediyeler, özürlülerle ilgili dernekler ve vakıflar meslek edinme kursları açmaktadır.
- Milli Eğitim Bakanlığı özel eğitime muhtaç kişilere özel meslek kursları düzenler. Bu kişiler kurslara devam ettikleri sürece tamamen çırak ve öğrencilere verilen haklardan yararlanabilirler. Meslek edinme kurslarından yararlanan engelli vatandaşlara işe yerleştirmede öncelik tanınmaktadır

SAĞLIK HAKKINA İLİŞKİN OLARAK SAĞLANAN İMKÂNLAR

- Hamilelik döneminde anne adaylarına bebeğin, zihinsel ve fiziksel özürlü olup olmadığının araştırılması amacıyla genetik danışma hizmeti sunulmaktadır.
- Ülkemizde Ankara ve İstanbul'da olmak üzere özürlülere yönelik hizmet götüren iki dış kliniği bulunmaktadır.
- Kızılay muhtaç hastalara, fiziksel özürlülere tedavi yardımı yapar.

Görme engelliler günlük yaşamlarında, eğitimleri sırasında ve işyerlerinde, özel olarak üretilmiş çeşitli araçlardan yararlanmakta-

dırlar. Örneğin, rakamları kabartma noktalarla gösterilen saatler, konuşan hesap makineleri, derece, tansiyon, kan şekeri ölçen aletler, paraları renkleri sesli olarak belirten cihazlar yaşamlarını kolaylaştırmaktadır.

Görme engellilere özgü araç gereçlerin bir bölümü Vakfımız tarafından sağlanırken özellikle ders araç ve gereçleri **Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Ders Aletleri Yapım Merkezi'nden** temin edilebilmektedir.

Onurlu bir görme engelli, herkesle eşit haklara ve yükümlülüklerle sahip olduğunun bilinciyle hareket edeceğinden, yurttaşlarımızın, acıma duygularını istismar etmeye kalkışan görme engellilere ödün vermemesi, doğru bir yurttaşlık, dayanışma ve yardım bilincinin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından son derece önemlidir.

Görme engeli olmayanların bir köre yardımcı olmak istemesi halinde bazı hususlara dikkat etmesi yararlı olacaktır.

- Siz onun koluna değil, o sizin kolunuza girmelidir. Çünkü kaldırım kenarı veya merdiveni anlaması için yarım adım gerinizden gelmesi gerekmektedir.
- Merdiven inerken trabzandan yararlanması için yol gösterici olabilirsiniz.
- Kaldırım iniş ve çıkışlarında sürekli sözlü uyarılara gerek yoktur. O sizi yarım adım geriden izlediği için biraz yavaşlamanız yeterlidir.
- Ona ismiyle hitap ediniz. Aksi halde kiminle konuştuğunuzu anlayamayabilir. Konuşurken görmek veya kör gibi kelimeleri kullanmaktan çekinmeyin ve yanından ayrılacağınız zaman sözlü olarak bildiriniz.
- Eğer size yol veya yön sorarsa, sözcüklerle kesin ve anlaşılır biçimde izah ediniz. El ile işaret etmenin veya göze hitap eden işaretler kullanmanın yararı yoktur. Görme engelli birini uzaktan bağırarak yönlendirmeniz hem rahatsız edici hem de tehlike yaratıcı olabilir. Olanağınız varsa yardım etmek için yanına gidiniz. Duraklarda hangi otobüsün geldiğini öğrenmek isteyip

istemediğini sorabilirsiniz. Sizin otobüsünüz daha önce gelirse ayrılacağınızı mutlaka belirtiniz. Yardıma ihtiyacı olmayan bir görme engelliye yardım etmeye kalkışmanız sadece size vakit kaybettirir.

- Kapıları yarı açık bırakmayınız. Onunla daha önce tanımadığı bir odaya girerseniz, onu odanın ortasında yalnız bırakmayınız. Bir sandalye veya koltuğa kadar götürünüz.
- Yemekte et varsa, kesmekte yardım isteyip istemediğini sorabilirsiniz. Yemeklerin yerini ayrıntılı olarak tarif ediniz.
- Yatılı konuk olarak evinize geldiğinde ona tuvaletin, gardrobun, pencerenin, prizın ve elektrik düğmesinin yerini gösteriniz. Ayrıca, lambaların açık olup olmadığını, elektrik düğmelerinin hangi yönde açık ya da kapalı olduğunu bilmek isteyebilir.
- Eğer arzu ederseniz sizinle körlüğü hakkında konuşabilir, ama bu eski bir hikayedir. Oysa sizin olduğu gibi görmeyenin de ilgi duyduğu başka pek çok konu vardır.

GÖRME ENGELLİ ÇOCUĞU OLAN AİLELERE ÖĞÜTLER

Sevgili anne ve babalar, görme engelli çocuğunuza yardımcı olabilmemiz için aşağıdaki öğütlerimize kulak veriniz.

Görme engelli çocuk da bütün çocuklar gibi belirli gelişme aşamalarından geçerek büyür. Belirli gelişme aşamasındaki tüm davranış özelliklerine, görme engelli çocuklarda da rastlanır. Bu nedenle çocuğunuzda gözlemlendiğiniz davranışlar karşısında telaşa kapılmadan önce bu davranışın onun gelişme aşamasına uygun olup olmadığını anlamak için çocuk psikolojisi ve gelişimi ile ilgili kaynakları okuyunuz ve karşılaşılan güçlüklerde çocuğunuzun görmemesine sığınmayınız.

Görmeyen çocuğunuzdan henüz ulaşmadıkları aşamanın özelliklerini beklemeyiniz. Bir davranış veya becerinin ortaya çıkabilmesi için önce çocuğunuzun bünyesi yeterince gelişmiş olmalı (hazır olmalı), kasları, sinir sistemi, beyin gelişimi uygun olmalıdır. Ancak o zaman sizin sunacağınız olanaklar etkili ve yararlı olur.

Çocuğunuz sizin istediğınız hızda değil, doğuştan getirdiği büyüme hızında gelişecektir. Her çocuğun büyüme hızı birbirinden farklıdır. Biri beceriyi 2 ay önce, diğeri 3 ay sonra yerine getirebilir. Sizin çocuğunuz geri kaldı zannedip telaşlanmayın ama gereken olanakları sunmaya devam edin.

Çocuğunuz bütün gelişim alanlarında aynı hızda ilerleme göstermez, telaşlanmayın. Örneğin; yürümeye çabalayan her çocukta konuşmadaki ilerlemeler yavaşlar, yürüdükten sonra kelime sayısında ve cümle kurmada ilerleme olur.

Çocuğunuzun doğuştan bazı özellikleri kalıtsal olarak getirdiğini, aileden birine geçtiğini unutmayınız, hemen görmemeye bağlayıp üzülmeyiniz.

Görme engelli çocukta görme duyusunun yerini ağırlıklı olarak dokunma duyusu almaktadır. Dış dünyayı görerek tanıma yerine, elleri ile yoklayarak tanımakta; dokunma duyusu yoluyla elde ettiği izlenimlerle çeşitli kavramlar geliştirmektedir.

Görmeyen çocuklar, cisimleri ağızlarına görenlerden daha sıklıkla götürmektedirler. Çünkü ağızları ile de tanımaktadırlar. Bu nedenle çocuğunuzun bu davranışını, mikrop bulaşır diye mümkün olduğu kadar engellemeyiniz.

Elleri göğüs hizasında birleştirmek çok önemlidir. İlerde iki el kullanılarak yapılacak pek çok becerinin kazandırılması için iki el tutma, sallanan bir oyuncağı iki el ile yakalama gibi faaliyetlere teşvik ediniz.

Gören bebeğin kendiliğinden yaptığı tek el ile ayak yakalama, iki el ile tek ayağı yakalama, çapraz el ve ayak yakalama gibi el ile ayak yakalama oyunlarını görmeyen bebeğinize siz yaptırmalısınız. Bu gibi hareketler, vücudunun kısımlarını tanımaya yardımcı olacağı gibi, zihninde mesafe kavramının gelişmesi için de temel oluşturacaktır.

Bebeğinize sadece penye fanila veya zıbın giydirmeyiniz, çeşitlendiriniz. Tenine, yünlü, pazen, patiska vb. ne kadar çok kumaş değerse , zihinde o kadar çok kavram oluşacaktır.

Görmeyen bebekler kendiliklerinden emeklemezler. Gören bebekler, hoşlarına giden bir nesneye ulaşmak için çaba gösterirler. Bu yüzden emeklemeyi kendiliklerinden öğrenirler. Görmeyen bebeği ise sesli oyuncaklara ulaşması için çabalamaya ve emeklemeye teşvik etmelisiniz.

Görmeyen çocukların başlarını öne eğdikleri sıklıkla görülmektedir. Bunu önlemek için, bebeğinizi sadece sırt üstü yatırmaya alıştırmayınız. İhtiyaçları karşılandığı ve keyifli olduğu zamanlarda bebeğinizi alçağa yüzü koyun yatırınız ve siz yüksekte oturunuz. Ona yüksekte konuşunuz, oyunlar yapınız, böylece boynunu yukarı kaldırma ve tutma egzersizleri yaparak boyun kaslarını geliştirmesini ve başını dik tutmasını sağlamış olursunuz. Bunu yapabilmesi için kolları üzerinde hareket etmesine yardımcı olunuz.

Bebeğinize yastıklar yapınız ve içini nohut, fasulye, pirinç, mercimek gibi farklı cisimlerle doldurunuz. Bebeğinizin bu farklı yastıklar üzerinde yüzükoyun ve sırtüstü yatarak değişik dokunma uyaraları ile sert, yumuşak, iri-minik kavramlarını hissederek öğrenmesini sağlayınız.

Yürümesi için yine sizin teşvik etmeniz gerekmektedir.

Yürüdükten sonra değişik hareketleri siz öğretmelisiniz. Koşmak, zıplamak, dizini bük, eğil, çömel, kolunu kaldır, kolunu uzat vb.. Bunları öğretirken; siz o hareketi kendi elleriniz ile onun kol ve bacakları üzerinde yaptırmalısınız. Aynı zamanda da hareketleri isimlendirmeli ve tarif etmelisiniz. Bunları görmediği için kendi başına öğrenemez.

Ayak tabanları da avuç içi ile eş değerde beyne bilgi göndermektedir. Hava ve ısı şartlarına uygun olarak, çocuğunuzun çıplak ayak ile her yerde dolaşmasına izin veriniz ki, zemin ve yüzey farklılıklarını öğrensin. Evde; taş, parke, marley, fayans, mermer, halı, kilim, ... Dışarıda; çimen, toprak, kum, çakıl asfalt vb. Aynı zamanda cisimlerin özelliklerini öğrensin. İnce-kalın, soğuk-sıcak, sert-yumuşak, kısa-uzun, büyük-küçük gibi. Cisimlerin yapıldığı maddeleri de öğrensin: Plastik, tahta, kumaş, cam, metal vb. Bunları sürekli isimlendirerek anlatmalısınız. Dokunarak hissetmeden, sadece anlatılanları dinlemek fazla işe yaramaz.

Bütün çocuklar oyun ile öğrenir. Çocuklarla ders çalışırsanız, hiç istekli olmazlar. Günlük yaşam içinde pek çok işi, faaliyeti oyuna dönüştürebilirsiniz.

Evde baticı, yaralayıcı, canını yakıcı nesnelere toplayınız, görme-yen çocuğunuz da dolaşmaktan, hareket etmekten korkmasın. Özgürce dolaşsın ki, dış dünya ile baş etmeyi öğrensın.

Yeni yürümeye başladığında itilen, çekilen, ses çıkaran, hareket eden oyuncaklar alınız. Oyuncakları da malzeme olarak çeşitlilik göstereyin: Tahta, kağıt, karton, bez, plastik, metal gibi. El ile sıkılan oyuncaklar da el kaslarının gelişmesine yardımcı olur.

Çocukluk dönemi, özellikle 0-6 yaş tüm çocuklar için somut biçimde yaşanılarak öğrenilen bir dönemdir. Görmeyen bebek ve çocuğunuzu da somut biçimde yaşatarak zihninde kavramlar oluşmasına katkıda bulununuz.

Seçtiğiniz oyuncaklarla pek çok kavramı çocuğunuza dokunma duyusu aracılığıyla öğretebilirsiniz. Düz, pütürlü, sivri, yamuk, eğri, yuvarlak, köşeli gibi.

Görmeyen çocukların sesli uyarılara ve müziğe karşı daha ilgili oldukları gözlemlenmektedir. Zihninde kavramların sınırlı kalması ve hareketsizleşmemesi için çocuğunuzun sadece sesli uyarıları ve müziği dinleyerek zaman geçirmesine izin vermeyiniz.

1-1,5 yaş civarlarında kol, bacak, baş, karın gibi organları vücudunda ve kendi vücudunuzda gösteriniz. Daha sonra başının bölümlerini; ağız, burun, kulak, saç, kaş, diş ve el ve ayak parmaklarını tanıtırız. Hemen hemen aynı sıralarda hayvan seslerini öğretebilirsiniz. En iyi öğrenmeyi sağlamak için gerçeğini dinletmeli, hatta mümkün olanları yoklatmalısınız.

Gören çocuklar dış dünyadaki nesnelere bir bakışta algırlar. Görmeyen çocuklar ise bir nesneyi ellerine aldıkları zaman bir parçasını, sonra diğerini, sonra sıra ile kalan kısımlarını yoklarlar. Bu nedenle, parçadan bütüne doğru ilerlerler. Böylece, görmeyenlerin zihninde kavramlar parçadan bütüne doğru gelişir. Görmeyen çocuklara da bir şey öğretirken mutlaka alt basamaklara bölmeli ve aşama aşama öğretmelisiniz.

Mekan algısı ve zihinsel harita geliştirebilmesi için önce odasını, kapıdan başlayarak duvarları yoklatarak ve sıra ile eşyaları tanı-

tarak öğretmelisiniz. Evde eşyaların yerini sıkça değiştirmeyiniz ki evin düzenini, odaların yerini, zihninde harita oluşturarak öğrenebilsin.

Çocuğunuzu parklara götürünüz, koşturunuz, kaydırınız. Kendi başına hareket edebilmesi için bağımsız hareket yöntemlerini öğretiniz.

Yemek yeme becerilerini kazanabilmesi için kaşıkla yediriniz. Pürtlü yemeye alışabilmesi için yemekleri püre şekline dönüştürmekten sakınınız.

Körlük tiklerinin gelişmesini önlemek için, hareketsiz kalmasını, canının sıkılmasını önleyiniz.

Mümkün olduğu kadar onu her yaşta ve tüm vücudunu içeren hareketlere ve faaliyetlere yönlendiriniz.

(Bu bölümün alındığı kaynak: <http://www.engellininsayfasi.com>)

TÜRKİYE'DE ENGELLİLERİN FAYDALANDIĞI OLANAKLAR:

Engellilere tanınan çeşitli haklardan yararlanabilmek için engelli bireyin sakatlığının türünü ve derecesini gösterir Sağlık Kurulu Raporu alması zorunludur

Sosyal güvencesi bulunmayan yoksul kişilerden rapor ücreti alınmaması hastane başhekimliklerinin yetkisindedir.

İLKÖĞRETİM ENGELLİLER İÇİN DE ZORUNLUDUR!

Anayasamıza göre herkes için zorunlu ve parasız olan ilköğretim hakkı, engelliler için de geçerlidir. İlköğretim hakkından yararlanmak isteyen engellilerin Milli Eğitim Bakanlığına bağlı Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine veya Milli Eğitim Müdürlüklerine başvurmaları gerekmektedir.

ÖZÜRLÜLÜK BİLGİSİNİN NÜFUS CÜZDANINDA YER ALMASINI SAĞLAMAK BAZI KOLAYLIKLAR SAĞLAMAKTADIR

Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle meydana gelen bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini yüzde 40 ve üstünde bir oranda kaybedenlerin "özürlülük bilgisi", istendiğinde nüfus cüzdanlarında yer alır.

Özür oranı ile ilgili bilgilerde değişiklik olması durumunda özürlü buna ilişkin sağlık kurulu raporu ile il müdürlüğüne müracaat eder.

Özürölüler İdaresi Başkanlığı tarafından mevcut özürölüler için verilmiş olan kimlik kartları geçerlidir. Özürölüler için kimlik kartının içerdığı bilgilerin değışmesi, kaybedilmesi, çalınması durumunda yeniden «özürölüler için kimlik kartı» düzenlenmez.

NÜFUS CÜZDANLARINDA ÖZÜRLÜLÜK BİLGİSİ YER ALAN ÖZÜRLÜLERİN KAZANIMLARI NELERDİR?

Özürölülerin hangi hak ve indirimlerden faydalanacakları, ilgili kurum, kuruluş veya yerel yönetimler tarafından belirlenir. Bu konuda zorunlu genel bir hak ve indirim söz konusu değildir. Bunun yanında bazı Kamu kurumlarının özürölülere sağladığı kolaylıklar aşağıda belirtilmiştir. Bu indirimler ve/veya oranları zaman zaman ilgili kurumlar tarafından değıştirilebilir.

Özürölülük bilgisi Ulusal Özürölüler Veri Tabanında tutulacağı için çeşitli kurum, kuruluş ve sivil toplum örgütlerinin özürölülere yönelik hizmetlerinden (mesleki rehabilitasyon, yardım vs.) faydalanabileceklerdir.

Devlet Demir Yollarında ücretsiz ulaşım,

THY ile seyahat halinde belirlenen esas doğrultusunda indirim,

Turkcell ve Telsim cep telefonlarında indirimli ücretle görüşme,

Milli Parklar, Devlet Tiyatroları, müzeler ve spor müsabakalarından (refakatçisi ile birlikte) ücretsiz yararlanma.

Bazı Belediyeler, özürölülerini iç hat otobüs, vapur vb. ulaşım hizmetlerinden ücretsiz veya indirimli faydalandırmaktadır. Su faturalarında indirim uygulayabilmektedirler.

ENGELLİLERİN DEVLET MEMURU OLARAK ÇALIŞMASI MÜMKÜN MÜ ?

Evet, engelliler de 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununun 53. maddesine göre çıkarılan “Sakatların Devlet Memurluğuna Alınma Şartları ile Hangi İşlerde Çalıştırılacakları Hakkında Yönetmelik”

hükümleri çerçevesinde Devlet Memuru olarak çalışabilmektedirler. Bir kamu kuruluşunun çalıştırdığı memurların %3'ü oranında engelli memur çalıştırma zorunluluğu vardır.

ENGELLİLERİN İŞÇİ OLARAK ÇALIŞMASI MÜMKÜN MÜ ?

Evet, engellilerin kamu sektöründe veya özel sektörde iş kanunu çerçevesinde işçi olarak çalışmaları mümkündür. 4857 Sayılı İş Kanununun 30.maddesine göre 50 ve 50'nin üzerinde işçi çalıştıran kamu ve özel işyerlerinin %3 oranında sakat işçi çalıştırmaları zorunludur. Bu zorunluluğa uymayan işverene çalıştırmadığı her engelli işçi için her ay ceza ödettilmektedir.

ENGELLİLER HANGİ VERGİ İNDİRİMLERİNDEN YARARLANMAKTADIRLAR?

GELİR VERGİSİ

Hizmet erbabı, serbest meslek erbabı ve basit usulde vergilendirilen özürllüler ve bakmakla yükümlü olduğu özürllü yakını olanlar 193 sayılı Vergi Usul Kanunu hükümleri çerçevesinde gelir vergisi indiriminden faydalanabilmektedirler. İndirim tutarı, indirimden yararlanan veya bakmakla yükümlü olduğu özürllünün özür derecesine göre birinci, ikinci ve üçüncü derece özürllü olmak üzere ayrı ayrı hesaplanmaktadır.

Kanuna göre,

Çalışma gücünün asgari % 80`ini kaybetmiş bulunan hizmet erbabı birinci derece sakat, asgari % 60`ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ikinci derece sakat, asgari % 40`ını kaybetmiş bulunan hizmet erbabı ise üçüncü derece sakat sayılmaktadır.

Bakanlar Kurulu her yıl bu miktarları yeniden belirlemeye yetkilidir.

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ

H sınıfı sürücü ehliyeti bulunan Devlet Hastanesi'nden, özel terti batlı otomobil kullanabileceğine dair heyet raporu alan özürllülerden ÖTV alınmaz. Diğer engellilerden %90 ve üstü engeli olanlar adına alınacak araçlardan da ötv alınmamaktadır.

MOTORLU TAŞITLAR VERGİSİ İSTİSNASI

ÖTV muafiyeti ile alınan araçlar için MTV alınmamaktadır.

KATMA DEĞER VERGİSİ

Engellilerin eğitimleri, meslekleri, günlük yaşamları için özel olarak üretilmiş her türlü araç-gereç ve özel bilgisayar programları katma değer vergisinden muaf kılınmıştır. Böylece engellilerin eğitimlerinde, mesleklerinde ve günlük yaşamlarında kullandıkları ve kendileri için özel olarak üretilmiş olan kabartma ve sesli kitap, beyaz baston, saat, tekerlekli sandalye, koltuk değneği, ortez ve protez, işitme cihazı gibi araç gereçler engelli açısından bir miktar da ucuzlatılmış olmaktadır.

GÜMRÜK VERGİSİ

Engellilerin kendi özel kullanımları için yurt dışından ithal ettiği alet ve makinelerden gümrük vergisi alınmaz.

Gümrük kanununa göre, sakatlar tarafından kullanılmak üzere özel surette imal edilmiş hareket ettirici tertibatı bulunan ve bunlar tarafından ithal edilen motorlu ve motorsuz koltuklar, bisiklet, motosiklet ve binek otomobilleri gümrük vergisinden muaftır.

EMLAK VERGİSİ

Özürlülerin 200 m²'ye kadar sahip oldukları konutlarından alınmakta olan emlak vergisinin sifıra kadar düşürülmesi için Bakanlar Kuruluna yetki verilmiştir.

ENGELLİLER KAÇ YILDA EMEKLİ OLABİLİRLER?

EMEKLİ SANDIĞI

Emekli Sandığı'na bağlı olan ve bedensel ve zihinsel yeteneklerindeki eksiklik nedeniyle %40'ın üstünde sakatlık raporu bulunan engelliler, 15 yıl fiili hizmetlerini tamamladıkları takdirde emeklilik hakkından yararlanabilirler.

SSK

Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce bu Kanunun 53'ncü maddesine göre malul sayılmayı gerektirecek dere-

cede hastalık veya arızası bulunan ve bu nedenle malullük aylığından yararlanamayan sigortalılar, yaşları ne olursa olsun en az 15 yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar.

Sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanmaya hak kazanmış durumda olan sigortalılardan; ilgili mevzuat uyarınca , 1. derece sakatlığı olanlar yaşları ne olursa olsun en az on beş yıldan beri sigortalı bulunmak ve en az 3600 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak,

II. derece sakatlığı olanlar yaşları ne olursa olsun en az onsekiz yıldan beri sigortalı olmak ve en az 4000 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmak,

III. derece sakatlığı olanlar yaşları ne olursa olsun en az yirmi yıldan beri sigortalı olmak ve en az 4400 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmaları şartıyla yaşlılık aylığından yararlanırlar. Sakatlığı nedeniyle vergi indiriminden yararlanması dolayısıyla yaşlılık aylığına hak kazanarak yaşlılık aylığı alanlar Kurumca kontrol muayenesine tabi tutulabilir

BAĞKUR

Bağ-Kur, engellilere yönelik özel bir erken emeklilik uygulaması yapmamaktadır.

MALULEN EMEKLİLİK

Malulen emeklilik durumu ile ilgili olarak 3 Sosyal Güvenlik Kuruluşu'nun da erken emeklilik uygulaması vardır.

SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARINA BAĞLI OLMAYAN ENGELLİLER HANGİ HAKLARDAN YARARLANABİLİRLER?

YEŞİL KART

Hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmayan ve sağlık giderlerini karşılayacak durumda bulunmayan Türk vatandaşlarının bu giderleri 3816 Sayılı Kanun kapsamında Devlet tarafından karşılanmaktadır. Yeşil kart, gerekli araştırma ve incelemeler

yapıldıktan sonra, il ve ilçe idare kurullarının kararı üzerine valilik ve kaymakamlıkça hak sahiplerine verilir.

SAKATLIK MAAŞI

Herhangi bir sosyal güvencesi ve geliri olmayan engelliler 2022 sayılı kanun çerçevesinde üç aylık dönemler halinde sakatlık derecelerine göre faklı miktarlarda sakatlık maaşı alabilirler. 7 Temmuz 2005 tarihinde yürürlüğe giren Yeni Özürlüler Yasası ile 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda önemli sayılabilecek değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Buna göre, bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan ağır derecedeki özürlüler, 65 yaşını doldurmuş vatandaşlarımızın almakta olduğu aylığın % 300'nü; işe yerleştirilememiş olan, bakmakla yükümlü kimsesi bulunmayan özürlüler ile 18 yaşın altındaki özürlülerin bu özürlüye bakmakla yükümlü olan yakınları ise % 200'ünü alacaklardır. Bu durum karşısında somut uygulama şöyle olacaktır:

- Emekli Sandığı Mevzuatına göre sakatlar sakatlık oranı %70 ve üzeri, sakatlık oranı %40 ve %70 arasında olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Birinci grup ağır sakatlıkları, ikinci grup ise hafif derecedeki sakatlıkları oluşturmaktadır. Bu durumda uygulamada özürünün tam teşekküllü hastaneden almış olduğu sakatlık raporuna bakılacak; sakatlık oranı %70'in üzerinde olanlar ağır derecede sakat sayılarak alınmakta olan aylığın %300'üne hak kazanacaklardır. Geriye kalan tüm sakatlara bu oran %200 olarak ödenecektir.
- Muhtaç aylığı almakta iken evlenen bayanlar, eşleri de bu kanunun öngördüğü koşulları taşıyorlarsa aylıklarının almaya devam edeceklerdir.
- 18 yaşından küçük özürlülerin bakmakla yükümlü yakınları da, 2022 Sayılı Yasadaki koşulları taşımak kaydıyla muhtaçlık maaşından yararlanabileceklerdir.

Sakatlık maaşından yararlanabilmek için aşağıda sayılı belgeler ile ikamet edilen ilçenin kaymakamlığına başvurulması gerekmektedir.

Başvuru formu (Kaymakamlığa bağlı mal müdürlüklerinden alınacak)

Malullük ve sakatlık aylığı bağlanacaklar için özürlü raporu vermeye yetkili hastaneden alınacak Sağlık Kurulu Raporu

3 Adet belgelik fotoğraf

Müracaatın uygun olarak kabul edilmesinden sonra 3 aylık dönemler halinde peşin olarak Mahalli Maliye Teşkilatlarından alınır.

2022 sayılı yasaya göre maaş alanlar devlet hastanelerinden ücretsiz olarak yararlanabilirler.

VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ MUHTAÇLIK MAAŞI

Herhangi bir sosyal sigorta kurumuna bağlı olmayan ve 2022 sayılı kanuna göre sakatlık maaşı almayan engelliler aşağıdaki belgeleri tamamlamak suretiyle Vakıflar Genel Müdürlüğüne başvurarak aylık bağlanmasını sağlayabilirler.

Gerekli Evraklar:

- Dilekçe
- Mal bildirim beyanı
- Vukuatlı nüfus kayıt örneği
- Sağlık kurulu raporu
- 2 adet vesikalık fotoğraf
- Fakirlik kağıdı
- Sosyal Sigortalar Kurumu- Bağ-Kur, Emekli Sandığı ve 2022 sayılı kanuna göre maaş almadığını gösteren belge.

Sosyal Sigorta hakkına sahip olan anne ve babanın vefatından sonra 18 yaşını doldurmuş olan engelliler, 2022 sayılı kanuna göre sakatlık maaşı alıyor olsalar veya herhangi bir işe girerek maaş alıyor olsalar bile emeklilik maaşından yararlanabilirler. Ancak, girdikleri işten dolayı emekli olmaları halinde anne ve babalarından aldıkları yetim maaşı kesilir. Bu uygulama Emekli Sandığı emeklisi iken vefat eden anne babaların engelli çocukları için geçerli değildir.

ENGELLİLER İHTİYAÇ DUYDUKLARI ARAÇ-GEREÇ VE CİHAZLARI ÜCRETSİZ OLARAK TEMİN EDEBİLİRLER Mİ?

Sakatlıkları nedeniyle özel araç -gereç ve cihazlara ihtiyacı olan engelliler, bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı iseler ihtiyaç duydukları araç-gereç ve cihazları bağlı buldukları sosyal güvenlik kuruluşundan ücretsiz olarak sağlayabilirler.

Herhangi bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı bulunmayan engellilerin ihtiyaç duydukları özel, araç-gereç ve cihazları ücretsiz olarak sağlayabilmeleri için aşağıdaki belgeleri tamamlayarak ikamet ettikleri Kaymakamlığın Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına başvurmaları gerekmektedir.

ÖZEL ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON DESTEĞİ VEREN KURUM VE KURULUŞLARDAN YARARLANMA HAKKI.

Ülkemizde devlet kuruluşu olarak hizmet veren özel eğitim okulları ve rehabilitasyon merkezlerinin yanısıra özel kişiler ya da kuruluşlar tarafından işletilen ve özel eğitim ve rehabilitasyon desteği veren kuruluşlar da bulunmaktadır. Çeşitli kentlerimizde sayıları 600'ü bulan bu Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerinde destek eğitimi gören engellilerin aldıkları eğitimin bedeli, engellinin velisinin bağlı bulunduğu sosyal güvenlik kuruluşu Emekli Sandığı veya SSK ise bu sosyal güvenlik kuruluşlarınca ödenmektedir. 01.07.2006 tarihinden itibaren bir sosyal güvenlik kuruluşuna bağlı olup olmaması dikkate alınmaksızın tüm vatandaşların engelli çocukları için verilecek destek hizmetinin bedeli Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ödenecektir.

Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezlerindeki destek eğitimi olanağından yararlanmak isteyenlerin daha fazla bilgi için Emekli Sandığı veya SSK'ya ya da bir Özel Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine başvurmaları gerekmektedir.

AĞIR DERECEDEKİ ENGELLİLER BAKIM HİZMETİ ALABİLMELERİ:

Sosyal güvenlik kurumlarına tabi olmayan, bakıma muhtaç engellilerden ailesini kaybetmiş olanlar ile ailesi ekonomik veya sosyal yoksunluk içerisinde bulunanlara bakım hizmeti resmi veya özel bakım kurumlarında ya da ikametlerinde verilmektedir.

Bakıma muhtaç özürllülere sunulacak bakım hizmetinin karşılığı olarak her ay için kişi başına belirlenecek tutar, iki aylık net asgari ücretten fazla olamayacak; Kurumca bakılamayanların bakım ücreti, bu amaçla Kurum bütçesine konulacak ödenekten karşılanacaktır.

DİĞER BAZI OLUMLU DÜZENLEMELER:

- Kat mülkiyeti yasasında değişiklik yapılarak engellilerin kullanmakta olduğu konutlarda onların durumlarına uygun proje tadilatı kolaylaştırılmıştır.
- 657 sayılı yasada değişiklik yapılarak engellilerin meslekleri ile ilgili görevlere atanmaları yasa hükmü haline getirilmiş olmakta; engelli çocuklarının ya da yakınlarının eğitim ve rehabilitasyon olanaklarını sağlama amacına yönelik olarak tayin kolaylıkları getirilmektedir.
- Karayolları Trafik Kanununda yapılan değişiklikle engellilere ayrılmış park yerlerine park etme yasağı ile ilgili cezalar iki misline çıkarılmak suretiyle motorlu taşıt sahibi engellilerin günlük yaşamlarında rahatlama sağlayacak bir önlem getirilmektedir.
- Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanununda yapılan değişiklikle spor tesislerinde engellilerin durumuna uygun tadilatın yapılması, eğitim programlarının belirlenmesi sağlanarak engellilerin spor etkinliklerinin önündeki engellerin kaldırılması öngörülmektedir.
- Kalıtsal Hastalıklarla Mücadele Kanununda yapılan değişiklikle, kalıtsal hastalıklar ve engelliliğe yol açan hastalıklar koruyucu sağlık hizmetleri kapsamına alınmış ve bu doğrultuda yapılacak harcamalar devlet tarafından üstlenilmiştir.
- Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanununda yapılan değişiklikle engelliler de ayrımcılığa ve istismara karşı korunma kapsamına alınmışlardır.
- Büyükşehir Belediyesi Kanununa ek madde yapılarak; Büyükşehir belediyelerinde engellilerle ilgili bilgilendirme, bilinçlendirme, yönlendirme, danışmanlık, sosyal ve mesleki rehabilitasyon hizmetleri vermek üzere engelli hizmet birimleri oluşturulması öngörülmüştür.

ENGELLİLER AYRIMCILIĞA KARŞI KORUNMAKTADIR

Yasa ile engellilere yönelik ayrımcılık yasaklanarak ve cezai yaptırıma bağlanarak çağdaş bir anlayış benimsenmiştir. Böylece ortaçağın yadigarı himayecilik anlayışı henüz uygulamada değilse bile en azından yasal planda terk edilmiş olmakta; engellilerin her alanda bağımsızlıklarını elde edebilecekleri bir yasal ortam yaratılmaktadır. Nasıl mı? Şöyle:

- Uzun yıllardan beri görme engellilerin noterlik işlemlerinde ve borçlandırıcı işlemlerde iki tanık bulundurulma zorunluluğu, çeşitli alanlarda çalışmakta olan özürhüklerin mesleklerini icra sırasında büyük sıkıntılarla karşılaşmasına yol açmakta, rencide edici durumların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Noterlik kanununda, Türk Ticaret Kanununda ve Borçlar Kanununda yapılan değişikliklerle bu zorunluluk ortadan kaldırılmış; noterlik ve borçlandırıcı işlemlerde iki tanık bulundurulması keyfiyeti, görme engellinin kendisine bırakılmıştır.
- Yasada, Türk Ceza Kanununun “Ayrımcılık” başlıklı 122.maddesiyle getirilen “dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep vb” nedenlerle ayrımcılık yapılması halinde 6 aydan 1 yıla kadar hapis cezası veya adli para cezası öngörülmesine ilişkin düzenleme, “özürhük” nedeniyle ayrımcılık yapılmasını da kapsayacak şekilde genişletilmiş olmaktadır. Bundan böyle Özürhüklere herhangi bir alanda ayrımcılık uygulayan kişi ve kuruluşlar (bu kuruluşların yöneticileri) ceza tehdidi altında olacaklardır.

Yine Türk Medeni Kanununun 348. maddesinde velayetin reddi nedenleri arasında sayılan “özürhük” velayetin reddi nedenleri arasından çıkartılmıştır.

Çok çeşitlilik gösteren engellilik durumlarını kapsayacak, sistematik bir içeriğe sahip yasa düzenlenerek karmaşık olan mevzuat düzenlenmesi ile uygulamada ortaya çıkan pek çok aksaklık ve sorun ortadan kaldırılmış olacaktır.

Sorunların eşitlik temelinde çözümlenmesi için “gönülden görme-li....”

Çocuk İstismarı Bağlamında Çocuk Evlilikleri

Musa BOZKURT^{1 2}

Özet

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda 18 yaşın altındaki tüm bireyler çocuk olarak tanımlanmıştır. Çocukların zihinsel ve bedensel gelişimlerinin desteklenmesi, eğitim, sağlık, barınma ve güvenlik gibi ihtiyaçlarının karşılanması yasal olarak güvence altına alınmış olsa da uygulamada birçok problemle karşılaşmaktadır. Kültürel, sosyal veya ekonomik nedenlerden dolayı çocukların haklarından yeterince yararlanamadıkları, bedensel, zihinsel ve ahlaki gelişimlerini tamamlamadan erken yaşta evlendirildikleri görülmektedir. Bu çalışmada çocuk kavramı ve çocukta ergenliğin başlangıcından itibaren fiziksel ve zihinsel gelişim süreci, çocuk evlilikleri bağlamında ele alınmış ve çocuk evliliklerine ilişkin değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Giriş

Çocuk Evliliği

Günümüzde toplumun en önemli sosyal sorunlarından biri çocuk evlilikleridir. Çocuk evliliği henüz 18 yaşını doldurmamış, fiziksel ve zihinsel gelişimini tamamlamamış, bağımsız olarak karar alamayan ve davranışlarının sorumluluklarını üstlenemeyen çocukların evlendirilmesi olarak tanımlanmaktadır (Aktepe & Atay, 2017). Bunun altında yoksulluk, eğitimsizlik, ataerkil yapı, çocuğa yeterince önem verilmemesi, çocuğa yapılan maddi ve psikolojik yatırımın gereksiz görülmesi gibi sosyal, ekonomik ve kültürel faktörler yatmaktadır

1 Uzman Psikolog

2 Bingöl Üniversitesi Psikoloji Bölümü, Arş. Gör
İstanbul Üniversitesi – Cerrahpaşa Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Abd Doktora Öğrencisi

(Coşkun ve ark., 2016). Bununla birlikte cinsel saldırı, nikahsız gebelik gibi faktörler de çocuk evliliklerinin nedenleri arasında sayılabilir. Çocuk evliliklerinde genellikle kız çocukları kendilerinden yaşça çok büyük erkeklerle evlendirilerek mağdur edilse de, erkek çocuklarının da çok küçük yaşlarda evlendirildiği görülmektedir. Ancak erkek çocuklarının erken yaşta evlendirildiğine kız çocuklarına göre nispeten daha az rastlanmaktadır (Boran ve ark. 2013).

Çocuk evlilikleri hem çocuklar hem de toplum açısından ağır bir yük oluşturmaktadır. Çocukların evlilik gibi ciddi bir sorumluluk altına girmeleri, gelişimlerinin tamamlanamaması ve ruhsal olarak bu yükün altında ezilmelerine neden olmaktadır. Eğitim olanaklarından yararlanmayıp üretkenliklerinin kısıtlanması ve tüketici konuma düşmeleri toplum açısından da maliyeti artırmaktadır. Öte yandan çocuk evliliklerinde cinselliğin bilinçsiz şekilde yaşanması çok sayıda çocuk sahibi olunmasına, doğacak çocuklara yapılacak maddi ve manevi yatırımın azalmasına, dolayısıyla artan suç oranları ile toplumun düzeninin bozulmasına neden olmaktadır.

Çocuk gelişimi açısından bakıldığında 12-18 yaş aralığındaki bireylerin fiziksel ve ruhsal gelişimlerini tamamlamadıkları kabul edilmektedir. Bu yaş aralığında evlenen çocuklarda özgüven eksikliği, soysal rollere uyum sağlayamama, sosyal faaliyetlere katılmadan kopma gibi sonuçlar görülebilmektedir. Diğer yandan kız çocuklarında evlilik sonrasında gebelikle ilgili sorunlar, anne ve bebek ölümü, rahim kanseri ve cinsel yolla bulaşan hastalıklar daha sık ortaya çıkmaktadır (Çakmak, 2009; Boran ve ark., 2013).

Çocuk evliliği ile ilgili üzerinde durulması gereken en önemli konulardan biri çocuk istismarıdır. Çocuk evliliği, insan hakları ihlali ve çocuk istismarının bir varyasyonudur (Boran ve ark., 2013). Fiziksel ve ruhsal gelişimini tamamlamamış ve cinselliğini yetişkin gibi yaşamaktan uzak bir çocuğun cinsel birlikteliğe maruz kalması, çocuğun cinsel istismarından başka bir şey değildir. Çünkü çocuk özgür iradesiyle partner/eş seçebilme ve yaşadığı cinselliğin sonuçlarını (çocuk sahibi olma, çocuğun bakımı, korunması vb.) üstlenebilme olgunluğuna sahip değildir (Aydemir, 2011; Aktepe & Atay, 2017).

Kimi durumlarda çocuklar tecavüze maruz kalmakta ve saldırganın ceza almaması adına tehdit ve zorlama ile evlendirilmektedir.

Ya da tecavüz mağduru çocuk toplumdaki “namus” algısı nedeniyle saldırganla evlenmek zorunda kalmaktadır. Tecavüzcüsü ile evlenmek zorunda kalan çocuğun yaşadığı travmanın boyutlarını tahmin etmek çok da zor değildir. Burada kanunların çocuğun yanında olmadığı açıkça görülmektedir. Oysaki kanunların ve toplumun görevi çocuğun gelişim sürecini desteklemek ve yetişkinlikte yaşamını bağımsız bir şekilde idame edebileceği konuma getirmek olmalıdır.

Türk Hukuk Sisteminde Çocuk Evliliği

Çocuk kavramı 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda “daha erken yaşta ergin olsa bile henüz 18 yaşını doldurmamış kişiyi” ifade etmektedir. İlgili kanunun 4. Maddesinin (a) ve (b) bentleri çocuğun yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarının güvence altına alınmasını, çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesini amaçlamaktadır (Çocuk Koruma Kanunu, m. 4). Kanunda geçen ‘gelişme’ kavramı çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini kapsamaktadır. Fiziksel ve zihinsel gelişimini tamamlamamış ve 18 yaşından küçük bireylerin bu kanun kapsamında bir yetişkin gibi düşünülmemeyeceği değerlendirilmektedir. Çocuk evliliği bağlamında düşünüldüğünde henüz bir yetişkin seviyesinde zihinsel ve bedensel olgunluğa erişmemiş bireylerin evlendirilmesinin çocuk evliliği olarak değerlendirileceği açıktır.

Türk Medeni Kanununa bakıldığında evlilik için gereken yaş sınırı 17 olmakla birlikte olağanüstü bir durumun varlığı durumunda mahkeme kararı ile 16 yaşa düşmektedir (TMK, m. 124). Ayrıca ayırt etme gücüne sahip olmayanların evlenemeyeceği de belirtilmektedir (TMK, m. 125). Ancak reşit bile sayılmayan bir kişinin ayırt etme gücünün olup olmadığı başlı başına bir tartışma konusudur.

Türk Ceza Kanununda ise 15 yaşından küçük bireylere yönelik her türlü cinsel eylem “cinsel istismar” olarak değerlendirilmektedir. İlgili kanunda 15 yaşını doldurmuş çocukların istismarı söz konusu olduğunda şikâyet üzerine işlem yapılacağı belirtilmiştir (TCK, m. 104). Diğer yandan ülkemizde şikâyete bağlı olarak yasal işlem yapılması için gereken yaşın 12’ye kadar düşürülmesi zaman zaman gündeme gelmektedir ve bu da çocukların “rıza” kavramı çer-

çevesinde daha fazla istismar edileceği, şikâyetini geri çekmeye zorlanacağı veya istismarcısı ile evlenmeye zorlanacağı anlamına gelmektedir.

Türk hukuk sisteminde çocuk evliliği tanımının kanuna göre değiştiği, farklı koşullarda farklı uygulamalar olduğu görülmektedir. Türk Medeni Kanunu'na göre 17 yaşını doldurmamış çocuklar, Çocuk Koruma Kanunu'na göre 18 yaşını doldurmamış çocuklar, Türk Ceza Kanunu'na göre ise 15 yaşını doldurmamış çocuklar evlendikleri takdirde çocuk evliliği sayılmaktadır. Bu da çocuk evliliklerine karşı verilen mücadeleyi sonuçsuz bırakmaktadır. (Çakmak, 2009).

Bu bilgiler ışığında çocukların ergenlik dönemindeki gelişim özelliklerini ayrı ayrı değerlendirmek gerekmektedir. Böylelikle çocuk evliliklerinin çocuklar üzerinde oluşturacağı etkiler ve bu evliliklerin boyutları hakkında değerlendirmeler yapılabilecektir.

Erken Ergenlik (11-14 Yaş)

Erken ergenlik dönemi ergenliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde kız ve erkek çocuklarında hızlı büyüme ve cinsel gelişim görülmektedir. Bununla birlikte ikincil cinsiyet özellikleri gelişmeye başlar ve toplumsal cinsiyet rolleri bu dönemde kazanılır. Birey toplumsal cinsiyet rollerini benimseyerek cinsel kimliğini kazanmaya başlar. Bu dönemde özellikle kız çocuklarında değişen beden imgesinden rahatsızlık duyma, depresyon ve kaygı ve yeme bozuklukları görülebilir (Derman, 2008). Ne var ki bu gelişim ergenliğin sonuna kadar devam ettiği için birey henüz tam bir yetişkin görünümüne sahip değildir.

Öte yandan birey hızlanan zihin gelişimine paralel olarak soyut kavramlar üzerinde düşünmeye başlar. Ölüm, yokluk, zaman gibi soyut kavramlar bu dönemde anlam kazanmaya başlar. Aile bireylerine karşı yabancılaşma görülürken, arkadaş ve akran ilişkileri gelişmeye başlar (Derman, 2008). Birey soyut kavramları bir yetişkin gibi düşünebilecek olgunluğa henüz erişmemiştir.

Orta Ergenlik (15-18 Yaş)

Orta ergenlik dönemine zihinsel gelişim devam ederken fiziksel gelişim bu dönemin sonlarında büyük ölçüde tamamlanır. Kimlik

gelişiminin hızlanması ile birlikte bireyselleşme ve ebeveynlerden ayrışma görülür (Derman,2008). Bu ayrışma yetişkinliğe bağımsız bir birey olarak geçişin basamaklarından biridir. Bu dönemde kişi kimlik ve rol karmaşası yaşar. Birey akranlarıyla daha fazla vakit geçirmeye, kendisini onların gözünden değerlendirmeye ve onlardan onay beklemeye başlar. Sosyal gruplara dahil olmayla birlikte birey ebeveynlerinden büyük ölçüde uzaklaşır ve yaşadığı kimlik karmaşasını bu şekilde anlamlandırmaya çalışır. Bireyler gelecekle ilgili planlar yapmaya ve meslek seçimine yönelik araştırmalara başlarlar. Ne var ki bireyin tam olarak bir yetişkin gibi davrandığını, kararlar alıp uygulayabildiğini, davranışlarının sorumluluğunu tam olarak üstlenebildiğini söylemek güçtür.

Görüldüğü üzere ergenlik süreci yaklaşık olarak 12 yaşından başlayıp 18 yaşına kadar devam eden bir süreci kapsamaktadır. Hatta bazı araştırmacılar bu sürecin daha ileri yaşlara kadar devam ettiğini savunmaktadır. Özellikle zihinsel gelişim, sosyal gelişim, ahlaki gelişim ve kişilik gelişiminin yirmili yaşların başına kadar devam ettiği vurgulanmaktadır (Derman, 2008). Bu bağlamda gelişim evrelerini tamamlamamış kişilerin çocuk yaşta evlendirilmesi ile bu çocukların gelişimine darbe vurulmaktadır. Çocuklar doğuştan getirdikleri eğitim, bakım, korunma gibi haklardan yararlanmak yerine küçük yaşlarda evlendirilerek istismar edilmektedir.

Sonuç

Çocuk evliliği toplumumuzun en önemli sorunlarından biridir. Kültürel, sosyal veya ekonomik nedenlerden dolayı ülkemizde çocukların erken yaşlarda evlendirildikleri görülmektedir. Çocuk evliliklerinin yoğun olarak görüldüğü ailelere bakıldığında eğitim seviyesinin düşük olduğu, çocuk sayısının fazla olduğu, çocuğa yapılan maddi ve manevi yatırımın çok az olduğu, geleneksel aile yapısının hakim olduğu göze çarpmaktadır (Boran ve ark., 2013; Aktepe & Atay, 2017).

Çocukların 18 yaşına kadar bedensel ve zihinsel gelişimleri devam etmektedir. Bu gelişim sürecinde boy uzaması, kilo artışı, genital organların gelişmesi, cinsiyet özelliklerinin belirginleşmesi gibi bedensel gelişmelerle birlikte; kişilik gelişimi, cinsel kimlik gelişimi, soyut düşünme, geleceğe ilişkin planlar yapma gibi zihinsel geliş-

meler de ortaya çıkmaktadır. Bu gelişmelerin sağlıklı bir şekilde tamamlanması sağlıklı bir yetişkinlik yaşamının ön koşuludur. Çocuğun gelişim sürecinin sağlıklı bir şekilde tamamlamadan evlilik gibi bir yükün altına girmesi, bu süreci sekteye uğratacak ve çocuğa yetişkinlikte gereken alt yapıyı sağlamayacaktır.

Erken yaşta yapılan evlilikler çocukların eğitim haklarından mahrum olmasına, özellikle kız çocuklarının meslek sahibi olmasının ve üretime katılmasının önüne geçmektedir. Ekonomik özgürlüğü elinden alınan kadınlar ev içerisine hapsedilmekte, ataerkil düzen içerisinde silinip gitmektedir. Bu da kadının evlilik ilişkisi içerisinde erkeğe mahkum olmasına, ekonomik, sosyal ve cinsel kötüye kullanıma maruz kalmasına neden olmaktadır.

Çocuk evliliklerinin kanunda net bir tanımının olmaması, evlilik yaşının kanunlara göre değişiklik arz etmesi, mahkeme kararı ile evlenme yaşının düşürülmesi çocukların gelişim süreçlerini tamamlamadan evlenmelerine neden olmaktadır. Bu da kanunların çocukların yanında değil karşısında olduğunu düşündürmektedir. Zira kanunların görevi çocukların erken yaşta evlenmelerinin önünü açmak değil, aksine çocukların insani haklarından yararlanmalarını sağlamak ve gelişimsel süreci desteklemek olmalıdır.

Son zamanlarda tartışılan bir diğer konu da cinsel birliktelikte gerekli "rıza" yaşının 12'ye düşürülmesi talebidir. Yukarıda 12-14 yaş grubunun fiziksel ve bilişsel gelişim özelliklerine değinilmiş; bu yaşın henüz ergenliğin başlangıcı olduğu, yetişkin gibi düşünme, karar verme ve verilen kararların sorumluluğunu taşıyabilmekten çok uzak olduğuna ifade edilmiştir. Ayrıca fiziksel gelişimin başladığı bu yaşlarda hızlandığı ve ergenliğin sonuna kadar devam ettiği üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla gelişim evresinin başlarında olan bu çocukların evlenmelerine izin vermek, kendi isteği ile cinsel aktivitelerde bulunmasına müsaade etmek bu çocukların istismar edilmesi olduğu gibi aynı zamanda çocukların gelişimine vurulacak en büyük darbedir. Her yaş grubunun gelişim görevi birbirinden farklıdır, bu görevlerin sırasıyla ve sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi sağlanmalıdır.

15-18 yaş grubunun gelişim özelliklerine bakıldığında sosyal ilişkilerin ve geleceğe ilişkin planların yoğunlaştığı görülmektedir.

Ayrıca karşı cinsle duygusal yakınlaşmalar ve paylaşımlar olmaktadır. Bu yaş grubu ortalama olarak çocukların lise düzeyine karşılık gelmektedir. Bu yaş grubunda fiziksel gelişim büyük ölçüde tamamlansa da zihinsel gelişim hala devam etmekte; kişilik gelişimi, cinsel kimlik gelişimi, ahlaki gelişim, rol karmaşası ve geleceğe ilişkin yoğun düşünceler devam etmektedir. Gelişim sürecinin tamamlanmamış olması, kişinin bağımsız bir birey olarak kendi yaşamını idame ettirememesi, eğitim sürecinin devam etmesi gibi nedenlerden dolayı bireyin bu yaşlarda evlendirilmesi hem bu yaş grubunun gelişimsel görevini hem de sonraki yaşlardaki gelişimsel görevleri yerine getirememesine neden olacaktır.

Öneriler

Çocuğun gelişim süreçlerini sağlıklı bir şekilde tamamlamaması hem çocuk hem de toplum için birçok probleme yol açmaktadır. Bunların üstesinden gelebilmek için bir takım tedbirler alınmalıdır.

Son zamanlarda ülkemizde şikayete tabi olan yaş sınırının 12'ye düşürülme çalışmaları dikkat çekmekte ve toplumda büyük infial oluşturmaktadır. Bu durum çocukların daha fazla örselenmesine, istismar edilmesinin meşrulaştırılmasına ve istismarcısı ile evlendirilmesine yol açacaktır. Yasaların ve toplumun görevi o yaşlardaki çocuğu tecavüzcüsü ile evlendirmek değil, çocuğu tecavüzdten korumak ve çocuğun sağlıklı bir gelişim kaydetmesini sağlamak olmalıdır.

Türkiye'de zorunlu eğitim 12 yıl olmakla birlikte bazı ailelerin ilkokuldan sonra çocuklarını okuldan alıp evlendirdikleri görülmektedir. 12 yıllık zorunlu eğitimin tamamlanmadığı durumlarda ailelere çeşitli yaptırımlar uygulanması gerekmektedir. Böylelikle çocuklar hem zorunlu eğitimlerini tamamlamış olacak hem de ergenlik sürecini tamamlayacaktır.

Dini nikahla evlenme hususunda kısıtlamalar getirilerek, çocuk evliliklerinde dini nikah kısılması durumunda nikah kıyan kişilere ve ailelerine gerekli yaptırımlar uygulanmalıdır. Böylelikle özellikle kız çocuklarının istismar edilmesinin önüne geçilecektir. Çünkü toplumda yaşı kaç olursa olsun kız çocukları dini nikahla evlendirilince bu durum ne yazık ki meşru kabul edilmektedir.

Diğer yandan toplumun çocuk evlilikleri konusunda bilinçlendirilmesi, 18 yaşından küçük çocukların evlenmesi durumunda çocuk istismarı sayılması ve bu konuda kamuoyu oluşturulması gerekmektedir.

Kaynakça

- Aktepe, E. & Atay, İ. M. (2017). Çocuk evlilikleri ve psikososyal sonuçları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 9(4), ss. 410-420.
- Boran, P., Gökçay, G., Devecioğlu, E. & Eren, T. (2013). Çocuk gelinler. *Marmara Medical Journal*, 26, ss. 58-62.
- Çakmak, D. (2009). Türkiye'de çocuk gelinler. Birinci hukukun gençleri sempozyumu hukuk devletinde kişisel güvenlik, bildiri tam metinler e-kitabı. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 20-1.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> (Erişim Tarihi: 16.04.2019)
- Derman, O. (2008). Ergenlerde psikososyal gelişim. *Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri*, (63), 19-21.
- Ercan, L. (2001). Ergenlik Döneminde Rehberlik Ve Psikolojik Danışma Hizmetleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 47-58 9(2)
- Türk Ceza Kanunu (2004). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf> (Erişim Tarihi: 12.04.2019)
- Türk Medeni Kanunu (2001). <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4721.pdf> (Erişim Tarihi: 11.04.2019)

Cinsel İstismar Mağduru Çocuklar İçin Adalet, Sağlık ve Milli Eğitim Bakanlıkları Açısından Sosyal Hizmette Bir Değerlendirme:

Olgu Sunumu

Özgür SAĞLAM^{1,2}

Giriş

Ülkemizde son yıllarda yazılı ve görsel basına yansıyan çocuk cinsel istismarı haberleri, çocuk cinsel istismarının yaygınlığını ortaya koymaktadır. Bu kapsamda çocuk adalet sistemi, cinsel istismar mağduru çocuklara sunulan psiko-sosyal destek hizmetleri ve rehabilitasyon çalışmaları, araştırılması ve geliştirilmesi gereken bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Yapılan bu çalışma, son yıllarda basın yayın organları aracılığıyla ve adli sistem kayıtlarıyla artışına tanık olduğumuz çocuk ihmal ve istismarı türleri arasından yalnızca cinsel istismar ile sınırlı tutulmuştur. Adalet Bakanlığı verilerine göre ülkemizde 2014 yılında 18.104 çocuk, 2015 yılında 16.957 çocuk ve 2016 yılında 15.051 çocuk cinsel istismar mağduru olması nedeniyle adli vaka olarak kayıtlara geçmiştir (Adalet Bakanlığı,2017). Adalet Bakanlığı Adli Sicil ve İstatistik Genel Müdürlüğü'nce elde edilen bu veriler çocuk cinsel istismarı konusunda açılmış olan dosya sayısını yansıtmakta olup, cinsel istismar mağduru çocuk sayısını vermemektedir. Fakat 2016 yılında adli makamlara yansıyan cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen toplam suçların (35.155) yaklaşık yarısından fazlasının (15.051) çocuk cinsel istismarı suçundan oluşması, konunun vahametini ortaya koymaktadır. Resmi verilere göre ülkemizde cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçların büyük bir kısmının çocuklara yönelik gerçekleştiği görülmektedir.

Her ne kadar istismar ve ihmal durumlarını kategorize etmek bazı ihmal ve/veya istismar durumlarını fark etmemize engel olsa da

1 Sosyal Hizmet Uzmanı

2 İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi

geniş kapsamlı bir tanımlama bize ihmal ve istismar vakalarının fark edilmesine katkı sağlayacaktır. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre çocuk ihmali ve istismarı; 18 yaşın altındaki çocukların sağlığını, sağ kalımını, gelişimini veya ilişkilerdeki güven duygusunu olumsuz yönde etkileyen fiziksel/duygusal/cinsel istismar, ihmal ve diğer sömürü türleriyle sonuçlanan kötü davranışlardır (who. 2006). Dünya sağlık örgütü'nün yaptığı bildirimlere göre erişkinlerin çocukluk dönemlerinde yaklaşık %25'inin fiziksel istismara uğradığı, kadınların %20'sinin, erkeklerin %8'inin çocukluklarında cinsel istismara maruz kaldıkları belirtilmektedir. Ayrıca dünyada her yıl 15 yaş altında 31000 çocuğun yaşamını çocuk istismarı nedeniyle yitirdiği bildirilmektedir (who. 2006).

İstismar kavramı incelendiğinde; fiziksel, duygusal, psikososyal, cinsel ve ekonomik istismar ile ihmal kavramlarını içerdiği dikkat çekmektedir. Çocuk ihmali, başta anne ve baba olmak üzere, bakmakla yükümlü yetişkinlerin, çocuğun temel gereksinimlerini ihmal etmeleri sonucunda, çocuğun bedensel, duygusal ya da sosyal gelişiminin engellenmesidir. İhmal ve istismar kavramlarını birbirinden ayıran en temel nokta; istismarın aktif, ihmalin ise pasif olarak ortaya çıkmasıdır (Aslıhan Oİ.2018:10.84). Çok sayıda nedeni ve trajik sonuçları olan cinsel istismar olgusu, tıbbi, hukuki ve biopsikososyal bir problemdir (Green A .1996.1041). Aile dışından ya da tanınmayan kişiler tarafından gerçekleştirilen bu tür eylemler, "pedofili" Aile içinde çocuğa yönelebilecek her türlü cinsel istismar davranışı "ensest", olarak tanımlanmaktadır (Topçu S.1997:85).

Ensest" kelimesi latince lekelemek, kirlilemek anlamına gelen "incestare" ve kirli anlamına gelen "incestus" kelimelerinden türemiştir. Arapça'da bu kelime fücurla karşılanmaktadır. Osmanlıca-türkçe sözlük'te fücür; "günah, zina" olarak karşılık bulmaktadır. Toplumumuzda ensest kavramı "evlenmeleri, ahlâkça, hukukça ve dince yasaklanmış (nikâh düşmeyen) yakın akraba olan kadın ile erkeğin cinsel ilişkide bulunmaları" anlamında kullanılmaktadır. Ensest, bugün uygarlığın temeli olan bir cinsel yasak şeklinde görülmektedir. Ancak tarihin çeşitli dönemlerinde zaman zaman meşru, doğal hatta gerekli sayılmıştır. Örneğin Mısır, Peru ve Japonya'da kraliyet ailesinin saflığını korumak için bu yolun meşru olarak kullanıldığı gözlemlenmektedir. Roma imparatorluğu döneminde kral

Guarthagirmus'un kızı ile evlenerek bir oğul sahibi olduğu tarih kitaplarında belirtilmektedir. İskoçya'da bilinen en eski kavim olan Diktenler'de erkeğin kız kardeşinden bir çocuk sahibi olması ve üvey oğulların üvey annelerinden çocuk sahibi olmaları doğal karşılanan eylemler olarak izlenmiştir (Polat O. 2006:131). Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılıyor ki enest insanlığın ilk zamanlarından beri olagelen bir olgudur ve ilk çağlarda toplumsal kuralların henüz oluşturulmadığı ve insan ilişkilerinin henüz bir toplumsallaşma göstermediği dönemlerde yaygın olarak yaşandığı görülmektedir. İlk rdan günümüze yaygınlık açısından azalma gösterse de pedofili, hebefili ve enest olgularının prevelansı henüz bilinmemektedir.

Çalışmalar incelendiğinde çocuklara yapılan cinsel istismarın yaygınlığı konusunda bildirilen oranlar büyük farklılıklar göstermektedir. Cinsel istismar sık rastlanan ve genelde yıllarca süren bir durum olmakla birlikte sıklıkla gizli kalmaktadır. Birçok çocuk, inanılmayacağı, eylem nedeniyle kendilerini suçlayacakları ve zarar görecekleri korkuları nedeniyle tekrar tekrar istismara maruz kalmaktadır. Bu nedenle çalışmalarda sadece bildirilen ya da bir şekilde açığa çıkan olguların sıklığı bildirildiği, gerçek yaygınlığın çok daha yüksek oranda olduğu ve olguların yalnızca %15'inin bildirildiği ya da açığa çıktığı tahmin edilmektedir (Ayten E.2010:2). Açığa çıkan vakaların yaşanan olguların beşte birinden az olması, bu olgulara şahit olan kişilerin veya meslek profesyonellerinin bazı durumlarda (mesleki yetersizlik, ilgisizlik, istimara uğramış olabileceğini düşünmeme gibi durumlar sebebiyle.) bildirim yapılmaması biz ruh sağlığı çalışanlarına müdahalede bulunma ve sağlığını sağlama şansını vermemektedir.

Çocukların her türlü fiziksel, zihinsel ve cinsel ihmal ve istismardan korunmasını içeren çocuk haklarına dair sözleşme türkiye'nin de dahil olduğu 197 ülke tarafından imzalanmış ve 2 eylül 2010'da yasa statüsüne kavuşmuştur (Kurt SL.2016:99). Suçluları cezalandırmak devletin sorumluluğunda olsa da, suç ile karşılaşan bireylerin de yasalarla belirlenmiş bir takım sorumlulukları vardır. Türk ceza kanunu (tck)'nun 278/1'e göre işlenmekte olan bir suçta yetkili makamlara bildirmeyen kişi, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır", TCK 279/1'e göre "kamu adına soruşturma ve kovuşturmayı gerektiren bir suçun işlendiğini göreviyle bağlantılı ola-

rak öğrenip de yetkili makamlara bildirimde bulunmayı ihmal eden veya bu hususta gecikme gösteren kamu görevlisi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır". TCK 280/1'e göre "görevini yaptığı sırada bir suçun işlendiği yönünde bir belirti ile karşılaşmasına rağmen, durumu yetkili makamlara bildirmeyen veya bu hususta gecikme gösteren sağlık mesleği mensubu, bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır (özmen r.2016:218)." İlgili maddelerde görüldüğü gibi kişiler ihmal ve istismara uğrayan çocuğu bildirmekle yükümlüdür. Çocuk istismarının önlenmesinde evde, okulda, toplumsal düzeyde ve karar vericiler düzeyinde yapılacakları değerlendirmek önemlidir. Yapılması gereken eylemlerin başında bu konuda çalışan profesyonellerin, toplumun, ailelerin ve çocukların eğitimi gelir.

Çocuk ihmali ve istismarının tespit edilmesinde en önemli nokta "şüpheli" dir. Sağlık, Adalet ve Milli Eğitim Bakanlığı personeli bazı durumlarda şüphesinin yersiz olduğunu düşünebilir ya da anne/babanın çocuğuna zarar vereceğini kabul etmez. Bu anlamda ilgili personelin bilgisi çok önemlidir; aynı zamanda risk altındaki çocukların tespit edilmesi tanının zamanında konulması açısından büyük önem taşır (Önal SÇ. Ve ark. 2013.23:127). Özel gereksinimi olan çocuklar, evlilik dışı doğan çocuklar, savaş ve göç mağduru çocuklar, gebe annenin diğer çocuğu, sosyoekonomik düzeyi ve eğitim düzeyi düşük ailelerin çocukları, üvey anne/babayla yaşayan çocuklar, madde bağımlısı anne/babanın çocuğu, istenmeyen gebelik sonrası doğmuş çocuk ihmal ve istismara uğrama açısından yüksek risk altındadır (Önal SÇ. Ve ark. 2013.23:127).

Çocukluk çağında yaşanan istismar olayları özellikle cinsel istismar, çocukların ruh sağlığına ve yaşam kalitesine ciddi anlamda zarar vermektedir. Yapılan çalışmalar cinsel istismar ardından değerlendirilen çocukların büyük bir kısmında psikiyatrik bozukluk görüldüğünü saptamıştır (Şimşek Ş.ve ark. 2011.38.3)

Sağlık, Adalet, Milli Eğitim, Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gibi bakanlıklarda çalışan meslek profesyonellerine ve ev ziyaretleri yapıp sosyal inceleme raporu düzenleyen Sosyal Hizmet Uzmanlarına istismar ve ihmal vakalarının tespitinde ayrı bir görev düşmektedir. Sosyal hizmet mesleği ve disiplinin ortaya çıktığı

1920'li yıllardan günümüze kadar sosyal inceleme yapmak ve bu inceleme sonucunda çözüm yolları üretmeye çalışmak mesleğin temel etkinlik noktasını oluşturmuştur. Richmond'a göre ABD'deki çocuk mahkemeleri çocuklar hakkında karar verirken, mahkeme-deki sosyal hizmet uzmanları (Shu) tarafından hazırlanan sosyal inceleme raporlarının ve bu raporların hazırlanmasında kullanılan bilgi toplama yöntemlerinin çocuğun refahı için yararlı olduğunu anlamışlardır (akt: Uluğtekin 2004). Sosyal inceleme raporu (Sir) sosyal hizmet mesleği ve disiplinin en temel öğelerinden biridir. Bu açıdan bakıldığında Sir, tüm bir sosyal hizmet müdahalesinin yer aldığı belge olarak görülebilir. Sosyal hizmet meslek ve disiplini bir sanat olarak değerlendirdiğimizde Sir'i de sanatçı tarafından ortaya koyduğu bir eser olarak değerlendirmek çok da yanlış olmayacaktır. Bunun en temel nedeni Sir'in sosyal hizmetin disiplini ve mesleği konusundaki tüm süreçleri teknik bir biçimde ortaya koyabileceği konusundaki işlevselliğidir. Tamda bu sebeplerle sosyal inceleme raporlarının müdahale planı çerçevesinde müdahalede bulanabilen ilgili kanunları bilen ve çocuğun yüksek yararını göz önünde bulunduran sosyal hizmet uzmanları tarafından hazırlanması istismar mağduru çocuğun yaşadığı süreçten en az biçimde etkilenerek çıkabilmesine katkı sağlayacaktır.

Olguyu sunmaktaki amacımız ihmal veya istismar vakalarının daha görünür olmasını sağlayarak ihmal veya istismar edilmiş çocuklara ulaşip bu çocukların rehabilitasyonunu sağlamak, velayet davalarında ve anne babaların çocukla kişisel ilişkisinin düzenlenmesinde, anne-babalar hakkında ilgili mahkeme tarafından detaylı bir sosyal inceleme raporu talep edilmesini sağlamaktır. Anne babaların yaşam öyküleri, biopsikososyal ve kültürel özelliklerini içinde barındıran sosyal inceleme raporunu talep etmeden veya dikkate almadan standart uygulamalar ile çocukların; anne-babalar ile kişisel ilişkisinin düzenlenmesine ilişkin verilen mahkeme kararlarının çocuğun yaşamında nasıl travmalara yol açabileceğini, eşlerin çocuğun bilişsel dünyasını nasıl etkileyeceğini göstermek ve riskli durumların nasıl önlenebileceğine dair model oluşturmak amacıyla olgu sunulmak istenmiştir.

Olgu

Olgumuz 12 yaşında erkek çocuğu 5. Sınıf öğrencisidir anne babasının ilk evliliklerinden olma ve anne babanın tek çocuğudur. Yaklaşık 3 yıl öncesinde anne babasının ayrılması sonucu velayetinin anneye verilmesiyle anneye birlikte ikamet etmeye başlamıştır. Babayla olan kişisel ilişkisi ilgili mahkeme tarafından 15 günde bir gün babada yatılı olarak kalma şeklinde düzenlenmiştir. Anne yaklaşık 2 yıl önce tekrar bir evlilik yapmış olup baba, yaklaşık 1 yıl önce imam nikahı ile evlenmiştir, resmi nikahı yoktur. Anne 40, baba 43 yaşındadır üvey anne 51 yaşındadır. Baba ve üvey anne bir şirkette yönetici olarak çalışmaktadır. Anne; boşanmasına sebep olarak kendisinin babayla geçinemediklerini sürekli tartıştıklarını babanın kendisini aldattığını bu sebeple evliliklerini anlaşmalı olarak bitirdiklerini ifade etmiştir. Söz konusu erkek çocuğu baba evine bir sene önce gidişinde babanın bilgisayarında çocuklara ait pornografik görüntülerin olduğunu görür ve babasına gösterir. Baba bu görüntülerin hoşuna gidip gitmediğini sorar ve o görüntülerdeki gibi bir ilişki isteyip istemediğini sorar. Söz konusu çocuk bunların ayıp olduğunu söylemesi üzerine baba bilgisayarı kapatır ve çocuğu öz annesine gönderir. Daha sonra bu konu üzerinde konuşulmaz yaklaşık 6 ay önce yine baba evine gelen çocuk babasının ve üvey annesinin kendisi evdeyken cinsel birliktelik yaşadığını ve odalarının kapılarını kapatmadığını görür. Bunun üzerine babası çocuğu yanına çağırıp onu cinsel birlikteliğe iştirak ettirir ve çeşitli şekillerde çocuğu imam nikahlı eşi ile birlikte istismar eder. Ardından baba ve üvey anne çocuğa bu durumdan kimseye bahsetmemesini söyleyerek tehdit eder ve çocuğu yine anne evine gönderir. Yaklaşık 1 ay önce tekrar baba evine getirilen çocuk evde kendi yaşıtlarına yakın olan 7 yaşında bir kız ve 8 yaşında bir erkek çocuğu olduğunu görür. Sonrasında babası, üvey annesi ve babasının bir arkadaşı eve gelerek bu çocukları soyup istismar ettiğini ve videoya çektiğini ardından bir internet sitesine yüklediğini görür. Çocuğun bu durumu tesadüfen dayısına anlatması sonucu çocuk, çocuk izlem merkezi'ne getirilir ve merkezde Cumhuriyet Savcısı, Avukat ve Sosyal Hizmet Uzmanı eşliğinde dinlenir. Olgumuzdaki çocuğun söylediği sitenin doğru olduğu ve sitenin çocuk pornografisi sitesi olduğu öğrenilir. Sitede teşhir edilen çocukların civar parklarda oynayan ve kaçırılıp çocuk pornografisi

filmlerinde oynatılan ardından aynı yere geri bırakılan çocuklar olduğu öğrenilir. Olgumuzdaki çocukla yapılan görüşmede söz konusu çocuğun çocukların görüntülerinin yayınlandığı sitenin tam adının hem Türkçe hem de İngilizce uzantılarını doğru hatırlaması ve yaşadığı olayların ayrıntılarını çok iyi hatırlayıp ifade etmesi üzerine çocuğun zeka düzeyinin yaşlarına göre yüksek olduğu fikrini doğurmuş ve çocuğa zeka testleri uygulanmıştır. Çocuğun yaşlarına oranla üstün zekalı olduğu ortaya çıkmıştır. Anne ile yapılan görüşmede anne kendisinin psikolojik problemlerinin olduğunu psikiyatristler tarafından kendisine bipolar teşisi konduğunu, ilaç tedavisi gördüğünü ve çocuğu ile yeterince ilgilenemediğini ifade etmiştir. Çocuğun bakımını eşler ayrıldıktan sonra dayı ve annenin üstlendiğini ifade eden anne çocuğunda yaklaşık 3 yıldır bir takım değişiklikler fark ettiğini fakat aklına babası tarafından istismar ediliyor olma ihtimalinin gelmediğini ifade etmiştir. Çocuğunun davranışlarının eskisi gibi olmadığını ayrıca çocuğunun cinsel organında bir takım yaralar siğiller çıktığını fark ettiğini bu yaralardan ötürü dayının çocuğu özel ve devlet hastanesi üroloji, cildiye ve çocuk cerrahisi hekimlerine gösterdiğini fakat herhangi bir hekimin çocuğun cinsel istismarı durumunu sormadığı ve değerlendirmeye olmadığını ifade etmiştir.

Tartışma ve sonuç:

Vakamıza baktığımız zaman iç içe geçmiş ensest ve pedofil bir durumun varlığını görmekteyiz fakat bu ensest durumundan daha vahim olan tablo ise vakamızdaki çocuğun yaklaşık 3 yıl boyunca istismar edilmesi, çocukta davranış değişikliği olması, istismarı düşündürebilecek tarzda yaraların ve siğillerin oluşması durumunda dahi hekimler, öğretmenler gibi çocukla en çok temas halinde bulunan meslek elemanlarının herhangi bir istismar şüphesini değerlendirmemesidir. Bu durum çocuğun istismar edilmesine dur diyebilecek bütün mekanizmaların nasıl yeterince dikkatli davranmadıkları ve istismarın 3 yıl boyunca devam etmesine dur diyemediğini göstermektedir. Sosyal hizmet uzmanı bakış açımızla olgumuzu ele aldığımızda toplumda istismara dur diyebilecek mekanizmalarda ya Sosyal hizmet uzmanının olması yada detaylı bir sosyal inceleme yapılabilmesi amacıyla çocuk hakkında sosyal inceleme raporu talep edilmesi çocuğun yüksek yararına olacaktır. Vakamızda Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim

Bakanlığındaki yetersiz ve eksik uygulamalarla bu gibi çocukların istismar, ihmal edilmesine engel olunamadığı görülmektedir bu bakanlıklardaki uygulamaların yeterli hale gelebilmesi için öngörülerimiz sıralanmıştır.

1-Adalet Bakanlığı'ndaki eksik uygulamaların çözümü; Anne babası ayrılan çocukların velayet davalarına bakıldığında velayetin kime verileceği durumu veya anne-babanın çocukla olan kişisel ilişkisi genellikle herhangi bir sosyal inceleme raporu talep edilmeden düzenlenmektedir. Örnek olgumuzda gördüğümüz gibi anne babanın anlaşmalı boşanmalarında bile anne babaların evliliklerinde gördükleri birçok patolojiyi sakladıkları ve boşanma sonrasında dahi kimseye anlatmadıkları görülmüştür. Anlaşmalı dahi olsa boşanma davalarında anne babaların çocukla kişisel ilişkisi düzenlenirken mutlaka bir sosyal inceleme raporu talep edilerek anne baba hakkında detaylı bir psikososyal ve kültürel bilgi edinilip kişisel ilişki sosyal inceleme raporu dikkate alınarak düzenlenmelidir. Aksi takdirde evlilik içinde yaşanıp evliliğin bitmesine sebep olan birçok faktör göz ardı edilecektir. Ayrıca eşlerin biopsikososyal yapıları (eşlerin antisosyal kişilik yapısı, nevrotik veya psikotik kişilik yapısına sahip olup olmadığı gibi) bilinmediğinden ve genel kabule göre hareket edilip anne babaların çocukla kişisel ilişkilerini devam ettirmeleri istendiğinden prevelansı bilinmeyen bu gibi istismar vakaları yaşanmaktadır. Bu sebeple her aile ve çocuk mahkemesine bir sosyal hizmet uzmanı kadrosu açılıp her velayet davasında veya konusu çocuk olan her ceza davasında ceza ehliyetine bakılmaksızın sosyal hizmet uzmanları tarafından düzenlenecek bir sosyal inceleme raporuyla çocuğun ve ailenin biopsikososyal yapısı, ilişkileri ve özellikleri açıkça bilinerek karar verilmelidir.

Ayrıca cinsel istismar mağduru çocuğun ifadesinin alındığı çocuk izlem merkezlerinin (04.10.2012 tarihli başbakanlık genelgesi'yle kurulan ve Sağlık bakanlığı - Adalet bakanlığı - Aile ve sosyal politikalar bakanlığı- İçişleri bakanlığı- Milli eğitim bakanlığı- Diyanet işleri başkanlığı- Adli tıp kurumu başkanlığı temsilcilerinden oluşan) ÇİM yönetim ve koordinasyon kurulu,22.10.2012 tarihinde yaptığı ilk toplantısında, teknik çalışmalar yapmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlardan sağlık bakanlığının belirleyeceği yeterli sayıda temsilcinin katılımı ile "mevzuat çalışmaları alt kurulu" ile "izleme ve

değerlendirme alt kurulu” oluşturulmasına ve doğrudan göreve başlamalarına karar vermiştir.

Görüldüğü üzere kurulda, barolara yer verilmemiştir. Oysaki barolar, CMK 234/2 maddesindeki zorunlu vekillik düzenlemesi gereğince, çim uygulamasının kurucu ve zorunlu aktörlerinden olması gerekirken kuruldan dışlanmasıyla, önemli bir tecrübe ve katkıdan mahrum kalmıştır.

Özellikle Baro’ların çocukla çalışan meslek profesyonellerinin ve bir istismar olayına şahit olan kişilerin kolayca ulaşabileceği bir danışmanlık hattının olması ve bu tür vakalarda hukuki sürecin nasıl ilerleyeceğini öğreteceği bir danışmanlık hattının kurulması bu tip vakaların gün yüzüne çıkmasına katkı sağlayacaktır.

2- Sağlık bakanlığındaki eksik uygulamaların çözümü; günümüzde halen her hastanede Sosyal hizmet uzmanının olmaması ve özel hastanelerde Sosyal hizmet uzmanı istihdamının zorunlu olmaması vakamızdaki çocuk gibi çocukların fark edilmesini zorlaştırmaktadır. Enstest veya cinsel istismar gibi ihmal- istismar şüphesi bulunan vakalarda özellikle özel hastanelerde vakaların bildirim yapılmadığı bilinmektedir. (örneğin Zeytinburnu ilçe sağlık müdürlüğünden alınan bilgilere göre İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde bulunan 6 özel hastaneden 2018 yılı boyunca (ihmal istismar şüpheli hasta bildirim) toplam sadece 43 bildirim yapılmışken aynı ilçe sınırları içerisinde devlet hastanesi olan içerisinde Sosyal hizmet uzmanı bulunan İstanbul Eğitim ve Araştırma Hastanesi Zeytinburnu Süleymaniye ek hizmet binasında 2018 yılında 518 ihmal istismar şüphesi bulunan vaka bildirim yapılmıştır.) Zira vakamız önce birkaç defa özel bir hastaneye götürülmüş fakat çocuğun istismar edilmiş olma ihtimali göz önünde bulundurulmadığı gibi herhangi bir sosyal hizmet merkezine ve/veya il, ilçe sağlık müdürlüğüne bir bildirimde bulunulmamıştır. Bu sebeple hekimlerin kolayca konsültasyon isteyebileceği bir sistemin oluşturulması ve özel ve devlet hastanelerinin hemen hepsine en az bir Sosyal hizmet uzmanı istihdamı yapılmalıdır.

3- Milli Eğitim Bakanlığında eksik uygulamaların çözümü için; okullardaki öğretmenler ve okul yöneticileri derhal çocukların cinsel istismar açısından değerlendirilmesini sağlayabilecek bir eği-

timden geçmeli bakanlığın 2016 yılında kadrosunu açtığı fakat alıma açmadığı 600 sosyal çalışmacı kadrosunu derhal alıma açarak en kısa sürede bütün okullarda sosyal hizmet uzmanı kadrosu açmalıdır.

Bizler çocuk alanında çalışan profesyoneller olarak çocuk istismarcılarının çeşitli profillerinin olduğu ve sadece bir çocuğu değil civardaki birden fazla çocuğu istismar eğilimlerinin kuvvetli olduğunu fakat bu tip olayların çocuğun ailesi tarafından (çocuğun adı çıkmasın, zaten kızlığı bozulmamış, zaten erkek çocuğu çok fazla etkilenmemiştir veya erkek çocuğu bir yetişkin kadın tarafından istismar edildiğinde toplumun buna bir istismar değil çocuk için bir tecrübe olarak bakması gibi motivasyonlarla) üstünün örtüldüğünü ve gün yüzüne çıkartılmadığını bilmekteyiz. Tam da bu noktada sosyal inceleme raporu hem çocuğun yüksek yararı için gerekli olup hem de toplum ruh sağlığı için önem arz etmektedir. **Yetkin bir sosyal hizmet uzmanı sosyal inceleme raporunu hazırlarken ailelerle yaptığı görüşmelerde aileyi oluşturan bireylerin biopsikososyal özelliklerini tanımlar, aile içi ilişkilerin tablosunu çizer, aileyi bir sistem olarak ele alıp onu oluşturan bireyleri alt sistem olarak değerlendirip sistemin alt sistemlerle ilişkisini ve fonksiyonel aile olabilmek için hangi müdahalelerin gerektiğine dair kanaat bildirir.** Dolayısıyla sosyal inceleme sosyal hizmet uzmanına aileye müdahalede bulunma olanağı verir yani hem aileyi değerlendirip hem eksiklikleri saptayıp hem de müdahalede bulunma, eksikliği giderme şansı vermektedir. Bu durumu önleyici halk sağlığı çalışmaları kapsamında değerlendirecek olursak anne babası ayrılma aşamasında olan çocuklar üzerine bir sosyal inceleme yapılması çocuğun herhangi bir ihtiyacının tespitinin yapılmasına imkan sağlayacağı gibi aynı zamanda bu çocuklar hakkında çocuk koruma kanununa istinaden tedbir talep etme (5395 sayılı çocuk koruma kanununun 5. Maddesine istinaden alınacak koruma, bakım, sağlık, eğitim, danışmanlık gibi tedbirler) ve içinde bulunduğu dezavantajlı durumdan en az hasarla çıkma şansını artıracaktır.

Kaynakça

1-Aslıhan Okan İbiloğlu, Abdullah Atlı, Remzi Oto, Mustafa Özkan Psikiyatride güncel yaklaşımlar-current approaches in psychiatry 2018; 10 (1):84-98doi: 10.18863/pgy.336520

- 2-Ayten Erdoğan psikiyatride güncel yaklaşımlar current approach esinpsyc-hiatry 2010;2 (2):132160©2010,eissn:13090674pissn:13090658
- 3-Green A (1996) child sexual abuse and incest. In child and adolescent psychiatry. A comprehensive textbook. 2nd ed (ed m lewis):1041-1048. Bal-timore, ma, williams & wilkins.
- 4- Kurt Sl. Çocuk haklarına ilişkin temel uluslararası belgeler ve türkiye uygu-laması. Sosyal politika çalışmaları dergisi 2016;16 (1): 99-127
- 5- Önal Sç, celbiş o, özdemir b, özdemir my. Çocuk istismarı. Türk nöroşirürji dergisi 2013; 23:124-127.
- 6- Özmen R. Anayasa tck-cmk ve infaz kanunu. 47. Baskı. Ankara: seçkin yayıncılık; 2016. S.218
- 7- Polat Oğuz: tüm boyutlarıyla çocuk istismarı, tanımlar, ankara 2007
- 8- Şimşek Ş, fettahoğlu eç, özatalay e. Cinsel istismara uğramış çocuklarda ve ebeveynlerinde travma sonrası stres bozukluğu. Dicle tıp dergisi 2011;38 (3)
- 9-Topçu S (1997) çocuk ve gençlerin cinsel istismarı. Ankara, doruk yayıncılık
- 10- Uluğtekin, S.; y. Baykara acar, y.; cankurtaran öntaş, ö. (2004). "çocuk adalet sisteminde sosyal inceleme raporları (sir) ve gözetim raporlarının yeri" tbb dergisi, 53: 35-44.
- 11- who (2006) preventing child maltreatment: a guide to taking action and generating evidence. Geneva, world health organisation
- 12- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/391432>Erişim tarihi 20.03.2019
- 13- <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/451528>Erişim tarihi 23.03.2019
- 14- <http://web.e-baro.web.tr/uploads/61/2015/cim%20tr.pdf> Erişim tarihi 25.03.2019

Uzlaştırma Müessesesi Kapsamında Suça Sürüklenen Çocuğun Rolü

Uzlaştırımcı Av. Sureyya Kardelen YARLI¹

GİRİŞ

Modern Hukukta “çocuk” kavramı gerek ulusal, gerekse uluslararası bağlamda sıkça tartışılmış ve günümüze kadar bu kavramın nerede başlayıp nerede sonlandığı tartışması süregelmiştir. Son olarak uluslararası hukuk ve sözleşmeler gereğince; on sekiz yaşını doldurmuş her bireyin yetişkin olduğu ve on sekiz yaşın altındaki her bireyin de çocuk olduğu kabul edilmiştir. Daha sonrasında ise çocuk kavramı derinleştirilmiş ve adalet sistemi içerisinde “mağdur çocuk”, “suça sürüklenen çocuk”, “korunmaya muhtaç çocuk” olarak ayrıştırılmıştır. Suça sürüklenen çocuk, onarıcı adalet anlayışı ile ortaya çıkmış bir kavramdır. Bu kavram, Çocuk Koruma Kanunumuzda detaylı olarak tanımlanmıştır. Bu Kanun’a göre suça sürüklenen çocuk; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlanmaktadır.

Makalemizin genelinde işlenecek olan alt başlık ise suça sürüklenen çocuk ve bu çocuğun ceza hukuku alternatif çözüm yöntemlerinden biri olan uzlaştırma kurumundaki yeridir.

Uzlaştırma ise; ceza hukukuna ilişkin uyuşmazlıkların adli makamların denetiminde ancak yargı dışı yollarla çözümünü amaçlayan alternatif bir uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Anglo- Amerikan hukuk sisteminde ortaya çıkmış ve esas itibarıyla bu sisteme özgü² olan uzlaştırma kurumu, zamanla Kıta Avrupası hu-

1 İstanbul Barosu avukatlarından.

2 Cumhuriyet Şahin, “Ceza Muhakemesinde Uzlaşma”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Süleyman Arslan’a Armağan, Y. 1998, C. 6, S. 1-2, s. 222-223, (s. 221- 297); Nur Centel/ Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, 13. Baskı, İstanbul 2016, s. 524.

kuk sistemlerini de etkilemiş ve Kıta Avrupası'nda uygulanmaya başlanmıştır. Bunun üzerine Avrupa Konseyi 1999 yılında uzlaş-tırma ile ilgili R (99)-19 tavsiye kararını almıştır. Söz konusu tavsiye kararında uzlaştırma, mahkemelerin artan iş yükü karşısında geleneksel yargılama usullerine alternatif bir çözüm yolu olarak sunulmuştur.³ Uzlaştırma, ceza hukuku bağlamında alternatif bir çözüm yöntemi olarak henüz yeni sayılabilecek bir zaman dilimi içerisinde hukukumuzda yer bulmuş bir kavramdır. Uluslararası hukukta eskiden beri örneklerine sıkça rastladığımız bu yöntem bizim hukukumuzda yeni yeni oturmaya başlamış olup hala geliştirilebilecek çok fazla yöne sahiptir. Bu noktada, suça sürüklenen çocuk - uzlaştırma ,kurumundaki rolünün irdelenmesinin esas sebebi ise; aslında uzlaştırma kurumunun da suça sürüklenen çocuk gibi "onarıcı adalet" anlayışından esinlenerek oluşturulması nedeniyledir. Genel fotoğrafta göreceğimiz esas durum aslında "onarıcı adalet" anlayışından çıkan her iki hukuki kavramın birbirini nasıl etkilediği ve birbiri içerisinde nasıl harmanlandığı olacaktır

Küçükler İçin Adalet Sistemine Dair Birleşmiş Milletler Asgari Standart Kurallarının 4(Pekin Kurallarının) 5.1. maddesinde

çocuk ceza adaleti sisteminin en önemli iki hedefi açıklamaktadır: *"Çocuk ceza adaleti sisteminde daima çocuğun iyileştirilmesi ön plana alınmalıdır ve çocuk suçlulara gösterilecek tepki hem suçun hem de suçlunun içinde bulunduğu koşullarla orantılı olmalıdır."*

B.M. Pekin Kurallarının 11. maddesinde çocuk suçluluğu olaylarının resmî ceza usulüne başvurmaksızın çocuklara özgü yargı dışı yollarla hallini kolaylaştırmak için topluluk programları, geçici gözetim ve rehberlik ve suç mağdurlarının zararlarının tazmini usulü öngörülerek arbuluculuğun kurumsallaşması ve kullanılmasını teşvik edilmiştir.

Bir çok yargı sisteminde, onarıcı adalet programları (örneğin arbuluculuk programları), öncelikle suça sürüklenen çocuklar için geliştirilmiş, daha sonra yetişkinlere uygulanan programların temelini oluşturmuştur. Örneğin, mağdur fail arbuluculuk program-

3 Ayşe Nuhoğlu, "Uzlaşma Bakımından Şikayete Bağlı Suçlar",Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Kazancı Hakemli Hukuk Dergisi (Uzlaşma), İstanbul 2010, Özel Sayı 1, s. 86, (s. 86- 92).

4 B.M. Genel Kurulu'nun 29 Kasım 1985 tarih ve 40/33 sayılı kararıyla kabul edilmiştir

larının en çok uygulandığı ülkelerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nde, arabuluculuk programlarının temel önceliği suça sürüklenen çocuklardır. Onarıcı adalet programları, çocukları yargılayan, mahkûm ederek adeta onlara suçlu damgası vuran adalet sistemlerine etkili bir alternatiftir.⁵ Pekin Kurallarının 11. maddesine göre uzlaşma müessesesi çocuklar için kaçınılmazdır ve mutlaka uygulanmalıdır.⁶

CEZA HUKUKUNDA SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUK KAVRAMI

Suçta sürüklenen çocuk; *Kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuğu,* ifade eder.

Kişinin fiziksel gelişimine paralel olarak, toplumun değer yargılarını, bunların anlam ve içeriğini algılama yeteneği gelişmektedir. Yine bu gelişim sürecinde algılama yeteneğinin yanı sıra, ayrıca toplumdaki ölçü ve davranış kurallarının gerekleri doğrultusunda hareketlerini yönlendirebilme (irade) yeteneği de gelişmektedir. Bizim hukukumuzda göre; henüz on iki yaşını tamamlamamış çocukların fiil ehliyetleri bulunmadığından, cezai ehliyetlerinin olmadığı kabul edilmiştir.

Zira bu yaş grubundaki çocukların henüz iyi-kötü algısı veya doğru-yanlış algısı tam olarak oturmamıştır. Bir yetişkin veya 12 yaşın üstünde temyiz kudreti yerinde bir çocuk gibi yaptığının sonuçlarını hesaplayıp ona göre hareket edebilecek olgunlukta değildir. Bu nedenle bu yaş 12 yaş altındaki çocuklar için herhangi bir suça sürüklenmiş olsalar dahi "suça sürüklenen çocuk" kavramını kullanmak doğru değildir,

12-18 yaş grubu çocuklarda ise cezai ehliyet olduğu kabul edilmekle birlikte yetişkinlerden farklı soruşturulur ve kovuşturulurlar yine aynı şekilde aldıkları cezalarda yetişkinlerden farklı olarak yaş

5 ÖZBEK, Mustafa Serdar, "Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu", <http://www.turkhukuksitesi.com>, E.T.: 26.5.2008 (Prof. Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan, İstanbul 2008, s. 449-466.)

6 YENİSEY, Feridun, Genç Ceza Hukukunun Yeniden Yapılandırılması Hakkında Bazı Düşünceler, Karşılaştırmalı Güncel Ceza Hukuku Serisi 4, Çocuklar ve Suç-Ceza, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s. 43

küçüklüğü sebebiyle özel olarak indirime gidilmektedir. Bu noktada ceza hukukunda yer alan bir anlayış sistemi olan onarıcı adalete suça sürüklenen çocuk açısından baktığımızda onarıcı adalet programlarının çocukları yargılayarak mahkûm eden ve damgalanmalarına neden olan adalet sistemine en etkili alternatif olduğunu görürüz. Bu adalet anlayışı, çocukları olduğu kadar suç işleyen yetişkinleri de cezalandıran adalet anlayışına göre daha yüksek oranda ıslah edip topluma kazandırma yetisine sahip bir anlayıştır.

Onarıcı adalet ürünü olan uzlaştırma kurumunun en yaygın kullanıldığı ülkelerden biri olan Amerika'ya baktığımızda onarıcı adalet programlarından birisi olarak uygulanan fail mağdur arabuluculuğunun temel önceliğinin çocuklar olduğu görürüz. Onarıcı adalet; mağdurun, failin ve toplumun ihtiyaçlarını dengeleyerek, suç teşkil eden eylemlere verilecek tepki konusunda yeni bir model ortaya koymaktadır. Bu noktada aslında uzlaştırma gibi alternatif çözüm yöntemlerinde yer alan uygulayıcıların en önemli önceliklerinden biri de; suça sürüklenmeden önce çocuğun risklerden korunmasını ve suçun önlenmesini sağlamaktır.

Bizim ceza hukukumuzdaki adalet anlayışı ve yerleşik çocuk hukuğu anlayışına göre de; püf nokta çocuğu herhangi bir suça itilmeden önce fark etmek ve çocuğun o suça sürüklenmesini engelleyerek kendisini suçtan bütün hayatı boyunca uzak tutmaya yönelik çalışmalar yapmaktır. Çocukların başta aile ve sosyal çevre olmak üzere suça en geniş tabiriyle aslında toplum tarafından sürüklendiği ve bu durumun aslında hem çocuk hem de toplum açısından önemli bir uyarı olduğu fark edilmelidir.

Zira çocukların suça sürüklenme oranlarının çok yüksek olduğu toplumlarda, adalet ve yargılama aynı zamanda toplumun hukuk anlayışı bakımından da çok büyük kırılmalar yaşandığı aynı toplumun yetişkin bireyleri bakımından ise derin bir umutsuzluk gözlemlendiği bilinmektedir bu sebeple çocukların suça itilmelerinin engellenmesi aynı zamanda toplum ilerlemesi ve evrimini doğru bir şekilde tamamlaması açısından da son derece gereklidir.

SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUĞUN SORUŞTURULMA VE KOVUŞTURULMA USULÜ

Suçta sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma ve kovuşturma usulü Çocuk Koruma Kanunu, Çocuk Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına ilişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik ile Ceza Muhakemesi Kanunu'nda düzenlenmiştir.

Bu kanunlara göre; suçta sürüklenen çocuklar hakkındaki soruşturmalar mutlaka çocuk bürosunda görevlendirilen çocuk savcısı tarafından yapılır. Gecikmesinde sakınca bulunan hallerde ise diğer cumhuriyet savcıları tarafından da yapılabilir. Suçta sürüklenen çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Her ne kadar burada bulundurulabilir diye ifade edilse de kanunlarda; çocuğun ifadesinin polis veya savcı eşliğinde alınırken yanında bir sosyal çalışma görevlisi bulunmaması o ifadenin sağlıksız ve yanlış verilmesine sebep olduğundan ifadenin geçersiz sayılmasına da neden olmaktadır. Ceza Muhakemesi Kanunu uyarınca suçta sürüklenen çocuklara müdafii yani avukat atanması zorunludur. Avukatın olmadığı bu gibi durumlarda yapılan her türlü hukuki işlem Kanun'a aykırı sayılmaktadır. Çocuk bu bağlamda avukatı olmadan ifade veremez, teşhis yapamaz, sorgulanamaz.

Gözaltına alınan çocuklarda ise, kolluğun ayrı bir çocuk birimi bulunmaktadır. Bu birime İÇocuk Şubei denmektedir. Suçta sürüklenen çocuklar genelde hemen bu birime yönlendirilirler. Bu birim çoğu yerde bulunmakla birlikte bazı küçük yerleşim yerlerinde olmayabilir o halde çocukların işlemleri yine kolluğun yetişkinlerden ayrı bir bölümünde yapılmalıdır. Bu birimlerde çoğu zaman suçta sürüklenen çocuğun yanında mağdur çocuk ve korunmaya muhtaç çocuğun da işlemleri yapılmaktadır. Çocukların, yetişkinler ile birlikte suç işlemesi halinde, adli kolluk tarafından çocuklar hakkında evrak ayrı olarak düzenlenmeli buna bağlı olarak soruşturma ve kovuşturma ayrı olarak yürütülmelidir.

Her ne kadar suçta sürüklenen çocuklara zincir, kelepçe vb aletler takılamasa da; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem

alınabilir. Çocuk Koruma Kanununun 21. maddesi uyarınca on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama yasağı öngörülmüşse de 15-18 yaş arasındaki çocuklar açısından böyle istisnai bir hal bulunmamaktadır.

Bu noktada belirtmek gerekir ki; suça sürüklenen bir çocuk hakkındaki tüm adli işlemler o çocuk hakkında dava açılması kararı verilene kadar çocuk savcısı tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu savcılar bu görevlere seçilirken diğer savcıların seçimine nazaran daha özenli ve dikkatli davranılmalıdır. Kanaatimizce; çocuk savcısı görevini icra edecek iddia makamının mutlaka pedagojik bir eğitimden geçmesi, çocuk hakları ile ilgili ayrıca bir eğitime tabi tutulması, çocuk ve ergen psikolojisi ilgili olarak düzenli bir şekilde süpervizör desteği alması tüm bunlara ek olarak da çocuk alanında çalışmak için gönüllü olması koşulları getirilmelidir. Kişilerin sadece evli ve çocuklu olması veyahut da kadın olması gibi hususlar göz önüne alınarak çocuk savcılığına seçilmeleri tamamen yetersiz ve öngörüden uzak seçim parametreleridir.

Suçta sürüklenen çocuk hakkındaki soruşturma işlemleri tamamlandıktan sonra kovuşturma kısmına geçildiğinde ise yine aynı şekilde çocuklar, yetişkinlerden farklı olarak çocuk mahkemelerinde yargılanmaktadır. Bu mahkemelerde yer alan hakimler çocuk hakimleri olarak anılmakta ve yargılamayı "Çocuğun Üstün Yararı" kavramını öne alarak gerçekleştirmektedirler. Her ne kadar çocuk hakimleri ve mahkemelerinin teoride çocuk yararına çalışacağı veyahut da çalıştığı düşünülse de maalesef ülkemizin yargılama pratiğinde bu algı tam tersi şekilde işlemektedir. Çocuk hakimleri adeta karşılarında bir yetişkin var gibi düşünerek yargılama yapmakta ve bu düşünceyle ceza tayin etmektedir.

ONARICI ADALET KAPSAMINDA UZLAŞTIRMA OLGUSU

Uzlaştırma; başlangıç kısmında kısaca belirttiğimiz üzere; ceza yargılamasında alternatif çözüm yöntemidir. **Uzlaşma, uzlaşma kapsamına giren bir suç nedeniyle, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin Kanun ve Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırma süreci sonunda anlaşdırılmış veya anlaşmış olmalarını ifade eder.**

Onarıcı adalet anlayışına dayanan uzlaştırma kurumu, cezalandırıcı adalet anlayışına bir alternatif olarak değerlendirilebilir. Uzlaştırmanın benimsenmesi, cezalandırma sisteminden tamamen vazgeçmek olmayıp, cezalandırıcı adalet anlayışının sakıncalarını mümkün olduğunca aza indirmeye odaklanmaktadır. Yargılama sonucunda ispat sorunları nedeniyle fiilin cezasız kalması muhtemeldir. Failin cezalandırılması, fail ile mağdur arasındaki husumeti sona erdirmeyebilmektedir. Uyuşmazlık mahkeme kararı ile sonuçlandığından, taraflar kendi beklentileri noktasında sonuçtan memnun olmamaktadır. Bu tatminsizlik, özellikle mağdurun zararının giderilmemesi veya husumetin sona ermemesi dolayısıyla yeni olayları ortaya çıkarabilecektir. Suçun karşılığı yalnızca ceza olarak öngörüldüğünden, mağdurun zararının giderilmesi tali bir sorun olarak algılanır.

Mağdurun zararı giderilmediğinden, mağdur ayrıca tazminat davası açmak ve icra takibinde bulunmak gibi başka hukuki yollara başvurmak zorunda kalmaktadır. Bu durum da hem kişilere bir yük, hem yargı için iş yükü olacaktır. Kaldı ki yargılama süreci taraflar için başlı başına uzun ve yıpratıcı olup, uzun yargılama süreci hem tarafların önemli ölçüde masraf yapmasına yol açmakta hem de usul ekonomisi ilkesine aykırı düşmektedir.

Yargıtay ise uzlaşmayı, karma nitelikli bir kurum olarak kabul etmektedir. Buna göre uzlaşma bir yönüyle usul hukuku kurumu, ceza ilişkisini sona erdirmesi nedeniyle de maddi ceza hukukuna ait bir hukuksal kurumdur. Uzlaştırmanın temel ve en büyük amacının 'barışma' olduğunu söyleyebiliriz. Zira fail ile mağdurun uzlaşması, her iki tarafın da aktif katılımını gerektiren barışmanın bir türüdür. Bu yöntem bizim hukukumuzda 2005 yılında ilk defa 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu m. 73/8'de yapılan düzenleme ile girmiştir.

Ancak bu hüküm 06.12.2006 tarihli ve 5560 sayılı Kanun ile yürürlükten kaldırılmıştır. Yıllar içerisinde birtakım değişikliklere gidilmiş ve ilk başta yapılan düzenlemeler ile beklenen verim alınmayınca kurumun kapsamı iyice genişletilmiştir. Buna göre 2016 yılında en son yapılan değişiklikler ile "Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"un 34. maddesi ile CMK m. 253'ün başlığı "uzlaştırma" olarak değiştirilmiştir.

CMK m. 253'te düzenlenmiş olan kurum, tarafsız bir uzlaştırmacının fail ile mağdur arasındaki ihtilafın çözümünü sürecine katılıp, tarafları uzlaştırmayı prensibine dayanır. **Uzlaşma kavramı, süreç sonunda ulaşılan pozitif duruma işaret ederken, uzlaşmama ihtimalini dışlayan bir kavramdır**⁷. Uzlaşma, uzlaştırmacının kendisi değil, ulaşılmak istenen pozitif hedeftir. Ancak süreç sonunda söz konusu hedefe ulaşılabileceğine ilişkin bir garanti yoktur. Uzlaştırma süreci tarafların uzlaşmasıyla olumlu sonuçlanabileceği gibi, uzlaşmamaları nedeniyle olumsuz da sonuçlanabilir. Nitekim CMK uzlaştırma sürecinin hem olumlu hem de olumsuz sonuçlanma ihtimallerini ayrı ayrı göz önünde bulundurarak esas itibarıyla uzlaştırma usulü ile uzlaştırma sürecinin sonuçlarını düzenlemiştir. Uzlaştırma, özel hukuk uyuşmazlıkları bakımından öngörülen arabuluculuk kurumunun ceza yargılamasındaki karşılığıdır.

Temel felsefesini onarıcı adalet fikrinden alan uzlaştırma, tarafsız bir kişinin yardımıyla güvenli ve denetimli bir ortamda mağdurla failin bir araya gelmesine imkân sağlayan bir süreç olarak tanımlanmaktadır. Bu toplantılarda mağdur ve fail, suç ve suçun hayatlarına etkileri ve neler hissettikleri hakkında konuşurlar ve sorunun çözülmesi için ne yapılması gerektiğini birlikte değerlendirerek suç nedeniyle ortaya çıkan zararların giderilmesi amacıyla bir plan hazırlayabilirler. Uzlaştırma mağdurların suç ve fail hakkındaki sorularına yanıt bulmasına imkân sağlamaktadır. Mağdurlar maddi ve manevi ihtiyaçlarının karşılandığı bu sürece aktif olarak katılabilirler.

Bu kavramın tanımı en detaylı biçimde; Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinde yapılmıştır. Söz konusu yönetmeliğin 4. maddesine göre uzlaştırma: **“Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve hükümlere uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaşıtırmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi sürecini”** ifade etmektedir. Öğretide yapılan bir tanıma göre ise uzlaştırma: **“Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle yürütülen bir ceza soruşturması veya kovuşturmasının, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan**

7 Nuri Berkay Özgenç, Türk Hukukunda ve Mukayeseli Hukukta Uzlaşma, İstanbul 2016, s. 11- 12.

zarar gören kişinin, mevzuatta öngörülen usul ve hükümlere uygun olarak tarafsız bir uzlaştırmacı aracılığı ile anlaşılmalari suretiyle bitirilmesidir.⁸ Uzlaştırma süreci sonunda tarafların uzlaşması durumunda; diğer bir deyişle şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin, suçtan doğan zararın giderilmesi hususunda anlaşması halinde, devlet ceza soruşturması veya kovuşturmasından vazgeçecektir.⁹

Bu noktada onarıcı adalet için önemli olan her iki tarafın da uzlaştırma işlemlerine gönüllü olarak katılması ve alınan kararlarda muhakkak rızalarının var olmasıdır. Uzlaştırma prosedür olarak tarafların katılma zorunluluğu bulunan bir kurum değildir. Uzlaştırma teklifi resmi uzlaştırmacı tarafından tebligat aracılığı ile taraflara yapıldıktan sonra, her iki taraf da bu teklifi onaylamakta veya reddetmekte özgürdür. Kişiler teklifi kabul edip uzlaştırma görüşmelerine başladıktan sonra uzlaşmaktan vazgeçebilirler. Uzlaştırma raporu olumlu ya da olumsuz olarak düzenlenip taraflar altına imzalanan kadar mağdur, şüpheli, katılan, sanık uzlaştırmadan her an vazgeçebilme özgürlüğüne sahiptir.

Kural olarak uzlaştırma teklifi sadece ve sadece dosyanın tarafları olan gerçek ya da özel tüzel kişilere yapılabilir. Uzlaştırma teklifinin yetişkin ve temyiz kudreti yerinde olan tarafa yapılması gereklidir. Uzlaştırma teklifi tüzel kişilere de yapılabilir ama kamu tüzel kişileri bu durumdan muaftır. Kamu tüzel kişileri uzlaştırma kurumunun tarafı olamaz ve bu tüzel kişilere uzlaştırma teklif edilemez.

Taraflardan birinin hükümlü olması, kısıtlı olması, çocuk olması ve yahut da akıl sağlığının yerinde olmaması halinde uzlaştırma teklifi kişinin vasisine yapılmaktadır. Ancak kişinin vasisinin olmaması durumunda ilgili sulh hukuk mahkemesinden kişiye vasi tayin edilmesi istenecektir.

Bu durumda önemli olan vasinin iradesinin ne yönde olduğudur. Vasisi bulunan bir kişiye vasisi olmadan teklif götürmek veyahut da vasi yerine kişinin avukatına uzlaştırma teklif etmek yasal ola-

8 Özgenç, Nuri Berkay, s. 11.

9 Osman Yaşar, Ceza Muhakemesi Kanunu Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu, C. 3, 5. Baskı, Ankara 2011, s. 3621; Soner H. Çetin, "Ceza Muhakemesi Kanununda Uzlaşma (CMK. 253, 254, 255)", TBB, S. 82, Y. 2009, s. 1, (s. 1- 33).

rak geçerli değildir. Uzlaştırma kurumunda avukata teklif götürülmesi sadece ve sadece taraf eğer özel tüzel kişi ise mümkündür. Bu durum dışında her iki tarafın da gerçek kişilerden olduğu bir soruşturma veya kovuşturma dosyasında uzlaştırma teklifi bizzat tarafların kendisine yapılmalıdır.

Uzlaştırma işlemleri, şüpheli veya sanık ile mağdur veya suçtan zarar görenin temel hak ve hürriyetlerine uygun olarak, menfaatlerinin korunması esaslı gözetilerek yürütülür. Onarıcı adalet uygulamaları öncelikle tarafların saygınlıklarına riayet edilerek gerçekleştirilmesi gereken işlemlerdir. Her iki tarafın da menfaatine olmayan, sadece bir tarafa hizmet eden uzlaştırma, onarıcı adaletin niteliklerini taşımayacaktır. Onarıcı adaletin temelinde, her iki tarafın da faydasına olan sonuca ulaşma amacı vardır.

Uzlaştırma sonucunda eğer bu süreç olumlu tamamlanmış ise dosya soruşturma aşamasında takipsizlik kararı, kovuşturma aşamasında ise düşme kararı ile sonlanır. Tarafların uzlaştırmaya konu ile ilgili olarak bir daha şikayet ya da hukuk davası açma yoluna gitme imkanları bulunmamaktadır. Burada değinilmesi gereken önemli hususlardan biri de şudur ki her suç uzlaştırmaya tabi değildir. Şikayete tabi suçlarda ve şikayet olup olmadığına bakılmaksızın Ceza Muhakemesi Kanunu Madde 253 kapsamında kalan suçlarda uzlaştırmaya gidilebilir. Bu durumun dışındaki suçlar için uzlaştırma yolu kapalıdır.

Suçta sürüklenen çocuklarda ise; çocuk olmalarından kaynaklı olarak uzlaştırmanın kapsamı biraz daha geniş tutulmuştur. Bu bağlamda; CMK Madde 253'e 2016 yılında getirilen yeni düzenleme ile **“mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşulu ile suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar uzlaşma kapsamına alınmıştır.”**

Çocuklar açısından uzlaştırmaya tabi suçlarda, üst sınır hesaplanırken ilgili suç tipinin nitelikli hallerine ilişkin yaptırım da dikkate alınır. Dolayısıyla suçun nitelikli halinin yaptırımı 3 yıldan az hapis cezasını gerektiriyorsa, uzlaştırma yoluna gidilmesi mümkündür. **Ancak cezanın üst sınırı belirlenirken haksız tahrik, yaş küçüklüğü gibi indirim sebepleri göz önünde bu-**

lundurulmaz. Suça sürüklenen çocuklar tarafından, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezası gerektiren cinsel dokunulmazlığa karşı bir suç işlendiğinde, uzlaştırma hükümlerinin uygulanıp uygulanamayacağı hususuna ayrıca değinmek gerekir. **Suçta sürüklenen çocuklar bakımından iddia edilen cinsel taciz suçu ile ilgili olarak da ayrıca uzlaştırmaya gidilebilirken bu istisnai husus dışında cinsel şiddetle ilgili suçlarda uzlaştırma yolu kapalıdır. Ancak uzlaştırma kapsamına giren bir suçun bu kapsama girmeyen başka bir suçla işlenmiş olması halinde de uzlaşma hükümleri uygulanmaz.** Örneğin uzlaşma kapsamında olan hakaret suçunun uzlaşma kapsamında olan cinsel istismar suçu ile birlikte işlenmesi halinde uzlaşma hükümleri uygulanmaz.¹⁰

Suçta sürüklenen çocuk açısından mağdur-fail uzlaştırmasının temel amacı ise; çocuğun suç eyleminin zarar verici niteliği, ceza hukuku normlarının geçerliliği, uyum içinde birlikte yaşamının hukuk düzeni açısından önemi ile yüzleşmesi, eylemin neden olduğu zararı gidermeye aktif katkı vererek sorumluluk üstlenmesinin sağlanmasıdır. Bu süreçte suça sürüklenen çocuğa kendisinden başkalarının da değerli olduğu öğretilerek, toplumsallaşma süreci desteklenmiş olur. Bu yöntemin, fail ve mağdur üzerinde birçok etkisi bulunmaktadır. Mağdur fail uzlaştırması, mağdurda korku, ruhsal baskı gibi yüklerin azalması, hukuk düzenine olan güvenin yeniden kurulması ve güçlenmesini sağlar. Mağdur ve fail, çatışmayı sona erdirmeye fırsatını uzlaştırma yöntemi ile yakalamış olur.

SUÇTA SÜRÜKLENEN ÇOCUK AÇISINDAN UZLAŞTIRMA İŞLEMLERİ

Suçta sürüklenen çocuklar için uzlaştırma 15 Temmuz 2005 tarihinde 5395 Sayılı Çocuk Kanununun 24.maddesinde düzenlenmiştir. Daha sonrasında Ceza Muhakemesi Kanununun ilgili uzlaştırma hükümlerinin suça sürüklenen çocuklar için de aynen uygulanacağı belirtilmiştir.

Uzlaştırma Yönetmeliğinde, Kanunun ve Yönetmeliğin uzlaşmaya ilişkin hükümlerinin uzlaşmaya tabi bir suçta maruz kalan suç

¹⁰ Dr. Cengiz Apaydın, Ceza Hukukunda Uzlaşma ve Uzlaştırmacılar İçin Ceza Hukuku, 1. Baskı, İstanbul, Eylül 2017, s. 141-142

mağduru çocuklar ile suça sürüklenen çocuklar bakımından da uygulanacağı, çocuklara ilişkin uzlaştırmada, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile 26386 Sayılı Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik ve 26386 sayılı Çocuk Koruma Kanununa Göre Verilen Koruyucu ve Destekleyici Tedbir hükümlerine göre işlem yapılacağı açıklanmıştır.

Fiili işlediği sırada 12 yaşını tamamlamamış küçükler ile 12 yaşını tamamlamış olup 15 yaşını tamamlamamış küçüklerden, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olanların ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişilerin işledikleri suçlarla ilgili olarak, uzlaştırma yoluna gidilemez.

Aynı şekilde, fiili işlediği sırada **15 yaşını tamamlamamış sağır ve dilsizler ile 15 yaşını tamamlamış olup 18 yaşını tamamlamamış sağır ve dilsizlerden, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve davranışlarını yönlendirme yeteneği yeterince gelişmemiş olanların da ceza sorumluluğu yoktur . Bu kişilerin de işledikleri suçlar hakkında uzlaştırma hükümleri uygulanamaz.** Dikkat edilmesi gereken ilk husus, suça sürüklenen çocuğun işlediği eylemin mağdurunun kamu yahut toplumu oluşturan tüm bireyler olmamasıdır. Bu ihtimalde uzlaştırma mümkün olamaz. Örneğin, halkı kin ve düşmanlığa tahrik suçu (m.216), kumar oynanması için yer ve imkân sağlama suçu (m.228), dilencilik suçu (m.229) gibi. İkinci olarak, bu hükmün uygulanmasında, ilgili suç tipinin yalnızca temel şeklinin yaptırımı değil, nitelikli unsurların varlığı halinde uygulanması ihtimali bulunan ceza miktarı dikkate alınır, yaş küçüklüğü sebebiyle (TCK.m.31) vaki indirim göz önünde tutulmaz. Suça sürüklenen çocuklar için uzlaşma teklifinin kime yapılacağı konusu uygulamada sıkça tartışılan konulardan biri olmuştur. Uzlaşma neticesinde varılacak anlaşmada mağdurun zararının maddi olarak karşılanacağıının belirlenmesi ihtimaline binaen çocuğun tek başına kendisini borçlandırıcı muameleler altına girip giremeyeceği tartışmanın temelini oluşturmuştur. Medeni Kanun 16. maddesinde ayırt etme gücüne sahip küçüklerin kendilerini borçlandırıcı muameleler altına ancak kanuni temsilcilerinin onayı ile girebilecekleri düzenlenmiş, **CMK 254. maddeye göre ise reşit olmamaları halinde uzlaşma teklifinin küçüklerin ka-**

nuni temsilcilerine yapılması öngörülmüştür. Bu süreçte çocuğun on sekiz yaşını doldurması ve reşit olması halinde; velayet yetkisi ortadan kalkacağından, uzlaştırma işlemleri reşit olan şahsın kendisiyle yürütülür.

Uzlaşma teklifinin reddine dahi bir takım hukuki sonuçlar bağlanmış olduğu için temyiz kudretine sahip olmayanların fiil ehliyeti bulunmadığından bu konudaki iradelerinin geçerli olmayacağı ileri sürülmüştür. Mağdur çocuk açısından, uzlaşma konusu edim, hukuken kazandırıcı muamele olarak vasıflandırılmalıdır. Medeni Kanunun aynı maddesinin ikinci fıkrasında karşılıksız kazanmada küçüğün kanuni temsilcinin rızasının aranmayacağı düzenlenmiş olduğundan, mağdur çocuk tek başına uzlaşmayı kabul edebilir demek mümkündür.

Suçta sürüklenen çocuk açısından ise ancak uzlaşma anlaşmasına konu olacak edimin özür dileme olması halinde edimin borçlandırıcı muamele olarak kabul edilmesi söz konusu olmayacaktır. Bu bağlamda; küçüğün reşit olmasa bile ayırt etme gücüne sahip olması durumunda uzlaşma teklifinin kendisine yapılabileceği ve sürecin bu irade ile yürütülerek tamamlanabileceği kabul edilmelidir.¹¹ Özür dilenmesi yolu ile maddi bir yükümlülük altına girmeden uzlaşmaya varılmış sonucu kovuşturmayaya yer olmadığına karar verilmesi, tazminat davası açılmaması ve açılmış olan davadan feragat edilmiş sayılması kazanımlarını beraberinde getirir.

Çocuğun uzlaşma teklifini kabul etmesi, ancak kanuni temsilcisinin maddi olarak zararı tazmin karşılamayacağından dolayı uzlaşmanın gerçekleşmemesi halinde ne olacağı konusunda da yasal düzenlemelerde açıklık bulunmamaktadır. Çocuğun korunması için ya suçun mağdurunun uğradığı zararın maddi olarak karşılanması seçeneğinin suça sürüklenen çocuklar için geçerli olmaması ya da bu zararın devlet tarafından karşılanması şeklinde bir düzenlemeye ihtiyaç vardır.¹²

11 Özbek, Mustafa, "Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Onarıcı Adalet Programları ve Çocuk Arabuluculuğu", Prof.Dr. Turgut Akıntürk'e Armağan. İstanbul: Beta Yayınları, 2008, s. 449-466.

12 Akço, Seda ve Özsoy, Selma (Derleyenler), Çocuk Adalet Sisteminde Uzlaşma. İstanbul: İstanbul Barosu Yayınları, 2006, s. 100-106.

Arabuluculuk programları, dünyanın pek çok ülkesinde öncelikli olarak çocuklar için tasarlanmıştır. Amaç; çocukları yargılayan ve onlara suçlu damgasını vuran yargılama sistemine bir alternatif yaratabilmektir. Ülkeden ülkeye farklar bulunsa dahi onarıcı adalet anlayışını temel alan çocuk arabuluculuk programları, genellikle eğitim ağırlı olup, suça sürüklenen çocukların topluma kazandırılması ve sosyal sorumluluğun geliştirilmesi sağlaması temeline dayalıdır ve sürecin başlı başına çocuk için bir eğitim süreci olması gerektiği kabul edilir. Bu bakış açısı, arabuluculuk süreci sonunda varılacak anlaşmanın hazırlanmasında, çocuğun menfaatleri ve hassasiyetlerinin dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Ülkemizde, suça sürüklenen çocuklar için uzlaşma uygulaması kabul edilirken; çocuklar bakımından özel bir düzenleme getirilmeksizin yetişkinlerle aynı hükümlere tabi kılınmıştır. Uzlaşmanın suça sürüklenen çocuklar için kullanılmasında özel düzenlemeler getirmeyen kanun koyucu tarafından, çocuğun durumuna uygun özel ihtimam gösterilmesi, kararların alınmasında ve uygulanmasında çocuğun yaşına ve gelişimine uygun, eğitiminin ve öğreniminin, kişiliğinin ve toplumsal sorumluluğunun geliştirilmesinin desteklenmesi gibi çocuk ceza yargılamasına hakim olan ilkeleri göz ardı edilmiştir.

Uzlaşmanın, suça sürüklenen çocuk için eğitici ve ıslah edici bir boyut kazanabileceği düşünülmemiştir. Uzlaşma Yönetmeliği'nin ilgili maddesine göre; taraflar, edimin konusunu "şüpheli/saniğin topluma faydalı birey olmasını sağlayacak bir programa katılması gibi diğer bazı yükümlülükler altına girilmesi" şeklinde belirleyebilirlerse de anlaşma ile yalnızca maddi giderim kararlaştırılması olasılığı mevcuttur.¹³

Mağdurun zararını gidermek amacıyla suça sürüklenen çocuğun velisi tarafından karşılanan maddi edim, çocuğun topluma kazandırılması amacına hizmet etmeyecek ve çoğu zaman suça sürüklenen çocuğunda onarılması amacına uygun olmayacaktır. Uygulamada, mağdurun zararını gidermek amacıyla diğer giderim

13 Soygüt Arslan, Buket Mualla, Ceza Muhakemesinde Uzlaşma: Temel Sorunlar ve Öneriler, http://www.turkhukuksitesi.com/makale_936.htm (Tarih: 04.01.2019)

seçeneklerini kullanmasına olanak tanınmalı, süreç sonucunda varılacak anlaşmanın, çocuğun yaşı ve gelişimine uygun, eğitimine, öğrenimine, kişiliğine ve toplumsal sorumluluğunu geliştirmesine katkıda bulunacak şekilde düzenlenmesine imkan verilmelidir.

Uzlaştırma teklifinin çocuğun kanuni temsilcisine yapılması, çocuğun uzlaştırma süreci dışına çıkartıldığı anlamına gelmemekle birlikte bu süreci sadece yasal temsilci ile yürütmek ve çocuğu sürece hiç katmamak doğru bir yaklaşım tarzı değildir. Uzlaştırma süreci ve neticesi çocuğu yakından ilgilendirdiğinden, müzakerelerin her safhasında çocuğun da görüşü alınmalı ve süreç onun durumuna göre şekillendirilmelidir.

Uzlaştırma sonucunda şüphelinin edimi defaten yerine getirmesi halinde; soruşturma aşamasında uzlaştırmadan sorumlu Cumhuriyet Savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına, kovuşturma aşamasında ise mahkeme tarafından davanın düşmesine karar verilir. Suça sürüklenen çocuk hakkında gerekli görüldüğünde 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununda yer alan koruyucu ve destekleyici tedbirlerin uygulanması yine uzlaştırma savcısı tarafından çocuk hakiminden istenir. Uygulamada henüz bu tedbirlerin istendiğine dair elimizde istatistiksel bir araştırma verisi bulunmamaktadır. Ne yazık ki suça sürüklenen çocukların taraf olduğu uzlaştırma dosyalarında savcılar çocuk hakkında tedbir istenecek bir durum olup olmadığına bakmaksızın dosyayı uzlaştırmacıya tevdi ederek bir an önce uzlaştırma prosedürünün tamamlanmasını talep etmektedir.

Uzlaştırma teklifinin kabul veya reddine ilişkin çocuk ile yasal temsilcinin iradelerinin çatışması halinde ise, her ne kadar öğretilerde bazı hocalar yasal temsilcinin çocuğun menfaatlerini gözeterek iradesine üstünlük tanınmalı diye fikir beyan etse de kanaatimizde bu doğru bir bakış açısı değildir. Zira bu noktada uzlaştırma dosyasının doğrudan tarafı olan suça sürüklenen çocuğa herhangi bir söz hakkı veyahut da iradesine üstünlük tanınmamış olmaktadır. Uzlaştırma kapsamında onarıcı adalet mantığında esas olan uzlaştırma dosyasının tarafı yani bizzat kendisidir. Bu noktada tarafın kendisinin sadece ve sadece çocuk olması kendi iradesine bir hak tanınmayacağı anlamına gelmemelidir. Her yaştaki çocuk grubu

için bunu söyleyemesek de en azından 15-18 yaş grubunda bulunan çocuklar için uzlaştırma prosedürünü, şartlarını ve sonuçlarını tam olarak anladığı takdirde kanuni temsilcilerinden önce kendi iradelerine öncelik gösterilmesi gerektiği kanaatimizce daha doğru olacaktır. Suça sürüklenen çocuğun, kendini tam olarak ifade etmeye fırsat bulamadığı, balsa dahi beyanına öncelik tanınmadığı, tam olarak sürece dahil edilmediği, süreci kendisi yerine kanuni temsilci ile yürütülen bir uzlaştırma kurumunda, istenilen anlamda adaletin sağlanacağı veyahut da bu durumun onarıcı adalet anlayışına hizmet edeceği düşünülmemelidir.

Bu durumda yapılması gereken 15-18 yaş grubu çocuklar açısından; borçlandırıcı bir edim talep edilmeyen uzlaştırma dosyalarında öncelikle suça sürüklenen çocuğunun iradesine ve beyanına öncelik tanımaktır. Bu irade yasal temsilci ile çatıştığı vakit ise yine burada kanaatimizce yapılması gereken sadece bu yaş grubu için kendi beyanlarını ve iradelerine üstünlük tanımaktır. Böylece hem suça sürüklenen çocuklar bakımından dosyalarda uzlaştırma oranları artacak hem de çocuklar kendilerinin birer birey olarak görülüp sistem içinde kendilerine söz hakkı tanınarak kendilerine önem atfedildiğine kanaat getireceklerdir.

SONUÇ

Uzlaştırma kurumu ile elde edilmek istenen asıl hedef, mağdurun tatmin edilmesi, zararın giderilmesi olup, böylelikle daha az sayıda kamu davası açılmasının sağlanmasıdır. Dava sırasında mahkeme tarafından uzlaştırma kurumunun işletilmesi ile beklenen asıl yarar, mağdurun zararın giderilmesi ve yargılamaya devam ile meydana gelecek daha fazla emek ve zaman israfına engel olmaktır. Geleneksel cezalandırıcı yargılama yöntemi günümüzde geçerliliğini korumakla birlikte, toplumdaki modernleşme/gelişim ile birlikte yargılamada sürekli artan iş yükü günümüz toplumunun ihtiyacına zamanında karşılayamamaktadır. Dolayısıyla yargılama süreçleri çok uzayabilmektedir. Bu kapsamda mahkeme dışı alternatif yollar ile basit uyuşmazlıkların çözümlenmesi aşamasına gelinmiştir. Belirtilen sorunlara çözüm önerisi olarak, onarıcı adalet yaklaşımının uygulama alanında en yaygın paradigması olarak “uzlaştırma” kurumu tesis edilmiştir.

Onarıcı adalet yaklaşımı ile cezalandırıcı adalet yaklaşımından farklı bir sistem ortaya çıkmaktadır. Suç, sadece cezai yaptırımdan oluşan bir kanun ihlali olmayıp, haksızlığı da ön plana çıkarmaktadır. Suçun görünen tarafları fail ve mağdurdur. Suçun esas mağduru ise toplum ve dolaylı olarak da ortak bilinçtir. Bu kapsamda ortak bilincin zedelenmesi açısından suçların yaptırımı belirlenirken, mağdur tatmini kadar toplumun tatminini de ön planda tutulmalıdır. Böylelikle onarıcı adalet yaklaşımı kapsamında mağdur, fail ve toplum dengesi korunmaktadır.

Hal böyle iken; onarıcı adalet sistemi içerisinde yer alan bu kurumun öncelik tanınması gereken ilk grubun çocuklar olduğu kesindir. Bu grup içerisinde de ayrıca kanaatimizce öncelik tanınması gereken alt grup ise suça sürüklenen çocuklardır. Zira bu çocuklar suça itilmekle birlikte hem suça sürüklenmiş hem de aslında hala çocuk oldukları için toplum nazarında korunmayarak mağdur çocuk sıfatına sahip olmayı da sürdürmektedir.

Çocukların tüm bu olumsuz sıfatlardan arınarak sadece çocuk olabildikleri bir ülkede yaşama ümidimiz için çocukları ön plana bu tür onarıcı adalet anlayışına sahip alternatif çözüm yöntemlerinin daha sıkı desteklenmesi ve daha da güçlendirilmesi gerekmektedir.

Çocuğun Üstün Yararı

Av. Çağla DIŞLI^{1*}

Çocuk Hakları , geniş kapsamda insan hakları kavramının içinde yer almaktadır. Ancak insan haklarının gelişim hızına oranla daha yavaş ilerleyen ,tarihsel serüven içinde çocuklar; ilkel çağlarda ekonomik kaynak olarak görülen kimselerdir. Otoritelerin çıkarları doğrultusunda insanlar üzerindeki denetim mekanizmalarının artmasıyla gölgede kalan “çocuk” ve ona ait olan sorunlar gün yüzüne çıkmaya başlamıştır.² Daha sonra hukuki anlamda “Çocuk” hem ulusal hem de uluslararası düzenlemelerle insan hayatında yer almaya başlamıştır.

Çocuk Haklarına ilişkin uluslararası kapsamda ilk düzenleme 1924 yılında düzenlenen “Cenevre Çocuk Hakları Sözleşmesi”dir. Daha sonra Çocuk Haklarına ilişkin bir çok bildirge ve sözleşmeler yer alsa da günümüzde Türkiye açısından da bağlayıcı olan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (*“The Convention on the Rights of the Child”*),(*“Sözleşme”*) önem taşır.

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 20 Kasım 1989 tarih ve 44/25 sayılı kararıyla kabul edilmiş olup imza ve onaya açılmıştır ve 02 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’yi 14 Eylül 1990 tarihinde imzalamıştır. Bakanlar Kurulunun 23 Aralık 1994 tarih,94/6423 Sayılı kararı ile Sözleşmenin çekince ile onaylanması kabul edilmiş olup Sözleşmenin İngilizce ve Türkçe hali ile birlikte resmi gazetede yayımlanmıştır. Ancak Sözleşmenin onay belgesi 4 Nisan 1994 tarihi olması sebebiyle Türkiye Cumhuriyeti Devleti açısından yürürlük tarihi 4 Nisan 1995’tir.

1 İstanbul Barosu avukatlarından

2 (Akyüz, 2010, ss. 16-17)

Bu Sözleşmeye taraf devletler “çocuğun gerek bedensel gerek zihinsel bakımdan tam erginliğe ulaşmamış olması nedeniyle doğum sonrasında olduğu kadar, doğum öncesinde de uygun yasal korumayı da içeren özel güvence ve koruma gereksiniminin bulunduğu” unutmuyarak Birleşmiş Milletler Şartlarındaki ilkelerin yanı sıra insanın insan olmasından kaynaklı doğuştan gelen hakların bilinci ile çocukların yaşam koşullarını iyileştirici bir işbirliği temelli olarak bir anlaşmaya varmışlardır.³

Bu Sözleşmenin temel konusu “Çocuğun Üstün Yararı” çerçevesinde oluşturulan bir sözleşme olması sebebiyle insan haklarının özünün tümüyle yer aldığı ilk bağlayıcı sözleşme niteliğini taşımaktadır. (Amerika Birleşik Devletleri hariç).

ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEMESİ **VE** ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARI (M.3)

I. Sözleşme'nin Genel İlkeleri

26 Haziran 1945 tarihinde imzalanan Birleşmiş Milletler Anlaşması belirlenen ilkelerin Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin temelini oluşturacağı Sözleşmenin başlangıç kısmında belirtilmiştir. Kabul edilen bu ilkelerin yanı sıra Sözleşme 4 temel ilkeyi barındırır;

1. Ayrım gözetmeme (m.2),
2. Çocuğun üstün yararı (m.3)
3. Yaşam ve Gelişim Hakkı (m.6) ve
4. Çocuğun Görüşlerine Saygı Hakkı (m.12)

Bu ilkelerin hepsi birbiri için hem tamamlayıcı hem de yardımcı parçalar olarak işlev görmektedir.

II. Çocuğun Üstün/ Öncelikli Yararı

Öğretide tercih edilen ifadeyle “Çocuğun Üstün Yararı” kavramı hem Çocuk Hukukunun⁴ hem de Sözleşme'nin temel taşlarından birini oluşturmaktadır. Bu ilke çocukları ekonomik, sosyal, psiko-

³ Sözleşme'nin başlangıç bölümünden.

⁴ 1959 Tarihli Çocuk Hakları Bildirgesi, 1985 tarihli Pekin Kuralları(K.14)

lojik ve hukuksal olarak etkileyecek tüm hususlarda ilk olarak akla gelmelidir.

Sözleşmenin çeşitli yerlerinde bahsi geçen bu ilkenin tanımı Sözleşmenin 3 nci maddesinde yapılmıştır. Buna göre;

“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.”

Çocuğun üstün yararı kavramı birçok unsuru içinde barındırır. Subjektif bir kavramın içeriği her somut olaya göre değişkenlik gösterecektir. Uzun süre bu kavram somut hale getirilirken çocuğun içinde bulunduğu aile çıkarları göz önünde tutulmuştur. Ancak “Çocuk” tek başın özne haline gelip hakları yasalarla güvence altına alınması ile birlikte kendi başına çocuk lehine bir hak olarak kendini göstermeye başlamaktadır. Hatta hukuksal çerçevede velayet hakkı ile birlikte değerlendirildiğinde çocuğun üstün yararı üstün tutulmaktadır.⁵

ÇOCUK YARGILAMASI VE TÜRK ÇOCUK CEZA ADALETİ

I. Türk Mevzuatında Çocuk

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de taraf olduğu Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Anayasa'nın 90. ncı maddesine göre kanun hükmündedir. Bu Sözleşmenin yanında mevzuat içerisinde, Türk Medeni Kanunu ve Türk Ceza Kanunu içerisinde “Çocuk” a ilişkin birçok düzenleme yer almaktadır.⁶

Çocuğun üstün yararını esas alarak çocuğu korumayı amaçlayan 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu 3 Temmuz 2005 tarihinde kabul edilerek 15 Temmuz 2005 de Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Çocuğa ilişkin tüm uluslararası benzer düzenlemeler gibi burada da “çocuğun yarar ve esenliğinin gözetilmesi” ilkesi benimsenmiştir.⁷

5 Elçin Grassinger 2010, s.830

6 TMK m.317-324-325-337-339, 5237 Sayılı TCK m. 76, 82, 90, 94, 96, 103, 109, 194, 226, 227, 228, 229, ve 233

7 5395 Sayılı ÇKK m.4,8,22,31,41

II. Yargılama Karşısında Çocuk

Hukuki alanda çocuk, uyumsuzluğun parçası haline geldiğinde; çocuk iradesinin bastırılan ve bu iradenin dışında pek çok farklı sesin olduğu bir alan haline gelmektedir. Özellikle yargılamada Yargıçlara önemli görevler düşmektedir. Uyumsuzlukta, bir çocuğun yer aldığı , saf bir şekilde göz önünde tutularak, her somut olayın getirdiği şartlara göre “Çocuğun Üstün Yararı” ilkesi somutlaştırılmalıdır. Almanya’da yasa koyucu çocuğun yararını ölçüt olarak alsa da tamamen yorumlayarak bu kavramın alanını daraltmamış; bu işi içtihatlarla ve doktrinine bırakmıştır.⁸

Çocuk uyumsuzluklarda taraf olarak değil , hakkında tedbir alınan birey konumunda yer aldığı Aile hukukuna ilişkin davalarda, velayet hakkı gibi anne-babanın haklarını etkileyecek kararlar verilirken , çocukların anne-babaları tarafından istismar edilmelerini önlemek için çatışan çıkarlar varlığında küçüğe temsilci atanması durumu söz konusudur.⁹

III. Çocuk Adalet Sistemi

Çocuğu ilgilendiren her işlemde çocuğun üstün yararının esas alınmasında devlete , adli ve idari makamlara da önemli görevler düşmektedir. Devletin bu konuda hem aktif hem de pasif olarak sorumlulukları vardır.

Sözleşme’nin 40/3 nci maddesinde, özellikle çocukların ceza yasalarını ihlal edip edemeyeceği hususunda asgari bir yaş belirlenmesi gerektiği vurgulanmıştır. Türk Ceza Kanunu 31 nci maddesine göre ;

1. 12 yaşını doldurmamış çocuğun cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır.

2. Yaşları 12 ile 15 arasında olan çocuklar, kısmi olarak cezai ehliyete sahiptir. Suçlu yaptığı fiilin bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda ise ceza, belirli oranda indirim uy-

8 Özge Yücel, “Çocuğun Üstün Yararı Bağlamında Çocuğun İradesi” isimli makalesi(I-A)

9 http://www.anayasa.gov.tr/files/insan_haklari_mahkemesi/sunumlar/ym_4/Akarca.pdf

gulanarak verilmektedir. Aksi halde ceza verilmemektedir ancak çocuklara özgü güvenlik tedbiri uygulanır.

3. Yaşları 15 ile 18 arasındaki çocukların işledikleri suçun bilincinde ve sonuçlarını kavrayabilecek durumda olduğu kabul edildiğinden ceza verilir ancak belirli bir oranda indirim uygulanır.

Çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine TCK'da yer verilmemiştir. Bunlar ile ilgili düzenlemelere Çocuk Koruma Kanununda yer verilmiştir. Bu Kanunun 5 nci maddesine göre bu koruyucu ve destekleyici tedbirler şu şekildedir;

- a. Danışmanlık tedbiri
- b. Eğitim tedbiri
- c. Bakım tedbiri
- d. Sağlık tedbiri
- e. Barınma tedbiri

Suçla karşılaşan çocuk için çocuğa tedbir niteliğinde rehberlik yapılması gerekmektedir. Çocuğa toplumun içinde rehberlik eğitimleri verilerek, toplumdaki kopmadan rehabilite edilmeleri sağlanmalıdır. Çünkü kanunları ve düzenlemeleri kavrayamayacak çocuk için özgürlüğünden mahrum edici yaptırımlar çocukları tedavisi zor olan travmatik süreçlere sokmaktadır. Bu etkilerle birlikte çocuk tekrarlayan suçlar işleyen bireyler haline gelmektedir. Bu şekilde özgürlüğünden yoksun bırakıcı tedbirler son çare ve en kısa sürede uygulanacak şekilde uygulanmalıdır.¹⁰

Yapılacak değerlendirmelerde çocuğun suça sürüklenmesine neden olan şartlar da değerlendirilmelidir. Çocuğun mağdur olmasına neden olan hususlar saptanıp ona göre bir rehberlik tedbiri uygulanmalıdır. Bu nedenle Çocuk ile dost olacak hem mağdurun ihtiyacını karşılayacak hem de çocuğun yararı gözetilerek en iyi yöntem ve sistem belirlenmelidir.

Önemle belirtmek gerekir ki; Türkiye'deki "Çocuk Mahkemeleri ve Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri" olarak iki farklı mahkemenin yer

¹⁰ Sözleşme m.37/b.

alması hem Sözleşmenin 2 nci maddesindeki “Ayrımcılık Yasağı” hem de “Çocuğun Üstün Yararı” ilkesi gözetilmeyerek suç odaklı bir yapı teşkil etmektedir. Yargılanan çocuğun bile çocuk adalet sistemi içinde “öteki çocuk” olmasının önüne geçilemezken Çocuk Ağır Ceza da yargılanan çocuğun toplum içindeki etiketi yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum çocuk için travmatik süreci beraberinde getirdiği gibi “Çocuk” ile ilgilen tüm bilimlerin bütüncü ve barışçıl ruhuna uygun değildir.¹¹

SONUÇ YERİNE

Uluslararası tüm düzenlemelerin en öncelikli ilkelerinden olan “Çocuğun Üstün Yararı” ilkesi Çocuk Adalet sistemi içerisinde de unutulmaması gereken bir ilkedir. Özellikle takdir yetkisinin geniş olduğu bu alanda yargıçların “Çocuk Yargılama”sının bir parçası olduklarını ve çocuğun korunmaya muhtaç yönü ile birlikte dengeli bir takdir yetkisi kullanmaları önemlidir.

Çocuk adalet sisteminde bu yaşanan sıkıntılar, yalnız Türk Hukuk sistemine özgü değil uluslararası alanda da mevcuttur. Çocukların suçlu olarak nitelendirilmesini önlemek için çocuğun öncelikli yararı çerçevesinde çocuk adalet sistemi geliştirilmelidir.

Şöyle ki;

Suçun çeşidine bakılmaksızın çocuğa saf ve arı bir biçimde “Çocuk” olması nedeniyle korunmaya muhtaç olduğu bilinci ile Çocuk Adalet sistemi içerisinde özellikli bir adalet sistemi oluşturulmalı; buna uygun mahkemeler oluşturulmalı ve uzman kişiler belirlenmelidir. Yargılama yapılmadan önce çocuğun suça sürüklenmesindeki nedenin ne olduğu hususuna etki edebilecek eğitim durumu, yaşam şartları vb. hususlar göz önünde tutulmalıdır. Çocuğa uygulanacak yaptırımları suçtan bağımsız çocuğu rehabilite edebilecek şekilde olması gerekmektedir. Bu nedenle koruyucu tedbir modelleri esas alınmalıdır.

Bu nedenlerle, çocuğun bütüncü ve barışı niteleyen varlığını, esenliğini ve güvenliğini korumak için devlete topluma ve bireylere önemli görevler düşmektedir.

¹¹ Verda İrtiş, 2012, “Çocuk Ceza Adaletini Çifte Şiddet Bağlamında Düşünmek

Geçmişle Gelecek Arasında Sıkışan Çocuklarda Biyopsikososyal Değerlendirmenin Önemi

Av. Esin TOPAL KÖSE¹

Çocuklar, toplumun en özel ve hassas, korunması gereken kesimini oluşturmaktadır. Çocuklar güçlü ve mutlu yarınların teminatıdır. Onların bu güçsüz konumları nedeniyle hukuk kuralları ile korunmaları onların sağlıklı bir şekilde gelişmeleri bakımından önemlidir. Bu nedenle, çocuk haklarına ilişkin ulusal ve uluslararası hukuk kapsamındaki düzenlemeler, çocukların bedensel, zihinsel, duygusal, ahlaki ve sosyal bakımdan gelişimlerini güvence altına almaktadır. Söz konusu bu düzenlemeler, çocukların onurunu ve saygınlığını koruması bakımından toplumun yararını da yakından ilgilendirmektedir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yaşama hakları, gelişme hakları, korunma hakları ve katılma hakları şeklinde çocuk haklarına yer verilmektedir. Hukukumuzda da, başta Anayasa ve Çocuk Koruma Kanunu olmak üzere, Medeni Kanun ve Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun ile daha birçok kanunda çocukların korunmaya muhtaç durumları nedeni ile özel olarak korunmaları, yüksek yararlarının dikkate alınması, istismara ve şiddete karşı haklarının korunmasını öngören düzenlemeler bulunmaktadır. Tüm bu düzenlemelere rağmen bazı durumlarda çocukların korunup kollanmasında mevcut sistemin yetersiz kaldığı görülmektedir.

Çocuğun sosyal, ahlaki ve psikolojik gelişiminde en önemli faktör ailedir. Toplum kuralları ve düzenine uyum sağlama aile içinde edinilen kuralların temelidir. Aile içi çatışmaların yoğun olduğu ailelerde yetişen çocukların toplumsal kurallara uyma ile ilgili daha sık sorun yaşadığı bilinir. Suça sürüklenen çocukların çoğunun ebeveynlerinin suça karışma öyküsünün olması, parçalanmış veya ge-

¹ İstanbul Barosu avukatlarından

niş ailede büyümesi, ebeveynlerin çocuklarını ihmal etmesi veya çok katı bir disiplin uygulaması, çocuğun kötü muamele görmesi, ebeveynlerin anti sosyal davranışları, sosyal desteğinin olmaması, ailelerinin düşük eğitim ve düşük sosyo ekonomik düzeyi, aile bireylerinin alkol/madde kullanımı veya ruhsal rahatsızlıklarının olması gibi faktörler çocukları suça sürükleyen ailesel risk faktörleri olarak birçok araştırmada gösterilmiştir. Hatta bir çocuğun annesinin eğitim düzeyinin düşük olması babanın eğitim düzeyine göre çocuğun suça karışma sürecinde çok daha etkili bir faktör olduğu yapılan araştırmalarca ortaya konmuştur.² Çocuk suçluluğunda ailesel faktörlerin çok büyük etkisi bulunmaktadır, çocuk ve ergenlerin suça karışmasını azaltmak ya da önlemek için ailelerin sosyo-kültürel açıdan geliştirilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir.

Çocuk suçluluğu ile çocuğun akademik başarısı arasında ilişki olduğu araştırmalarda gösterilmiştir. Çocuğun agresif davranışları okulda akranlarından ve öğretmenlerinden tepki almasına, okul hayatında ve akademik başarısında zorluklar yaşamasına sebep olabilmektedir. Sürekli tepki alan, derslerinde başarısız olan bu çocuklar zamanla suça daha meyilli hale gelebilmektedir. Her agresif ve saldırgan davranışları olan çocuk akademik başarısızlığa maruz kalmadığı gibi, başarısız olan her çocuk da suç işlememektedir. Çocuğun akran zorbalığına maruz kalması da çocuklarda suç davranışlarını arttırdığı saptanmıştır. Akran etkisinde kalma gibi psikososyal etmenler ve beyindeki risk alma-arama davranışı ile dürtüselliği düzenleyen nöral düzenleyici sistemlerdeki olgunlaşmamışlık ceza sorumluluğu bağlamında ergenlerin karar verme yeteneklerini olumsuz yönde etkilediği görülmüştür.

Yargılanma yeterliliği açısından ergenlerin, erişkinlere göre gelişimsel olgunlaşmamışlık durumları nedeniyle , şu yeteneklerde eksiklik gösterdiği görülmüştür;

1. Mahkeme sürecinin amacını ve doğasını kavrama: Anlama
2. Bilgiyi işlemek ve konu ile ilgili bilgiyi avukatına aktarabilme kapasitesi: Muhakeme

² Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri - Doç. Dr. Gülsen Erden – Melike N. Korkmaz

3. Bozulmuş ya da mantık dışı olmaksızın, bilgiyi kendi durumuna uygulama kapasitesi: Temyiz

Yapılan çalışmalar ile karar verme yetisinin hangi yaşta olgunlaştığını tam olarak belirleyememiş olsa da ergenler ile yetişkinler arasında karar verme yeterliliği açısından çok önemli bir fark olduğu ve ergenlerin erken yetişkinliğe kadar olgun karar verebilme yeteneklerinin gelişmediğini ortaya konulmuştur.³

Ülkemizin en büyük sorunlarından biri olan “göç” de çocuğun hayatında önemli bir risk faktörü olarak ortaya çıkmaktadır. Kırsal yaşamdan kentsel yaşama geçiş sürecinde, şehir kültürüne uyum sağlayamayan, dışlanan bireylerin sorunlarına şehirdeki yaşam şartlarının zorluğunun da eklenmesi ile birlikte suç eğilim artabilir.

Genel popülasyona göre suça sürüklenen çocuklarda ruhsal bozukluklar çok daha fazla görülmektedir. Psikiyatrik bozukluk varlığının çocuk suçluluğunda önemli bir yeri olduğu görülmektedir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda; bu çocuklarda psikiyatrik bozukluk oranlarının normal popülasyona göre yüksek olduğu ve hemen hemen hepsinde daha önce psikiyatrik takibin olmadığı belirlenmiştir.⁴ Suça sürüklenen çocukların çoğunun, şiddet ve suça yönelik ergenlik yaşlarından önceye tekabül gelen anti sosyal davranışlara sahip olduğu yönündedir. Duyguların ifade edilmesi, özellikle öfkenin yapıcı bir şekilde yönetilmesinin erken yaşlarda öğrenilmesi suça karışma riskini azaltabileceği yapılan araştırmalarca tespit edilmiştir. Genel psikiyatrik değerlendirme ile şahsın ruhsal rahatsızlıkları saptanması ve tekrar suç işleme riskini azaltabilmek adına ruhsal rahatsızlıkların tedavisine yönelik önlemler alınması çocuğun geleceği açısından büyük oranda etkili olacaktır.

Tüm bu olumsuzluklar içinde yetişen çocuklara karşı gerek birey olarak ve gerekse toplum olarak birçok yükümlülüğümüzün bulunduğu göz ardı edilmemelidir. Bir çocuk suç işlediği zaman yalnız-

3 Akıl Hastalığı Olmayan, Suça Sürüklenmiş Ve Sürüklenmemiş Oniki – Ondört Yaş Grubu Çocukların “Suçun Hukuki Anlam Ve Sonuçlarını Algılayabilme Ve Davranışlarını Yönlendirme Yeteneklerinin Gelişip Gelişmediği” Yönünden Karşılaştırılması: Olgü – Kontrol Çalışması – Dr. Abdulkadir Yıldız

4 Suça Sürüklenen Çocuklarda Psikiyatrik Bozukluklar, Sosyodemografik Özellikler ve Risk Faktörleri – Uzm. Dr. Murat Eyüboğlu, Uzm. Dr. Damla Eyüboğlu

ca o çocuk, çocuğun ailesi ve mağdur değil tüm toplum bundan zarar görmektedir. Ayrıca suç işlemiş bir çocuğun tekrar topluma kazandırılması zor ve masraflı bir iştir. Bu yüzden hem bireylerin hem de toplumun yararı için suçlulukla mücadele de asıl çabanın suçluluğun önlenmesi üzerine odaklaşması gerekmektedir. Çocuk suçluluğunun önlenmesinde çeşitli kurumlar etkili bir rol alabilirler. Ancak çocuğun ailesinden sonra zamanın önemli bir kısmını geçirdiği kurum olan okulun suç işlemeyi önlemedeki işlevi diğer kurumlara göre daha fazladır. Okullar bir yandan doğrudan eğitim işini yaparak toplumda suçun önlenmesine hizmet edebilirler, diğer yandan da öğrencilerin okul içinde suç işlemelerini önleyici stratejileri uygulamaya geçirebilirler.

T.B.M.M'nin Çocuklarda ve Gençlerde Artan Şiddet Eğitimi ile Okullarda Meydana Gelen Olaylar ile İlgili Meclis Araştırma Komisyonu Raporunda;

Okul çevrelerinde kümeleşen ve çocukların eve ve okula gitmelerinin önünde engel ve sorun haline alan internet kafeler maalesef çok büyük boyutlara ulaşmıştır. Yapılan araştırmalara göre, atari salonu ya da internet kafelere giden öğrenciler arasında en çok oynanan oyun türü yüzde 66,5 ile savaş ve dövüş oyunları olarak gözlenmiştir.

Ayrıca, öğrencilerin televizyon dizilerini seyretmede tercihlerinin yüzde 21 oranı ile mafya dizileri ilk sırayı aldığı ortaya çıkmıştır.

Yine öğrencilerin yarısı yani yüzde 44,8'i aksiyon/macera/gerilim/korku türünde filmleri izlemeyi tercih etmektedir. Halen okullardaki şiddet olaylarıyla ilgilenmeye odaklı kurulmuş ulusal bir organ ülkemizde bulunmamaktadır. Bugün okullardaki şiddet çok yönlü ve ciddi bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğrencilerin birbirlerine uyguladığı şiddet önemlidir;

Ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrencilerin, yüzde 35'nin Fiziksel, yüzde 48'nin Sözel, yüzde 27,6'nın Duygusal ve yüzde 11'nin Cinsel Şiddete maruz kaldığı saptanmıştır."

denilerek, sorunların kaynağı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Yine konusunda **uzman(Halk ve Aile Sağlığı Uzmanı, Psikiyatri Uzmanı, Çocuk Psikiyatri Uzmanı, Psikolog, Eğitimi, Hâkim, Sosyolog)** kişiler tarafından yapılan arařtırmalar⁵ sonucunda “şiddet olaylarının ve suça itilmenin yasaklar konarak ya da ceza vererek değil; “çocukların ihtiyaçları ve şikayetlerinin dinlenmesi, çözümler önerileri geliştirirken çocuk ve gençlerin “birey” olarak görüş ve katkıları ile bu sürece aktif katılımlarının sağlanması çalışmaların etkisini artıracaktır. Şiddet uygulayan, suç işleyen veya bunlara yatkınlığı olan gruplarda bu tür davranışları önleme ve müdahale çalışmalarında başarı için ülkenin psikolojik, ekonomik, kültürel ve siyasal ihtiyaçları göz önünde bulundurularak, ülkeye özel modeller oluşturulması, geliştirilmesi, uygulanması ve sonuçlarının düzenli olarak değerlendirilip, gerekiyorsa etkinliği artırma yönünde yenilenmesi doğru olacaktır. Bu modellerin geliştirilmesinde, bu çalışmada olduğu gibi, ülke tabanlı verilerin toplanması, niceliksel ve niteliksel araştırmalar ile risk faktörleri ve müdahale etkinliklerinin başarılarının değerlendirilmesi, etkinliklerin kanıta dayalı olarak yapılmasını sağlayacak ve başarıyı artıracaktır. Son olarak, şiddet ile mücadelede başarı için “ön koşul”, disiplinler arası ortak bir anlayış, tutum ve çalışma sergilenmesi ve çalışmalarda süreklilik sağlanması olmalıdır.” denilerek toplumun her kesimine ışık tutmaya çalışılmıştır.

Daha yaşanılabilir bir Türkiye istiyorsak, çocukların, geleceği şekillendirebilen ve toplumları dönüştüren bireyler olmaları önündeki engelleri kaldırmaya odaklanmamız gerekmektedir.

5 https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/bitstream/handle/11543/2783/ss1413_ek.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Mahpus Çocuğun Eğitim Hakkı

Av.Özlem YILDIZ¹

Ceza adalet sistemi içerisinde, mesleki eğitimler ile topluma yeniden kazandırma faaliyetlerinin çeşitliliği modernleşmesinin bir getirisi. Çocuk ve Gençlik Ceza İnfaz Kurumlarında çocukların eğitimlerine devam edip etmedikleri ve eğitim hakkına ulaşabilirlik, uygulamada mesleki eğitimlerin ve rehabilitasyon faaliyetlerinin yeterliliği ceza infaz kurumlarındaki sosyolojik problemlerin yanı sıra hukuki bir sorunsaldır.

Ceza infaz kurumlarında çocuklara yönelik zorunlu veya gönüllü katılımlı çeşitli kurslar verilmekte olup, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları ile çalışmalar yapılmaktadır. Bu aktivitelerin çocuklar üzerinde olumlu etkileri, ceza infaz sisteminin çocuğu iyileştirme amacını gerçekleştirmesinde büyük önem taşımaktadır. Ceza infaz kurumları çocukların bir daha suç işlememeleri için üzerinde düşünülüp çocuğun iyileştirilmesi amacı ile çocuğa yoğun ve etkili bir program sunulması gereken kurumların başında gelmektedir.

Ceza infaz hukuku alanında yapılan çalışmalarda; en son çare olan tutukluluğa, çokça başvurulması, kurumlarda istenilen amacın sağlanamadığı, bu kurumlarda cezaevi alt kültürünün oluştuğu, bu durumunun da kişinin eğitim ile yetiştirilmesine bir fayda doğurmadığı görülmüştür. Bu noktada çağdaş sistemlerde kişiye ağır koşullar hükmeden cezalar değil, kendini geliştirebileceği, çalışmaya ve eğitim ile iyileştirmeye meslek edinmeye yönelik, toplumdan dışlanmasından beklenmeden dereceli bir ceza sistemi öngörülmektedir. Böylelikle suç işlemiş kişi, kurumlarda çeşitli faaliyetlere katılarak veya gündüzleri iş ve eğitim hayatına devam ederek sosyal hayattan kopmamış olacaktır².

¹ İstanbul Barosu avukatlarından

² **Dönmezer**, Sulhi - **Erman**, Sahir, Nazari Ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.II, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1994, C II, S.630-631.

Cezaevinde Çocuğun Eğitim Hakkı

Dezavantajlı gruplardan cezaevlerinde bulunan çocukların en başta eğitim hakkı gibi temel sosyal haklarının korunması gerekmektedir. Suça sürüklenen çocuklar için eğitim hakkını incelerken, öncelikle çocuğun temel insan hakları bağlamında güvenli bir ortamda olduğundan emin olmak gerekmektedir. Ceza için çocuğun yüksek yararı dikkate alınarak yetiştikinden ayrı eğitimine ve rehabilitesine öncelik verilerek, keyfilikten uzak kanuni bir süreç ile en kısa süre takdir edilecektir.

Dezavantajlı gruplar arasında sayabileceğimiz ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların eğitim hakkı yasaklanmamalı, kısıtlanmamalı ve her hal ve şartta eğitim hakkına ulaşılabilirlikleri artırılmalıdır. Cezaevlerindeki eğitimin “suçlu eğitimi” kavramı dışına çıkarılması ile önemli bir yol edinilmiş olacaktır. Şöyle ki; eğitimcilerin kendilerini önyargılarından arındırarak dış dünyada ki gibi görevlerini yerine getirmesi ve karşısındakileri öğrenci olarak kabul etmesi beklenilecektir. Bunun yanında eğitimin normalleşme süreci ve dış dünyadaki eğitimle birebir aynışması ile cezaevinde eğitimi şekillendirici yöntemler amaçsız da kalacaktır³.

İnsan hakları bağlamında beklenen mutlak eşitlik değildir. Eşitlik ilkesi salt görünen eşitliği değil, somut bir eşitliği ele almaz. “*Eşitsiz işlem*” yapmayı önlemenin yanı sıra, durumun gerektirdiği gibi “*eşit işlem*” yapılmasını da engeller. Öyledir ki, eşit muamele adaleti doğurmayacaktır. Güçsüz çocukların korunmaları ve kendilerine ihtiyaçları noktasında yardım edilmesi, güçlü ve güçsüz arasındaki dengenin düzeltilmesi ve çıkarlar doğrultusunda hakları korunmalıdır⁴.

Uluslararası Düzenlemelerde Çocuğun Eğitim Hakkı

Uluslararası düzenlemelerde öncelikli olarak eğitim hakkı herkese

3 **Warner** K, Penal Policy And The Adult Education Of Prisoners, Criminal Justice İn Ireland, Edited By Paul O' Mahony, İnstitute Of Public Administration, Dublin 2002, s.726. s.743. **Akt. Saldırım**, Mustafa, *Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir*, (Ed: Emine G. Naskali, Hilal O. Altun), Hapishane Kitabı, İstanbul, Kitabevi, 2010, s.334.

4 **Serozan**, Rona, çocuk hukuku, İstanbul, Beta, 2005, s. 4. , **Balo**, S. Yusuf, Çocuk Ceza Hukuku, Ankara, Adalet Yayınları, 2005, s.1

tanınmıştır, düzenlenen sözleşmeler , devlete pozitif bir yükümlülük ile yetersizliklerin devlet eliyle tamamlanmasını ve sonrasında dezavantajlı gruplara da eğitimin ulaştırılmasını beklemektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi 6.maddesine göre her çocuk yaşama hakkına sahiptir. “*Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler*” diye yer vermiş, her çocuk için hayatını idame ettirebilecek uygun bir yaşam alanı için devlete sorumluluk yüklemiştir. Devlet çocuğun gelişim haklarını yaşama hakkı ile bir tutmuş, yaşamı gibi gelişim sürecini de koruma altına alması gerektiğini belirtmiştir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi çocuğun yüksek yararını düşünerek çocukların adli yargılama sistemine girmeme olanağının bulunduğu durumlarda çocuk için farklı tedbirler öngörmektedir. Koruma tedbiri mahiyetinde, çocuğun yönlendirilmesi, danışmanlık verilmesi, eğitim ve meslek öğretme programlarına dahil edilmesi gibi cezalandırma yerine koruyucu düzenlemeler yapılabilir. (ÇHS md.37 vd.)

Eğitim ve meslek seçimine ilişkin çocuğa bilgi ve destek verilmesi gerektiğine değinen sözleşme; cezaevinde bulunan çocukların cezaevi sonrasında sabıka nedeniyle iş bulamama, yeterince eğitim alamamış olma, deneyim kazanamama gibi gelecek kaygıları ve dış dünyadan kopmuş olmaları hasebiyle yönlendirmeye ihtiyaçları olabileceğinin göz önüne alınmasını bekler. (ÇHS md. 28/d) Çocuğun cezaevi eğitimi çok yönlü olmalıdır. Kültürel ve sanatsal becerilerini de kazanabileceği ortamlar sunulmalıdır.(md.31) BM Çocuklara Yardım Fonu UNICEF'e göre eğitimin amacı, “Özgür bir ortamda sorumlu bir yaşam sürdüreceğ hazırlıkları geçirmesi” olmalıdır. “*Eğitimde nitelik ile niceliği telif etmek güçtür. Bilgilerin üst üste yığılmasını öngören, kıyasıya rekabeti körükleyen ve çocuklara aşırı çalışma yükü getiren bir eğitim tarzının öne çıkarılması tavsiye edilmemektedir. (...) Çocukların kendi tempolarına göre gelişmelerine olanak sağlayacak adımlar atılmalıdır.*” Bu ilke ve amaç doğrultusunda suçta sürüklenen çocukların diğer çocuklar nazarında ayrıma maruz kalmadan daha iyi bir yaşamı için eğitime öncelik verilmelidir⁵.

5 UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı, s.396

BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi eğitim hakkı kapsamında en önemli temel haklar dayanağıdır. “*Eğitim, ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya başka bir ayırım gözetmeksizin her birey için hak*” olarak tanımlanmıştır.(BM İHEB md.2) Bildirge maddesinin amacı, taraf devletin eğitim hakkının gereklerini yerine getirmeyi güvence altına almasıdır. Eğitimin sosyal ve ekonomik bir hak olmasından ötürü devletin yükümlülüğünde olduğu, devletin gücü dahilinde her kesime en etkin şekilde ulaştırması gerektiği belirtilmiştir. (BM İHEB Md.26)

UNESCO'nun devam ettirdiği konferanslarda da eğitim önceliklidir. **Eğitime hukuki temelde bakıldığında üç temel öğeyi içerir. Eğitimin ücretsiz ve zorunlu olması, eşitlik, kapsayıcılık, damgalanmama ve nitelikli eğitim sürecine dahil olabilmektir**⁶. Cezaevindeki çocuğun her çocuk gibi temel eğitime devam etmesi damgalanmadan etkin bir şekilde eğitimini tamamlaması beklendir.

Özgürlüğünden Yoksun Bırakılmış Çocukların Korunmasına İlişkin Birleşmiş Milletler Kuralları (Havana Kuralları)⁷ mahpus çocuklara hem bu dönem hem de cezaevi sonrasında gerekli tedbirlerin alınmasına geniş yer vermiştir. Düzenleme kapsamında çocukların eğitimlerine kendi ihtiyaçları ve yetenekleri doğrultusunda devam etmeleri teşvik edilmektedir. Eğitimlerini kurum dışında almalarına, diğer çocuklar gibi eşit şartlarda kamu okullarına devam edebilmelerine ortam sağlanır. Eğitimlerine daha sonra devam etmek isteyenlere izin verilir. Bu dönemde mezun olmaları halinde diplomalarında kurumda kazanıldığına dair ibare bulunmamalıdır. Çocukların kitap okuyabilmesi için kütüphaneler ve etkinlik alanları oluşturulmalıdır. (md.38 vd.)

Çocuklardan eğitimlerine devam etmeyenler için tahliye sonrası için mesleki öğrenim görme hakkı çerçevesinde iş hayatına hazır-

6 16 Kasım 1945 tarihinde de Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim Ve Kültür Örgütü (UNESCO) sözleşmesi imzalanmış Türkiye tarafından da 25 Aralık 1979’ da uygun bulunarak kabul edilmiştir. UNESCO Sözleşmesinin Onanması Hakkında Kanun: https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc063/kanuntbmmc063/kanuntbmmc06302256.pdf (E:24.07.2017)

7 BM Genel Kurulu'nun 14.12.1990 tarihli ve 45/113 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

lık kursları verilir. Kurumda verilen meslek eğitiminin etkin olabilmesi adına iş imkanı sağlanır ve çocukların mesleki bilgi kazanımı asla kar sağlama amacına dönük olmamalıdır.(md.42 vd.)

Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkelerinde (Riyad İlkeleri)⁸ de yer verildiği üzere suçluluğun önlenmesi ve suç işlemiş kişilerin yeniden suç işlemesinin önüne geçilmesi, suçun zararlarını en aza indirmek için, eğitim şarttır. Eğitim ile çocukların suçtan korunması, çocuğun yetişmesine olumsuz etkide bulunacak koşulların çocuktan uzaklaştırılması, haklarının ve yararlarının korunması, kurumlarla ortaklaşa çalışabilecek eğitim programlarının oluşturulması amaçlanmaktadır(md.6).

Riyad İlkeleri eğitim başlığı altında, devleti, tüm gençleri eğitime katmakla zorunlu tutmuştur. Eğitimin meslek bilgisinin yanında, çocuğa kültürel bir birikim sağlamasını, birey kimliği kazandırmasını hedeflemesini beklemektedir. Eğitim sistemlerinin kaliteli bireyler yetiştirebilmesi için diğer kişi ve kurumlar ile işbirliği içinde olunması ve eğitime ulaşmada sıkıntı yaşayan çocuklara destek olunması noktasında, politika oluşturulmasını gerekli kılmıştır.

Çocuklara temel değerleri ve kültürel kimlikleri ile bağdaşır bir hayat kurma bakış açısı kazandırılmalıdır. Sözleşme kişileri toplumsallaştırma amacı ile eğitimi şart koşmuştur. Çocukların eğitime etkin katılımı kazandırılarak, adil ve eşitliğe dayalı politikalar uygulama alanı bulmalıdır.

Pekin Kuralları, Genel Prensipler bölümünde, suça sürüklenen çocuklar için sosyal politika üretilmesinin gerekliliğine değinmiştir. Böylelikle alınacak tedbirler ile çocukların suç işlemesinin önüne geçilecektir. Alınacak sosyal politikalar bunu desteklemelidir. Çocuğun ıslahı ve eğitimi için çocuğa gerekli yardımlar ve destekler yapılmalı, gerektiğinde kurumlara yerleştirilmeleri de sağlanmalıdır. Kurumlarda ki çocuğun yetiştirilmesi, eğitim ile kültürel ve mesleki yeteneklerin kazandırılması, çocuklara sosyal, kültürel, mesleki, psikolojik, tıbbi ve bedensel olarak kişiliklerine uygun yardımlarda bulunulması gerekmektedir⁹.

8 BM Genel Kurul' un 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

9 **Balo**,2005, s.715.

DEĞERLENDİRME

Çocukların kurumlarda eğitiminin üzerinde durulmalı ve çocukların eğitimlerine yardımcı olunmalıdır. Çocuklar için açık öğretim kursları verilmeli, çocuklar sınavlara hazırlanmalıdır. Cezaevlerinde olan mesleki eğitim kurslarına devamlılık sorun teşkil etmekte ve kurslar kapanmak durumunda kalmaktadır. Kurslar gönüllülük esaslı çerçevesinde olmakla birlikte çocuklara özendirilmelidir. Çocukların içinde bulunduğu kaygılı belirsiz gelecek durumu giderilmeye çalışılmalı, kurum psikologları dışında kişisel gelişim ve koçluk gibi programlar sunulmalıdır. Sportif faaliyetler çeşitlendirilmeli, gönüllü hocalar aracılığıyla çocuklara eğitimler verilmelidir. Bu çocukları kurumun boş bahçelerine veya koşuşlarına kapatmak yerine bu kurumlar eğitim ve beceri kazandırma yuvalarına dönüştürülmelidir.

Çocuğun tahliye sonrası gereklilik halinde toplumsal merkezlere veya eğitim kurumuna yerleştirilmesi, iş bulunması ve eğitimlerinin devamı için gerekli yardım ve desteğinin karşılanması, sivil toplum ile birlikte gönüllü projelerin çoğaltılması gerekmektedir. Kurumda çocuğun eğitimini bırakmasına izin verilmemeli ve çocuğun eğitimi için kamu kurum ve kuruluşları ile STK ların koordineli hareket etmesi, beklenendir. Mahpus çocukların eğitimlerinin devamı noktasında aileler bilinçlendirilmelidir.

Bütün bunların yanında sadece eğitim faaliyeti suça sürüklenen çocuk için yeterli olmayabilir. Birçok eğitimsiz kalan, mesleki kazanımı ve donanımı olmayan bu çocuklar için tekrar suça yönelmek çıkış gibi görülebilir. Bu noktada çocuk adalet hizmetleri, çocuğa sunulacak eğitim programları, tahliye sonrası destek, hizmetleri sistematik olarak geliştirilmelidir. Çocuğun küçük ve savunmasız oluşu unutulmamalı, **“Her suça sürüklenen çocuk aynı vakit mağdur çocuktur”** düşüncesi hakim kılınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Balo, S. Yusuf, Çocuk Ceza Hukuku, Ankara, Adalet Yayınları, 2005
 Dönmezer, Sulhi - Erman, Sahir, Nazari Ve Tatbiki Ceza Hukuku, C.II, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları, 1994, C II.

Serozan, Rona, Çocuk Hukuku, İstanbul, Beta, 2005 ,

UNICEF, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı

Warner K, Penal Policy And The Adult Education Of Prisoners, Criminal Justice In Ireland, Edited By Paul O ' Mahony, Institute Of Public Administration, Dublin 2002, s.726. s.743. Akt. Saldırım, Mustafa, Cezaevleri Eğitim Kurumları Haline Nasıl Gelebilir, (Ed: Emine G. Naskali, Hilal O. Altun), Hapishane Kitabı, İstanbul, Kitabevi, 2010

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Çocuk Hakları Davalarının Veri Tabanı

Av. Burcu UÇURAN¹

Uluslararası Çocuk Merkezi-Çocuk gözlemevi tarafından hayata geçirilen ve Hollanda Dışişleri Bakanlığı tarafından finanse edilen bu proje hem Türkiye'nin taraf olduğu davaların veri tabanını oluşturmak hem de Türkiye'den Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne yapılacak başvurularda kullanılacak bir karar kılavuzu niteliği taşımaktadır.

Veri tabanında neler var?

- Türkiye'nin taraf olduğu çocuk hakları davalarındaki kararların tümü,
- Türkiye'nin taraf olduğu çocuk hakları davaları arasında daha önce Türkçeye çevirisi yapılmamış kararların Türkçe özetleri,
- Türkiye'nin taraf olduğu davalardaki kararların uygulanma durumlarına yönelik Bakanlık Komitesi'nin değerlendirmeleri,
- Diğer Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerin taraf olduğu davalardaki, önem derecesi yüksek ve AİHM içtihadının oluşmasında öne çıkan kararların özetleri.

1 . *Av.Burcu Uçuran İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

Cocuk GOZLEMEVI

AIHM ÇOCUK HAKLARI DAVALARI VERİ TABANI

Lütfen aradığınız içeriğe yönelik anahtar kelimeyi yazınız

DAVA ARAMA KRİTERLERİ

İLGİLİ AİHM MADDESİ

TARAF ÜYK

SİYASİ DURUMU

KAZAN YILI

İLGİLİ ÇHS MADDESİ

ÇHSYE ATIP

UYGULAMA DURUMU

DAVANIN GÖBÖLDÜCÜ DAİRE

ARA

Millî Eğitim Bakanlığı

Yukarıdaki görsel <http://www.cocukgozlemevi.org/aihm> sitesine ait olup veri tabanı ana sayfasıdır. Veri tabanı ana sayfasında anahtar kelime ve birden çok filtre ile eş zamanlı aramak yapılabilmekte, yönlendirmeli arama kutuları kullanıcıların ilgili davalara erişimini kolaylaştırmaktadır.

Lütfen aradığınız içeriğe yönelik anahtar kelimeyi yazınız

ARA

Herhangi bir anahtar kelime ve/veya filtre seçilip arama yapılıncsa, ilgili bütün davalar kronolojik bir sıra ile listelenmektedir.

DAVA ARAMA KRİTERLERİ

İLGİLİ AİHM MADDESİ

TARAF ÜYK

SİYASİ DURUMU

KAZAN YILI

İLGİLİ ÇHS MADDESİ

ÇHSYE ATIP

UYGULAMA DURUMU

DAVANIN GÖBÖLDÜCÜ DAİRE

ARA

Herhangi bir arama yapıldıktan sonra açılan sayfanın sol panelindeki arama kutusu ile ilk aramada seçilen filtreler genişletilip da-

raltılabilmekte, yeni arama yapılabilmektedir. Listelenen her kararın üstünde karar yılını ve davanın önem derecesini gösteren bilgilendirici işaretler bulunmaktadır. Listelenen kararların tam metni, “detaylı bilgi” butonuna tıklanarak internet sayfası üzerinde pdf formatında görüntülenip okunabilmekte ve indirilebilmektedir.

The screenshot displays a search interface with a red header 'YENİ ARAMA'. Below it is a search bar containing 'güveç'. To the right of the search bar are several filter options under 'DAVA ARAMA KRİTERLERİ': 'İLGİLİ AİHS MADDESİ', 'TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU DAVALAR', 'ÖNEM DERESESİ', 'KARAR YILI', 'İLGİLİ ÇHS MADDESİ', 'ÇHS'YE ATIF', 'UYGULAMA DURUMU', and 'DAVANIN GÖRÜLDÜĞÜ DAİRE'. A red 'ADA' button is at the bottom of the filter section. On the right, there is a list of search results for 'GÜVEÇ / TÜRKİYE' with 'DETAYLI BİLGİ' and 'İNDİR' buttons. The results are organized by year: 2025, 2023, 2022, 2020, and 2019, each with a 'DAVA RAPORLARI' link.

Ana sayfada yer alan kriterlere/filtrelere göre ayrı ayrı arama yapılabilmektedir. Bu kriterler ana sayfadan da görüleceği üzere İhlal edilen AİHS maddesi, Önem derecesi, İlgili Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) maddesi, uygulama durumu, taraf ülke, karar yılı, ÇHS'ye atıf, Davanın görüldüğü daire gibi filtreler aracılığıyla detaylı arama yapılabilmekte ve istenilen karar ulaşılabilmektedir.

Veri tabanında ulaşılabileceğiniz Türkiye'nin taraf olduğu dava örnekleri

• GÜVEÇ – TÜRKİYE

Başvuru No: 70337/01

“Çocuğun tutuklu bulunduğu süre içerisinde yasal temsil olanağından yararlanamaması, bu esnada yetişkin cezaevinde tutulması, çocuk mahkemesinde yargılanmamış olması, tutukluluk boyunca yaşadığı psikolojik sorunlara yönelik tedavinin sağlanmaması Sözleşme'nin ihlali anlamına gelir. “

Mahkeme bu davada AİHS'nin 3. Maddesine – İşkence Yasası, 5. Maddesine – Özgürlük ve Güvenlik hakkı ve 6. Maddesine- Adil Yargılanma Hakkı yönelik ihlal tespit etmiş, ayrıca Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 1, 3, 37. Maddelerine atıfta bulunmuş ve bu doğrultuda karar vermiştir. Veri tabanından hem kararın tamamına hem de kararın uygulanma durumuna erişim mümkündür.

• Hasan Ve Eylem Zengin – Türkiye, Mansur Yalçın-Türkiye

Başvuru No: 1448/04 ve 21163/11

“Din derslerinin içeriğinin tarafsız, eleştirel ve çoğulcu olması, in-doktrinasyon amacı gütmemesi gerekir.”

“Derslerden kısmen/tamamen muaf olma seçeneği bulunmalı, muafiyet sistemi öğrenciyi/velisini dini ve felsefi inançlarını açıklama-ya zorlamayacak biçimde oluşturulmalıdır.”

Mahkeme bu davalarda AİHS ek protokol 2. Maddesinde bulunan Eğitim Hakkına yönelik bir ihlal olduğunu tespit etmiş olmakla birlikte Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 14, 18, 28, 29. Maddelerine de atıfta bulunmuştur.

Çocuk Hakları alanında çalışanlar açısından kullanımı kolay son derece faydalı bir çalışma örneği olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarından oluşan çocuk hakları davalarının veri tabanı, çocuk hak ihlallerinin önlenmesi çalışmalarında önemli bir yol gösterici olacaktır.

Büşra Sanay ile söyleşi¹

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesi **Av. Süreyya Kardelen Yarı** ve **Av. Zeynep Aygün** “**Kardeşini Doğurmak**” isimli kitabın yazarı gazeteci **Büşra Sanay** ile “Türkiye’de ensest” konusunu konuştu.

Neden Ensest Konusunda Bir Kitap Yazmaya Karar Verdiniz?

CNN Türk’te haber spikeriyim. On yıldır ekrana çıkıyorum. İlk kitabım. Böyle bir kitap yazma hayalim yoktu açıkçası. Fakat işin içinde olmaya başladıktan sonra ve pek çok avukat, polis, savcı arkadaşım ile konuşurken istismar dosyalarından çok bahsettikleri için, ayrıca ajanslardan da düşen haberler gittikçe çoğaldığı için ‘Bir şekilde bununla ilgilenmek gerekiyor’ diye düşündüm. Canan Güllü ile kadın cinayetlerini konuştuğumuz esnada bir ensest vakadan bahsetmişti. Ardından ensestle ilgili bir röportaj yaptık, CNN’in internet sayfası için. Çok fazla okunmuştu ve okunması da ilgimi çekmişti. Niye bu kadar okundu, diye. Normalde biz magazin okuruz çünkü. İnternet sitelerinde istatistiki ölçümler var. Okuyucu sayfaya neresinde giriyor, neresine kadar okumuş, diye. Tamamı okunan bir röportaj olmuştu bu. Hatta İngiltere’de bir iki üniversitenin psikoloji bölümünde derste anlatılmış röportajda geçen pek çok şey. Bu önemliydi. Tabii niye bu kadar okunmuştu? Bir sürü sebebi olabilir. Sizler de tahmin edebilirsiniz ya da okuyucular



BÜŞRA SANAY 1986 yılı, İstanbul doğumlu olup 2006 Konya Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik mezunudur. Öğrencilik yıllarından itibaren muhabir olarak çalıştı. CNN Türk’te haber spikerliği yaparken yazdığı ‘Kardeşini Doğurmak’ isimli kitabı ile aile içi cinsel istismar konusunda toplumun sarsılmasını sağlamıştır.

1 Bu söyleşi Mart 2019 tarihinde gerçekleştirilmiştir.

da tahmin edebilir. Hâlihazırda istismara uğrayanlar röportajı okumanın devamını getirmişlerdir; hâlihazırda istismar eden biri varsa içinde fantezi aramış olabilir. Ya da bunun cezası nasıl olabilir, kendine kaçabilecek bir kılıf nasıl bulabilir, merak ettiği için olabilir. Bir de tabii bu konularla ilgilenenler, aynı zamanda bu konuyu şimdiye kadar hiç duymamış ve çok enteresan gelmiş “hadi canım böyle şey var mı?” diyerek okumaya devam eden insanlardan oluşan bir kesim var bana sorarsanız. 2015’in en çok tıklanan 11. haberiydi bu. Dediğim gibi konuşulmayan bir şey Türkiye’de. Dünyanın hiçbir yerinde neredeyse konuşulmuyor. -gerçi bazı ülkelerde evet konuşuluyor, mesela Finlandiya. Ensest mağdurları orada televizyona çıkıp “ben mağdurum, benim utanılacak bir şeyim yok.” diyorlar canlı yayınlarda.- Ondan sonrasında mağdurlarla röportajlar başladı ve konu buralara geldi.

Peki o zaman ensest kavramı üzerinden devam edelim. Dünya üzerinde toplumlar, akademisyenler ve kanunlarca farklı tanımlar yapıyor. Siz ensesti nasıl tanımlıyorsunuz?

Bir kere halk ensestin ne olduğunu zaten bilmiyor. Ben bu çalışmayı yaparken bazı ortamlarda bu konuyu açtığımda “Ensest ne yahu!” diyen büyük büyük insanlar vardı ve kadın erkek, eğitilmiş eğitimsiz... Hiç duymamış. Hukukçular da ensest desek kimse anlamıyor diyor. Ensest; aile içinde yaşanan aynı zamanda üvey de olmuş olsa çocuğun anne ya da baba yerine koymuş olduğu insan tarafından gördüğü istismardır. Ama sadece anne baba değil tabii ki bütün akrabaları. O zaman burada şu soru doğuyor: E kuzen evlilikleri, akraba evlilikleri çok? Bence bu rızalı ensest. Mesela diyorlar ki “Almanya’da büyümüş kuzenim, hiç görmedim ki. Gördük, birbirimize âşık olduk.” Ve ailelerin de buna onayı oluyor. Benim normal karşılamadığım ilişki türleri. Bana sorarsanız rızalı ensest dedikleri tam olarak bu.

Ailelerle görüşürken bu konuda aldığınız tepkiler nasıldı? Utanç, direnç, tedirginlik, belki bir öfke yansıması yaşadınız mı?

Bir aileyle görüştüm sadece. Baba hukuk fakültesine başlamıştı kızının hakkını savunmak için. Çünkü mahkeme heyetinden çıkacak

bir yanıt, gelecek bir sonucu ‘Eksik mi, değil mi?’ diye düşünmeden sindirmek istiyordu. Baba, hukuk fakültesi okuma gerekçesini “eğer bir eksiklik olursa ben hâkim savcıyı uyarayım diye” demişti bana. Ve deli gibi ders çalışıyordu. Bu davada -kitapta var- mağdura, annenin babası tarafından yapılan bir istismar söz konusuydu. Çok acı doluydu bu görüşme. Akşam dokuz buçukta başladık, gece üç buçukta bitti röportaj. Öyle bir acıydı. Gözlerindeki umutsuzluk ama umut ve annenin söyledikleri: “Ben babamı 37 yaşında tanıdım.” Baba silahı olan bir iş yapıyor. Elinden bir kaza çıkmasını diye olayın üstünden günler geçtikten sonra kocasına söyleyen bir anne ve çok masum bir şekilde “Dedem beni dudağımdan öptü, ona ceza ver anne.” diyen bir kız çocuğu...

Daha sonra bu dosyanın takibini yapabildiniz mi sonrasında ne olduğuna dair bir bilginiz var mı?

Fail dede ceza aldı. İşin içinde tabii dayılar da vardı ama istismar boyutunda değil, babalarını korumak anlamında. Zaten anne şu anda Türkiye’de bir şehirde çocuk ve kadın şiddet ve istismarını önlemek için dernek açtı.

Kitabınızda yer verdiğiniz uzmanlara nasıl ulaştınız, bu uzmanları neye göre seçtiniz? Hukukçular, sosyal hizmet uzmanları, adli tıpçılar...

Aslında insanları bulmak zor değil, doğru insanı bulmak zor. Yaptıkları çalışmalara çok baktım, onları tanıyanlara sordum, internetten araştırdım; hangi konularda daha çok vaka görmüşler, hangi konularda söz sahibi bu insanlar, hangi konuda makaleleri var, hangi kongrelerde hangi başlık altında konuşmuşlar, diye. Eğer o kişiyi tanıyan birilerini tanırıysam onların da görüşlerini sordum ve bu insanları bu şekilde buldum. Yaptıkları çalışmalar beni kendilerine çekti. Çünkü bu bir gazete, televizyon veya internet haberi değil, bir gün görülüp geçilecek bir şey olmayacaktı. İki yüz yıl sonrasına da bu kitap kalacak. Dolayısıyla burada denecek insanların söyledikleri, tecrübeleri ve gördüklerini doğru yorumlamaları benim için ve bu kitabı okuyacak herkes için çok önemliydi.

Ulaştığınız uzmanlar arasında bu çalışmaya katılmak istemeyen oldu mu?

Evet, oldu. Ensest konusunu çalışan biri, “Konu hakkında çalışmalarınız var, görüşmek istiyorum. Birkaç soru sorsam, şöyle bir kitap yazmaya çalışıyorum. Yardımcı olur musunuz, bilgilerinizi paylaşır mısınız?” dediğimde “Ben de bu konuda çalışıyorum, bilgilerimi kendi çalışmamda yazacağım, çok teşekkürler ” deyip kapattı.

Kendisi de halka açık bir çalışma yapacağı için mi böyle bir cevap verdi?

Kendisi de bu tür bir çalışma yapacağı için bilgilerini orada kullanacakmış. Ama bu söylediğim şey çok önemli bence, bilgi saklanmaz çünkü. Üstelik eğer gerçekten amaç çocukların iyi olmasıysa, çocukluğunu yaşamasıysa bana o bilgiyi vermeliydi. Bir cümle bile kurabilirdi.

Peki, herhangi bir baskıdan, çekinceden ötürü sizinle bilgi paylaşmayan oldu mu?

Kadın bir çocuk doktoru buldum ben. Karadeniz tarafında bir yerde görev yapmıştı. İnternette yazdığı bir yorumdan kendisine ulaştım. Tabii çok kolay olmadı ona ulaşmak çünkü ‘nickname’le yazıyorlar, kendi adı yok ve o kişiyle iletişime geçebilmek için o platforma üye olman lazım. “Bu gözler, altı kere doğum yapmak zorunda kalan kız çocuğu gördü.” yazınca ben de ona ulaşmak istedim. Konuştuk telefonda, başta evet, o dönemleri çok kötü geçirdiğini, kahrolduğunu, unutamadığını falan anlatmıştı. Sonra aradan bir buçuk ay gibi bir süre geçti. “Beni unuttunuz herhalde yazıp gönderecektiniz.” dedim. “Ben bu yanıtları vermeyi düşünmüyorum çünkü siz işi magazinleştirmeye çalışıyorsunuz ve ben size destek olmayacağım” dedi. “Ama siz doktorsunuz, size inanır insanlar. Çünkü biz size inanıyoruz.” dedim. “Hiç kimse sorgulamayacak sizin verdiğiniz yanıtları.” Üstelik kitapta nerede görev yaptığını yazmayacağım; adını soyadını, baş harflerini bile değiştiriyorum ben.

Zaten istersem kişiyi hiç söylemem, gizli tutabilirim, bu bana bağlı bir şey. Ama o piyasa yapmaya çalıştığımı düşündü, zaten böyle bir amacım gerçekten yoktu. Bana kalırsa kendisi memur olduğu için bazı korkularından dolayı yanıtlamadı, adını da magazin koydu.

Kitabın yazımı ertesinde siz mağdur ve faillere yönelik bir değerlendirme yapabildiniz mi? Veya başlarken bir genellemeniz var mıydı, bu genellemeden kurtulabildiniz mi?

Benim görüştüğüm mağdur edilmiş insanlar artık küçük yaşta değillerdi, yirmi ve üstü yaşlardı. Benim aklımda hep şu vardı: Onlarla yüz yüze geldiğimde karşılaşıcağım profil -en azından yüz ifadesi ve bakış olarak- üzgün, umudu bitmiş, güneşi karanlık ve kanlı olarak gören, “Yaşamam da olur herhalde.” diye düşünen insanlar... Enerjisi olmayan insanlar gibi düşünüyorsun, bilmiyorum. Ama onlarla karşı karşıya geldiğimde enerjimin ne kadar düşük olduğunu gördüm. Ne kadar umutsuz olduğumu, onların umutlarında gördüm. Tüm röportaj yaptıklarım güçlü, karakterli, kendilerine yetebilen, gölgesine bile güvenmeyen, ayakları üstünde durabilen, hiç kimseye eyvallahı olmayan, şimdiye kadar hiç bilmediği, dilini bile duymadığı yerlerde yaşayabilecek cesareti gösterebilen, yaşamak umudunu içinde barındıran insanlar. Ben onları gerçekten tebrik ediyorum. Çok güzel konuştular bir de bana, çünkü “yaz ki başkaları yaşamasın, anneler okusun da gözleri açılsın.” diye anlattılar. Onlar benim kız kardeşlerim gibi oldular. Onları ben sadece kalbimde değil başımın üstünde taşıyorum

Sadece kitaptakiler değil, görüştüğünüz tüm mağdur kişiler için soralım: Daha çok erkeklerle mi yoksa kadınlarla mı görüştiniz?

Kadınlarla görüştüm, çünkü erkekleri bulması kolay değil. Bir de “Ben bu insanları nasıl buldum?” da bir soru. Kulaktan duyuyorsun, “Böyle biri var, sen bu çalışmayı yapıyormuşsun Büşra, bir konuşmamı ister misin?” diyorlar. Böyle böyle... Genelde işte kadınları biliyorsun. Bir kadın, bir erkeğin istismar yaşadığını bilip de sana söylemez çünkü bilmez zaten. Erkekler daha zor anlatıyorlar. İşte bu yüzden kadınlar var kitapta daha çok.

Ensestin nedenleri konusunda nasıl bir değerlendirmeniz bulunmaktadır?

Kitapta yanıtını arayıp bulamadığım soru bu. Çünkü herkes farklı şeyler söylüyor. Göçle, ekonomiyle, eğitimle ve daha birçok etkenle ilgisinin olabileceğini belirten görüşler var. Ama ben ekonomiyle bir doğru orantı görmüyorum. Eğitimle de alakası olduğunu düşün-

müyorum. Çünkü doğru bilgi, dürtüleri kontrol altına almıyor. Kayış kopunca kopuyor çünkü. “Aa, bu yanlış.” demiyor beyin. Çünkü beyin ve dürtüler farklı yollardan gidiyor. Yolları çatallanan bahçe gibi... O yüzden sosyologlarla da konuştum kitapta. Eğitimle bir ilgisi var mı, kalabalık bir evde yaşamakla ilgisi var mı, yaşanan yerin hanesi çok az olan bir köy olmasıyla ilgisi var mı? Mesela “Bir kaza vardır, üç tane ev vardır orada, bakkal bile yoktur, merkeze üç saat uzaktır. Bu sebep midir?” gibi pek çok kere yanıtını aradım, türlü şekillerde sordum. Pek çok çeşit yanıt var ama bana sorarsanız yanıt Freudcu yaklaşımda. Güç ve iktidar ilişkisi; kendi gücünü güçsüz üzerinde deneyimleyip, onu tecrübe edip, kendisini iktidarda zannetme güdüsünden başka bir şey değil bu. İnsan doğduğundan beri de var olan bir şey. Ensest vakaları bence artmadı, görünürlüğü arttı sadece. Adli mercilere başvurunun artması da bence vakaların arttığını göstermez.

Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen birçok suç varken neden ensest vakaları incelemeyi tercih ettiniz?

Birincisi, konuşulmuyor. İkincisi, çalışırken de gördüm zaten, bu konuda faydalanabileceğimiz bir makale bile yok. Bir kitap, bir görüş yok. Çalışılan bir alan değil, dolayısıyla kısır. Hiç yokmuş gibi davranıyoruz. Haberlerde de yok. Haberlerde zaten aile dışındaki bir çocuğa yapılan cinsel istismarı ve aile dışındaki bir kadına yapılan cinsel saldırıyı görürsünüz sadece. Medyada bile ensest, hiçbir zaman görülmez. Oysa çok fazla var, siz hukukçusunuz, siz çok iyi biliyorsunuz. Beni en çok etkileyen, bir haberdirdi; bir buçuk aylık bebeğin cinsel istismar sonucu bağırsakları patladığı için ölmesi. Ondan sonra bu konuda çalışmaya karar vermiştim. Yani; cinsel şiddetin diğer şekilleri çok önemli konular, ama zaten o konuları çalışan insanlar çoktu, konuşuluyordu. Bu konunun biraz üstüne düşülmesi gerektiğini düşünmüştüm. Biraz sesim çıkabilir, biraz daha duyulabilir bu kitap diye düşündüm ve yapmış olmam iyi oldu sanırım.

Evin içerisindeki anneyi suskunluğa iten sebepler nelerdir sizce?

Ekonomik sebepler, korku, ölüm tehdidi, kadının eğitimsizliği, evden çıkıp gittikten sonra ailesinin onu yanına alamayacağını ve

sokakta kalmayı göze alamayacağını düşünmesi, tek başına var olamayacağını düşünmesi, kendine güvenememesi, ayağa kalkabileceğini düşünememesi... Bir başka sebep de alışkanlıklarından kopmak, alıştığı alandan çıkmak istememesi. Stockholm Sendromu belki. Birçok sebebi var, tek birine bağlayamayız. Ama ekonomik sebepler daha ağırlıkta. Eğitimsizlik ikinci sırada. Genelde bu ikisini bir arada görürüz. Ayrıca eğitilmiş olup da kıpırdayamayan kadınlar da çok.

Bu saydıklarımınla alakalı değil ama bazı kadınlar da, eşinden çok şiddet görmüş olmasına rağmen “aman çocuklarıma çaktırmayalım, çocuklar babasız büyömesin ve bir ailede yetişsinler, on sekiz yaşından sonra dağılırız” düşüncesi de var. Çünkü aile çok önemli Türkiye’de, önemli göstermeye çalışıyorlar. Tabii artık devir değişti bana sorarsanız. Çünkü mutsuz bir anne babanın yeşertmeye çalıştığı çocuk yeşermeyecektir. Dolayısıyla zaten çocuk küçükken boşanan çift sayısında da artış olduğunu biliyoruz.

Genelde cinsel şiddetin Türkiye’nin belli bölgelerinde ya da belli sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde olduğu düşünölür.

Öyle bir şey yok, ben kitabı bunun için de yazdım biraz. Kitapta insanların isim soy isimlerinin baş harfi değişirken neden memleketleri değişmedi? Çünkü insanlar anlaşıyor ki her yerde oluyor. İstanbul, Karadeniz’in doğusu, batısı, İç Ege, İç Anadolu... Vakalar her yerde almış başını gitmiş. Yolun yapılmadığı bir köyde niye daha fazla olsun ki? O zaman devlet eliyle mi yapılmış oluyor bu? Neden elektriğin daha az olduğu yerde, neden öğretmenin olmadığı yerde daha fazla olsun ki, eğitimle ilgisi yok diyoruz? Belli bir yerle ilgili değil yani.

Kitapta bir anketiniz var. Farklı üniversitelerde, farklı şehirlerden gelen çok sayıda öğrenciyle yapılan bu anket sonucunda, mağdur sayısının en çok olduğu üç şehir sırasıyla İstanbul, Ankara ve Antalya. Bu pek çoğumuzun beklediğinden oldukça farklı bir sonuç.

Genelde vakaların daha çok İç Anadolu, Doğu Anadolu bölgelerinde yaşandığı gibi bir algı var. Öyle değil ama. İstanbul zaten metropol, çok göç alıyor, bu büyük bir etken. Antalya’da bu tür

vakalar çok fazla yaşanıyor. Orada uzmanlar tarafından çalışmalar yapılıyor bununla ilgili.

Fakat anketteki en çarpıcı sonuç, her yerde söylediğim gibi, üniversite öğrencilerinin nereye başvurmaları gerektiğini bilmemeleri. Aile Bakanlığı diyorlar. Cumartesi-pazar günleri bakanlık açık mı oluyor? Üstelik acil hatta ne kadar ulaşabiliyor insanlar? Türkiye’de bence her şehirde Çocuk İzlem Merkezi olmalı. Mesela Urfa’da yok, oradaki çocuğun günahı ne oradan oraya, oradan oraya gitsin? Zaten üstü başı paramparça, zaten ne yaşadığının farkında değil. Ben bu dosyaları okumaya başladıkça, hukukçu arkadaşarımdan şahit olduklarını dinledikçe, sosyal hizmet uzmanı pek çok insanla konuştukça gördüm. Mahkeme heyetlerinin vakalara tepkilerini ve sorularını biliyorlar. Ve bazı sorular zihinden çıkmayacak sorular oluyor. “Niye bağırmadın? O saatte orada ne işin vardı? Karanlık değil miydi, niye gittin? Niye onu giydin, neden böyle yaptın?” Bunlar olacak şeyler değil.

Çalışmanız yayınlanmadan önce otosansür uyguladınız mı?

Hiç uygulamadım. Ama şöyle; kitabımda fantezi bulamazlar. Öyle de bir kitap yaptım.

Kitabınız yayınlanmadan önce, herhangi bir aşamada sansür, tehdit veya başka bir baskı yaşadınız mı?

Yayınevi her zaman benim arkamda durdu. Ben ne yaparsam tamam dedi. Fakat iki alışveriş merkezi imza günümü iptal etmişti.

Herhangi bir baskı yaşamadım. Ama bir şehre gittiğimde, cezaevindeki uzmanlar benimle görüşmeyi kabul etmişlerdi. Zaten bakanlıktan izin alınıyor bunun yapılabilmesi için. Ben girip soru yöneltmek için onlar da yanıtlayabilmek için izin alıyorlar resmi olarak. Yanıtlamadılar. “Benim çocuğum var, eşim yeni doğum yaptı.”, “Biz ev kredisine yeni girdik, arkadaş yanıtlasın.” diye birbirlerine pas attılar. Sonra yazmamı istediler, ses kaydı olmadan. “Tamam.” dedim, kaydı kapattım, birkaç cümlelerini yazdım. Sonra kapattım, onlar konuşmaya devam etti. “Ama yazmıyorsunuz.” dediler. “Zaten kafadan da yazabilirim, siz anlatın” dedim, “İspat edemezsiniz.” Sonra çıktım. “Benimle dalga mı geçiyorsunuz?” diye ayrıldım

oradan. Ki bu insanlar yakından görüyorlar istismarcıları, onlarla konuşuyorlar. İstediğim tek şey bilgi yani, bilgi. Çünkü kitabın bana sorarsanız tek eksikliği istismarcılarla yapmak istediğim röportajlar. Bu da kendileri istemedikleri için olmadı. Soruları bile hazırda ama istemediler.

Bir tane bile istismarcı ile bu anlamda görüşme yapamadınız mı?

Hayır. Kabul etmiyorlar yaptıklarını zaten.

Ensest vakalarına baktığımızda bilhassa kamu personelleri diğer cinsel şiddet vakalarına nazaran bildirim yapmakta sizce daha mı çekingenler yoksa daha mı cesaretliler?

Aslında konu çekingenlik değil. Cezası olduklarını bildikleri için direkt bildirim yapıyorlar. Rakamlar çok farklı tabii bilemeyebiliriz. Oysa ne kadar çok öğretmen biliyor fakat söyleyemeyebilir belki, çünkü genelde söylediği kişi çocuğun annesi. Dolayısı ile anne de üstünü kapatıyor yine gitmiyor gitmesi gereken yere. Öğretmenlerin çoğunun çabaladığını tahmin ediyorum lakin istismarcı öğretmenler olduğunu da biliyoruz ne yazık ki. Düşünsenize bu memlekette polisler kadın emniyete gittiğinde "Hadi Barışın!" diye eve gönderip kadının kocası tarafından öldürülmesine sebep olabiliyorlar.

İncelediğiniz ensest vakaları ve sonrasında size gelen vakalar arasında kitap haricinde sizden gazetecilik anlamında daha fazla destek ve yardım talep eden var mıydı?

Ensest davalarında insanlar zaten televizyona çıkarılmak veyahut da gazeteye çıkarılmak gibi taleplerde bulunmuyorlar fakat bana çok yazan, çizen ve destek isteyen çocuk oluyor. Yol göstermemi isteyen de çok fazla çocuk var. Ben de bu çocukların telefonlarını alıp teker teker hepsini arıyorum. Yönlendirmem gereken yerlere yönlendiriyorum. Örneğin avukat arkadaşlarıma yönlendiriyorum ücret almıyorlar. Psikolog arkadaşlarıma yönlendiriyorum, yine ücret almadan çocuklara destek verilmesi konusunda. Ben gazeteci olarak çok bir şey yapamam ama en azından nerelere yönlendirmem gerektiğini biliyorum. Çocukların bu anlamda beni tanıyıp, beni bilip, bana güvenmeleri de çok güzel bir şey. Kadın

şiddetinde de aynı şeyler geçerli. Bu anlamda da ulaşan çok fazla kadın var. Geçenlerde bu şekilde yönlendirdiğim bir dosyada kadının kocasını hapse attılar ve kadın çok mutlu oldu. Bu benim için umudun devam ettiğini ve bir insanın hala tek başına bir şeyler yapabileceğinin de aynı zamanda bir göstergesi. Ben aslında çok bir şey yapmadım ama bu zamanla elden ele yayıldı.

Bu araştırmaya ve bu alanda çalışmaya başlamadan önce cinsel şiddetle ilgili bildiğiniz en temel yanlış neydi?

Aslında yanlış bilmekten ziyade hiç aklıma gelmeyecek bir örnekle karşılaştım. Anne tarafından istismar edilen erkek çocuğu olgusu idi bu. Mesela oğlu tarafından istismar edilen anne durumu da var. Bu iki vakayı da okudum ama birebir çalışmadım. Zira malum, çok kolay değil bunların dillendirilmesi. Lâkin çok avukat bana yardımcı oldu. Ben sosyal medyadan bu anlamda avukat, öğretmeni ve hukuk öğrencisi arıyordum. O insanların bana ulaşması sayesinde hep birlikte çıkan bir kitap oldu bu. Güvenerek daha ziyade. Gerçek bilgi mi değil mi bunu anlamak da benim açımdan zorlayıcı oldu. İnsanların olayları nasıl anlattığını özellikle gözlemladim. Nasıl anlatıyorlar o olayları? Örneğin anlattığı o olaya çok sahip çıkarak anlatıyorsa benim için tamamı. Benim için kural oydu. Çünkü bazen ses titriyor bazen çok kötü oluyor bazen ağlıyor mesela o zaman anlıyorsun zaten ve koyuyorsun kitaba.

Peki samimiyetine hiç inmadığınız ve bu yüzden de kitaba almadığınız bir vaka oldu mu?

Hayır, hiç olmadı. Yaptığım iki üç röportajı samimiyetsiz bulduğum için değil farklı ve özel sebeplerden dolayı çıkardım sadece.

Bu çalışmalar sırasında kendinizi nasıl korudunuz? Örneğin psikolojik destek aldınız mı veyahut farklı yöntemler geliştirdiniz mi?

Ada'ya yerleştim mesela. Ada'da yaşadım tek başıma. Orda yazdım kitabı, Burgazada'da. Çok fazla dosya okudum, özetledim ve sadeleştirdim. Defalarca okudum ve bu konuyu o insanlarla konuştum. O insanlarla göz göze gelmek ve bunları sorabilmek benim için çok zordu. Nasılsın derken bile çekiniyordum. Belli bir süre

içerisinde tüm bu olaylarla ilgili yazılar, çalışmalar, konuşmalar, röportajlar, mağdurlar derken bütün o psikoloji ile çalışıp, yemek yiyip, oralara gidip, o vakaları anlatıp o şekilde yaşıyorsun. Biriktikçe birikiyor, gittikçe dibe çöküyorsun lakin kuyunun dibini yok. Ben bir süre sonra sinir krizleri geçirmeye başladım ve vücudumu yırtmaya başlamıştım. Bunu fark etmedim ilk başta. Bu durumu annem fark etti. Sonra da Ada'ya yerleştim ve orda yazmaya devam ettim. Yazdım, güldüm, ağladım, çiçeklerle konuştum, sabahın dördünde deniz kenarında yürüdüm ve çıplak ayakla tüm Ada'yı dolaştım. Çünkü bir süre sonra şu düşünce geliyor hep: Acaba şu an kim istismar ediliyor? Acaba hangi çocuğun ağzını kapattı bir el? Kim bağılıyor da ben duyamıyorum? Hangi yanan ışıkta bir şey oluyor? diye düşünüyorsun. Bu olayları bizzat sen yaşamadığın için sanki psikolojik destek bizzat bunları yaşayanların hakkı imiş gibi düşünüyorsun. Bunu kendinde hak olarak görmüyorsun, yaşayan kadar hiçbir zaman yaşamayan bilemezdi. O yüzden de destek almayı hiç düşünmedim. Ada ve insansızlık beni çok rahatlattı. Herkesin istediği an bana ulaşamayacağı fikri de beni çok rahatlattı. Mesele 'Atlıkarınca' filminde oynayan bir oyuncu yönetmene filmin son sahnesinde şöyle demiş:

- Bitti mi? Kesin olarak bittiyse ben bu psikolojiyi bırakıyorum o halde.

Çok kâbuslar gördüm. En büyük kâbusum da babamın beni kovalaması idi. Ben Ada'da sadece bu psikoloji ile yaşadım. Başkalarının yaşadıklarını ve bakışlarını duvarlarımda görüşüm, müzikler, martı sesi, doğa, öze en yakın olduğum yer bu anlamda bana en iyi gelen şeyler oldu.

Aslında siz de bir noktada kitabı doğurmuş oldunuz diyebilir miyiz peki?

Ben ona "çocuğum" diyorum zaten. O da benim çocuğum evet. Çok içimden çıkmış olduğu için bu kadar çok insana dokunmuş olabilir. Elden ele büyüyor şimdi. Herkes, biraz hırçın seviyor, biraz yanağını alıyor. Ama gözlerine baktıklarındaki gözleri, sayfaları oluyor bu kitabın, hiç de o gördükleri çocuk çıkmıyor.

Hadım ve idam cezaları hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Saçmalık olduğunu düşünüyorum. Açıkçası iş hadıma gelene kadar, istismardan sonra neler yapılabileceğine bakmak yerine istismarı önlemek adına neler yapabileceğimize bakmak gerek.

Peki sizin bu konu ile ilgili çözüm önerileriniz veyahut da uygulanmasını istediğiniz önleyici & koruyucu tedbir tavsiyeleriniz nelerdir?

Eğitimle olması gerektiğini düşünüyorum bilhassa okullarda müfredata girmeli. Örneğin çocuklara trafikte nasıl karşıdan karşıya geçmeleri gerektiğini öğretiyorsak hayatlarını kurtarmak için bunları da okullarda ders olarak öğretmeliyiz. Çünkü çocuklar bir araba çarpmadan da hayatlarını kaybedebiliyorlar. Dolayısı ile bunu önlemek için müfredata vücutlarını tanımaları, özel bölgelerini tanımaları, yabancı insanlarla ne şekilde iletişimde olup olmamaları gerektiği gibi hayati konularda üç dört madde yazılıp anlatılabilir. Hem müfredata sokulmalı hem de öğretmenlerin sık aralıklarla bu konu üzerinde durması sağlanmalı. Ben öğretmen olsaydım böyle yapardım. Müfredatta olmasa dahi öğretmenlerin bunları yapıyor olması lazım aslında. Mesela istismarla ilgili bana ulaşan bir üniversite öğrencisi kitapta yer alan “kilit mağdur cümlelerini” belediye ile konuşarak afişlere bastırıp şehrin her yanına astırmak istediğini söyledi ve bu çok hoşuma gitti. Bunun gibi farklı farklı kamu spotları hazırlanıp halka sunulabilir. İstismara uğrayan insanlar ayıp onların gibi davranmamalı. Adalet onlara sahip çıkmalı, takdiri indirimlere gidilmemeli bu davalarda. Yani yapılan her işte, aslında okul kitabında da hukuk kitabında da ne yazılıyorsa üstüne bir de vicdan eklenmesi gerektiği taraftarıyım ben.

Peki sizce cezalar caydırıcı mı?

Bence yeterince caydırıcı fakat uygulanmasında sorun yaşıyoruz maalesef ki. Bunu tartışıyoruz sürekli. Örneğin indirimleri uygulamayan cesur hâkimler de var ve ben bunları da anlatıyorum her yerde. Ne yazık ki bu ülkede, karısını öldürmeden önce internete girip ne kadar ceza alacağını önceden hesaplayan katiller var. Bu yüzden önemli olan verilen cezaların kesinlikle uygulanacağını tüm failerin hatta tüm toplumun kesinlikle bilmesi. Bu anlamda

Amerika'da çocuk istismarcılarına uygulanan sistemin bizim ÷lkeye de getirilebileceğini düşünüyorum. Ama burada o zaman cinayetler başlar. O istismarcıyı evinden alıp öldürmeler başlar. Tabii bir yandan da o istismarcıyı evinden alıp öldüren tiplerin de evine gittiğinde çocuğuna neler yapabileceğini düşünmek lazım. Fakat bu ifşanın, olmaya başladıktan bir süre sonra istismarı daha da azaltacağını görebiliriz. Bu anlamda ifşayı önemli buluyorum. Belki bu istismarcılara bu suçlarının yazdığı tişörtler giydirerek bu şekilde halkın içinde herkesin görmesini ve o insanın yaptığını daha da iyi anlamasını sağlayabiliriz.

Size en çok sorulan sorulardan biri de, enstet bir travmanızın olup olmadığı var ise bu sebeple mi bu alanda çalışmaya başlayıp başlamadığınız. Sizce neden bu soru çok soruluyor?

Bunu yazmak ve çalışmak için insan olmak yeterli. Bunu yaşamış olmaya gerek yok. Çünkü bunu yaşamayan insan bunu anlatamaz ya da bunu yaşamayan insan bununla mücadele etmemeli gibi bir alt metni olduğunu düşünüyorum bu sorunun. Bu sorunun aslında saçma olduğunu onlar da biliyorlar ama sormaya devam ediyorlar ve evet bu soruyu biraz da mağazinsel birtakım bilgiler alabilmek adına da soran çok insan var. Çünkü insanlar sadece tanıdıkları duygular ya da tanıdıkları acılar üzerinden beslenebiliyorlar.

İstanbul Barosu
Çocuk Hakları Merkezi

BASIN AÇIKLAMALARI

23 Nisan Kutlu Olsun!

Mustafa Kemal Atatürk tarafından tüm çocuklara armağan edilen 23 Nisan çocuk bayramı ülkemiz ve dünya açısından çocuk hak ihlalleri nedeniyle bir kez daha buruk geçiyor.

Dünyada yoksulluk ve savaş, evlerinden ailelerinden uzakta mülteci göç mağduru olarak yaşayan çocuklar en temel insani haklarından bile mahrum kalmaktadır .Açlık , sağlıksız beslenme, barınma sorunları, eğitime ulaşamama, silahlı çatışma bölgelerinde savunmasızlıkları veya askerlikleri çocukların , çocuk olma haklarının yok olup gitmesine neden olmaktadır.

Ülkemizde son yıllardaki yapılan yasal ve idari düzenlemelere rağmen çocukların halen istenen düzeyde hak korunmasından faydalanmadığı görülmektedir. Çocukların cinsel , fiziksel , ekonomik , duygusal istismarı, artarak devam etmektedir.

Hak arayışında olan çocukların adalet ihtiyacı artmaktadır. Tutuklu ve hükümlü çocuklar , anneleriyle cezaevinde kalan çocuklar, suç mağduru korunma ihtiyacı altındaki çocuklar “çocuğun üstün yararı ilkesine “aykırı muamelelere maruz kalmaktadır.

Biryandan da oldukça tartışılan çocuk davalarında etkin soruşturma yapılmadığı, görevlilerin çocuk Hakları savunucularına düşmanca tutum sergilediği görülmektedir.

Bunun çok açık örneği; Giresun Eynesil ilçesinde yaşayan 11 yaşındaki Rabia Naz Vatan'ın 12.04.2018 tarihindeki şüpheli ölümünün üzerinden bir yıl geçmesine rağmen olayın akıbeti halen aydınlatılmamış olmasıdır.Rabia Naz'ın ölümüne ilişkin tüm bu eksiklikler sebebiyle acılı ailesi sosyal medya üzerinden taleplerini dile getirmiş ve ülkemizin çeşitli yerlerinde protesto eylemleri yapmıştır. Tüm bu sosyal medya ve kamuoyu baskısı sonucunda yetkili mercilerce soruşturmada görevli polisler hakkında işlem başlatıldığı, tanıkların tekrar dinleneceği açıklaması yapılmıştır.

16.02.2019 günü sabah saatlerinde Van Çocuk Şube Müdürlüğünde gözaltında bulunan çocukların işkence ve kötü muameleye

uğradıkları bildirilmesi üzerine Van Barosu avukatlarınca sürecin takipçisi olunmuş ve bu suçları işleyen ilgililerce ilgili savcılığa suç duyurusunda bulunulmuştur. Bunun üzerine Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından Van Barosu avukatları ile ilgili suç duyurusunda bulunulmuştur.

Soruşturmanın adil, bağımsız ve tarafsız olarak sürdürülmemesi Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. Maddesinde düzenlenen "Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir." Hükmüne aykırılık teşkil etmektedir.

Yine Sözleşmenin 19.maddesinin 2.fıkrasında "Çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermektedir." diyerek devletin sorumluluğunu açıklamıştır.

Biz tüm çocuklar 23 nisanları bayram olarak kutlayıncaya ,çocukların eşit adil haklarıyla mutlu çocuklar olmasını sağlayınca kadar çocuk hak savunuculuğunu yapmaya devam edeceğiz

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

Kamuoyuna Duyuru

Basına ve sosyal medyaya yansıyan Küçükçekmece ilçesindeki çocuk cinsel istismar vakasıyla ilgili olarak Küçükçekmece Cumhuriyet Savcılığı ve aile ile görüşülmüştür.

Çocuk henüz hastanede ve taburcu olmamıştır. Ailesi yanındadır. 23.04.2019 tarihinde çocuğun, çocuk izlem merkezinde avukat eşliğinde beyanı alınmıştır. Dosyada gizlilik kararı vardır. Savcılık tarafından , soruşturmanın etkin bir şekilde yapıldığı, çocuğun üstün yararı ve korunması amacıyla gizlilik kararı alındığı belirtilmiştir. Hastanede de güvenlik önlemi altındadır.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi olarak sürecin sonuna kadar takipçisi olacağımızı kamuoyuna bildiririz.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

Not : Çocuk hastaneden çıkmış ve şüpheli tutuklanmıştır

Mertcan, Melike ve Mehmet Çocuk Koruma Sistemindeki Eksiklikler Nedeniyle Öldü

Son günlerde çocukların maruz kaldığı istismar vakaları sadece acı üzüntünün ifade edilmesi veya yapanların lanetlenmesi ile değil “ÇOCUK KORUYAMAMA”adına eksikliklerimizi ifade etmek, çözüm bulmak için de vesile olmalıdır.

Şiddet gördüğü gerekçesi ile boşanma davası açan ve çocuklarını diğer ebeveyne bırakmak zorunda kalan anne ile ilgili olarak Aile Mahkemesi Hâkiminin “Aile Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun” gereğince resen müdahale hakkı ve görevi olduğunu hatırlatır, sadece ebeveynlerin çocukların velayeti konusunda ortak beyanda bulunmasının çocuk yararına olmadığını vurgulamak isteriz. Çocukların, yaşamında şiddet öyküsü olan, sabıka kaydı bulunan kişilere teslimi, göz göre göre şiddete maruz kalmalarının önünün açılmasıdır. Çocuk Koruma Kanunu gereğince çocuğun gördüğü şiddete tanık olan, izleri gören, öyküsü hakkında bilgi sahibi olan öğretmen, komşu, aile bireyleri vb ihbar yükümlülüğünü yerine getirmek zorundadır. Bunun ihlali Türk Ceza Kanunu gereğince de suçtur.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile Mahkemelerinde görülen davalarda çocuklar hakkında özel takip sistemi oluşturmalı ve ebeveynler çocukları boşanma süreci sonrasında kaderine terk etmemelidir.

Sadece şiddete maruz kalan değil, ailede bulunan diğer çocukların da şiddet uygulayan kişiden korunmasının sağlanması, şahsi ilişki tesisi ortadan kaldırılmalı veya uzman gözetiminde gerçekleştirilmelidir.

Çocuklara, kadınlara ve güçsüz durumdaki kişilere karşı eziyet ve istismar suçunu gerçekleştirdiği iddia edilen kişilerin televizyon programlarında ve sosyal medyada gündeme gelmesiyle hakkında derhal soruşturma süreçleri işletilmelidir. İnsanların merak, korku, panik ve dehşet verici duyguları alet edilerek reyting uğruna

sorunun çözümü ertelenmemelidir. Kolluk güçleri ve savcılıkların en küçük istismar iddiasında dahi harekete geçmesi gerekmektedir

Çocukların okula ulaşımı konusunda ücretsiz servis sistemi en ücra köşelerde dahi sisteme sokulmalıdır. Çocukların güvenlik içinde eğitim hakkını kullanmaları sağlanmalıdır. Yaz saati uygulaması nedeniyle sabahın en karanlık saatlerinde okula ulaşmaya çalışan çocukların tehlikelerden korunması amacıyla tüm cadde ve sokaklarda aydınlatmanın sağlanması ve servis taşımacılığı, zorunlu hale getirilmelidir. Başiboş hayvanların savunmasız kişilere zarar vermesinin engellenmesi amacıyla, hayvanların doğal ortamlarında güven içinde yaşamaları olanağı saplanmalı, tehlike oluşturmalarının önüne geçilmelidir.

Çocuğun üstün yararını esas alan adli ve idari uygulamalar, bilinçlendirme eğitim çalışmaları, etkin-aktif müdahale yöntemleri devletin ve bu alanda çalışan tüm kurum ve kuruluşların işbirliği ile istismarla mücadele yolunda çözüm olacaktır. Bu nedenle sadece hayıflanmak, üzölmek veya hamasi söylemlerde bulunmak yerine somut çözümlerin üretilmesi noktasında bir araya gelinmelidir. İstanbul Barosu olarak çocuğun korunması adına her türlü çalışmanın içinde olacağımızı, tüm katkıyı sunacağımızı belirtmek isteriz.

İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi

İstanbul Barosu
Çocuk Hakları Merkezi

FAALİYETLER

- İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Çocuk Hakları Kulübü “Çocuk Hakları Buluşması” ile ilgili Konferansa merkez başkanı Av. Aşkın TOPUZOĞLU katıldı.



- Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Çocuk Hakları Kulübünün düzenlediği “Dezavantajlı Grupla ve Çocuk Hakları” konulu konferansa Av. Aşkın TOPUZOĞLU katıldı.



- Medya24 tv hukuki bakış Programına çocuk yargılamasını konuşmak için Av. Aşkın TOPUZOĞLU ve Av. Fırat ÇİÇEK katıldı.



- Kadir Has Üniversitesi ve İstanbul Barosu Staj Eğitim Merkezinin birlikte düzenlediği çocuk yargılamasında güncel gelişmeler konulu panele Av. Aşkın TOPUZOĞLU katıldı.



- İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezince düzenlenen 'Suça Sürüklenen Çocuklar' konulu panel dizisinin ilki, İstanbul Barosu konferans salonunda yapıldı. Açılış konuşmasını İstanbul Barosu Başkan Yardımcısı Av. Nazan Moroğlu, Çocuk Hakları Merkezi Başkanı Av. Aşkın Topuzoğlu, nun yaptığı paneli, Çocuk Hakları Merkezi Başkan Yardımcısı Av. Ayşenur Demirkale yönetti. Konuşmacı olarak ÇHM kurucu üyesi Av. Seyhan Akşen Paksoy, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Armağan Köseoğlu, Altınbaş Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Hasan Sınar, Cumhuriyet Savcısı Orhan Güldiker, Çocuk Hakları Merkezi Sekreteri Av. Fırat Çiçek katıldı



- 23 Şubat 2019 tarihinde İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyeleri ile tanışma kahvaltısı gerçekleştirilmiştir.



- Çekmeköy Sultan Çiftliği Ortaokulunda 1200 öğrenciye “Çocuk Haklarını” İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesi Av. Ezgi KOÇ, Av.Gizem USTA, Av.Ezgi GELMEZ ve Av.Enes Oğuz KARAKILIÇ anlattı.



- Uluslararası Çocuk Merkezi (ICC) tarafından AIHM Türkiye Çocuk Kararlarının anlatıldığı toplantıya İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi üyesi Av.Emine KÖSEMOĞULLARI, Av.Gizem ATAR ve Av. Burcu UÇURAN katıldı.



- Maltepe Çocuk ve Gençlik Kapalı Ceza İnfaz Kurumu ve Maltepe 2 Nolu L Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda bulunan 200 çocukla resim çalışması yapıldı.



- Av. Fırat ÇİÇEK ve Stj. Av. Gizem ÖNEN Nirengi Derneğinin 21 Mart 2019 tarihinde düzenlediği “Mülteci Çocuk” konulu yuvarlak masa toplantısına katıldı.



- Birleşmiş Milletler, Adalet Bakanlığı ve İstanbul Barosunun katıldığı “mağdur mülteci çocukların adalete erişiminin” konuşulduğu toplantıya Av. Fırat ÇİÇEK katıldı.



- Adana'nın Aladağ ilçesinde 2016 yılında 10'u öğrenci 12 kişinin hayatını kaybettiği, çok sayıda öğrencinin yaralandığı yangınla ilgili davanın 30 Nisan 2019 tarihinde gerçekleşen duruşmasına duruşmasına Av. Ayşenur Demirkale katıldı.



- İstanbul Barosu Çocuk Hakları Merkezi ile Adalet Bakanlığı arasında yapılacak protokol kapsamında 23 Mart 2019 tarihinde eğitim çalışması yapıldı



